

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**ÇOCUK KİTAPLARININ SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ:
ADNAN ÖZYALÇINER ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeliha ALEMUSTAN

MALATYA-2024

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÇOCUK KİTAPLARININ SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ:
ADNAN ÖZYALÇINER ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeliha ALEMUSTAN

Danışman: Doç. Dr. Danyal TEKDAL

MALATYA-2024

	KABUL ONAY FORMU	Doküman No	İNÜ-KYS-FRM-142
		Yayın Tarihi	19.08.2019
Revizyon No			
Revizyon Tarihi			
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ			

**İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ**

**ÇOCUK KİTAPLARININ SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER
ALAN DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ: ADNAN ÖZYALÇINER ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Danyal TEKDAL

HAZIRLAYAN

Zeliha ALEMUSTAN

Jürimiz tarafından 17/07/2024 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda butez **oybirliği /oyçokluğu** ile başarılı bulunarak Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvanı Adı Soyadı

İmza

1.Prof.Dr. Erol KOÇOĞLU

.....

2.Doç. Dr. Danyal TEKDAL

.....

3.DR. Öğretim. Üyesi Özcan EKİCİ

.....

O N A Y

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../20... tarih ve 20.../..... sayılı Kararıyla da uygun görülmüştür.

Doç. Dr. Eyüp İZCİ

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Doç.Dr. Danyal TEKDAL'ın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım *Çocuk Kitaplarının Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi: Adnan Özyalçiner Örneği* başlıklı bu araştırmanın bilimsel, ahlak ve geleneklere aykırı düşecek durumlara başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını bütün yapıtların hem metin hem de kaynakça yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden ibaret olduğunu belirtir ve bunları onurumla doğrularım.

Zeliha ALEMUSTAN

ÖN SÖZ

Değerler eğitimi, dünyada ve ülkemizde özellikle son yıllarda üzerinde durulan önemli bir araştırma konusu olmuştur. Ülkemizde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından değerler eğitimi kapsamında birçok proje ve çalışma uygulamaya konulmuştur. Sosyal Bilgiler alanı, değerler eğitimine yardımcı olan önemli alanlardan biridir. Birçok araştırma sonucunda bir değerler eğitimi dersi olarak nitelendirilen Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin öğretilmesinde kullanılacak materyal ve araç seçimi de oldukça önemlidir. Bu konuda fayda sağlayacak en önemli araçlardan biri edebi eserler olabilir. Bu bağlamda, Adnan ÖZYALÇINER'e ait özellikle Sosyal Bilgiler öğrenme alanı ve konuları bakımından zengin olan çocuk kitaplarının bu konuda önemli faydaları olabileceğinden araştırılmaya değer bulunmuştur.

Bu araştırmanın her safhasında, bilgisiyle, emeğiyle ve mütevazı davranışlarıyla bana rehberlik eden, araştırma sürecinde durağan ve ümitsiz olduğum her an beni cesaretlendiren ve ümitlendiren; araştırdığım her bölümü titizlikle inceleyen sayın hocam Doç. Dr. Danyal TEKDAL'a en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Yaptığım çalışmada kitaplarını incelediğim Sayın Adnan ÖZYALÇINER'e ilgi ve yardımlarından ötürü çok teşekkür ederim. Ayrıca lisans ve yüksek lisans dönemi boyunca bizlere emek veren tüm hocalarıma teşekkür ediyorum.

Eğitim öğretim hayatım boyunca beni daima destekleyen, başta sevgili annem Habibe ÇEVİK olmak üzere canım aileme sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım. Aynı zamanda araştırmamın her aşamasında bana yardımcı olan, göstermiş olduğu sevgi ve sabrı ile bana destek olan sevgili eşim Mehmet ALEMUSTAN'a da çok teşekkür ederim.

Zeliha ALEMUSTAN

ÖZET

ÇOCUK KİTAPLARININ SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ: ADNAN ÖZYALÇINER ÖRNEĞİ

ALEMUSTAN, Zeliha

Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Danyal TEKDAL

Temmuz 2024, XIV+160 sayfa

Bu çalışmanın amacı, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na (2018) ait değerlerin, çalışma evreni içerisinde yer alan çocuk kitaplarındaki değerler bağlamında incelenmesi ve eserlerin değerler eğitimi bakımından önemini ortaya koymaktır. Bu bağlamda, çalışma sonucu elde edilen veriler önem arz etmektedir. Çalışmada yer alan çocuk kitapları Adnan Özyalçiner tarafından kaleme alınan çocuk kitapları olmuştur. Çalışmada kullanılan yöntem nitel araştırma yöntemidir. Verilerin sağlanmasında kullanılan teknik ise doküman analizi tekniğidir. Çalışmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamak için kitapların yazarı Adnan Özyalçiner'e danışılarak uzman görüşü alınmıştır. Çalışmanın evrenini; yazar Adnan Özyalçiner'e ait; *Garip Nasıl Okuyacak*, *Tarihten Öyküler*, *Kırmızı Çini Kase*, *Devlet Kuşu*, *Ölümsüzleşen Bahçe*, *Keloğlan Bir Gün*, *Sabırtaşı Çatladı* ve *Anıtların Öyküsü* adlı çocuk kitapları oluşturmuştur. Örneklem olarak incelenmiş kitaplarda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan; adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerine ait kavram cümle ve ifadeler tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular frekans değerleri ile birlikte tablolar aracılığı ile aktarılmıştır. Araştırmanın bulgular kısmında; sekiz kitap incelemesi sonucu toplam 430 değer tespit edilmiştir. En fazla değer sayısına sahip kitap ise 109 değer sayısı ile *Anıtların Öyküsü* adlı kitap olmuştur. Değer sayısı bakımından en az değere sahip kitap ise 20 değer sayısı ile *Garip Nasıl Okuyacak* adlı kitap olmuştur. İncelenen sekiz kitap bir bütün olarak ele alındığında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan; adalet, aile birliğine önem verme,

bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinin tümüne ait kavram, cümle ve ifadeler tespit edilmiştir. Tüm değerlerin varlığı ve sıklığı dikkate alınarak, Adnan Özyalçiner'e ait incelenen çocuk kitaplarının değerler eğitimi bakımından faydalı ve uygun olduğu sonucuna ulaşılabilir. Sosyal Bilgiler değerler eğitimi bağlamında, Adnan Özyalçiner Örneği üzerine bir araştırma mevcut değildir. Literatürde böyle bir araştırmanın olmaması araştırmanın önemini arttırmıştır. Ayrıca Adnan Özyalçiner'in incelenen kitaplarında tarihten izler, çevreye ve coğrafyaya duyarlı olmak ve geçmiş yaşantı ve anıtlara saygı, hikâyelerinde sıkça işlediği konulardır. Dolayısıyla incelenen eserlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan birçok konu ve öğrenme alanı ile ilgili olması değer çeşitliliğinin ve değer frekansının artmasını sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, değerler, çocuk kitapları, Adnan Özyalçiner

ABSTRACT

INVESTIGATION OF CHILDREN'S BOOKS IN TERMS OF THE VALUES INCLUDED IN THE SOCIAL STUDIES COURSE TEACHING PROGRAM: THE CASE OF ADNAN ÖZYALÇINER

ALEMUSTAN, Zeliha

MS. Inonu University, Institute of Educational Sciences

Department of Turkish and Social Sciences Education

Social Studies Education

Advisor: Associate Professor Danyal TEKDAL

July-2024, XIV+160 pages

The aim of this study is to examine the values of the Social Studies Curriculum (2018) in the context of the values in children's books within the study universe and to reveal the importance of the works in terms of values education. In this context, the data obtained as a result of the study are important. The children's books included in the study were children's books written by Adnan Özyalçiner. The method used in the study is qualitative research method. The technique used to provide the data is the document analysis technique. To ensure the validity and reliability of the study, expert opinion was obtained by consulting the author of the books, Adnan Özyalçiner. The universe of the study; It belongs to the writer Adnan Özyalçiner; He has written children's books called "Garip Nasıl Okuyacak, Tarihten Öyküler, Kırmızı Çini Kase, Devlet Kuşu, Ölümsüzleşen Bahçe, Keloğlan Bir Gün, Sabırtaş Çatladı ve Anıtların Öyküsü". In the books examined as a sample, the following are included in the Social Studies Curriculum; Concept sentences and expressions belonging to the values of justice, giving importance to family unity, independence, peace, scientificness, diligence, solidarity, sensitivity, honesty, estatics, equality, freedom, respect, love, responsibility, savings, patriotism and helpfulness have been identified. The findings obtained were conveyed through tables together with the fracken values. In the findings section of the research; A total of 430 values were determined as a result of examining eight books. The book with the highest number of values was the book called 'Anıtların Öyküsü' with 109 values. The book with the least value in terms of number of values was the book titled 'Garip Nasıl Okuyacak' with 20 values. When the eight books examined are considered as a whole, they are

included in the Social Studies Curriculum; Concepts, sentences and expressions belonging to all values of justice, giving importance to family unity, independence, peace, scientificness, diligence, solidarity, sensitivity, honesty, aesthetics, equality, freedom, respect, love, responsibility, savings, patriotism and helpfulness have been identified. Considering the existence and frequency of all values, it can be concluded that the examined children's books by Adnan Özyalçiner are useful and appropriate in terms of values education. In the context of Social Studies values education, there is no research on the "Adnan Özyalçiner Example". The absence of such a study in the literature has increased the importance of the research. In addition, in Adnan Özyalçiner's reviewed books, traces of history, being sensitive to the environment and geography, and respect for past experiences and monuments are the subjects he frequently covers in his stories. Therefore, the fact that the examined works are related to many subjects and learning areas in the Social Studies Curriculum has increased the value diversity and value frequency.

Key words: Social Studies, values, children's books, Adnan Özyalçiner

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR	xv
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	6
1.6. Tanımlar.....	6
BÖLÜM II	7
KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
2.1. Sosyal Bilgiler Dersi	7
2.2. Değer Kavramı	7
2.3. Değerler Eğitimi.....	8
2.4. Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi	9
2.5. Çocuk Edebiyatı	15
2.6. Çocuk Kitapları	17
2.7. Sosyal Bilgiler ve Edebi Eserler	18
2.8. Adnan Özyalçınar.....	19
2.8.1.Hayatı	19

2.8.2.Eserleri.....	20
2.8.3.Adnan Özyalçiner'in Çocuk Kitaplarında Değerlerin Önemi	21
2.9. İlgili Literatür.....	21
2.9.1.Konu İle İlgili Yurt İçi Araştırmalar	21
2.9.2.Konu İle İlgili Yurt Dışı Araştırmalar	22
BÖLÜM III.....	24
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	24
3.1. Araştırmanın Modeli	24
3.1.1 Araştırmanın Veri Kaynakları	25
3.2. Evren ve Örneklem	25
3.3. Verilerin Analizinin Yapılması.....	25
3.4. Güvenirlilik ve Geçerlilik	26
BÖLÜM IV.....	27
BULGULAR VE YORUMLAR	27
4.1. Garip Nasıl Okuyacak Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerler	27
4.2. Tarihten Öyküler Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerler	32
4.2.1. Bitlis Kalesi Adlı Hikâyede Geçen Değerler.....	33
4.2.2. Yedi Uyurlar Adlı Öyküde Geçen Değerler	34
4.2.3. Uzayın Derinliklerine Doğru Adlı Öyküde Geçen Değerler	35
4.2.4. Yaralı Top Adlı Öyküde Geçen Değerler.....	37
4.2.5. İki de Mutluydu Adlı Öyküde Geçen Değerler	38
4.2.6. Ankara'nın İlk Günleri Adlı Öyküde Geçen Değerler	39
4.3. Kırmızı Çini Kâse Adlı Çocuk Kitabında Geçen Değerler	42
4.3.1. Kırmızı Çini Kâse Adlı Masalda Geçen Değerler.....	42
4.3.2. Altın Top Adlı Masalda Geçen Değerler.....	44
4.3.3. Nohut Çocuk Adlı Masalda Geçen Değerler.....	45
4.3.4. Tembel Ahmet Adlı Masalda Geçen Değerler	46
4.3.5. Balıkçının Oğlu Adlı Masalda Geçen Değerler.....	48
4.4. Devlet Kuşu Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerler	51
4.4.1. Devlet Kuşu Adlı Masalda Yer Alan Değerler.....	51
4.4.2. Altın Perçemli Çocuk Adlı Masalda Yer Alan Değerler.....	55
4.4.3. Bilgin İle Öğrencisi Adlı Masalda Yer Alan Değerler	58

4.5. Ölümsüzleşen Bahçe Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerler	61
4.5.1. Ölümsüzleşen Bahçe Adlı Hikâyede Yer Alan Değerler	61
4.5.2. Bin Marifetli Adam Adlı Hikâyede Yer Alan Değerler	63
4.5.3. Karagöz Baba İle Hacivat Usta Adlı Hikâyede Yer Alan Değerler	65
4.5.4. Ağrı Dağı'nın Öyküsü Adlı Hikâyede Yer Alan Değerler	68
4.5.5. Keloğlan'ın Çıraklığı Adlı Hikâyede Yer Alan Değerler.....	69
4.6. Keloğlan Bir Gün Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerler	72
4.6.1. Keloğlan'ın Çocukluğu Adlı Masalda Yer Alan Değerler	72
4.6.2. Keloğlan'ın Bilyesi Adlı Masalda Yer Alan Değerler	74
4.6.3. Keloğlan'ın Kırk Kuşu Adlı Masalda Yer Alan Değerler.....	79
4.6.4. Keloğlan İş Arıyor Adlı Masalda Yer Alan Değerler	80
4.6.5. Keloğlan İle Padişahın Kızı Adlı Masalda Yer Alan Değerler	83
4.6.6. Keloğlan Haydutlara Karşı Adlı Masalda Yer Alan Değerler.....	85
4.6.7. Keloğlan'ın Altınları Adlı Masalda Yer Alan Değerler	87
4.6.8. Keloğlan İle Devanası Adlı Masalda Yer Alan Değerler	88
4.6.9. Keloğlan Devler Ağasına Karşı Adlı Masalda Yer Alan Değerler	90
4.6.10. Keloğlan'ın Kurnazlığı Adlı Masalda Yer Alan Değerler	92
4.7. Sabır Taşı Çatladı Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerler	95
4.7.1. Sabır Taşı Çatladı Adlı Masalda Yer Alan Değerler.....	95
4.7.2. Yılan Şehzade Adlı Masalda Yer Alan Değerler	97
4.7.3. Üç Turunçlar ve Yoksul Kız Adlı Masalda Yer Alan Değerler	99
4.7.4. Acı Elma Ağacı Adlı Masalda Yer Alan Değerler	101
4.8. Anıtların Öyküsü Adlı Öykü Kitabında Yer Alan Değerler	104
4.8.1. Anadolu'muzun Öyküsü Adlı Öyküde Yer Alan Değerler	105
4.8.2. Ayasofya'nın Öyküsü Gerçekleşen Düş Adlı Öyküde Yer Alan Değerler	107
4.8.3. Bayezid Yangın Kulesinin Öyküsü Yangın Var Adlı Öyküde Yer Alan Değerler	108
4.8.4. Boğaz Köprüsünün Öyküsü Dara'nın Köprüsü Adlı Öyküde Yer Alan Değerler	110
4.8.5. Efes'in Öyküsü Kadın Savaşçı Amazonlar Adlı Öyküde Yer Alan Değerler	111
4.8.6. Erzurum Çifte Minareli Medrese'nin Öyküsü Yarım Kalan Minareler Adlı Öyküde Yer Alan Değerler.....	112

4.8.7. İstanbul Surlarının Öyküsü Surların Üstünde Can Veren İmparator Adlı Öyküde Yer Alan Değerler.....	116
4.8.8. Kız Kulesinin Öyküsü Kral Kızının Yazgısı Adlı Öyküde Yer Alan Değerler	117
4.8.9. Kız Taşının Öyküsü Günah Taşı Adlı Öyküde Yer Alan Değerler.....	118
4.8.10. Rumelihisarı'nın Öyküsü Bir Öküz Derisi Kadar Adlı Öyküde Yer Alan Değerler	120
4.8.11. Selimiye'nin Öyküsü Çocuk Doğru Söyledi Adlı Öyküde Yer Alan Değerler.....	121
4.8.12. Su Kemerlerinin Öyküsü Kırk Çeşme Suyu Adlı Öyküde Yer Alan Değerler	123
4.8.13. Süleymaniye Camisinin Öyküsü Mücevherli Minare Adlı Öyküde Yer Alan Değerler	124
4.8.14. Truva'nın Öyküsü Tahta At Adlı Öyküde Yer Alan Değerler	125
BÖLÜM V	132
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	132
5.1.Sonuçlar	132
5.1.1.Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	132
5.1.2.İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	134
5.1.3.Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	137
5.1.4.Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	138
5.1.5.Beşinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	141
5.1.6.Altıncı Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	143
5.1.7.Yedinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar.....	145
5.1.8.Sekizinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	147
5.1.9.Dokuzuncu Alt Probleme Ait Değerlendirmeler	150
5.2.Tartışma.....	151
5.3.Öneriler	153
KAYNAKÇA	155

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.	2018 Yılında Yayınlanan Öğretim Programlarında Yer Alan Kök Değerler.....	10
Tablo 2.	2018 Yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Değerler.....	10
Tablo 3.	Araştırmada Adnan Özyalçiner'in İncelenen Çocuk Kitapları	25
Tablo 4.	Birinci Alt Probleme Dair Bulgular (Garip Nasıl Okuyacak Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	31
Tablo 5.	İkinci Alt Probleme Dair Bulgular (Tarihten Öyküler Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	41
Tablo 6.	Üçüncü Alt Probleme Dair Bulgular (Kırmızı Çini Kâse Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	50
Tablo 7.	Dördüncü Alt Probleme Dair Bulgular (Devlet Kuşu Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	60
Tablo 8.	Beşinci Alt Probleme Dair Bulgular (Ölümsüzleşen Bahçe Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	71
Tablo 9.	Altıncı Alt Probleme Dair Bulgular (Keloğlan Bir Gün Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	94
Tablo 10.	Yedinci Alt Probleme Dair Bulgular (Sabırtaş Çatladı Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	103
Tablo 11.	Sekizinci Alt Probleme Dair Bulgular (Anıtların Öyküsü Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular).....	128
Tablo 12.	İncelenen Çocuk Kitaplarında Toplam Değer Frekansları.....	130

KISALTMALAR

F	: Frekans
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
NCSS	: Ulusal Sosyal Bilgiler Araştırma Konseyi (National Council For the Social Studies)
PEN	: Poets (Şairler) Essayists (Denemeciler) Novelists (Romancılar)
TDK	: Türk Dil Kurumu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
Vb	: ve benzeri
Vd	: ve diğerleri

BÖLÜM I

GİRİŞ

Manevi kültür öğelerini içerisinde barındıran ve muhafaza eden değerler, kültürün nesilden nesle aktarımında önemli bir rol üstlenmektedir (Gül, 2013). Ülkemizde ve dünyada, küreselleşme, popüler kültür ve çoklu kültürleşme etkileriyle özellikle çocuk ve genç bireylerde değerler ve toplumdaki erdemlere dair çatışmalar ve krizler gözlemlenmektedir. Bu kriz ve çatışmalara karşı alınabilecek en etkili yöntemlerden biri, bireye okullarda sunulan değerler eğitimidir (Önür, 2007).

Değerler eğitimi, bireylerde ilk olarak yaşadığı aile ve çevrenin etkisiyle oluşmaya başlasa da değerlerin, bireyin davranışlarında kalıcı olarak var olma sorumluluğunu üstlenen kurumlar eğitim kurumlarıdır. Değerler eğitimine, ilköğretim ve ortaokul kademelerindeki her dersin programında yer verilmektedir. Fakat Sosyal Bilgiler dersi bir değerler eğitim dersi olarak nitelendirildiği için bu derslerin başında gelmektedir. En önemli amaçlarından biri etkin ve iyi bir yurttaş yetiştirmek olan Sosyal Bilgilerin öğrenme alanları ve konuları da değerler eğitimine sunduğu katkıyı arttırmaktadır (Yeşiltaş ve Ablak, 2022). Sosyal Bilgiler dersi aynı zamanda kültürel farklılık ve farklı yaşama biçimleri sunması ve birçok disiplini içerisinde barındırmasıyla da değerler eğitimi bakımından zengin bir alandır (Kan, 2010).

Sosyal Bilgiler alanındaki değerlerin bireye kazandırılmasında kullanılacak yol ve yöntemler de oldukça önemlidir. Duygu ve düşüncelerin sanatsal bir üslupla yazılı ve sözlü şekilde aktararak oluşturulan edebi eserler, eğitim programları kademelerinde oldukça sık başvurulan yöntemlerden biridir. Edebi eser kullanımı Sosyal Bilgiler alanı öğretiminde de özellikle son yıllarda sıkça başvurulan bir yöntemdir (Beldağ ve Aktaş, 2016). Değerlerin aktarımında yardımcı olacak edebi eser türü seçimi de oldukça önemlidir. Bu bağlamda, yetişme çağındaki bireylerin, duygu ve düşüncelerini etkileyen aynı zamanda eğitim ve öğrenim hayatı içerisinde doğrudan ve dolaylı yollardan fayda sağlayan çocuk kitapları etkili bir yöntem olarak nitelendirilebilir (Arıcı, 2018). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerler çocuk kitapları yardımıyla aktarıldığında kültür öğeleri de değerler aracılığı ile aktarılmış olacaktır (Gül ve Atay, 2018). İlköğretim çağındaki öğrenciler için Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin kazandırılması amacı ile seçilecek kitap ve yazar da oldukça önemlidir. Bu bağlamda

Türk edebiyatında; eğitici, geçmiş yaşantılara duyarlı, gerçekçi ama aynı zamanda estetik değerlere önem veren, özellikle geçmişten günümüze gelen anıt, eser ve kişilere kitaplarında bolca yer veren Adnan Özyalçınır uygun bir yazar olabilir. Birçok önemli çocuk kitabının yazarı olan Adnan Özyalçınır'ın eser seçimi de bu bakımdan oldukça önemlidir. Bundan dolayı çalışma içerisinde yazara ait; *Garip Nasıl Okuyacak, Tarihten Öyküler, Kırmızı Çini Kase, Devlet Kuşu, Ölümsüzleşen Bahçe, Keloğlan Bir Gün, Sabırtası Çatladı ve Anıtların Öyküsü* adlı çocuk kitapları incelenmiş, 2018 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerler bağlamında ele alınmıştır.

1.1. Problem Durumu

Eğitim, kültür, uygarlık ve toplumsal değerleri meydana getiren insanın yetiştirilmesi ile alakalı olduğu gibi aynı zamanda bu kavramların nesilden nesile aktarılmasında kullanılan temel araçtır (Akyüz, 2016). Eğitim, içinde bulunduğu toplumdan veya çağdan bağımsız değildir. Toplumda meydana gelen değişimler eğitimi doğrudan etkilemektedir. Üstelik toplumsal değişimler çoğu zaman olumlu olmayabilir. Bu olumsuzlukların nasıl giderileceği toplumlar için önemli bir problemdir. Bu problemin giderilmesinde ise yardımcı olacak en önemli alan eğitimidir. Bundan dolayı eğitim yardımıyla bu olumsuzlukların önüne geçilmesinde kullanılacak yol ve yöntemler de oldukça önemlidir (Bektaş ve Kurt, 2022).

Küreselleşen dünya ile beraber değişen toplum yapısını ayakta tutmaya çalışan değerler, son yıllarda eğitim kurumlarında yardımcı bir alan haline gelmiştir. Değerler eğitimi her ne kadar aile içerisinde başlasa da, ailede alınan bu değerlerin öğretimi kurallı ve resmi değildir. Bundan dolayı değerlerin bireyde kalıcı izli olmaları okullarda verilen değerler eğitimi ile mümkün olabilmektedir. Özellikle Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ülkemizin her bölgesinde projelerle okullarda yürütülmekte olan değerler eğitimi, her dersin öğretim programında kök değerler olarak yer almaktadır (Şimşek, 2015). Sosyal Bilgiler dersi bu bağlamda değişen ülke ve dünya şartlarında bilgiye dayalı yöntemler kullanarak aktif ve iyi bir yurttaş yetiştirmeyi amaçlayan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. En önemli amacı değerlerle bütünleşen Sosyal Bilgiler, değerler eğitimi doğrultusunda başvurulacak en etkili alanlardan biridir (Öztürk, 2002). Sosyal Bilgiler dersinin değerler eğitimi açısından daha etkili ve kalıcı olduğu yapılan birçok yerli ve yabancı araştırma ile kanıtlanmıştır. Eğitimin birçok alanında yer alan değerlerin, Sosyal Bilgilerde daha etkili olmasının en önemli nedenlerinden biri, bu alandaki değer sayısının

yanı sıra, değerlerin dersin içeriğiyle bağdaştırılacak birçok öğrenme alanının varlığıdır (Naylor ve Diem, 1987).

Değerler Eğitiminin toplumsal huzuru sağlaması ve kültür aktarımı gibi işlevlerinden dolayı bu eğitimin hangi yöntem ve metotlarla öğretileceği önemli bir konu haline gelmiştir (Ekici, 2023). Değerlerin, insan duygularından ve düşüncelerinden bağımsız olamayacağı düşünülürse, edebi eserlerin etkili bir yöntem olacağı söylenebilir. Çocuk kitapları, değerler eğitimi bağlamında etkili bir edebi türdür. Yazar Adnan Özyalçiner'in bu çalışmada incelenen çocuk kitaplarının Sosyal Bilgiler dersi alanı dâhilinde bütün değerlere yer verdiği tespit edilmiştir. Bu nedenle araştırmanın problem cümlesi: “Çocuk kitaplarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin aktarımında; Adnan Özyalçiner tarafından kaleme alınan; *Garip Nasıl Okuyacak, Tarihten Öyküler, Kırmızı Çini Kase, Devlet Kuşu, Ölümsüzleşen Bahçe, Keloğlan Bir Gün, Sabırtaş Çatladı ve Anıtların Öyküsü* adlı çocuk kitaplarının değerler bağlamında nasıl bir etkisi olduğu?” olarak belirlenmiştir. Araştırmanın alt problemleri ise aşağıda yazıldığı gibi belirlenmiştir:

1. *Garip Nasıl Okuyacak* adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin yer alma durumu ve sıklığı nasıldır?
2. *Tarihten Öyküler* adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin yer alma durumu ve sıklığı nasıldır?
3. *Kırmızı Çini Kase* adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin yer alma durumu ve sıklığı nasıldır?
4. *Devlet Kuşu* adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin yer alma durumu ve sıklığı nasıldır?
5. *Ölümsüzleşen Bahçe* adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin yer alma durumu ve sıklığı nasıldır?
6. *Keloğlan Bir Gün* adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin yer alma durumu ve sıklığı nasıldır?
7. *Sabırtaş Çatladı* adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin yer alma durumu ve sıklığı nasıldır?
8. *Anıtların Öyküsü* adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin yer alma durumu ve sıklığı nasıldır?

9. Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde değerler eğitimi ve Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi yaklaşımı nasıldır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, çocuk kitaplarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerler açısından incelenmesi doğrultusunda Adnan Özyalçiner tarafından kaleme alınan *Garip Nasıl Okuyacak, Tarihten Öyküler, Kırmızı Çini Kase, Devlet Kuşu, Ölümsüzleşen Bahçe, Keloğlan Bir Gün, Sabırtaşı Çatladı ve Anıtların Öyküsü* adlı kitaplarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na ait hangi değerlerin yer aldığı ve bu değerlerin çocuk kitapları ve öğretim programındaki değerlerle nasıl bir ilişkide olduğunu ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüz toplumlarında meydana gelen huzursuzluk, kuşak çatışması ve özellikle yeni nesilde görülen iç kargaşanın en önemli sebeplerinden biri, değerlerin yeterince özümsememesidir (Demir, 2016). Okullarda özellikle son yıllarda bireylerde görülen bu olumsuz tutumların önüne geçmek ve aynı zamanda milli kimliğe ve kültürel birikime duyarlı bireyler yetiştirmek amacıyla her ders kapsamına değerler eğitimi eklenmiştir. İlköğretim kademesinde her dersin öğretim programında yer alan değerler eğitiminin, birçok araştırma sonucu bir değerler dersi olarak nitelendirilen Sosyal Bilgiler dersi kapsamında verilmesi değerler eğitiminin etkililiğini ve kalıcılığını arttırabilir.

Sosyal Bilgiler öğretiminde yer alan değer eğitimi bağlamında bireylerin duyuşsal öğrenim alanları gelişecektir. Kültürel öğeler, duyuşsal alanın gelişimine katkı sağlayacaktır. Edebi eserler kültürel öğeler içerisinde en etkili pekiştirme araçlarından (Kolaç ve Özer, 2018). Bu bağlamda, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerleri çocuk kitapları yardımıyla öne çıkarmak önemli ve etkili bir yöntem olabilir. Araştırmada kullanılan çocuk kitaplarının içeriği ve konuları incelendiğinde, birçok konu ilköğretim Sosyal Bilgiler öğrenme alanları içerisinde yer almaktadır. Adnan Özyalçiner bir çocuk yazarı olarak, öykülerinin eğitici ve öğretici olmasına dikkat etmiş, yazdığı öykülerde çevre duyarlılığı olan, kendi kültürel değerlerine sahip çıkabilen bireyler yetiştirmeyi amaçlamış ve bunu hikâyelerinde sık sık vurgulamıştır. Dolayısıyla incelenen kitaplar Sosyal Bilgiler değerler eğitimi için kullanılacak etkili kitaplardır. Yazara ait kitapların içeriklerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlerle bütünleşmesi araştırmanın önemini arttırmıştır.

Değerler eğitimi, Millî Eğitim Bakanlığı'nın genel politikaları arasında yer alan en önemli konulardan biridir. EBA, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak değerler eğitimini desteklemek için dijital platformunda öğretim programlarında yer alan kök değerler temalı etkinlik kitabı hazırlamıştır. Kitap incelendiğinde kök değerlerin vurgulanmasında tarih, iletişim, kültür, çevre sorunları ve toplumsal konulardan sıkça yararlanıldığı görülmektedir. Bu alanlar Sosyal Bilgilerin de sıkça yararlandığı alanların başında gelmektedir. Aynı zamanda kitapta dostluk değeri, pekiştirilmeye çalışılırken *Küçük Prens* adlı hikâye kitabından alınan bir bölüm ve görselden yararlanılmıştır (EBA, 2022). Dolayısıyla değer anlatılmasında ve pekiştirilmesinde edebi bir esere başvurulmuştur.

Hemen hemen her okul bünyesinde kök değerlerle ilgili etkinlik, faaliyet ve projeler yürütülmektedir. Dolayısıyla araştırmanın doğrudan değerler eğitimi ile ilgili olması araştırmayı güncel ve önemli kılmaktadır. Ayrıca İl ve İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri kapsamında yapılan okuma faaliyetleri ve bu faaliyetlerle ilgili projelerin varlığı, araştırmanın yararlılığını ve önemini artırmıştır. Adnan Özyalçiner gibi çoğunlukta Sosyal Bilgiler öğrenme alanlarına yönelik konulardan meydana gelen kitaplarının incelenmesi araştırmaya yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Üstelik ilgili literatürde daha önce bir araştırma yapılmamış olması da araştırmayı özel kılmıştır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Adnan Özyalçiner'e ait tüm kitapların okunup, incelenip, yorumlanması oldukça zaman alacağından araştırmada bir sınırlılık oluşturulmuştur. Bu araştırmanın sınırlılıkları şu şekilde belirtilmiştir:

1. Araştırma yazara ait, *Garip Nasıl Okuyacak, Tarihten Öyküler, Kırmızı Çini Kase, Devlet Kuşu, Ölümsüzleşen Bahçe, Keloğlan Bir Gün, Sabırtaş Çatladı* ve *Anıtların Öyküsü* adlı sekiz çocuk kitabı ile sınırlıdır.
2. Araştırmada incelenen çocuk kitapları sadece Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerlerle sınırlıdır.
3. Araştırmada, yer alan çocuk kitaplarındaki değer frekansları kitaplarda geçen kelime, kavram, ifade ve yorumlar ile sınırlıdır.
4. Araştırmada ele alınan tek yazar Adnan Özyalçiner'dir.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

1. Bu araştırmada kullanılan yazara ait, *Garip Nasıl Okuyacak*, *Tarihten Öyküler*, *Kırmızı Çini Kase*, *Devlet Kuşu*, *Ölümsüzleşen Bahçe*, *Keloğlan Bir Gün*, *Sabırtaşı Çatladı* ve *Anıtların Öyküsü* çocuk kitaplarındaki öyküler, okuyucularda farklı izlenimler ile farklı değerlerin varlığı ile ilgili görüşleri beraberinde getirebilir.
2. Okullarda araştırma esnasında incelenen kitaplar tarzında okutulacak çocuk kitapları bireylerdeki değer bilincini arttırabilir.
3. Hikâyelerin, öğrencilerin Sosyal Bilgilerdeki değer yargıları üzerindeki etkisi anketlerle ölçülerek nicel bir araştırma yapılabilir.

1.6. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgiler, beşeri ve diğer bilimlerin konu ve yöntemlerinden faydalanarak, insanın fiziki ve toplumsal çevre ile olan ilişkisini ele alan, aynı zamanda da demokratik ve etkin bir yurttaş yetiştirmeyi amaçlayan disiplinler arası bir alan olarak tanımlanmaktadır (Şimşek, 2006).

Değer: Bir olgu veya durumun kıymetini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık olarak tanımlanmaktadır (URL 1).

Değerler Eğitimi: Çocukların ve gençlerin olumlu, yapıcı değerleri keşfedip geliştirmeleri ve kişisel potansiyellerine göre devam etmeleri için yürütülen eğitimsel gayretlerdir (NCSS, 1994).

Çocuk Kitabı: Çocuk kitapları, 2-14 yaş aralığındaki çocukların ilgi, istek ve deneyimleri göz önünde bulundurularak, özel olarak kaleme alınan yazılı ve görsel edebi türdür (Özbirge, 2023).

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Sosyal Bilgiler Dersi

Sosyal Bilgiler, beşeri ve diğer bilimlerin konu ve yöntemlerinden faydalanarak, insanın fiziki ve toplumsal çevre ile olan ilişkisini ele alan, aynı zamanda da demokratik ve etkin bir yurttaş yetiştirmeyi amaçlayan disiplinler arası bir alan olarak tanımlanmaktadır (Şimşek, 2006). Sosyal Bilgiler dersi, bireyin ilk olarak kendisi ve çevresi ile iletişim sağlayan, toplumsal kişiliğinin oluşmasına katkı sağlayan ve aynı zamanda ilişkili olduğu çevre ve toplumla ilgili sorumluluk bilinci sağlayan bir ders olarak da tanımlanabilir (Kabapınar, 2014).

Sosyal Bilgiler dersinin temel hedefi bireyin içinde bulunduğu kültürel yapının özelliklerine göre şekil alması, aynı zamanda istenen konu, kavram ve değerlerin bireyde var olmasını sağlamaktadır (Şimşek, 2006). Bir toplumun hedeflerine yönelik birey yetiştirmek, bireyin ait olduğu toplum özelliklerinin bireyde var olmasını sağlamakla mümkün olabilir. Birey ancak bu kazanımı gerçekleştirdiğinde ulusal kimliğini elde etmiş olur. Sosyal Bilgiler dersi bireye ulusal kimliğini kazandırmak ve kültürel donanımını sağlayacak faydalı bir derstir. Bireyin yaşadığı coğrafyayı ve aynı zamanda farklı coğrafyaları tanıtan, geçmiş ve bugün arasında bağ kurmayı sağlayan Sosyal Bilgiler dersi bu işlevlerinden dolayı eğitim ve öğretim programı içerisinde önemli bir yer kaplamaktadır (Avcı ve İbret, 2018).

Eğitim-öğretimin ilk ve ortaokul kademesindeki Sosyal Bilgiler eğitiminin en önemli amaçlarından biri de sorumluluklarını bilen ve yaşama hazır bireyler yetiştirmeyi sağlamaktır. Bireyin toplum ile birlikte uyum içerisinde yaşaması Sosyal Bilgiler alanı için önemli bir amaçtır. Bu doğrultuda öğretim programı içerisinde yer alan değerler eğitimi de bu amacın parçalarından biridir. Bundan dolayı Sosyal Bilgiler alanı değerler eğitiminin en işlevsel alanları arasında yer almaktadır (Gömleksiz ve Cüro, 2008).

2.2. Değer Kavramı

Toplumdaki bireyler yaşadıkları aile, toplum ve ait oldukları kültür aracılığı ile iyi ve kötü olarak nitelendirilen kavram ve durumları ayırt etmeyi ve öz ahlaki değerler çerçevesinde bir ölçü kazanmış olurlar. Kazanılan bu ölçü, değer adı verilen inanç, erdem, kanaat, ilkeler ve meziyetler bütününe meydana getirmektedir (Beill, 2003). İnsan davranışlarının temelini oluşturan, değer kavramı olarak duyuşsal alanla doğrudan

ilintilidir. Duygusal alanla doğrudan ilgili olan değerler, birçok araştırmacı veya konu ile ilgili uzman kişiler tarafından çeşitli tanımlar yapılarak açıklanmaya çalışılmıştır (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008).

Kavram olarak *değer* bireyin; nesnelere, insanları durumları veya olayları uygun olan, uygun olmayan, arzu edilen, istenmeyen ve bunun gibi hükümlerimizi oluşturan dayanak ve prensiplerimizi ifade etmektedir (Halstead, 1996). Türk Dil Kurumu değer kavramını: Bir olgu veya durumun kıymetini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık olarak tanımlamaktadır (TDK, 2011).

İnsanların kolektif yaşamasıyla beraber aralarındaki ilişkileri düzenleyen ve oluşabilecek kargaşa ve çatışmayı engelleyen değerler ortaya çıkmıştır. Değerler bize toplumdaki diğer insanların haklarına hürmet etmemizi, yapmakla vazifeli olduğumuz sorumluluklarımızı yerine getirmemizi, her durumda dürüst, adil ve erdemli bireyler olmamız gerektiğini hatırlatır. Değerler, korkutucu veya istenmedik sorumluluklardan ziyade, iç disiplin ile değer değişmediği sürece devam edecektir. Toplumsal düzen ve kültürel faaliyetlerin devam etmesini sağlayan değerler, birçok toplum tarafından kabul edilmiştir (Danışment, 2012). Evrensel olarak kabul edilen değerler incelendiğinde karşımıza adil olma, dürüst olma, doğruluk, sorumluluk ve hoşgörü gibi meziyet sahibi ve ideal insan olma çizgisine yönlendiren değerler çıkmaktadır. Evrensel değerler ülkelerin ulusal programları içerisinde ulusun milli kimliği ve kültürü dikkate alınarak yer almışlardır. Değerler, milli kimlik ve kültürün aktarıcı işlevlerinden dolayı gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde erişmesi için öğretim programlarındaki yerini almıştır.

2.3. Değerler Eğitimi

Eğitim, genel olarak bireylerin kendi hayat takvimi boyunca edindiği tecrübe ve kazanımlarla, davranışlarında bilinçli bir şekilde değişiklik yaratma süreci olarak tanımlanabilir (Çoban, 2016). Eğitim, insan haklarını konu edinen birçok uluslararası belgede bireyin karakter ve kişilik durumunu olumlu bir şekilde tamamlayan, insanın sahip olduğu hak ve hürriyetlerini savunan, onlara hürmet gösteren ve aynı zamanda koruyan bir yaşam süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç boyunca eğitimin temel vazifelerinden biri, ulusal ve evrensel değerlerin bireyde var olmasını sağlamaktır. Bu noktada bireyin özellikle duyuşsal alan gelişimine katkı sağlayan ve aynı zamanda kültür aktarımı işlevi olan değerler eğitimi, öğretim programlarındaki yerini almaktadır (Gül, 2004). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından değerler

eğitimi; “Çocukların ve genç bireylerin olumlu, yapıcı değerleri keşfedip benliklerini geliştirmeleri ve kişisel potansiyel ve özelliklerine göre devam etmeleri için yürütülen eğitimsel çabalar” olarak tanımlanmaktadır.

Ulusların varlığını devam ettirebilmesi ve düzenli bir toplum hayatı sürdürebilmesi; benimsediği değerleri muhafaza etmesi ve muhafaza ettiği bu değerleri gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde ulaştırmasına bağlıdır. Bireyin, içerisinde bulunduğu eğitim-öğretim sürecini göz önünde bulundurularak değerler eğitimi; formal veya informal ortamda ulusal ve evrensel değerleri bireylerde var olmasını sağlama ve toplum içerisindeki bireyin sahip olduğu bu değerleri en doğru şekilde kullanmasını sağlayacaktır (İstek, 2019).

Değerler eğitimi Cumhuriyet Dönemi eğitim çalışmalarıyla beraber başlamış ve bundan sonra yapılan her eğitim çalışmasındaki yerini almıştır. Eğitim alanında dönem dönem yapılan köklü değişikliklerle, değerler eğitimi de güncellenerek günümüzdeki halini almıştır. Değerler eğitimi; 1998, 2005 ve 2017 yıllarındaki çalışmalarla öğretim programlarında daha aktif hale gelmiştir. Toplum içerisinde meydana gelen karmaşa ve çatışmanın en büyük önleyicileri ve kültürel bir taşıyıcısı olan değerler, eğitim ve öğretimin vazgeçilmez bir parçası haline gelmişlerdir (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008). Milli Eğitim Bakanlığı, özellikle son zamanlarda on kök değerlerin tüm öğretim programlarında yer alması başta olmak üzere; il ve ilçe müdürlüklerince çeşitli proje etkinlik ve uygulama ile değerler eğitimi kapsamında birçok çalışma ve faaliyetleri yürütmektedir.

2.4. Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi

Sosyal Bilgiler dersi bireyin toplumsal hayat içerisinde yer edinmesini sağlayan, tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, hukuk, psikoloji gibi sosyal bilimleri ve yurttaşlık bilgisi konularını yansıtan öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini sağlayan, insanın sosyal ve fiziki çevreyle etkileşimini geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında ele alan, toplu öğretim anlayışından doğan bir ilk ve ortaokul kademesi dersidir (MEB, 2005).

2005 yılında birçok ders programında değerler eğitimi ile ilgili önemli değişikliklere gidilmiştir. Sosyal Bilgiler alanı da değerlerle ilgili bu dönemde değişiklik yapılan alanlardan biri olmuştur. Her öğrenme alanında o alanla ilgili verilebilecek beceri, değer ve kazanımlar belirlenmiş ve ilgili alanlara eklenmiştir. 2005 yılından önce örtük

olarak verilen değerler, bundan sonra açık bir şekilde verilmeye başlanmıştır (Turfanda, 2022).

2017 yılında yapılan değişiklikle de değerler eğitimi bir başlık olarak Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki yerini almıştır. Ayrıca bu yılda yapılan değişikliklerle, bilişsel alandaki değerlerden çok duyuşsal alanla ilgili değerlere daha büyük bir yer verilmiştir. 2018 yılında Sosyal Bilgiler alanında yeniden köklü değişiklikler yapılmış, bu alanda olması gereken değerler; *Aile birliğine önem verme, adil olma, barış, bağımsızlık, sevgi, saygı, bilimsellik, çalışkanlık, özgürlük, estetik, duyarlılık, eşitlik, sorumluluk, vatanseverlik, tasarruf, yardımseverlik, dürüstlük, dayanışma* olarak programdaki yerini almıştır (MEB, 2018).

Tablo 1

2018 Yılında Yayınlanan Öğretim Programlarında Yer Alan Kök Değerler

1- Adalet	6- Saygı
2- Dostluk	7- Sevgi
3- Dürüstlük	8- Sorumluluk
4- Öz Denetim	9- Vatanseverlik
5- Sabır	10- Yardımseverlik

(MEB, 2018)

Tablo 2

2018 Yılı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Değerler

1- Adalet	10- Estetik
2- Aile Birliğine Önem Verme	11- Eşitlik
3- Bağımsızlık	12- Özgürlük
4- Barış	13- Saygı
5- Bilimsellik	14- Sevgi
6- Çalışkanlık	15- Sorumluluk
7- Dayanışma	16- Tasarruf
8- Duyarlılık	17- Vatanseverlik
9- Dürüstlük	18- Yardımseverlik

(MEB, 2018)

Adalet:

Adalet, TDK sözlüğünde kavram olarak; Hak ve hukuka uygun olarak hakkı gözeten, kişinin yasalarla sahip olduğu hakları gözetme, hakların korunmasında bir kurum ve toplumdaki herkese hakkını veya uygun düşeni verme olarak tanımlanmıştır (TDK, 2011). Adalet bir değer olarak ise; bireylerin kendi hür iradesine bağlı olarak ulaşmak istedikleri amaçları gerçekleştirmek için hiçbir engel, kısıtlama ve ayrımcılığa tabi tutulmadan özgür oldukları toplumsal alandır (Erdoğan, 2008).

Aile Birliğine Önem Verme Değeri:

TDK sözlük anlamı olarak ailenin birden fazla tanımı mevcuttur. İlk olarak aralarında kan bağı bulunan veya evlilik yoluyla bir araya gelen anne, baba, çocuk ve kardeşlerden oluşan toplumun en küçük yapı taşı ve birliği olarak tanımlanmıştır. Başka bir tanımda ise aynı haneden yaşayan yakın ve hısımların tümü olarak adlandırılmıştır. Aile toplumsal alanda en önemli kurum ve kavramlardan biri olarak ele alınmaktadır. Ailenin bir arada ve birlik içerisinde olması da en az aile kavramı kadar önemlidir. Aile toplum içerisinde birçok işleve sahiptir. Birçok kaynakta farklı ve çok sayıda işlevi vardır fakat genel olarak; toplum içerisinde kökleşmiş değer ve kuralları bireye aktarma, bireyi topluma hazırlama sevgi, bağlılık, toplumsallaşma, cinsellik alanlarında bireye katkı sağlama gibi başka bir kurumda olmayan işlevleri olan çok önemli bir yapıdır. Bundan dolayı toplumda aile birliğinin sağlanması oldukça önemlidir (Sönmezer, 2009).

Bağımsızlık:

Bağımsızlık, TDK sözlüğünde sadece, bağımsız olma durumu ve bağlı olmama durumu olarak tanımlanmıştır (TDK, 2011). Bağımsızlık, bir değer veya kavram olarak ise istiklalini sağlamış bir devletin kendi içerisinde belli bir siyasi güç ve düzene bağlı olarak başka devletlerin baskı ve sınırlaması olmadan kendi iç işlerini hür bir şekilde yürütebilmesidir (Kalın ve Koçoğlu, 2017).

Barış:

Barış, TDK sözlüğünde birçok farklı şekilde tanımlanmıştır. İlk tanımda barışma eylemi olarak ifade edilirken, ikinci tanımda; savaş bitiminin bir antlaşma ile belirlenmesi başka bir tanımda ise, uyum karşılıklı hoş görmek ve düzen hali olarak ifade edilmiştir

(TDK, 2011). Barış, insanın bireysel olarak iç huzuru olarak ifade edilirken, genel olarak devletlerin anlaşma hali olarak da tanımlanmaktadır (Aktaş ve Safran, 2013).

Bilimsellik:

TDK sözlük anlamında bilimsel olma hali veya ilim olarak tanımlanan bilimsellik (TDK, 2011) bir değer olarak, öğrencilerin bilimsel bir anlayış ve tutum içerisinde olmalarını sağlayan hurafe ve batıl inançlardan arındırılmış bilgiyle iç içe olmalarını sağlayan önemli bir değerdir (Sözcü ve Aydınöz, 2017).

Çalışkanlık:

TDK sözlük anlamında, çalışkan olma hali olarak tanımlanan çalışkanlık (TDK, 2011) bir davranış olarak eğitim-öğretim ortamı içerisinde öğrencinin sorumlulukları doğrultusunda önem arz eden değerlerden biridir. Başarı ve olumlu durumları beraberinde getiren çalışkanlık değeri özellikle öğretmenlerin, öğrencilerinden beklediği en işlevsel sorumluluk ve değerlerden biridir (Aktepe, Uzungöz ve Sarıçam, 2020).

Dayanışma:

Dayanışma, bir topluluğu oluşturan bireylerin birbirlerine duygu, düşünce ve ortak menfaatlerde bağlanması olarak TDK sözlüğünde tanımlanmıştır (TDK, 2011). Dayanışma aynı zamanda toplumsal yapı içerisinde bir amacın gerçekleşmesinde doğan güç olarak tanımlanabilir (Kirman, 2011). Dayanışma, yardımseverlik ile iç içe bir değerdir. Hatta çoğu zaman yardımseverlik olarak da adlandırılmaktadır. Dayanışma bir değer olarak toplumda birliktelik ve beraberliği en zor şartlar altında da olsa sağlamaya çalışmaktır (Cevizci, 2010).

Duyarlılık:

TDK sözlük anlamında; hassas olma, duyarlı, hassasiyet olarak tanımlanan (TDK, 2011) duyarlılık kavramı bir değer olarak tanımlandığında ise; kişinin veya kişilerin uzak veya yakın çevrede meydana gelen haksız durum ve tutumlara karşı kayıtsız kalmayıp gereken tepki ve eylemleri göstermesidir. Oldukça geniş bir kapsamı olan duyarlılık değeri, diğer birçok değerle bağlantılı bir değerdir. Bireylerin toplumda vatanperver, adil, çalışkan veya yardımsever olması onların aynı zamanda duyarlı olduklarını da göstermektedir (Yılar, Karadağ, Ünal ve Örtten, 2022).

Dürüstlük:

Dürüstlük TDK sözlük anlamında doğruluk olarak ifade edilmiştir (TDK, 2011). Saflık, doğruluk ve gerçekçilik olarak tanımlanan dürüstlük bir değer olarak da düşüncenin eylemle uygun olarak doğruyu ifade etme şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Dürüstlük, doğruluk kavramı ile yakından ilişkili bir değerdir. Erdem sahibi doğrucu bir bireyin aynı zamanda dürüst olması da beklenir (Cevizci, 2010).

Estetik:

TDK sözlük anlamında; sanatsal oluşumun genel kuralları ve yasaları ile hayatta ve sanatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzellik duygusunu barındıran her şey, güzelliği konu alan felsefenin bir kolu ve insanların vücutlarındaki kusurları düzeltmek ve güzelleştirmek için uygulanan yöntemler gibi farklı şekillerde estetik tanımları vardır (TDK, 2011). Estetik kavramı çoğu zaman sanat kavramı ile birlikte kullanılmaktadır. Estetik kavramındaki en önemli öge *güzel*dir. Güzeli bulmak içinde duygusallığı kavramış olmak gereklidir (Akın, 2006). Estetik bir değer olarak ise bireylerde sanat eserindeki estetik duyarlılığı ve bilinci kazandırmak ve farkındalık yaratmak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eşitlik:

Eşitlik kavramının TDK sözlük anlamları; iki veya daha çok şeyin arasında fark olmaması uygunluk, kanunlar önünde ayırım yapılmaması denklik ve müsavilik, insanların bedensel ve ruhsal durumları ne olursa olsun toplumsal ve siyasi haklar bakımından ayrıma uğramaması şekillerinde ifade edilmiştir (TDK, 2011).Eşitlik bir değer ve kavram olarak adalet kavramı ile bağlantılıdır. Eşitlik, konusunda birçok tanım mevcuttur, genel olarak toplumda yer alan bireylerin aynı imkân ve avantajlara sahip olması yanı sıra aynı muamele ve haklara sahip olması olarak ifade edilebilir (Cevizci, 2010).

Özgürlük:

Özgürlük kavramı, bir durum veya koşula bağlı olmadan davranma ve düşünme, bağımlı olmama azadelik ve dış etki ve baskılardan uzak insanın hür iradesiyle davranma durumu olarak TDK sözlüğünde ifade edilmiştir (TDK, 2011). Özgürlük hem ulusal hem de evrensel değerler içerisinde yer almaktadır. Özgürlük bir değer olarak ele alındığında bireyleri ve toplumu kapsayan bir durum, hak olarak ise bütün insanlığın kapsama alanına

girerken, ulusun bağımsızlığı söz konusu olduğunda ise devletlerin hürriyetini kapsayan oldukça geniş bir kavram ve değerdir (Kaya ve Akpınar, 2021).

Saygı:

Saygı kavramı TDK sözlük anlamında, değeri, üstünlüğü, yararlığı veya kutsallığı nedeniyle bir kişi veya duruma dikkatli, özenli davranmayı sağlayan sevgi duygusu olarak veya herhangi bir kimseye rahatsızlık duygusu vermektan kaçınma olarak ifade edilmiştir (TDK, 2011). Sözlük anlamında da belirtildiği gibi saygı, anlam itibariyle bireyin toplumdaki statü ve konumuna dayanarak davranması aynı zamanda hem kendi hak ve sorumluluklarını gözetmesini de sağlamaktadır. Birey bu durumda saygı kavramına değer yükleyerek toplum içerisinde nasıl bir tutum ve davranış göstereceği farkındalığı veya bilincine de erişmiş olur (Şentürk, 2008).

Sevgi:

TDK sözlük anlamında insanın, bir kişi veya nesneye karşı ilgi duymaya yönelten duygu veya muhabbet olarak ifade edilen (TDK, 2011) sevgi kavramı, bir değer olarak nitelendirildiğinde ulusal ve evrensel değerler arasında yer alan bir değerdir. Sevgi değeri bunun yanında birçok çeşidi olan bir değerdir. Bireylerin birbirlerine duyduğu sevgi, hayvan sevgisi, doğa sevgisi veya vatan sevgisi gibi birçok sevgi çeşidi vardır. Eğitim öğretim ortamında sevgi değeri öğrencilerin duyuşsal gelişimi açısından olumlu katkı sağlayan değerlerin başında gelmektedir (Yıldız, 2009).

Sorumluluk:

Sorumluluk kavramı, kişinin kendi davranışlarından dolayı veya kendi yetki alanına giren olay ve durumların sonuçlarını üstlenmesi, uhde ve mesuliyet, yükümlülük olarak TDK sözlük anlamında ifade edilmiştir (TDK, 2011). Sorumluluk bir değer olarak kişinin daha küçük yaşlarda erdemli, öz saygısı olan ve çalışkan bir birey olmasını sağlayan bir karakter özelliği olarak fayda sağlamaktadır (Özen, 2015).

Tasarruf:

Tasarruf kavramı, bir şeye sahip olma ve onun dilediği gibi kullanma yetkisi, ekonomi alanında tutum ve yine ekonomik anlamda mal veya para biriktirme olarak TDK sözlüğünde ifade edilmiştir (TDK, 2011). Tasarruf bir değer olarak çocuklarda var olan kaynakların bilinçsizce kullanıldığı takdirde gelecek yıllarda oluşabilecek tedbirsizliklerin önüne geçilmesini sağlar. Çocuklar tasarruf bilinci ile problem çözme

konusunda da donanımlı hale geleceklerdir (Uzunöz, Aktepe ve Özağaçhanlı, 2020). Tasarruf değerine sahip bireyler aynı zamanda sorumluluk sahibi duyarlı bireyler olarak da nitelendirilebilirler. Çünkü tasarruf sahibi birey aynı zamanda var olan kaynak ve durumlara karşı hassas ve sorumluluk sahibi olabilir.

Vatanseverlik:

TDK sözlük anlamında, yurtseverlik olarak nitelendirilen vatanseverlik (TDK, 2011) bir değer olarak nitelendirildiğinde, Sosyal Bilgiler alanının en önemli amaçlarından ve kazanımlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Vatanseverlik değerine sahip bireyler, doğal çevre ve yaşadığı toprak parçasını koruyup kollayan, hak ve sorumluluklarının farkında, tarihsel mirasa duyarlı aynı zamanda toplum içerisindeki rollerinin farkında olması gibi erdemleri de kazanmış bireylerdir (Avcı, İbret ve Avcı, 2017).

Yardımseverlik:

Yardımseverlik TDK sözlük anlamında hayırseverlik olarak ifade edilmiştir (TDK, 2011). Yardımseverlik toplumun birlik ve dayanışma içerisinde olması sonucu ortaya çıkan bir davranışlar bütünüdür. Yardımseverlik değeri dayanışma ile iç içe olan bir değerdir. Özellikle zor zamanlarda toplumumuz içerisinde görülen maddi ve manevi dayanışma yardımlaşmanın en önemli örneklerinden biridir. Yardımseverlik değeri toplumun bir bütün halinde varlığını sürdürmesinde önemli bir vazife görmektedir (Sönmez ve Akıncan, 2019).

2.5. Çocuk Edebiyatı

Sanat, insanın ruhunu geliştirip yücelten, her türlü görsel, işitsel, duyuşsal ve dokunsal yaratımdır. Sanatı dilsel ve yazınsal olarak kullanan sanat dalları arasında yer alan edebiyat önemli bir alandır. Edebiyatın konusu insanın ilgi alanına giren bütün konuları kapsar. Edebiyat; yaşam, doğa, insan ilişkileri, ahlak veya mutsuzluk gibi insanı ilgilendiren birçok konuyu ele alır. Edebiyat, insanı etkileyen, ele aldığı durum ve olaylarla bireyi bilinçlendirip aynı zamanda estetik bir doyum uyandıran bir sanat dalıdır. İnsanın kültürel gelişimine büyük katkısı olan edebiyat, bireylere sunduğu yazın türleriyle insana değişik yaşantıları tanıma fırsatı verdiği gibi eğitici yönü de olan bir türdür. Dolayısıyla bireylerin çocukluk dönemlerinden başlayarak edebi türlerle iç içe olması bireye gelişim dönemlerinde fayda sağlayabilir (Yumru, 2012).

Çocuk, kendine özgü hayal dünyasında ailesini, çevresini ve yaşamı hem sorgulayıp hem de anlamlandırmaya çalışan bir varlıktır. Çocuk dünyaya gözünü açtığı ilk andan itibaren, bir birey olarak öz benliği başta olmak üzere; çevresi, yaşamı ve içinde bulunduğu dünyayı anlamlandırmaya çalışan birçok uyarana karşı karşıya kalmaktadır. Bu uyarılar arasında çocuk için yardımcı olacak en önemli araçlardan biri de nitelikli çocuk edebiyatı ve ürünleridir (Arıkan ve İnce Samur, 2020).

Çocuk edebiyatı, gelişim dönemi olarak çocukluk döneminde olan bireyler için özel olarak kaleme alınan çocuğun zihinsel, duygusal ve bedensel gelişim dönemlerine hassasiyet gösteren, geçmiş ve bugün arasında bağ kurmayı sağlayan aynı zamanda çocuğun bireysel yeteneklerini ortaya çıkarırken çocukta kalıcı bir estetik değer oluşmasını sağlayan edebi türdür (Can, 2014). Çocuk edebiyatı, çocuğun erken gelişim döneminden başlayarak, düşünsel ve dil becerilerine göre hazırlanan ürünleri kapsayan önemli bir alandır (Sever, 2008). Çocuğun ilgi ve istekleri dikkate alınarak yazılan çocuk edebiyatı ürünleri, bazen şiir, tekerleme veya bulmaca bazen de belli bir olay örgüsünden yola çıkarak yazılan hikâye veya romanların yer aldığı edebiyatın en önemli alanlarından biridir (Kaplan, 2023).

Çocuk edebiyatı, çocuğa hitap ederek yazıldığı için çocukların hayal dünyasına, isteklerine, düşünme becerilerine ve duygularına hitap ederek özellikle duyuşsal becerilerinin gelişimine katkı sağlar. Çocuk duyarlılığı ile ele alınan metinler, çocuklarda; sevgi, merhamet, empati, adalet gibi erdem ve değerlerin aktarılmasında dolaylı da olsa önemli ve işlevsel bir rol oynamaktadır (Oğuzkan, 2001).

Günümüz eğitim çağında, teknolojik gelişmelerle beraber edebi eserlerin etkisinde azalma olmamış, tam aksine özellikle eğitim-öğretim ortamlarında çocukların hayal dünyasını zenginleştirirken aynı zamanda eğitici yanlarıyla ön plana çıkarma işlevlerinden dolayı sık tercih edilmektedirler. Bu nedenle edebiyat ürünleri büyüklerin hayatından nazaran çocukların dünyasında daha fazla yer kaplamaktadırlar. Çocuk edebiyatı, çocukların zaman ve mekân fark etmeksizin, başka insanlara ait yaşam deneyimlerini fark etmesini sağlar. Çocuk bu yolla başka olaylara ve insanları anlayıp hürmet etmeyi öğrenir (Erdoğan ve Ören, 2016).

2.6. Çocuk Kitapları

Çocuk kitapları, 2-14 yaş aralığındaki çocukların ilgi, istek ve deneyimleri göz önünde bulundurulup, özel olarak kaleme alınan yazılı ve görsel edebi türdür. Roman, öykü ve masal gibi türleri olan çocuk kitapları, çocuğun hayal dünyası ve kelime hazinesinin gelişmesine katkı sağlar. Çocuk kitapları, yazılırken çocuğa has olarak yazıldığı için, çocuğun, bilişsel, duyuşsal ve bedensel gelişimlerine dikkat edilmektedir (Özbirge, 2023). Çocuk kitapları gerekli ölçütlerde hazırlandığında, bireyin çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemini kolaylaştırıp, eğitim ve öğretim hayatına katkı sağlamaktadır. Çünkü okuma alışkanlığı kazanan çocuk, okudukları sayesinde özellikle duyuşsal alanda olgunluk kazanıp daha sağlıklı bir gelişim gösterecektir (Arıcı, 2018).

Çocuk kitapları, eğitime yardımcı kaynaklar olarak nitelendirildiği için içeriği kadar fiziksel özellikleri de oldukça önemlidir. Kitapta görsellerin ön planda olması, çocuğun ilgisini çekecek kadar renk ve nesnelere de olması gerekmektedir. Çocuklara yönelik hazırlanan bu kitaplar; çocuğun tasvir etme yönünü ön plana çıkartmalı, kitap içerisinde yer alan nesne ve olaylar hakkında yorum yapmasına yardımcı olacak görseller de içermelidir. İçerik ve tema açısından zengin olan bir kitap, fiziksel özellikleri bakımından etkileyici olmadığında çocukta bir ön yargı oluşur. Çocuk içerik bakımından eğitici ve zengin bir kitabı fiziksel özelliklerinden dolayı okuyamamış olur. Bundan dolayı en az içerik kadar kitabın fiziksel özellikleri de oldukça önemlidir (Sever, 2019).

Çocuklar için yayınlanan edebi türlerin fiziksel özellikleri ile birlikte eğitici ve öğretici yönleri de ağır basmalı, kitaplarda çocuğun gelişimi, toplumun değer yapıları ve menfaati göz önünde bulundurulmalıdır. Çocukların dünyaya umutla ve gerçekçi bir gözle bakmalarını sağlayan, sosyal ve doğal çevre değerlerine yer veren kitaplar olmalıdır. Ayrıca bireye, fantastik ve doğaüstü düşlerin yanı sıra gerçeklik ve farkındalık kazandırmalıdır. Çünkü çocuk yapısı ve içinde bulunduğu gelişim döneminden dolayı fantastik, mitolojik veya doğaüstü durumlara daha çok ilgi göstermektedir. Çocuk kitaplarındaki erdem ve değerler bu fantastik dünyanın gölgesinde kalmamalıdır (MEB, 2013). Millî Eğitim Bakanlığı bünyesindeki birçok okulda, öğrencilerin okuma becerilerini arttırmak için il ve ilçe müdürlüklerine bağlı projeler yürütülmektedir. Bu projelerde en önemli kaynaklardan biri çocuk kitaplarıdır. Çünkü bakanlık çocuk kitaplarını öğrencilerin eğitim-öğretim hayatı boyunca onları destekleyici ve tamamlayıcı öğeler olarak nitelendirmektedir.

2.7. Sosyal Bilgiler ve Edebi Eserler

Tarih, coğrafya, felsefe, ekonomi, sosyoloji, antropoloji ve siyasal bilimlerin yanında edebiyat ve sanat gibi beşeri bilimler de Sosyal Bilgilerin temel içeriğini oluşturan ve içeriğinden yararlandığı disiplinlerdir (NCSS, 1994). Sosyal Bilgilerin bu alanlar yardımıyla bireye sunduğu bilişsel kazanımlar oldukça önemlidir. Fakat bilişsel kazanımların bireyde var olmasının önemi yanında duyuşsal kazanımların da bireye kazandırılması oldukça önemlidir. En önemli amacı etkin bir yurttaş yetiştirmek olan Sosyal Bilgiler için duyuşsal kazanımlar son derece önemlidir. Millî eğitimin genel amaçlarına bakıldığında bilişsel amaçlarla birlikte duyuşsal amaçların da gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. 2005 yılındaki Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda, edebi eserler aracılığı ile öğrencilerde vatandaşlık bilinci kazandırmak aynı zamanda Türkçeyi etkili ve doğru kullanmak için edebi eserlerin kullanılması gerektiği ifade edilmiştir (MEB, 2005).

Çocuk ya da gencin, edebi metinler ya da eserler sayesinde kurduğu bağ her şeyden önce bir his ve düşünce eğitimidir. Edebiyat, demokratik kültür bilincini meydana getiren davranışların hissedilerek ve yaşatılarak kazandırılmasını sağlar. Edebi metinler dünyanın bir parçası olan birey, insanların çok çeşitli duygu, düşünce ve eylemleriyle tanışır. Empati yapabilir. Onların kişiliğine saygı duyar, hoşgörü gösterir. Onların farklı özelliklerde olduğu gerçeğini kavrar.

Bu amaçlar doğrultusunda Sosyal Bilgiler alanının öğrencilerin hayatları ile bağlantı olarak günlük hayata indirgemek gerekmektedir. Bu da ancak etkili yöntem ve tekniklerle sağlanabilir. Edebi eserler bu noktada Sosyal Bilgilere yardımcı yöntem ve araçlar olabilir. Eğitim öğretim programı içerisinde vatanperverlik ve ideal insan olma amaçları olan Sosyal Bilgilerin bu kazanımları doğrudan duyuşsal alanla ilgilidir. Bireylerde belli his ve duygular oluşturmadan bu kazanım ve değerlerin elde edilmesi güçleşebilir. Bu noktada duygu dünyası ile iç içe olan edebi eserler Sosyal Bilgiler dersinde yardımcı birer kaynak olabilir. Duyuşsal kazanımlar edebi eserler aracılığı ile bireylere kazandırılabilir (Gülüm ve Ulusoy, 2008).

2.8. Adnan Özyalçiner

Araştırmanın amacı Adnan Özyalçiner'e ait; *Garip Nasıl Okuyacak, Tarihten Öyküler, Kırmızı Çini Kâse, Devlet Kuşu, Ölümsüzleşen Bahçe, Keloğlan Bir Gün, Sabırtası Çatladı ve Anıtların Öyküsü* adlı çocuk kitaplarının 2018 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerler bağlamında incelenmesi olduğu için yazarın hayatı, eserleri ve kısaca öykülerinin özellikleri ile ilgili bilgi verilecektir.

2.8.1. Hayatı

Yazar, 18 Şubat 1934 yılında İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı Adnan Çelik'tir. Kâğıthane üçüncü pansiyonlu ilkokulunu 1947 yılında bitirdikten sonra, Eyüp Ortaokulunu 1950 yılında, İstanbul Erkek Lisesini de 1955 yılında bitirmiştir. Üniversite hayatına İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü ile başlayan Özyalçiner, bu bölümü kısa bir süre sonra mezun olmadan yarıda bırakmıştır. Bir süre eczane çıraklığı, manavlık, dokuma atölyesinde kâtiplik, kitap dağıtımını gibi işlerde çalıştıktan sonra Varlık Yayınları ve Kim dergisinde düzeltmenlik yapmıştır. Bir süre Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifinin (YAZKO) yöneticiliğini ve ikinci başkanlığını yapmıştır. Yazar aynı zamanda Türk edebiyatının önemli şairlerinden Sennur Sezer ile evlidir.

1984 yılından itibaren Hürriyet Gazetesinin kültür-sanat servisini yönetti. 1986 yılından itibaren Hürriyet Vakfı Yayınları basım sorumluluğunu üstlendi. Eşi Sennur Sezer ile birlikte bir süre radyoda "Öykü Defteri" adlı programı hazırlayıp sundu. Sennur Sezer ile birlikte "Kızlar Sınıfı" ve "Seyyar Kamil" adlı televizyon yapımlarının senaristliğini üstlendi.

İlk öyküsü "Bir Yılbaşı Gecesi" lise öğrenciliği yıllarında arkadaşlarıyla tek sayı olarak çıkardıkları Demet adlı dergide 1953 yılında yayımlandı. Öykü ve yazıları daha sonra On üç, Mavi, Varlık, Papirüs, Yazko Edebiyat, Halkın Dostları, Yeditepe, Gösteri, Yeni Düşün, Evrensel Kültür, arkadaşlarıyla birlikte kurduğu "a", Seçilmiş Hikâyeler vd. dergilerde yayımlandı.

1950 kuşağı öykücülerinden olan Özyalçiner İkinci Yenicilerin, çağrışımlar yoluyla farklı anlam katmanları elde etme bağlamında şiirde yaptıklarını ilk öykülerinde uygulamaya çalıştı. Sonraki yıllarda toplumcu- gerçekçi temaları, duyarlıklı bir içerik ve işlek bir dille vermeyi başardı. Anıtların Öyküsü adlı çocuk kitabı 1979 Çocuk Yılı

dolayısıyla TRT'nin "Günaydın" programının "Anıt Dolu Yurdum" bölümünde yayımlandı.

PEN Yazarlar Derneği, Dil Derneği, Edebiyatçılar Derneği, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, Nazım Hikmet Vakfı Danışma kurulu üyesidir. Adnan Özyalçınar, 25 Mayıs 2019 tarihinde yapılan 21. Olağan Genel Kurulu'nda Türkiye Yazarlar Sendikası genel başkanlığına seçildi. 2019 yılı 38. TÜYAP Kitap Fuarının "Onur Yazarı" Adnan Özyalçınar oldu (URL 2).

2.8.2.Eserleri

Çocuk edebiyatı alanında yazdığı eğitici öykülerle tanınan Adnan Özyalçınar'ın farklı yazın türlerine ait eserleri de mevcuttur. Bu bölümde ayrıca eşi Sennur Sezer ile birlikte yazdığı eserlere de yer verilmiştir.

Öyküleri: Panayır (1960), Sur (1963), Yağma (1971), Yıkım Günleri (1972), Gözleri Bağlı Adam (1979), Cambazlar Savaşı Yitirdi (1991), Alaycı öyküler (1991), Taş (1992), Sağanak (1993), Anıtların öyküsü (1995), İstanbul'un Taşı Toprağı Altın (Sennur Sezer ile, 1995), Panayır Sur (1996), Toplu Öyküler: 1 Panayır-Sur (2001), Toplu öyküler 2. Gözleri Bağlı Adam-Yağma (2001), Toplu Öyküler: 3. Cambazlar Savaşı Yitirdi- Sağanak (2001), Toplu öyküler: 4, Alaycı Öyküler-Aradakiler (2001), Gökyüzünde Ayaklanma (Seçme Öyküler, 2003), Ölümsüzleşen Bahçe (2003), Yazdan Kalma Bir Gün İstanbul Öyküleri (2006), Âşık Garip ile Şah Senem (2014), Alandaki Park (2014), Seyfölmülük (2015), Kalabalıktan Birileri(2017).

Çocuk Kitapları: Kırmızı Çini Kase (1976), Garip Nasıl Okuyacak (1977), Ölümsüzleşen Bahçe (1980), Sabırtaşı Çatladı (1980), Anıtların öyküsü (1981), Devlet Kuşu (1988), Keloğlan İle Köse (Sennur Sezer ile, 1989), Anadolu'dan Öyküler (Sennur Sezer İle, 1989), Keloğlan Devler Ağasına Karşı (1994), Tarihten Öyküler (1995), Gökkuşuğu Masalları (10 kitap, 1999), Masal Okuyorum (Sennur Sezer ile, 2012).

Roman: Dördüncü Murat ve Mirgün Bahçeleri (belgesel roman, 1997), Güç ve Güzellik (2005).

Röportaj- Öykü: Ayak İzleri (2000).

Çeviri: Irgat Simon (Hikâyeler, İva Andriç'ten, 1976).

Monografi: Öykücülüğümüzün 45 yıllık Çınarı Adnan Özyalçiner (1999).

2.8.3. Adnan Özyalçiner'in Çocuk Kitaplarında Değerlerin Önemi

Adnan Özyalçiner, 1950 kuşağı yazarları arasında yer almaktadır. Dönem itibarı ile siyasi, ekonomik, sosyal alanlarda yaşanan birçok olay ve konudan etkilenmiş kitaplarında sınıfsal çatışmalara yer vermiştir. Yazarın eserlerinde insancıl bir bakış açısı da mevcuttur (Andaç, 2004). Birçok edebi türde eser veren yazar, çocuklar için de kitaplar kaleme almıştır. Toplumsal olayları gerçekçi bir bakış açısı ile öykülerinde ele alan yazar, kitaplarında; çocuklara akıllıca, gerçekçi ve dürüst davranmaları gerektiğinin mesajını verir. Bilimsel bilgi ve araştırmaya önem vermiştir.

Geleneksel masalları ve tarihten kesitler taşıyan olayları kitaplarıyla yeniden yorumlayan yazar, çocuk kitaplarında fantastik ve olağanüstü kahramanların yanı sıra mantıklı, gerçekçi ve erdemli davranan kahramanların başından geçenleri anlatır. Yazarın kitaplarında, çocuklara kazandırmak istediği; çalışkanlık, akıllıca davranma, dürüst olma, doğal çevreye duyarlılık, aile birliğine önem verme, hoşgörü gibi erdemler vardır. Nitekim yazar çocuklar için yazdığı her kitabın ön sözünde bu erdemlerden bahsetmiştir. Bu erdemlerin birçoğu Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerler eğitimi bağlamında yer alan değerlerden oluşmaktadır. Yazarın araştırmada incelenen çocuk kitaplarında yer alan öykü ve masalların ana düşüncelerinde vermek istediği mesajlar değerler ile bağlantılı olarak yer almıştır.

2.9. İlgili Literatür

2.9.1. Konu İle İlgili Yurt İçi Araştırmalar

Kubat (2024), "Kıbrıs Gazilerine Ait Anıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tez çalışmasında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin araştırmanın örneklemini oluşturan 30 Kıbrıs gazisinin anıları bağlamında incelemesi yapılmıştır. Nitel araştırma desenlerinden durum çalışması modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda araştırma kapsamında incelenen anıların Sosyal Bilgiler değerler eğitimi bakımından zengin olduğu ve bu noktada kullanılabileceği önerilmiştir.

Turfanda (2022), "Milli Mücadele Dönemi Edebi Eserlerin Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlere Göre İncelenmesi" adlı yüksek lisans çalışmasında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerler baz alınarak, Milli mücadele konulu;

Ateşten Gömlek, Halas, Yaban, Üç İstanbul, Esir Şehrin İnsanları, Kalpaklılar, Küçük Ağa, Sahnenin Dışındakiler, Yüzbaşı Selahattin'in Romanı ve Şu Çılgın Türkler romanları incelenmiş ve ortak değerler tespit edilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırma sonucu incelenen eserlerin Sosyal Bilgiler değerler eğitiminde kullanılması önerilmiştir.

Coşkun (2022), "9-12 Yaş Çocuk Kitaplarının, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi: Gülten Dayıoğlu Örneği" adlı yüksek lisans çalışmasında, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerler baz alınarak, Gülten Dayıoğlu'nun 9-12 yaş aralığına uygun hikâyeleri incelenmiş ve bu hikâyelerde yer alan değerlerin, Sosyal Bilgiler programındaki değerlerle olan ilişkisi incelenmiştir. Yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması kullanılmıştır. Sonuç olarak programa yönelik birçok değer tespiti yapıldığı için değer kazanımında yararlanabileceği önerilmiştir.

Çelikkol (2019), "Ömer Seyfettin Hikâyelerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Yer Alan Değerleri Aktarmadaki İşlevi" adlı makale çalışmasında, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerler temel alınarak, Ömer Seyfettin hikâyelerinde işlenen konularla bu değerlerin aktarmadaki etkililiği incelenmiştir. Araştırmada kullanılan yöntem nitel araştırma yöntemi olan doküman analizidir.

Uysal (2022), "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Hikâye Kullanımı ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Hikâyelerin Değerler ve Beceriler Açısından İncelenmesi" adlı yüksek lisans çalışmasında 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı incelenmiştir. Araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda hikâyelerin, aktarılmak istenen bilgiyi ezber yöntemden daha kalıcı ve sağlıklı hale getirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

2.9.2.Konu İle İlgili Yurt Dışı Araştırmalar

Knafle, Wescott & Pascarella (2013), "Çocuk Kitaplarında Değerlerin Değerlendirilmesi" adlı makale çalışmasında, farklı türde ölçekler kullanılarak iki grup üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda ölçeklerin kullanımları, araştırma amaçları ve öğretmenin değerler eğitimi sınıf alıştırmaları, olası uyarlamalar ve sonuçlara ulaşılmıştır.

Sutari, Fudloely & Setyarini (2014), “Karakter Eğitimi Teşvik Etmek: Ahlaki Değerlerin Analizi, Enid Blyton’un Çocuk Kitabı Eight O’clock Tales Örneği” adlı makale çalışmasında vatanseverlik ve hoşgörü haricinde, dürüstlük, disiplin sorumluluk, özen gösterme, takım kurma, barış, aile, arkadaşlık ve komşularla etkileşime girme ve kendine güven değerleri tespit edilmiştir. Araştırmada incelenen kitabın ilköğretim İngilizce dersi için ders materyali ve ortaokul öğrencilerinin de karakter eğitimi için kullanılması önerilmiştir.

Hizraini, Winarni & Yamtinah (2022), “Linda’nın Papaya Bahçesi Var Başlıklı Çocuk Kısa Öykü Kitabında Karakter Eğitimi” adlı makale çalışmasında betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın amacı incelenen edebi eserde karakter eğitiminin yapılarını ve değerlerini betimlemeyi amaçlamaktadır. Bu öykü kitabında; dindar, dürüst, disiplinli, çalışkan, yaratıcı, meraklı, başarıyı takdir eden, çevreye duyarlı ve sorumluluk eğitsel değerleri tespit edilmiştir.

Kurniawan (2021), “İngilizce Şarkı Sözlerinde Ahlaki Değerler” adlı makale çalışmasında araştırma evreni içerisinde incelenen şarkılarda Tanrıyla, kendisiyle ve başkalarıyla ilişki kurmayı başaran insanın ahlaki değerleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda, incelenen şarkıların; başkalarıyla ilişkilerde yapıcı ve o kişilere karşı saygı ve sevgi duyulmasında olumlu etkileri olduğu tespit edilmiştir.

BÖLÜM III

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada kullanılan yöntem nitel araştırma yöntemidir. Sosyal Bilimlerde son yıllarda özellikle tercih edilen araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemi, birey ve toplumun değişken durumundan dolayı genelleme ve bütüne yaymaktan ziyade olgu, olay ve durumların incelenmesinde anlamlandırmaya çalışmanın daha etkili olduğunu tespit etmenin daha faydalı olduğunu ortaya koymuştur. Sadece Sosyal Bilimlerde değil, Fen Bilimlerinde de sonucun veya gerçekliğin tek bir durum ve bakış açısı ile bütünün veya genelin kavranmayacağı anlaşılmıştır. Bundan dolayı nitel yöntem, doküman incelemesi yaparken başvurulan en etkili yöntemlerden biridir (Karataş, 2015).

Araştırmada verilerin sağlanmasında ise doküman analizi yönteminden yararlanılmıştır. Araştırma esnasında Adnan Özyalçiner'in araştırmada adları geçen yazılı eserleri incelenmiştir. Doküman analizi yapılırken araştırılan konuyla ilgili olay, olgu ve durumlar hakkında bilgi içeren yazılı kaynak ve belgelerin analiz edilmesiyle veriler sağlanmaya çalışılır. Doküman analizi ile uzun süren gözlem ve görüşmeler olmadan yalnızca belgeler incelenerek birçok bilgiye ulaşılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu doğrultuda incelenen kitaplardaki değerlerin geçtiği ifadeler alıntılanmış ve yorumlanmıştır. Tablolar aracılığıyla da değerlerin frekans değerleri tespit edilmiştir.

3.1.1. Araştırmanın Veri Kaynakları

Araştırmanın veri kaynakları çalışmada kullanılan sekiz çocuk kitabından oluşmaktadır. Bu kitaplar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3

Araştırmada Adnan Özyalçiner'in İncelenen Çocuk Kitapları

Eser No	Yayın Yılı	Baskı Sayısı	Eser İsmi	Sayfa Sayısı
1	2022	1	Garip Nasıl Okuyacak	48
2	1995	2	Tarihten Öyküler	68
3	1981	3	Kırmızı Çini Kase	71
4	1988	1	Devlet Kuşu	86
5	1980	1	Ölümsüzleşen Bahçe	94
6	2008	1	Keloğlan Bir Gün	135
7	1993	5	Sabırtaşı Çatladı	110
8	1995	3	Anıtların Öyküsü	140

3.2. Evren ve Örneklem

Doküman analizi yapılırken araştırmayı konu alan bütün yazılı kaynak ve belgelerin tamamını incelemek her zaman mümkün olmayabilir. Bu tür durumlarda araştırma konusu içinde bir örneklem seçilebilir. Bu örneklem üzerinden gereken incelemeler yapılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırma için kullanılan Adnan Özyalçiner örneğinde; yazarın bütün hikâye kitaplarını incelemek çok uzun bir süre alabilir. Bundan dolayı yazarın bütün eserleri evren olarak kabul edilmiş ve ele alınan konuyla birebir ilgili yazara ait; *Garip Nasıl Okuyacak*, *Tarihten Öyküler*, *Kırmızı Çini Kase*, *Devlet Kuşu*, *Ölümsüzleşen Bahçe*, *Keloğlan Bir Gün*, *Sabırtaşı Çatladı* ve *Anıtların Öyküsü* adlı sekiz çocuk kitabı örneklem olarak seçilmiştir.

3.3. Verilerin Analizinin Yapılması

Veri analizi nitel araştırmanın en önemli basamaklarından birini oluşturur. Çünkü veri analizi esnasında olgular birbirinden ayrılıp tahlili yapıldıktan sonra farklı özelliklerine göre tasniflendirilir. Tasnifi yapılan veriler ve bulgular çerçevesinde, olguların birbiriyle olan ilişkileri ve alakaları saptanır. Veri analizinin temel amacı verilerden saf veriler ve yapılan araştırmaya yeni bir bakış açısı kazandıran yeni anlam

ve bulgular çıkarmaktır. Bu amaçla araştırmacı veya araştırmacılar okuduklarını, gözlemlediklerini veya katılım gösterdiği verileri yorumlamalı ve sağlamlaştırmalıdır (Baykal ve Kılıç Memur, 2020).

Bu araştırmada veriler tek tek okunup analiz edilerek bir takım sonuçlara ulaşılmıştır. Yapılan analizlerin sonucunda; *Garip Nasıl Okuyacak, Tarihten Öyküler, Kırmızı Çini Kâse, Devlet Kuşu, Ölümsüzleşen Bahçe, Keloğlan Bir Gün, Sabırtaşı Çatladı* ve *Anıtların Öyküsü* adlı kitaplardaki kavram, ifade ve anlamlardan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlerle ilgili olanlar, tespit edilerek veriler oluşturulmuştur. Veriler yorumlandıktan sonra frekans değerleri tespit edilmesi için tablolar oluşturulmuştur. Tablolar aracılığı ile tespit edilen veriler daha somut hale getirilmiştir.

3.4. Güvenirlilik ve Geçerlilik

Araştırmada kullanılan çocuk kitaplarının yazarı Adnan Özyalçiner'e, çalışmadaki değerlere ait bulgular gönderilerek, uzman görüşü alınmıştır. Ayrıca incelenen kitaplar; *Garip Nasıl Okuyacak, Tarihten Öyküler, Kırmızı Çini Kase, Devlet Kuşu, Ölümsüzleşen Bahçe, Keloğlan Bir Gün, Sabırtaşı Çatladı* ve *Anıtların Öyküsü* adlı kitaplardaki kavram, cümle ve ifadeler Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerlerle ilişkisi ve bağlantısı tespit edilirken Türk Dil Kurumu'ndaki tanımlar ve Sosyal bilgiler değerler eğitimi alanında bir çok araştırma incelenerek bu araştırmalardaki tanımlar ve anlamlar da dikkate alınmıştır. Tespit edilen bulgularda, yalnızca yazarın değer aynı zamanda başka bir uzman kişinin görüşleri de alınmıştır. İkinci bir uzman görüşü araştırmanın güvenirliliğini arttırmıştır.

Geçerliliği sağlamak adına, araştırma evreni içerisindeki kitaplarda tespit edilen kavram, cümle ve ifadelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerlerle ilişkilendirilmesinde, kitaplardaki tüm alıntılar olduğu gibi aktarılmış hiçbir değişiklik yapılmadan verilmiştir. Bu durum da araştırmanın geçerliliğinin arttırmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu kısmında, Adnan Özyalçiner'e ait; *Garip Nasıl Okuyacak, Tarihten Öyküler, Kırmızı Çini Kâse, Devlet Kuşu, Ölümsüzleşen Bahçe, Keloğlan Bir Gün, Sabırtası Çatladı* ve *Anıtların Öyküsü* adlı çocuk kitaplarının konularından kısaca bahsedilmiş, Sosyal Bilgiler değerleri bağlamında yer alan 18 değer TDK Türkçe sözlük karşılıkları ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ifade ettiği anlamlardan hareketle, değerlerin geçtiği cümle, paragraf ve konuşma kısımları verilmiştir. Verilen bu kısımlarda tespit edilen bulgular yorumlanarak, tablolar aracılığıyla aktarılmıştır.

4.1. Garip Nasıl Okuyacak Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerler

Hikâye, öğretmen okulunu yeni bitirmiş, doğma büyüme İstanbullu olan bir öğretmenin Anadolu'ya tayini ile birlikte başlamaktadır. Hikâyede genç öğretmenin ilk görev yeri Bitlis'te hikâyenin asıl kahramanı göçer bir çocuk olan Garip ile tanışması ve onun yarım kalan eğitim hayatını tamamlayabilmesi için gösterdiği çaba, azim ve sorumluluk anlatılmaktadır.

Kitapta, ailesi için eğitim hakkından feragat eden, yine ailesine duyduğu sevgi ve bağlılıktan dolayı çalışma hayatı içerisinde mücadele veren bir çocuk yer almaktadır. Aileye verilen bu denli önem ve sevgi Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan aile birliğine önem verme ve sevgi değerleri ile doğrudan bağlantılıdır. Genç öğretmenin eğitim hayatı yarım kalan bir çocuğa yardım etme çabaları yardımseverlik değeri ile doğrudan ilgilidir. Aynı öğretmenin, çocuğun ülkedeki diğer çocuklar gibi eğitim hakkından yararlanması için çaba göstermesi ve bunu kişisel bir sorumluluk olarak hissetmesi eşitlik, sorumluluk ve duyarlılık değerleri ile ilişkilidir. Kitap içerisinde yazarın vurgulamak istediği ana düşünce; Hikâyenin kahramanı Garip gibi eğitim hakkından yararlanamayan birçok çocuğun varlığı ve bu çocukların yitip giden eğitim hayatından sorumlu olan herkesin payına düşeni yapması gerektiğidir. Kitapta vurgulanmak istenen bu düşünceler ile yer alan değerler arasında önemli bir bağlılık vardır. Çünkü ana düşüncede verilmek istenen asıl mesajın içeriğini yardımseverlik, duyarlılık, eşitlik ve sorumluluk değerleri oluşturmaktadır. Bunun yanında özgürlük,

estetik, çalışkanlık, adalet, aile birliğine önem verme ve sevgi değerleri de hikâyede yer alan diğer değerler olmuştur. Kitapta bu değerlerin yer aldığı ifadeler şunlardır:

“*Sarayburnu kıyısında balık tutanlar, kıyı boyunca dolanan martıları, büyük camileri, çevrelerinde uçuşan yüzlerce güvercini, Taksim’i, Beyazıt’ı, Aksaray’ı, Yenikapı’yı, Gülhane Park’ını, İstanbul’u çevreleyen surları kolaylıkla unutabilecek miydim? Bir de bunlara ailemden, dostlarımdan, arkadaşlarımdan ayrılmak eklenince İstanbul’da bir gün fazla kalmayı kar saydım. Trenimin hareket ettiği geceyi evimde annemle kardeşimin yanında geçirdim. Ertesi gün İstanbul’u bir baştan bir başa dolaştım.*” (Özyalçiner, 2022: 6).

Kitapta yer alan bu paragrafta, genç öğretmen yaşadığı şehirden ayrılırken duyduğu hüznü aynı şekilde ailesinden ayrılırken de yaşadığını belirtmiştir. Ayrıca İstanbul’daki son gecesini de aile bireyleriyle birlikte geçirmiştir. Bu durum aile ve aile bireylerine verilen önemi göstermektedir. Dolayısıyla aile birliğine önem verme değeri aile bireylerini önemseme alt boyutu ile yer almıştır.

“*Sislerin içinden geçer gibi bulutların ortasından geçmeye başladık. Kısa bir süre bulutları da altımıza almıştık. Yeni atılmış pamuk yığınları gibi oraya buraya dağılmış olarak öbek öbek duruyorlardı. Artık göz kamaştırıcı bir maviliğin, ışıltılı bir parlaklığın ortasında uçuyorduk*” (Özyalçiner, 2022 : 9). Paragrafta gökyüzünün tasviri yapılırken “göz kamaştırıcı ve ışıltılı” gibi estetik kavramlardan yararlanılmıştır. Yapılan bu tasvirler estetik değeri ile örtüşmektedir.

“*Tamam. Birinci dereye kadar bavulları sen taşıdın. İkincisine kadar ben taşıyorum. Üçüncüsüne sen götürürsün, dördüncüsüne kadar yine ben sırtlanırım. Yükü paylaşmış oluruz*” (Özyalçiner, 2022: 22). Kitapta yer alan bu ifadelerde, öykünün kahramanı Garip’e yardım etmek için; yükünü paylaşan öğretmenin bu davranışı yardımseverlik ve dayanışma değerleri ile doğrudan örtüşmektedir.

“*O günden sonra çadırlarını korumak görevi güzel Sultan gelinin olmuş. Kocasından kalan tabancayı yanından eksik etmiyormuş. Dede, alım satım işlerinde Sultan’a yardımcı oluyormuş*” (Özyalçiner, 2022: 26). Cümlede yardımcı olmak eylemi hem kavram olarak hem de başka birisinin yükünü hafifletme ve işini paylaşma alt boyutları ile yer almıştır. Bu durum yardımseverlik değeri ile doğrudan ilgilidir. Ayrıca Sultan gelinin güzelliğine vurgu yapılması estetik değeri ile ilgilidir.

“*Garip iki yaşındayken bir erkek kardeşi daha olmuş. Anası, Sultan gelin, obanın en güzel kadınlarından biriymiş. Babası da güçlü, yiğit bir erkekmiş*” (Özyalçiner, 2022: 27). Hikâyedeki kahramanın anne ve babasının fiziksel özellikleri tasvir edilirken “güzel ve yiğit” gibi estetik kavramlardan yararlanılmıştır. Dolayısıyla bu ifadeler estetik değeri ile örtüşmektedir.

“*Öteki obaları da dolaştım. Okulsuz köylere gittim. Okula gidemeyen ne kadar çocuk varsa alıp ilçemizdeki okula getirdim. Onlara orada giydireceğiz, karınlarını doyuracağız ve bütün diğer çocuklar gibi okumalarını sağlayacağız*” (Özyalçiner, 2022: 29).

Paragrafta, yörede bulunan çocuklara eğitim ve sosyal alanlarda yardım etmek istemeleri yardımseverlik değeri ile doğrudan bağlantılıdır. Bu çocukların ülkedeki diğer çocuklar gibi eğitim hakkından yararlanmaları için çaba gösterilmesi fırsat eşitliğine yapılan bir vurgudur. Eğitimdeki fırsat eşitliği de eşitlik değeri ile doğrudan bağlantılıdır. Çocukların eğitim hakkı konusunda gösterilen hassasiyet ve ilgi ise duyarlılık değeri ile bağlantılıdır.

“*Nasıl olur burada okuyan çocukların çoğunun köyünde okul var. Bunları derhal okuldan çıkarıp köylerindeki okula göndereceksiniz. Yalnız okulsuz köylerin çocuklarıyla anasız, babasızlar kalacak okulda. Anlaşıldı mı?*” (Özyalçiner, 2022: 32).

Yatılı okullarda sadece ihtiyaç sahibi çocukların olması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Aksi halde yapılan uygulamanın adaletsiz bir durum olduğu ve bu konuda hassas olunduğu ifade edilmiştir. Bu durum adalet ve duyarlılık değerleri ile bağlantılıdır.

“*Dağların, yaylaların özgür havasına alıştıktılar. Şimdi gece her zaman ışıkları yanan taş bir yapıda kalıyor, daracık yüksek yataklarda yatıyorlardı. Orada başları dönüyordu. Uykudayken yere düşmekten ödleri patlıyordu. İçerde solukları sıkışıyordu. Ders aralarında bahçeye çıktıklarında biraz soluk alabiliyorlardı. Ama bahçe bir koşuda bitiyordu. Çevresi parmaklıktı. Dışarı bırakmıyorlardı. Kapı kilitliydi. Her zaman da bekçi vardı. Parmaklıklara biraz yaklaşırsalar bekçi düdük çalıp geri döndürtüyordu*” (Özyalçiner, 2022: 33).

Öykünün kahramanı Garip’in, obadaki hür yaşamına duyduğu özlem ifade edilirken aynı zamanda yatılı okuldaki yaşamında kendini özgür hissetmediği de ifade edilmiştir.

Garip, yayladaki özgür hayatını şimdiki hayatı ile kıyaslamıştır. Dolayısıyla özgürlük değeri paragrafta öne çıkan bir değer olmuştur.

“Kaymakam her sabah geliyor, durumlarını soruyor, onlarla konuşup bahçede oyunlar oynuyordu. Çocuklar, kaymakamı çok seviyor, gelir gelmez çevresinde halka oluyorlardı” (Özyalçiner, 2022: 33). Yazar, bu paragrafta kaymakam karakterinin çocuklara duyduğu ilgi ve alakadan dolayı çocukların ona olan sevgisini anlatmıştır. Bundan dolayı sevgi değeri bu ifadelerde yer alan bir değer olmuştur. Aynı zamanda kaymakam çocuklara karşı son derece hassas ve duyarlı olduğunu göstermektedir. Onun bu davranışları duyarlılık değerine bir örnektir.

“Bir hafta böylece geçti. İçlerinde en sessizi Garip’ti. En çalışkanları da o oldu” (Özyalçiner, 2022: 33). Cümlede içerisinde çalışkanlık değeri, yapılan işte en fazla faaliyet gösterme, alt boyutu ile yer almıştır.

“Anamı karların arasında duvarın dibinde beni bekler görünce nasıl sevindim, nasıl sevindim. Hiçbir şey düşünmeden koştum ona. Her şeyi unutmuştum. Anamı görüyordum yalnızca. Kar, soğuk hepsi silinmişti. Sırtımdaki battaniye ona doğru koşarken yere düştü” (Özyalçiner, 2022: 37).

Paragrafta geçen cümlede anne ile ilgili duygular, hem kahramanın annesine duyduğu sevgiyi hem de aile bireylerden birine verdiği önem ve bağlılığı vurgulamaktadır. Dolayısıyla bu paragrafta sevgi ve aile birliğine önem verme değerleri birlikte yer almıştır.

“-Yanımda alıkoyup okumasını ben sağlasam bir sakıncası olur mu?

-Sorumluluk sizde olduktan sonra ne yaparsanız yapın. Dedi” (Özyalçiner, 2022: 43).

Hikâye içerisinde geçen karşılıklı konuşma ifadelerinde öğretmen, Garip’in eğitim alması için gereken sorumluluğu üstlenmek istemektedir. Sorumluluk değeri cümlede başka birinin sorumluluğunun üstlenmesi alt boyutu ile yer almıştır.

“Garip’in öyküsü burada bitmiyor. O, şu anda, kim bilir nerde, hangi karlı dağların ardındadır. Kentten, köyden uzakta, kuş uçmaz, kervan geçmez bir yerdedir. Işıksız, yolsuz. Okulsuz, dayanaksız, yapayalnızdır. Onun için o gündür, bu gündür şunu sormak gerekir herkese:

Garip Nasıl Okuyacak?’’ (Özyalçiner, 2022: 48).

Yazar hikâyesini sonlandırırken hikâyenin kahramanı Garip’e ulaşamadığını ve bu durumdan endişe duyduğunu belirtmiştir. Yazar, kitabın son cümlesinde soruyu yalnızca kendisine değil aynı zamanda okuyucuya da yöneltmiştir. Çünkü kahramanın sonlanan eğitim hayatı sorununa çözüm istemiş ve tüm okurları bu sorumluluğa dâhil etmiştir. Dolayısıyla sorumluluk değeri bu paragrafta yer alan bir değer olmuştur.

Tablo 4

Birinci Alt Probleme Dair bulgular (Garip Nasıl Okuyacak Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Değer No	Değerler	Kitap Sayfa No	Frekans
1	Adalet	32	1
2	Aile Birliğine Önem Verme	6, 37	2
3	Bağımsızlık	-	-
4	Barış	-	-
5	Bilimsellik	-	-
6	Çalışkanlık	33,	1
7	Dayanışma	22	1
8	Duyarlılık	29,32,33	3
9	Dürüstlük	-	-
10	Estetik	9,26, 27	3
11	Eşitlik	29	1
12	Özgürlük	33	1
13	Saygı	-	-
14	Sevgi	33, 37	2
15	Sorumluluk	43, 48	2
16	Tasarruf	-	-
17	Vatanseverlik	-	-
18	Yardımseverlik	22, 26, 29	3
Toplam Değer Sayısı			20

Tablo 4 incelendiğinde *adalet* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 1, *aile birliğine önem verme* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans

değeri 2, *çalışkanlık* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değerleri 1, *dayanışma* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 1, *duyarlılık* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değerleri 3, *estetik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 3, *eşitlik* değerine ait kavram, cümle ifade yer aldığı frekans değeri 1, *özgürlük* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 1, *sevgi* değerine ait kavram, cümle ve ifade ve yer aldığı frekans değeri 2, *sorumluluk* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 2, *yardımseverlik* değerine ait kavram cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 3, olarak tespit edilmiştir.

Tablodan hareketle, *Garip Nasıl Okuyacak* adlı çocuk kitabında en çok vurgulanan değerler yardımseverlik, duyarlılık ve estetik değerleridir. Adalet, çalışkanlık, eşitlik ve özgürlük değerleri kitapta yer almasına rağmen en az sayıda yer alan değerler olmuştur. Kitapta; bağımsızlık, barış, bilimsellik, dürüstlük, saygı ve tasarruf değerlerine ait kavram, cümle ve ifadeler tespit edilmemiştir.

4.2. Tarihten Öyküler Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerler

Kitap, Türk ve dünya tarihine ait konuların işlendiği öykülerden oluşmaktadır. Bu öykülerin kimi kurmaca kimi de gerçek tarihten alıntı olarak yazar tarafından kaleme alınmıştır. Kitapta; Bitlis Kalesi, Yedi Uyurlar, Uzayın Derinliklerine Doğru, Yaralı Top, İkisi de Mutluydu, Ankara'nın İlk Günleri ve Ölümsüzleşen Bahçe adlı yedi öykü yer almaktadır. Özyalçiner, kitabın yazılış amacını, Türk ve dünya tarihinde önemli rol oynayan konu ve kahramanların çocuklar tarafından tanınması ve kitaplarda işlenen bilgi, adalet ve dürüstlük gibi değerlerin çocukların sevgi dünyasına sunacağı katkı olarak ifade etmiştir. Adnan Özyalçiner kitabı anlatırken “*Kötülük ve haksızlık hiçbir zaman ve hiçbir yerde uzun süre egemen olmaz. Haklılık ve insanlık, iyilik ve dostluk, kardeşlik ve barış ne olursa olsun sonunda egemen olacaktır.*” ifadeleriyle kitapta yer alan öykülerin, değerler bakımından ne kadar zengin olduğunu açıkça belirtmiştir. Ayrıca kitabın özellikle tarih konulu öykülerden meydana gelmesi Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değer sayısını arttırmıştır. Ölümsüzleşen Bahçe adlı öykü, yazarın aynı adı taşıyan diğer çocuk kitabında incelendiği için bu kitapta diğer altı öykü Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerler açısından incelenmiştir.

4.2.1. Bitlis Kalesi Adlı Hikâyede Geçen Değerler

Hikâye, Makedonya Kralı Büyük İskender'in doğuya sefere çıkarken, Anadolu'da dinlenmesi üzerine, buradaki eşsiz güzellikleri fark etmesi ve komutanlarından Bat Les'i burada bir kale yapması için görevlendirmesiyle başlar. Bat Les sorumluluk sahibi bir komutan olarak bu coğrafyaya estetik ve sağlam bir kale inşa eder.

Öyküde komutanın özverili, sorumluluk sahibi ve çalışkan kişiliği sayesinde kale tıpkı Büyük İskender'in istediği gibi olmuştur. Bundan dolayı sorumluluk ve çalışkanlık hikâyede öne çıkan değerler olmuştur. Ayrıca kralın sözünde durup adil olması da adalet değeriyle ilgilidir. Yazarın vurgulamak istediği ana düşünce; görevinin önemini farkında olunması ve sorumlulukların yerine getirilirken şartlar ne olursa olsun adaletli olunması gerektiğidir. Bundan dolayı hikâyede asıl anlatılmak istenenlerle bu değerler arasında önemli bir bağlantı vardır. Bunun yanında, bu kısa öyküde Anadolu coğrafyası estetik kavramlarla tasvir edildiği için estetik değeri de hikâyede yer alan bir diğer değer olmuştur. Bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“Kayalık vadiyi geçince, çiçek bahçesi gibi ortasından ağır ağır akan bir derenin geçtiği iki yanı kavaklarla bezeli bir alana çıktılar. Ortalık sessizdi. Göz kamaştırıcı bir ışıltı her taraftan yayılıyordu. Kelebeklerin uçtuğu, kuşların cıvıldaştığı bu bahçede derenin çağılısından ayrı olarak başka suların da yerlerde akıp durduğu duyuluyordu. Çiçeklerle çimenlerle bezeli olan toprakların üstünde birçok meyve ağacı vardı. En çok sar erikler (kaysılar) dikkati çekiyordu” (Özyalçiner, 1980: 14-15). Paragrafta doğanın tasviri yapılırken “göz kamaştırıcı ve ışıltı” gibi estetik kavramlardan yararlanılmıştır. Bundan dolayı estetik değeri bu ifadelerle bağlantılı olarak yer alan bir değer olmuştur.

“Aradan bir yılı aşkın bir süre geçti. Büyük İskender, askerleriyle yeni ülkeler ele geçirip durmadan ilerlerken, Bat Les, kenti koruyan yüksek kayalıklara kuş yuvası gibi bir kale oydurdu. Kayalık mı kale olmuştu yoksa kale mi kayalığa dönüşmüştü, belli olmuyordu. Öylesine kaynaşmışlardı” (Özyalçiner, 1980: 16). Öyküde yer alan bu ifadelerde, hikâyenin kahramanları Büyük İskender ve Bat Les'in yılmadan kararlı bir şekilde olan çalışkan tutumuna yer verilmiştir. Bu ifadeler çalışkanlık değerine bir örnektir.

“Haklısın, benim isteğimi yerine getirmişsin. Bu işi çok iyi başardın. Öyleyse bundan böyle bu kalenin ve bu kentin adı Bat Les olsun. Buraların idaresini de sana bırakıyorum” (Özyalçiner, 1980: 17).

Paragrafta hikâyenin kahramanları Kral İskender'in adaletli tutumu ve komutan Bat Les'in duyarlı ve sorumluluk sahibi olması şeklinde ifadelere yer verilmiştir. Dolayısıyla adalet ve sorumluluk değeri bu paragraflarda yer alan değerler olmuştur.

4.2.2. Yedi Uyurlar Adlı Öyküde Geçen Değerler

Hikâye, acımasız Kral Nemrut'un kötülüklerinden kaçmayı başaran yedi kişinin bir mağarada saklanmaları ve saklandıktan asırlar sonra tekrar mağaradan çıkıp ülkelerinin yeni düzeniyle karşılaşmalarını konu edinmektedir.

Hikâyede baş vezir ve birkaç askerin, barış eşitlik ve kardeşlik içinde bir arada yaşadığı düzenin tekrar bozulmaması için mağaraya gitmeleri ve sonsuz bir uykuda olmayı kabul etmeleri gibi büyük bir fedakârlık anlatılmaktadır. Dolayısıyla barış, eşitlik ve duyarlılık değerleri hikâyede ön plana çıkan değerler olmuştur. Hikâyenin ana düşüncesinde; bireylerin şartlar ne olursa olsun içinde bulunduğu toplumun huzur, esenlik, barış ve eşitlik içerisinde yaşamaları için fedakârlık göstermesi gerektiğidir. Bu düşünce ise içerisinde barış, eşitlik ve duyarlılık değerlerini barındırmaktadır. Bundan dolayı, bu değerler ve ana düşünce arasında önemli bir bağlılık vardır. Ayrıca sevgi ve saygı hikâyede yer alan diğer değerler olmuştur. Bu değerlerin yer aldığı ifadeler şunlardır:

“Hayvanlar çiftleşip yeniden ürediler. İnsanlar yeniden çoğaldılar. Ağrı eteklerinde dünyanın dört bir yanına yayıldılar. Nuh'un bütün insanların eşitliğini, kardeşliğini savunan ilkeleri yüzyıllar boyunca yeryüzüne egemen oldu. Böylece insanlar barış içinde yaşamaya başladılar” (Özyalçiner, 1980: 18). Paragrafta eşitliğin bir ilke ve kavram olarak yer almasının dışında bir değer olarak da yer almıştır. Barış değeri ise toplumun kaynaşması ve huzur içinde yaşaması alt boyutları ile yer almıştır.

“Mollanın ölüsünü orda bırakarak gece vakti gizlice hazineyi kente taşıdı. Çoban böylece varlıklı bir kişi olup çıktı. Az zamanda ünü bütün kente yayıldı. Ülkede adından saygı ile söz edilir oldu” (Özyalçiner, 1980: 20). Verilen ifadelerde saygı hem kavram hem de Mola'ya duyulan hürmet olarak öne çıkan bir değer olmuştur.

“Nemrut, acımasız, can yıkıcı, sevgiden yoksun insan anlamına gelirdi. Nuh'un koyduğu, insanlar arasında eşitlik, kardeşlik ilkelerini hiçe sayarak ülkeyi yönetmeye girişti” (Özyalçiner, 1980: 20). Verilen cümlede, Kral Nemrut'un ismi tasvir edilirken

sevgiden mahrum biri olarak anlatılmış, sevgi değerine vurgu yapılmıştır. Ayrıca eşitlik değeri kavram ve değer olarak verilen ifadelerde yer almıştır.

“Bana kalırsa yeniden yaşama dönmenin bir anlamı yok. Onlar, yeni bir düzen kurmuşlar. Mutlu bir yaşamları var. Üstelik kentte her şey değişmiş. Evler, dükkânlar, sokaklar, giysiler, insanlar. Eğer onların arasına dönersek, kanlı dönemin canlı kanıtları olarak ister istemez onları tedirgin edeceğiz” (Özyalçın, 1980: 25).

Verilen paragrafta vezir, fedakârlık yaparak mağaraya geri gitmeleri gerektiğini söylemektedir. Halkının mutluluğu için duyarlılık göstermeleri gerektiğini anlatmaya çalışmaktadır. Duyarlılık değeri vezir ve arkadaşlarının fedakârlığı ile ilişkili olarak yer alan bir değer olmuştur.

4.2.3. Uzayın Derinliklerine Doğru Adlı Öyküde Geçen Değerler

Kitapta yer alan bu kısa öyküde, dünyada astronomi ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalardan bilgiler verilip, Ahmet Çelebi ve Lagari Hasan Çelebi'nin astronomi alanındaki çalışmaları ve bu çalışmaları esnasında karşılaştıkları güçlükler anlatılmıştır.

Hikâyede Osmanlı Devleti zamanında yaşamış iki bilgin, Ahmet Çelebi ve Lagari Hasan'ın bilimsel çalışmalarına yer verdiği için bilimsellik değeri en fazla yer alan değer olmuştur. Ahmet Çelebi çalışma ve araştırmalarının ilk zamanlarında padişah VI. Murat'tan büyük bir destek almasına karşın, son zamanlarda bazı kimselerin, bu faaliyetlerin padişahın tahtına göz dikme ve sihir olarak nitelendirmesiyle, padişah IV. Murat'ın Ahmet Çelebi'ye karşı tutumlarında değişiklik göstermesine sebep olmuştur. Ahmet Çelebi'nin çalışmalarını özgürce yapacağı bir ortam kalmamıştır. Bu da özgürlük değeri ile ilgilidir. Bunun yanı sıra iki bilim insanının birbiriyle yardımlaşmasına yer verdiği için yardımseverlik ve dayanışma değerleri de hikâye içerisinde yer almıştır. Ayrıca hikâyede yer alan bir diğer değer de çalışkanlık değeri olmuştur. Bu değerlerin geçtiği kısımlar şunlardır:

“Bu konuda çalışmalardan biri de ünlü ressam ve heykeltisi olan Leonardo da Vinci'dir. İnsanların kanat takıp nasıl uçabileceklerini gösteren birçok desen çizmiştir. İnsanların uçmalarının sağlamak için de kuşların nasıl uçtuklarını hesaplamıştır. Daha sonra bu uçuş hesaplarını insanlara uygulamaya çalıştı” (Özyalçın, 1980: 29). Paragrafta yapılan bilimsel faaliyetlerden yola çıkarak; çalışma ve çalışkanlık

kavramaları vurgulanmıştır. Dolayısıyla çalışkanlık değeri ve bilimsellik değerleri bu ifadelerde birlikte yer alan değerler olmuştur.

“İnsanların havada uçabilmeleri ancak yüzyılımızda uçak adını verdikleri çelik kanatlı dev kuşlar aracılığıyla oldu. Bugün artık büyük kentlerde yaşayıp da uçağa binmemiş olanlar azdır.

Uzaya gelince, onu da bilmeyenimiz yok. Ayı, yıldızları teleskoplarla gözleyebilir, gerçek resimlerini, filmlerini kolaylıkla sinemalarda, televizyonlarda izleyebiliriz. 4 Ekim 1957’de uzaya fırlatılan ve dünyanın yörüngesine oturtulan ilk roketle uzay çağına adımımızı attık.

Macellan’ın üç yılda dolaşabildiği koskoca dünyamızın çevresini, 83 kilo 600 gram ağırlığındaki ‘Sputnik I’ adlı insan yapısı bu roket, yapma bir uydu olarak her 95 dakikada bir dolanmaya başladı” (Özyalçiner, 1980: 29).

Paragraflarda astronomi bilimi ile ilgili farklı zamanlarda gerçekleşmiş birçok bilimsel çalışmaya yer verilmiştir. Dolayısıyla bu paragraflarda bilimsellik değeri ön plana çıkan bir değer olmuştur.

“Eskiden kanat takıp başarıyla uçabilen ilk insan Hezarfen Ahmet Çelebi’dir. Ünlü bir Türk bilgini olan Hezarfen Ahmet Çelebi, 17. Yüzyılın başlarında kollarına kartal kanatlarını geçirip Galata Kulesinden havalanarak karşı kıyıda bulunan Üsküdar’ın Doğancılar alanına dek uçmuştur” (Özyalçiner, 1980: 30). Paragrafta Hezarfen Ahmet Çelebi’nin bilimsel alandaki çalışmasına yer verilmiş ve kendisinden bilgin olarak bahsedilmiştir. Bundan dolayı bilimsellik değerine ulaşılabilir.

“O zamanlar, Osmanlı İmparatorluğu’nun başında IV. Murat sertliğiyle ünlü bir padişahı. Sert olmasına karşılık bilim ve ilerlemeden yanaydı. Uçuş denemesinde Hezarfen Ahmet Çelebi’yi Sarayburnu’nda bulunan Topkapı sarayındaki köşkünün balkonundan dikkatle izledi” (Özyalçiner, 1980: 30). Paragrafta dönemin padişahı IV. Murat’ın bilim ve bilim insanlarına verdiği önemden yola çıkarak bilimsellik değerine ulaşılabilir.

“Onu bu durumda yalnız bırakamayan tek insan Hasan Çelebi, Hezarfen’in yanında yetişmiş bir bilgindi. Onun biricik yardımcısı, sağ koluydu. Çok sıska, incecik bir adam olduğundan Lagari de derlerdi. Lagari Hasan Çelebi roketçiydi. İçlerinde barut

doldurulmuş fişek biçimindeki roketlerini ateşleyerek uçurur. Gökyüzünün neresine dek yükseldiğini ölçerdi. Roketin yerçekiminden kurtulması için hızının ne kadar olması gerektiğini hesaplardı. O ustası Ahmet Çelebi'nin tersine havada kuş gibi süzülerek oradan oraya tatlı tatlı uçmak yerine bulutları bir mermi gibi delip uzayın derinliklerine yükselmesini istiyordu'' (Özyalçiner, 1980: 31).

İki bilim insanının arasındaki dayanışmadan ve birbirlerine olan desteklerinden yola çıkarak yardımseverlik ve dayanışma değerlerine ulaşabiliriz. Aynı zamanda Lagari Hasan Çelebi'nin astronomi alanındaki çalışmalarına yer verdiği için bilimsellik değerine de ulaşabiliriz.

“Ahmet Çelebi:

-Üzüntüden hasta düştüm Lagari. Bu dedikoduların sonu gelmeyecek. Padişahın nasıl kuşkulu biri olduğunu bilirsin. Düşmanlarım bu kez de uçarak sarayın penceresine konup, padişahın tahtını ele geçirebilecek güçte tehlikeli biri olduğum yalanını kıvrımışlar. Beni İstanbul'da komazlar artık. Senden tek dileğim var. Çalışmaların ardına bırakma.

Aralarında geçen bu konuşmadan kısa bir süre sonra Ahmet Çelebi'yi bir daha geri dönmek üzere Cezayir'e sürgüne gönderdiler'' (Özyalçiner, 1980: 32).

Hikâyedeki bu konuşma metninde, Ahmet Çelebi'nin çalışmaları bazı kesim tarafından, padişahın tahtına yönelik bir tehlike olarak adlandırılmaya başlanınca, Ahmet Çelebi'nin çalışacak özgür bir ortamı kalmamıştır. Bu ifadelerde bilim ve düşüncenin gelişimi açısından özgür bir ortamın gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla özgürlük değeri bu ifadelerde yer alan bir değer olmuştur.

4.2.4. Yaralı Top Adlı Öyküde Geçen Değerler

Hikâyeye, Osmanlı- Rus Harbi sırasında Nene Hatun adındaki genç bir gelinin ailesi ve sevdiklerinden fedakârlık yaparak, bazı yöre halkıyla birlikte Aziziye Tabyasında düşmana karşı göstermiş olduğu vatanperver tutum ve dayanışmayı konu edinmektedir. Hikâyede, genç bir kadının ve yöre halkının vatani için göstermiş olduğu fedakârlıklar anlatılmaktadır. Bundan dolayı vatanseverlik değeri hikâyede en fazla yer alan değer olmuştur. Aynı zamanda ümidini kaybetmeyen bu insanların birbiriyle kenetlenmesi ve yardım etmesi, dayanışma ve yardımseverlik değerlerini de beraberinde getirmiştir.

Hikâyenin ana düşüncesinde yazar; şartlar ne olursa olsun vatani için fedakârlık yapıp kenetlenen insanlara vurgu yapmıştır. Bundan dolayı hikâyenin ana düşüncesi ve hikâyede yer alan değerler arasında önemli bir bağıllık vardır. Bu değerlerin geçtiği paragraflar şunlardır:

“Düşmanı tabyalardan sürüp çıkardı. Aziziye Tabyasında verilen savaşta kent halkından Nene Hatun adlı genç bir gelinin, iki küçük çocuğunu beşiğinde uyutup evde bırakarak çarpışmaya katılması, dillere destan olmuştu” (Özyalçiner, 1980: 47). Paragrafta genç bir kadının vatani uğruna yaptığı fedakârlık vurgulanmıştır. Dolayısıyla burada öne çıkan değer vatanseverlik değeri olmuştur.

“Oradaki yurttaşlarımıza, ateş etmekten şişen toplarımıza yardımcı olmak gerek. Düşman toplarını ateşimle yerle bir etmeliyim” (Özyalçiner, 1980: 47). Paragrafta fedakâr bir askerinin vatanperverliği ve cephedeki diğer kuvvetlere yardım etme çabası öne çıkmaktadır. Vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri bu paragrafta yer alan değerler olmuştur.

“İnanılır ya da inanılmaz. Bu öykü, Doğu Anadolu yörelerinde yıllardır halk arasında anlatılır durulur. Balkan Savaşı yenilgisinin acısını unutturma isteğinden doğmuş olabilir. Asıl, Osmanlı İmparatorluğunu parçalayarak Türkleri yok etmek isteyen, dört bir yandan yurdumuza saldıran düşmana direncimizin bir simgesi olarak görebiliriz yaralı top Karaoğlan'ı” (Özyalçiner, 1980: 50).

Hikâyede asıl vurgulanan konulara değinilen son paragrafta, Karaoğlan adı verilen Yaralı bir top simgesi altında halkın birbirine kenetlenmesi vurgulanmıştır. Aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin parçalanmaya çalışılması bağımsızlığına gölge düşürülmeye çalışıldığını göstermektedir. Dolayısıyla bu paragrafta yer alan değerler dayanışma, vatanseverlik ve bağımsızlık olmuştur.

4.2.5. İki de Mutluydu Adlı Öyküde Geçen Değerler

Hikâye, Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı'nın hazırlık ve savaş evresinde annesi Zübeyde Hanım'dan ayrılması ile başlamaktadır. Hikâyeye, anne ve oğulun birbirine duyduğu sevgi ve özleminin yanı sıra vatan için yapılan fedakârlıkları konu edinmektedir. Kurtuluş Savaşı'nın hazırlık evresinde, oğlu için endişelenen Zübeyde Hanım, Kurtuluş Savaşı sürdüğü esnada da oğlundan ayrı kalınca bir anne olarak hasret içinde kalmıştır. Bundan dolayı aile birliğine önem verme değeri hikâyede öne çıkan bir değer olmuştur.

Bunun yanı sıra, Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı öncesi ve savaş esnasında göstermiş olduğu fedakârlıktan dolayı vatanseverlik değerine de yer verilmiştir. Aynı zamanda hikâyede sevgi ve saygı değerlerine de yer verilmiştir. Hikâyede yer alan değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“Türk ulusuna önderlik eden bir insandı. Türk ulusunu parçalamak isteyen düşmanları topraklarımızdan kovmak için cepheden cepheye koşuyordu” (Özyalçiner, 1980: 54). Hikâyede, Mustafa Kemal'in vatan için, vatanın bağımsızlığı için durmadan savaştığı anlatılmıştır. Bu ifadelerden hareketle öne çıkan değerler; vatanseverlik ve bağımsızlık olmuştur.

“Annesine ateş hattında çarpışırken bile mektup yazıyordu. O da ona mektuplar gönderiyordu” (Özyalçiner, 1980: 54).

“İlk işi annesinin yanına koşmak oldu. Onun dinlendirici kucağına atılmak. Annesinin önünde eğilip elini saygıyla öptü. Zübeyde Hanım, kollarını açarak oğlunu bağrına bastı. Ana oğul bir süre öyle kaldılar” (Özyalçiner, 1980: 57).

Her iki ifade de Mustafa Kemal ve annesi Zübeyde Hanım'ın birbirine bağlılığı ve sevgisi ön plana çıkmıştır. Bu ifadelerden yola çıkarak yer alan değerler aile birliğine önem verme ve sevgi değeri olmuştur.

“Onu şimdi de on binlerce yiğit anadan biri olarak sevgiyle, saygıyla bir kez daha kucakladı” (Özyalçiner, 1980: 57).

Zübeyde Hanım'ın oğluna duyduğu sevgi ve saygı, aynı zamanda aile bireylerinin birbirine verdiği önemi de beraberinde getirmiştir. Bundan dolayı sevgi ve saygı değeri yanında aile birliğine önem verme değeri de cümlede öne çıkan bir değer olmuştur.

4.2.6. Ankara'nın İlk Günleri Adlı Öyküde Geçen Değerler

Hikâye ilk olarak TBMM binasının tasviri ile başlamaktadır. Sonrasında anlatılanlar ise Mustafa Kemal'in Erzurum Kongresi'nden sonra Ankara'ya gelişi, karşılanması ve Cumhuriyet'in ilanı şeklindedir. Hikâyede, Ankara halkının Mustafa Kemal ve silah arkadaşlarını sevgi, bağlılık ve dayanışma içerisindeki bir tavırla karşılaması anlatılmıştır. Bundan dolayı dayanışma ve sevgi değerleri hikâyede yer alan

değerler olmuştur. Bunun yanında çalışkanlık ve yardımseverlik değerleri de hikâyede yer alan diğer değerler olmuştur. Bu değerlerin geçtiği cümleler şunlardır:

“*Ankaralılar kurtuluş türküleri söylüyordu. Mustafa Kemal halkıyla kenetlenmişti*” (Özyalçiner, 1980: 62). Hikâyede yer alan bu cümlede, Ankara halkının birliği, beraberliği ve kurtuluşuna vurgu yapılmıştır. Bundan dolayı dayanışma ve bağımsızlık bu ifadelerde öne çıkan değerler olmuştur.

“*Arkadaşlarıyla birlikte Ankara belediyesinin konuğu olarak Ziraat okulunda kalan Mustafa Kemal, hemen çalışmalara başladı*” (Özyalçiner, 1980: 62). Çalışkanlık değeri hem kavram olarak hem de bir değer olarak cümlede yer almıştır.

“*Daha sonra Ankara halkının aralarında topladıkları paralarla Mustafa Kemal’in başkanlığındaki Temsilciler Kurulu desteklendi. Çalışmaların aksamaması sağlandı*” (Özyalçiner, 1980: 62).

Hikâyede, Ankara halkının dayanışma içerisinde, kurulun çalışmalarına yardımcı olarak çalıştıkları belirtilmiştir. Dolayısıyla dayanışma, yardımseverlik ve çalışkanlık değerleri verilen ifadelerde yer alan değerler olmuştur.

“*Mustafa Kemal, baştan beri düşündüğü bağımsız Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetini artık kurabilirdi*” (Özyalçiner, 1980: 63). Bağımsızlık kavramı cümle içerisinde asıl anlamı olan; bir devletin bağımsız olma durumunda olması olarak yer almıştır. Dolayısıyla bağımsızlık değeri bu cümlede yer alan bir diğer değer olmuştur.

“*Yemekten kalkınca Mustafa Kemal, arkadaşlarından izin istedi. Tasarıyı gözden geçirmek üzere İsmet Paşayla çalışma odasına çekildi. Sabahın erken saatlerine dek çalıştılar*” (Özyalçiner, 1980: 66). Çalışkanlık değeri hem eylem olarak hem de değer olarak bu ifadelerdeki yerini almıştır.

“*Her zaman ulusun sevgisine dayanarak hep birlikte ileriye gideceğiz. Türkiye Cumhuriyeti mutlu, başarılı ve zafer kazanmış olacaktır*” (Özyalçiner, 1980: 67). Cümlede yer alan sevgi, vatana ve millete duyulan bir sevgi olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla sevgi değeri, ulus sevgisi alt boyutu ile yer almıştır. Ayrıca ulusun hep birlikte hareket etmesi de dayanışma değerine bir örnektir.

Tablo 5

İkinci Alt Probleme Dair bulgular (Tarihten Öyküler Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Değer No	Değerler	Kitap Sayfa No	Frekans
1	Adalet	17	1
2	Aile Birliğine Önem Verme	54	2
3	Bağımsızlık	50,54,62,63	4
4	Barış	18	1
5	Bilimsellik	29, 30, 31	5
6	Çalışkanlık	16, 29, 62, 66	5
7	Dayanışma	31, 50, 62,67	5
8	Duyarlılık	25	1
9	Dürüstlük	-	-
10	Estetik	14, 15	1
11	Eşitlik	18, 20	2
12	Özgürlük	32	1
13	Saygı	20, 57	2
14	Sevgi	20, 57, 67	4
15	Sorumluluk	17	1
16	Tasarruf	-	-
17	Vatanseverlik	47, 50,54	4
18	Yardımsaverlik	31, 47, 62	3
Toplam Değer Sayısı			42

Tablo 5 incelendiğinde *adalet* değerine ait cümle ve ifadelerin frekans değeri 1, *aile birliğine önem verme* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 2, *bağımsızlık* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 4, *barış* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans sayısı 1, *bilimsellik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değerleri 5, *çalışkanlık* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değerleri 5, *dayanışma* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 5, *estetik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 1,

eşitlik değerine ait kavram, cümle ifade yer aldığı frekans değeri 2, *özgürlük* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 1, *saygı* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 2, *sevgi* değerine ait kavram, cümle ve ifade ve yer aldığı frekans değeri 4, *sorumluluk* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 1, *vatanseverlik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 4, *yardıms severlik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 3 olarak tespit edilmiştir.

Tablodan hareketle, *Tarihten Öyküler* adlı çocuk kitabında en çok vurgulanan değerler; bilimsellik, bağımsızlık çalışkanlık, sevgi ve vatanseverlik değerleridir. Adalet, barış, duyarlılık, estetik, özgürlük ve sorumluluk değerleri kitapta yer almasına rağmen en az sıklıkta tekrar eden değerler olmuştur. Kitapta dürüstlük ve tasarruf değerlerine ait kavram, cümle ve ifadeler tespit edilememiştir.

4.3. Kırmızı Çini Kâse Adlı Çocuk Kitabında Geçen Değerler

Kitap, daha önce anlatılan geleneksel Türk masallarının, Adnan Özyalçiner'in farklı bakış açısıyla yorumlayıp tekrar yazdığı; Kırmızı Çini Kâse, Altın Top, Nohut Çocuk, Tembel Ahmet ve Balıkçının Oğlu adlı beş masaldan meydana gelmektedir. Yazar, bu kitabın içeriğini anlatırken “*Masal dünyasının serüvenlerini, yeniden yorumlayarak sizlere ulaştırmaya çalıştım. Masallarda çokça rastlanan olağanüstü durumları, çaba harcamadan kolayca kazanılan başarıları görmezlikten geldim. Çünkü sizler yirminci yüzyılın çocuklarıdır. Akılcı, gerçekçi bir çağın çocuklarıdır.*” ifadelerini kullanmıştır. Özyalçiner'in ifadelerinde görüldüğü üzere, masal kitabı olağanüstü durumlardan ziyade gerçekçilik, çalışkanlık, sorumluluk gibi değerlerin işlendiği bir kitap olmuştur. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler öğretim programı içerisinde yer alan birçok değere yer verilmiş, kitapta özellikle barış, saygı, estetik, sevgi ve çalışkanlık değerleri en sık kullanılan değerler olmuştur.

4.3.1. Kırmızı Çini Kâse Adlı Masalda Geçen Değerler

Masalda, Orta Asya'da yer alan bir Türk devleti kağanının Çin İmparatorluğu prensesi ile yaptığı evlilik, kırmızı bir çini kâse sembolize edilerek anlatılmıştır. Aynı zamanda iki devlet arasındaki diplomatik, sosyal ve kültürel etkileşimlere de yer verilmiştir. Masalda iki devletin barış içinde huzurlu bir ilişki sürebilmesi için yapılan bir evlilik vardır. İki devletin barış içinde yaşaması gerektiği birçok cümlede vurgulanmıştır. Bundan dolayı, masalda en fazla geçen değer barış değeri olmuştur. Halkın kağana

hürmet etmesi saygı değerini de beraberinde getirmiştir. Yazarın, masalın ana düşüncesinde vermek istediği mesaj; iki devletin barış ve huzur içerisinde yaşamasının ne kadar önemli olduğudur. Ana düşünce ile bu değerler arasında önemli bir bağlantı vardır. Masalın cansız kahramanı çini kâsenin ise işçiliği ve görüntüsü tasvir edilirken birçok estetik kavramdan yararlanılmıştır. Bu sebeple estetik değerine de ulaşılabilir. Bunun yanı sıra masal içerisinde dayanışma değerine de yer verilmiştir. Masalda yer alan bu değerlerin geçtiği kısımlar şunlardır:

“Bir zamanlar ülkelerden birinde ulu bir Türk hakanı yaşarmış. Bu hakan barışsever iyi yürekli bir adammış. O yüzden de halktan toplanan vergileri yurttaşların iyiliği, ülkesindeki insanların daha mutlu yaşamaları için harcarmış. Böyle düşündüğünden ulusunun yüzyıllardır amansız bir biçimde savaştığı Çinliler ile bir barışma anlaşması imzalamaya gitmiş. Çin imparatoru çok olumlu karşılamış hakanın bu dileğini. Hatta yüzyıllardır sonu gelmeyen bu savaşların bir daha çıkmaması, barışın sürüp gitmesi için kızını Türk hakanına vererek Çinlilere damat olmasını istemiş” (Özyalçiner, 1981: 5). Paragrafta barış üç ayrı yerde olmak üzere hem kavram olarak hem de iki devletin arasındaki iyilik hali ve anlaşması alt boyutlarıyla yer almıştır.

“İşin içine akrabalık girince iki ulusun daha iyi kaynaşacağını düşünüyormuş. Türk hakanı sevinçle kabul etmiş bunu. Hemen düğün hazırlıklarına girişilmesi için adamlarına buyruk vermiş” (Özyalçiner, 1981: 5). Paragrafta iki ulusun kaynaşması dayanışma değerine bir örnektir.

“Çin imparatorunun kızı güzeller güzeli prensese bu haberi dadısı ulaştırmış. Nazlı prensesin buna sevineceğini sanmış ama nerde! Güzeller güzeli prensesin o yumuk, o çekik gözlerinden inci taneleri gibi yaşlar dökülmeye başlamış” (Özyalçiner, 1981: 5-6). Paragrafta prensesin güzelliği tasvir edilirken “güzel ve güzeller güzeli” gibi estetik kavramlardan yararlanılmıştır. Bundan dolayı estetik değeri bu ifadelerde ön plana çıkan bir değer olmuştur.

“Ben ağlamayayım da kimler ağlasın, demiş prenses. Siz beni altın kakmalı yüksek kubbeli sarayınızdan atıp kıl çadırlarda yaşamaya gönderiyorsunuz. Bin bir çeşit çiçeğin açtığı gölgeli bahçelerinizden kovup bozkır güneşinin altında at sırtında yaşamamı istiyorsunuz. İpek giysilerini, kuş tüyü döşeklerini, gümüş çubuklarla altın kaplarda yediğin yemekleri unut artık diyorsunuz. Ben ağlamayayım da kimler ağlasın?” (Özyalçiner, 1981: 6).

Paragrafta Çinli prenses Orta Asya Türk kültür, sosyal ve mimarisini; Çin İmparatorluğu'ndaki kültür, sosyal ve mimari yapı ile kıyaslarken estetik tasvirlerden yararlanmışır. Estetik değeri bu tasvirlerle öne çıkan bir değer olmuştur.

“İmparator, kızının yakınmasına hak vermiş. Çok da üzölmüş. Ama ne yapsın? Hakanla anlaşma imzalamış bir kez. Kızını vermezse barış bozulabilir. İmparator, eğilip kızını iki yanağından öpmüş” (Özyalçiner, 1981: 6). Paragrafta barış değeri, yapılan evliliğin sayesinde iki devlet arasındaki uzlaşma olarak yer almıştır.

“Prenses, yol boyunca kırmızı çini kâsesini okşayarak ağlayıp durmuş, kırmızı çini kâse gerçekten de görölmeye değer, eşsiz güzellikte bir şeymiş. Rengi, tanın gökyüzüne yaydığı ilk kızılılıkla güneşin batışının son kızılığının tıpatıp eşiymiş. Hem sabahın ilk ışıklarının parlaklığını, hem akşamının alaca karanlığının loşluğunu taşıyormuş” (Özyalçiner, 1981: 9).

Paragrafta kırmızı çini kâsenin tasviri yapılırken “eşsiz güzellikte ve görölmeye değer” gibi estetik kavramlardan yararlanılmışır. Dolayısıyla estetik değeri bu ifadelerde ön plana çıkmıştır.

“Saltanat arabası gide gide sınıra varmış. Hakanla atlıları prensesi büyük bir saygıyla karşılamışlar” (Özyalçiner, 1981: 9).

“Halk hatunu pek fazla sevmemekle birlikte, yaban illerden geldiği için çok saygı gösteriyormuş. Hakan da nazlı karısının bir dediğini iki etmiyormuş” (Özyalçiner, 1981: 11). Her iki ifade de saygı değeri, hürmet etmek ve kişiye saygılı olmak alt boyutları ile yer almıştır.

“İyi ya, demiş Hakan. Bana çinicilerimin ustalıklarını deneme fırsatı vermiş olacaksınız. Camilerin dev kubbelerine gökyüzünün duru maviliğini işleyen eller, küçücük bir kaseciğe tan allığının parlaklığıyla güneşin batışındaki kızılığın loşluğunu da işlemesini becerebilirler” (Özyalçiner, 1981: 12-13). Paragrafta ustaların yetenekleri anlatılırken estetik kavramlardan yararlanılmışır. Dolayısıyla estetik değeri bu paragrafta öne çıkan bir değer olmuştur.

4.3.2. Altın Top Adlı Masalda Geçen Değerler

Masal, ülkesini eşitlik ve huzur içinde yöneten bir padişahın zamanla mutsuz olması ve fazla eğlence ve mutluluk istememesi üzerine yoksul bir ailenin padişahın bu

emrine karşı gelip küçük oğulları sayesinde yaşadığı eğlence ve mutluluğu konu edinmektedir. Masalda, emirlere karşı gelen aile daima eğlenmektedir. Padişaha bu mutluluğun kaynağını altın bir top olarak açıklarlar. Fakat padişahın altından bir top sandığı bu kaynak aslında sarı saçlı küçük oğullarıdır. Burada mutluluk kaynağı olarak gösterilen aile üyelerinden birine duyulan sevgidir. Dolayısıyla aile birliğine önem verme ve sevgi değerleri hikâyede ön plana çıkan değerler olmuşlardır. Bu değerlerin yanı sıra eşitlik ve tasarruf değerleri de masalda yer alan diğer değerler olmuştur. Masalda yer alan bu değerlerin geçtiği bölümler şunlardır:

“Eski çağlarda halkın mutluluk içinde yaşadığı bir ülke varmış. Varlıklı olan da yoksul olan da bu mutluluktan payını almış. Çünkü o ülkenin padişahı ülkesini düzenli bir biçimde yönetirmiş. Devlet işlerinin aksamadan yürütülmesine çok dikkat edermiş” (Özyalçınar, 1981: 19). Paragrafta halkın yoksul olan kesiminin de zengin olan kesiminin de padişahın yönetiminden eşit şekilde yararlandığı belirtilmiştir. Dolayısıyla eşitlik değeri, yöneticinin halka eşit tutumu ile bağlantılı olarak yer alan bir değer olmuştur.

“Beni iyi dinleyin, diye konuşmaya başlamış. Halk geç vakitlere kadar oturup boşuna ışık yakıyor. Böyle giderse ürettiğimiz yağın hepsi kandillerde tükenip gidecek. Yemek için yağ bulamayacağız” (Özyalçınar, 1981: 20). Verilen ifadelerde, hikâyedeki karakterlerden biri olan padişah israf konusunda halkının uyarmaktadır. Dolayısıyla tasarruf değeri paragrafta yer alan bir diğer değer olmuştur.

“Benim altıntopum bu işte, diye bağırılmış. Sevincim, eğlencem, umudum, direncim geleceğim, her şeyim. O var oldukça ben ölüme rahatça gidebilirim. İpi çekebilirsiniz şimdi” (Özyalçınar, 1981: 32).

Masalın kahramanı, altıntop olarak adlandırdığı çocuğunun aslında eğlencesinin asıl kaynağı olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca çocuğuna verdiği değer ve önemi de vurgulamıştır. Aile bireylerinden birine duyulan bu sevgi, aile birliğine önem verme ve sevgi değerleri ile doğrudan bağlantılıdır.

4.3.3. Nohut Çocuk Adlı Masalda Geçen Değerler

Masalın konusunu; çocuk sahibi olamayan yaşlı bir kadının gerçekleşen dileğiyle beraber canlanan bir nohut tanesinin başına gelenler oluşturmaktadır. Nohut tanesi, insan olduktan sonra kendisini tıpkı bir evlat gibi yetiştiren yaşlı anne ve babasına bağlı bir evlat olmakla kalmaz, bulunduğu yörenin yardımsever bir halk kahramanı haline gelir.

Masalda yaşı anne ve babası tarafından ilk önceleri istenmemesine karşın, nohut çocuğun tam aksine onlara sevgi ve bağlılıkla sadık kalması aile birliğine önem verme ve sevgi değerlerini de beraberinde getirmiştir. Nohut çocuğun ailesine duyduğu bağlılık ve sevgi yanında diğer insanlara yardım eden bir kahramana dönüşmesi de yardımseverlik değerini ortaya çıkarmıştır. Bunun yanında barış değeri de masalda yer alan bir değer olmuştur. Masalda yer alan değerlerin geçtiği cümleler şunlardır:

‘‘Nohut çocuk da kapı mandalının üstünden aşağı inmiş. Anasını yanaklarından öpmüş. Anası da ona sarılmış, barışmışlar’’ (Özyalçiner, 1981: 37).

Verilen cümlede, barış değeri kavram ve değer olarak yer almıştır. Bunun yanı sıra nohut çocuğun annesi tarafından bir evlat olarak kabul görmesi de aile birliğine önem verme ve sevgi değerlerine ulaşılmasını sağlamıştır.

‘‘Nohut çocuk, bugün de iyilere yardımcı olmak, kötülere cezalandırmak için dağ, bayır aşarak dolaşıp duruyor’’ (Özyalçiner, 1981: 45). Paragrafta da yardımseverlik değeri hem kavram hem de Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda ifade ettiği anlamıyla yer almıştır.

4.3.4. Tembel Ahmet Adlı Masalda Geçen Değerler

Masal, üç kızı olan bir padişahın, kızlarını evlendirmek istemesi üzerine küçük kızının aradığı damat adayında hiçbir özellik istememesiyle başlar. Masalda padişahın, kızının bu sorumsuz halinden dolayı ona bir ders vermek için onu ülkenin en tembel erkeğiyle evlendirmesi ve sonrasında küçük kızın tembel kocasının büründüğü çalışkan hali anlatılmaktadır. Masalda ilk önceleri çok tembel olan bütün işlerini annesine yaptıran, sultanla evlendikten sonra da bu tembel haline devam eden Ahmet’in karısının sert tavrı karşısında birden çok çalışkan biri haline gelmesi vurgulandığı için en fazla yer alan değer çalışkanlık olmuştur. Bunun yanında masalda sevgi, aile birliğine önem verme ve estetik değerlerine de yer verilmiştir. Masalda geçen değerlerin bulunduğu ifadeler şunlardır:

‘‘Eski zamanlarda ülkenin birinde bir padişah yaşarmış. Bu padişahın da birbirinden güzel üç kızı varmış. Padişah, kızlarını çok severmiş.’’

-Sevgili kızlarım, artık büyüdünüz. Gelinlik kızlar oldunuz. Ben şimdi sizinle bir padişah olarak değil de bir baba olarak konuşmak istiyorum. Herhalde her birinizin gönlünde sevip beğendiği bir delikanlı vardır’’ (Özyalçiner, 1981: 46). Her iki ifade de

padişahın kızlarına duyduğu sevgi ve bağlılığın vurgulanması sevgi ve aile birliğine önem verme değerleri ile bağlantılıdır.

“Tembel Ahmet sokakta sopa yemekten biber gibi yanan gövdesini ovalarken karısı içerden bağırıp duruyormuş:

-Çalışıp para kazanmadan eve gelersen kemiklerini kırarım haberin olsun!

-Karın evde, sopası da elinde seni bekliyor, deyince Tembel Ahmet avucunda tuttuğu on kuruşu uzatmış.

-Al bunu ona ver. Benden de selam söyle. Çalışıp iyice zengin olmadan dönmem eve, deyip karanlıkta şehrin yolunu tutmuş” (Özyalçiner, 1981: 53). Konuşma metinlerinde çalışkanlık değeri, masalın kahramanının göstermiş olduğu davranışlarla bağlantılı olarak yer almıştır.

“Şehre dönen kervanın kervanbaşı Tembel Ahmet’in karısını bulup narı vermiş. Prenses, narı eline alınca hayretten dona kalmış. Hemen ortasından ikiye ayırmış. Narın içi zümrüt, yakut. Elmaslarla tıka basa doluymuş, prenses eline geçen bu servetle kulübenin yerine inanılmaz güzellikte bir saray yaptırmış. Babasının sarayından bile daha güzelmış” (Özyalçiner, 1981: 56). Paragrafta sarayın mimari güzelliği tasvir edildiği için estetik değerine ulaşabiliriz.

“Tembel Ahmet, başını kaldırıp bakmış. Adamın işaret ettiği saray karşısında duruyor. Hemen koşup karısı ve annesiyle kucaklaşmış. Böylece birbirlerine kavuşarak mutlu bir ömür sürmeye başlamışlar” (Özyalçiner, 1981: 57). Paragrafta aile üyelerinin tekrar bir araya geldiğinde yaşadığı mutluluktan bahsettiği için aile birliğine önem verme değeri ön plana çıkan bir değer olmuştur.

“Kız,

-Sevgili babacığım, diyerek sözlerini şöyle tamamlamış: Baba parasıyla zengin olmak kolay. Asıl önemli olan insanın kendi çalışmasıyla zengin olmasıdır” (Özyalçiner, 1981: 57).

“Tembel Ahmet ile karısının birlikte yönettikleri ülkede o günden sonra bir tek işsiz insan kalmadığı gibi tembelliğin, üşengeçliğin, miskinliğin yalnız kendisi değil adı

da unutulup gitmiş'' (Özyalçiner, 1981: 59). Her iki alıntıda da çalışmanın önemine verilen değer ön planda olduğu için çalışkanlık değerine ulaşılabilir.

4.3.5. Balıkçının Oğlu Adlı Masalda Geçen Değerler

Masal, padişahın tek kızının sokakta balık satarken sesini beğendiği balıkçı bir delikanlıya gönül verip evlenmesiyle başlar. Prens üstünlük taslamayacağına dair söz vermesine rağmen prenses olduğunu ve balıkçıdan üstün olduğunu ima eder bunun üzerine balıkçı, prensesi terk edip uzak diyarlara gider. Prens de onun gidişinden sonra onu bulmak için tehlikeli bir yolculuğa çıkar. Bu yolculuk sırasında prensesin başına bir dizi olay gelir. Balıkçının, padişahın kızının sözünde durmayıp bir anlık da olsa kendisini ondan üstün görmesi ve bu durumu kabullenmemesi, eşitlik değerine yapılan bir vurgudur. Fakat balıkçının onu bulmak için yollara düşen prensesi, ona duyduğu sevgiden dolayı affetmesi sevgi değeriyle doğrudan bağlantılıdır. Bu değerlerin yanında estetik, çalışkanlık ve saygı değeri de bu masalda yer alan diğer değerlerdir. Bu değerlerin geçtiği kısımlar şunlardır:

''Bir zamanlar ülkenin birinde bir balıkçı varmış. Bu balıkçının bir tek oğlu olmuş. Balıkçı, oğlunu çok severmiş. Okusun adam olsun istermiş. Okula göndermiş. Ama çocuk okumamış. Babası da o zaman ona güzel bir balık tablası yaptırmış'' (Özyalçiner, 1981: 60). Paragrafta babanın çocuğuna sevgisi yanında aile üyelerinden birine duyulan sevgiye de yer verilmiştir. Bundan dolayı sevgi ve aile birliğine önem verme değerlerine ulaşılabilir.

''Sesi de kendi de güzel bir delikanlıymış. Şehirdeki herkes onun geçmesini dört gözle bekler, o geçerken kendisini görmek sesini duymak için pencerelere koşarmış'' (Özyalçiner, 1981: 60). Paragraftaki bu ifadelerde; balıkçının görüntüsünün ve sesinin güzelliğine vurgu yapıldığı için estetik değerine bir örnektir.

''Padişahın kızı:

- Artık benimle evlenecek duruma geldin. Bilgili nazik bir bey oğlu olup çıktın. Şimdi beni babamdan istetebilirsin, demiş.

Balıkçının oğlu:

- Bir şartla, demiş delikanlı. Balıkçı olduğumu hiçbir zaman başıma kakmayacaksın.

Böyle bir şeyi nasıl yaparım, ben seni seviyorum, demiş kız.

Aradan yıllar geçmiş. İkisi de birbirini çok seviyor, mutlu bir ömür sürüyorlarmış'' (Özyalçiner, 1981: 62).

Masalda yer alan karşılıklı ifadelerde prenses ve balıkçı tablasının birbirilerine duyduğu sevginin yanı sıra balıkçı tablasının padişahın kızından kendisinden üstün olduğunu dile getirmemesini istemesi eşitlik değerini beraberinde getirmiştir.

''Limanda sefere hazır bir gemi bulmuş. Boğaz tokluğuna gemiyle tayfa girmiş. Çalışkanlığından gemidekiler memnun kalmış'' (Özyalçiner, 1981: 64). Verilen ifadelerde balıkçı tablasının çalışkan yönüne vurgu yapıldığı için çalışkanlık değerine ulaşılabilir.

''Gemi, Mısır'ın İskenderiye limanına demirleyince halk bu görülmemiş güzellik ve zenginlik karşısında şaşırıp kalmış. Gemiye gezmeye gelmişler. Ülkenin padişahı da gelen geminin ününü duyup gelmiş. Padişaha gemide büyük saygı göstermişler, şerbetler ezmişler, yemek çıkarmışlar'' (Özyalçiner, 1981: 66). Paragrafta padişaha verilen önem ve saygıya yer verilmesi saygı değeri ile bağlantılıdır. Ayrıca 'görülmemiş güzellik' sıfatlandırması estetik değeri ile bağlantılıdır.

Tablo 6

Üçüncü Alt Probleme Dair bulgular (Kırmızı Çini Kase Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Değer No	Değerler	Kitap Sayfa No	Frekans
1	Adalet	-	-
2	Aile Birliğine Önem Verme	32, 37, 46,57,60	5
3	Bağımsızlık	-	-
4	Barış	5, 37	5
5	Bilimsellik	-	-
6	Çalışkanlık	53, 59, 64	3
7	Dayanışma	5	1
8	Duyarlılık	-	-
9	Dürüstlük	-	-
10	Estetik	5, 6, 9, 12, 13, 56, 60,66	7
11	Eşitlik	19, 42	2
12	Özgürlük	-	-
13	Saygı	9, 11, 66	3
14	Sevgi	32,37, 46, 60	4
15	Sorumluluk	-	-
16	Tasarruf	20	1
17	Vatanseverlik	-	-
18	Yardımsverlik	45	1
Toplam Değer Sayısı			32

Tablo 6 incelendiğinde *aile birliğine önem verme* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 5, *barış* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans sayısı 5, *çalışkanlık* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değerleri 3, *dayanışma* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 1, *estetik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 7, *eşitlik* değerine ait kavram, cümle ifade yer aldığı frekans değeri 2, *saygı* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 3, *sevgi* değerine ait kavram, cümle ve ifade ve yer aldığı frekans değeri 4, *tasarruf* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 1,

yardımseverlik değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 1 olarak tespit edilmiştir.

Tablodan hareketle, *Kırmızı Çini Kase* adlı çocuk kitabında en çok vurgulanan değerler; aile birliğine önem verme, estetik, çalışkanlık, sevgi ve saygı değerleridir. Dayanışma, tasarruf ve vatanseverlik değerleri kitapta yer almasına rağmen en az sıklıkta tekrar eden değerler olmuştur. Kitapta adalet, bağımsızlık, bilimsellik, duyarlılık, dürüstlük, estetik, özgürlük ve sorumluluk değerlerine ait kavram, cümle ve ifadeler tespit edilememiştir.

4.4. Devlet Kuşu Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerler

Adnan Özyalçınar, *Devlet Kuşu* adlı masal kitabında, bilinen üç halk masalını kendi yorumuyla yeniden kaleme almıştır. *Devlet Kuşu*, *Altın Perçemli Çocuk* ve *Bilgin ve Öğrencisi* adlı üç masaldan oluşan bu masal kitabında, kötülük ve iyilik kavramları üzerinde yoğunlaştığını belirten yazar “*Sonlar hep beklediğimiz gibi biter: Suçlular layık oldukları cezalara çarptırılır, suçsuzlar da ödüllendirilirdi. Örneğin kırk gün kırk gece görkemli düğünler, şenlikler yapılır. Herkes mutlu sonucu kutlardı.*” ifadelerinde de belirttiği gibi adalet ve dürüstlük değerlerine vurgu yapmıştır. Yazarın kitabın içeriği hakkında bu ifadelerinden yola çıkarak, kitabın değerler açısından ne kadar zengin bir kaynak olduğu kanaatine ulaşılabilir. Bundan dolayı kitap içerisinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na ait birçok değer tespit edilmiştir.

4.4.1. Devlet Kuşu Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masal, erkek çocuğu olmayan bir padişahın kendisinden sonra başa geçecek bir varis aramasını ve bu arama esnasında doğru kişiyi kaçırıp, onunla tekrar yollarının kesişmesini konu edinmektedir. Masalda yaşlı padişah, saraydaki bilge insanlara danışıp, kendinden sonra ülkenin başına geçecek kişinin kendisini en çok seven kişi olmasına karar verir. Padişah tek ölçütü kendisine duyulan sevgi olarak belirlemiştir. Dolayısıyla sevgi değeri masal içerisinde en fazla yer alan değer olmuştur. Masalın asıl kahramanı, genç delikanlının gittiği ülkede padişah olmasını sağlayan talih kuşunu kafesten kurtarması özgürlük değerine ulaşılmasını sağlamıştır. Genç delikanlının gittiği yeni ülkede yönetimin babadan oğula olmayıp herkese padişah olma şansı verilmesi eşitlik değeri ile ilgilidir. Bunun yanında masal içerisinde saygı, çalışkanlık, estetik, dürüstlük, aile birliğine önem verme, dayanışma, bilimsellik, tasarruf ve yardımseverlik değerlerine de yer verilmiştir. Bu değerlerin geçtiği cümle ve paragraflar şunlardır:

“Yaşlı başlı bakanlarla güngörmüş paşalar padişahın buyruğundan dışarı çıkmazdı. Bakanlarla paşaların genç çocukları delikanlılar, babalarından çok sevip sayarlardı. O da onlara büyük sevecenlik gösterirdi” (Özyalçiner, 1988: 3). Verilen ifadelerde çocukların padişaha gösterdikleri sevgi, saygı ve sevecenlik beraberinde sevgi ve saygı değerlerini de getirmiştir.

“Yerine kimi seçeceğine karar veremeyip işin içinden çıkamayınca bilge kişileri çağırttı saraya. Ülkedeki tüm üniversitelerle akademilerin kabak kafalı, gözlüklü profesörleri seçilerek saraya yollandı” (Özyalçiner, 1988: 4). Padişahın, yerine geçecek kişinin seçiminde bilgin ve âlim kişilere danışması bilimsellik değeri ile ilgilidir.

“-Sözün kıyası yüce padişahımız, dedi, sizi en çok kim seviyorsa yerinizi ona bırakacaksınız” (Özyalçiner, 1988: 5). Bilginin, padişahın varis seçiminde ölçüt olarak padişahı en çok seven kişiyi seçmesini önermesi sevgi değeriyle bağlantılıdır.

“Baş üstüne efendimiz! En sevdiklerinizden başlayarak sizi dünyadaki hangi nesne kadar sevdiklerini soracaksınız. Böylece size ne kadar değer biçtiklerini öğreneceksiniz. Sizi en değerli nesne kadar seven en çok seviyor demektir” (Özyalçiner, 1988: 7). Sevgi değeri hem bir kavram hem de bir ölçüt olarak verilen ifadelerde yer almıştır.

“Buna siz kendiniz karar vereceksiniz saygıdeğer efendim, diyerek yerine oturdu” (Özyalçiner, 1988: 7). Konuşma cümlesinde hürmet gösterilmesi saygı değeri ile doğrudan bağlantılıdır.

“-Önce sen söyle bakalım, soylu kız kardeşimin büyük oğlu sarı saçlı Sarıoğlan. Beni ne kadar seviyorsun?”

Sarışın delikanlı düşünmeden,

-Çok, çok çok, dedi. Bunu padişah dayım benden iyi bilir.

-Doğru söylüyorsun. Kuşkusuz biz yeğenimizin sevgisini iyi biliriz. Yalnız bugün benim öğrenmek istediğim o değil. Yeğenimizin bize olan sevgisi dünyadaki hangi nesneye eşitti, onu öğrenmeyi dilerim.

-Dünyada en değerli nesne güneş gibi parlak olan altındır. Ondan daha parlağı, daha değerlisi yoktur. Ben padişah dayımı, rengini tan kızartısından almış altın kadar severim.

-Ya sen, soylu kız kardeşimin küçük saçlı Karaoğlan, ya sen, padişah dayını dünyadaki hangi nesne kadar seversin?

-Altın dünyanın en değerli, en parlak madeniyse gümüş de onun kardeşidir. Parlaklıkta ve değerde ondan aşağı kalmaz. Ben padişah dayımı, rengini ayın ışımından alan gümüş kadar severim'' (Özyalçiner, 1988: 9).

Yukarıdaki konuşma metninde yeğenleri padişaha duyduğu sevgiyi gümüş ve altına eş olarak nitelendirmişlerdir. Dolayısıyla sevgi değeri metinde yer alan bir değer olmuştur. Ayrıca doğruların söylenmesi ifadesi dürüstlük değeri ile ilgilidir.

''Delikanlı ardından ağlayan, bağırان, canı gibi sevdiği biricik annesiyle babasına, kız kardeşlerine bakmak istedi. Onları son bir kez görmek istedi'' (Özyalçiner, 1988: 13). Masaldaki kahramanın aile bireylerine duyduğu bağlılığı ifade eden bu durum aile birliğine önem verme ve sevgi değeri ile bağlantılıdır.

''- Bak nine dedi, delikanlı. Senin de kimsen yok, benim de. İzin verirsen yanında kalıp sana oğulluk ederim. İşlerine yardımcı olurum'' (Özyalçiner, 1988: 19). Verilen konuşmada yardımseverlik değeri karşıdaki kişinin yükünü paylaşma alt boyutu ile yer almıştır.

''-Sen hiç korkma nine, sana yük olacak değilim. Tarlanı sürer, bahçeni ekerim. Ürünü pazarda ben satarım. Kazancımı kuruşu kuruşuna sana getiririm. Yanında boğaz tokluğuna çalışırım. Ne olur beni yanına al!

Yaşlı kadın yanında kalmasına izin verdi. Delikanlı, samanlığı kendisi için düzenledikten sonra işe girişti. Sabahtan akşama kadar durup dinlenmeden çalışıyordu'' (Özyalçiner, 1988: 19).

Yukarıda verilen ifadelerde delikanlı yaşlı kadının yanında, elinden geldiği kadar idareli dürüst ve çalışkan olacağını anlatmaktadır. Dolayısıyla tasarruf, dürüstlük ve çalışkanlık değerlerine ulaşılabilir.

“*Kuşun uşakları, hizmetçileri, türlü bakıcıları vardı ama özgürlüğüne seçimden seçime kavuşabiliyordu. O da çok kısa sürüyordu. Kim olursa olsun birinin başına koşunca özgürlüğü bitiyordu. Özgürlüğünün tadını çıkarmalıydı*” (Özyalçiner, 1988: 24). Paragrafta, özgürlük değeri bir kuşun tutsaklığı ve bu tutsaklıktan dolayı içerisinde bulunduğu kötü durumu anlatılanlarla bağlantılı olarak yer almıştır.

“*Alanda, hep birlikte, eşit koşullar altında bir daha seçime katılalım.*

- *Bizim giysilerimiz yeni, onunkiler eski, bizimkiler temiz, onunkiler pis, biz tıraşlıyız, o tıraşsız. Öyleyse aramızda açık bir şekilde eşitsizlik var demektir. Eşit koşullarda davranmadı*” (Özyalçiner, 1988: 28-30). Eşitlik değeri, verilen ifadelerde eşit olmayan bir durumdan yakınılmasıyla bağlantılı olarak yer alan bir değer olmuştur.

“*Devlet kuşu özgürlüğünü istiyordu. Yeni padişah onu çok iyi anlıyordu. Kuşun özgürlüğünü istemesi demek onun da ölünceye kadar ülkenin başında padişah olarak kalması demektir. İkisi de kendi başına özgür olmak istiyordu*” (Özyalçiner, 1988: 33).

Verilen ifadelerde özgürlüğün, hem delikanlı hem de kafesinden kurtulmak isteyen devlet kuşu için öneminin vurgulanması özgürlük değeri ile doğrudan ilgilidir.

“*Yeni padişah, köydeki yaşlı kadını da saraya yanına aldırdı. Güzel bir prenses ile evlendi. Ülkeyi eşitlikle yönetmeye başladı*” (Özyalçiner, 1988: 34). Eşitlik değeri, yönetimde insanlara aynı muamele etmek alt boyutu ile yer alırken, estetik değeri ise güzel sıfatı ile bağlantılı olarak yer almıştır.

“*Genç padişah mutlu günler geçiriyordu. Ama yurdunu yurdunda bıraktığı yoksul ana babasına, kız kardeşlerini bir türlü unutamıyordu*” (Özyalçiner, 1988: 34). Masalın kahramanının, yeni padişahın aile üyelerine karşı özlem içerisinde olduğunu vurgulaması aile birliğine önem verme değeri ile bağlantılıdır.

“*Başkent, yaşlı padişahın şimdiye kadar gördüğü bütün ülkelerin başkentlerinden daha güzeldi. Gördüğü bütün kentlerden daha kalabalık olmasına karşılık, hepsinden daha düzenliydi. Yollar cetvelle çizilmiş gibiydi. Parklar, yeşil alanlar, çocuk bahçeleri, okullar, hastaneler kentin her yanına yayılmıştı*” (Özyalçiner, 1988: 35). Paragrafta yaşlı padişahın gördüğü başkent tasvir edilirken estetik kavramlardan yararlanılması estetik değeri ile ilgilidir.

“Genç padişah, yaşlı padişaha çok iyi karşıladı. Ona çok büyük saygı gösterdi. Kendisine gösterilen bu saygıdan gözleri yaşardı padişahın” (Özyalçiner, 1988: 35). Genç padişahın yaşlı padişaha gösterdiği hürmet dolu davranışlar paragrafın içerisinde saygı değerinin ön plana çıkmasını sağlamıştır.

“Ertesi gün, yaşlı padişahın önerdiği anlaşma imzalandı. İki ülke birleşti. Yollar birbirine bağlandı. Böylece, ırmağın iki yakasındaki insanlar, mutluluk içinde, kardeşçe bir yaşama düzenine kavuştular” (Özyalçiner, 1988: 38).

Masalın son bölümünde, komşu iki ülke arasında uzlaşmanın sağlandığı ve artık iki ülkenin dayanışma içerisinde olduğunun vurgulanması barış ve dayanışma değerlerine bir örnektir.

4.4.2. Altın Perçemli Çocuk Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masal, yaşlı bir çiftin üç kızını yoksulluktan dolayı ormana bırakmasıyla başlamaktadır. Ormanda yalnız kalan kızların, saraya kadar uzanan yolcuğu ve sonrasında en küçük kız kardeşin başına gelen bir dizi olayı konu edinmektedir. Masalda, yoksulluktan dolayı ormana bırakılan ve yine yoksulluktan dolayı hırsızlık yapmak zorunda kalan üç kız kardeş bulunmaktadır. Sarayda ve başkentte zengin yaşam olmasına karşın kırsal kesimde yoksulluktan dolayı yaşananlara sıkça yer verilmiştir. Bu durum eşitlik ve adalet değerleri ile doğrudan örtüşmektedir. Aynı zamanda yoksul insanların işlerine verdiği özen ve çalışma disiplinine de vurgu yapılmıştır. Bundan dolayı çalışkanlık değeri de masalda yer almıştır. Masalda anlatılmak istenenlerle bu değerler arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Bunun yanında saygı, yardımseverlik, dürüstlük, aile birliğine önem verme ve tasarruf değerlerine de yer verilmiştir. Bu değerlerin yer aldığı cümleler şunlardır:

“Geçmişte öyle ülkeler vardı ki varlıklısı çok varlıklı, yoksulu da alabildiğine yoksul olurdu” (Özyalçiner, 1988: 39). Masalda yer alan bu ifadede, zengin insanlar ve yoksul insanlar arasındaki farkın büyüklüğüne vurgu yapılmıştır. Sosyal adalet ve eşitliğin olmamasından yakınılmıştır. Bu ifadeler eşitlik ve adalet değerleri ile örtüşmektedir.

“Oduncunun kızları, biraz büyüyünce babalarına yardım etmeye başladılar. Oduncu sabahları güneş doğmadan kızları ile birlikte ormana gidiyordu. Kendisi odun keserken kızları ormanın içlerine dağılıyor, babalarına yardımcı olmak için çalı çırpı

topluyorlardı (Özyalçiner, 1988: 40). Paragrafta yardımcı olmak eylemi hem kavram olarak hem de başka birisinin yükünü hafifletme ve işinde görev paylaşma alt boyutları ile yer almıştır.

‘‘Kolcu başı:

-Orasını ben bilmem. Yeni yasalara göre ormandan sırtta odun indirmek yasaklandı. Senin bu yaptığın düpedüz kaçakçılıktır’’ (Özyalçiner, 1988: 42). Masalda yer alan bu konuşma cümlesinde, yasaların önemine ve uyulması konusundaki hassasiyet dile getirilmiştir. İfadeden yola çıkarak ulaşılabilecek değer, adalet değeridir.

‘‘Büyük kız topladığı odunlarında başında kulaklarından yakaladığı ürkek bir tavşanı kucağına almış seviyordu’’ (Özyalçiner, 1988: 47). Verilen cümlede gerçekleştirilen sevme eylemi, sevgi değeri ile doğrudan örtüşmektedir.

‘‘Padişah sakalını kaşıyarak bir atların sıskalığına bir bakıcının korkudan sararmış yüzüne bakarak düşündü. Bakıcının doğru söylediğine inanmıştı’’ (Özyalçiner, 1988: 54). Masaldaki bu ifadede padişahın bakıcının kendisine dürüst davrandığına karar vermesi dürüstlük değeri ile doğrudan ilgilidir.

‘‘Kızların en küçüğü:

O dedikleriniz parayla yapılır efendim diye karşılık verdi. İnanmayacaksınız ama bizim paramız da yoktu. Biz üç yoksul kız kardeşiz. Daha bizim gibi yüzlerce, binlerce yurttaşınız var ülkenizde. Açlıktan ölüyor hepsi. Tıpkı bizim gibi. Bir kez olsun sarayınızın altın ya da gümüş oymalı pencerelerinden başınızı çevirip arkaya baktınız mı? Kentin en güzel yapıları burada. Ama sarayınızın kale gibi yüksek olan arka duvarlarının ardında ne var gördünüz mü? Işıksız yerler, küçük küçük tahtadan, tenekeden yapılmış kulübeler’’ (Özyalçiner, 1988: 56).

Masaldaki bu konuşma metninde, en küçük kız kardeşin, ülkenin adaletli bir şekilde yönetilmediği aynı zamanda başkentteki zengin ve refah yaşamın, başkentle sınırlı kaldığı, başkentin dışında oldukça yoksul insanların ve yaşamaların olduğuyla ilgili serzenişte bulunması eşitlik ve adalet değerleri ile doğrudan örtüşmektedir.

‘‘En büyük kız kardeş:

-Ben bir yumurta kabuğunda öyle çok öyle çok yemek pişiririm ki doyduğu gibi ordunuz da doyar, kalanı da yoksullar paylaşabilir'' (Özyalçiner, 1988: 57). Masalda yer alan bu cümlede paylaşma eyleminden dolayı yardımseverlik değerine ulaşılabilir.

''Çocuklar değirmencinin yanında büyüyip geliştiler. Değirmenciyle karısını anneleriyle babaları sanıyor, onları çok seviyorlardı. Değirmenciyle karısı da onlara kendi çocukları gibi bakıyorlardı. Bir dediklerini iki etmiyorlardı'' (Özyalçiner, 1988: 64).

Paragrafta değirmenci karı kocanın kendi çocukları olmadığı halde iki çocuğu sahiplenışı ve aile üyeleri olarak kabul ettikleri ifade edilmiştir. Bu ifadelerdeki anlam aile birliğine önem verme değeri ile doğrudan bağlantılıdır.

*''Kız değirmencinin karısından dikiş nakış bellemiştir. Kilim dokumasını öğrenmiştir. Yaptığı oylarla kilimlerde yedi rengin en güzel en parlak çiçekleri ışıltıyordu. Doğada öylesi bulunmazdı'' (Özyalçiner, 1988: 64). Verilen cümlelerde, kızın dokuduğu halıların tasviri yapılırken *en güzel* ve *en parlak* gibi estetik kavramlardan yararlanılmıştır. Bu tasvirler estetik değeri ile örtüşmektedir.*

''O gece ana kız, baba oğul, hep birlikte sabahı ettiler. Kimi güldüler, kimi ağladılar. Birbirlerine sarılıp öptüler. Doyasıya birbirlerinin yüzlerine baktılar. Suskunluk anlarında gözleriyle konuşup anlaştılar'' (Özyalçiner, 1988: 67).

Masal içerisinde yer alan bu bölümde aile bireylerinin, birbirlerinden ayrılacakları ve birbirlerine duydukları bağlılıktan dolayı hüznü anlatılmıştır. Dolayısıyla bu durum aile birliğine önem verme değeri ile doğrudan örtüşmektedir.

''Kentte yaşayabilmek için, çalışarak para kazanmak zorundaydılar. Çalışırken bir yandan da annelerini arayacaklardı. Oğlan bir un fabrikasına girdi. Kızsa bir dokuma fabrikasında çalışmaya başladı'' (Özyalçiner, 1988: 69). Çalışma eylemi, birçok cümlede kavram ve eylem olarak geçmiştir. Çalışkanlık değeri bu ifadelerde eylemlerle bağlantılı olarak yer almıştır.

''Göbeği eğilmesine elvermediğinden saygı gösterisi olarak yere çömelip boyunu küçülttü. Bu da bir tür eğilmek demektir'' (Özyalçiner, 1988: 72). Masalda yer alan bu cümlelerde, padişaha yapılan hürmetten bahsedilmektedir. Saygı değeri bu ifadede hem kavram hem de değer olarak yer almıştır.

‘‘Padişah karısını kucakladı. Yeni bir alkışla birbirlerine daha sıkı sarıldılar. İki yanında duran oğluyla kızına baktı. Kollarını sevgiyle aarak onları da kucakladı’’ (Özyalçiner, 1988: 74). Verilen ifadelerde, padişahın ailesindeki bireylere gösterdiği değer ve sevgiye yapılan vurgu aile birliğine önem verme ve sevgi değeri ile örtüşmektedir.

4.4.3. Bilgin İle Öğrencisi Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masal, ünlü tabip Lokman Hekim ve öğrencisinin hastalıkları tedavi etmek, şifalı otlar ve ilaçlar bulmak için çıktıkları araştırma seyahatinde, dinlenmek için konakladıkları bir ülkede padişah ve halkın adaletsiz tutumu ile karşılaştıkları bir dizi olayı konu edinmektedir. Masalda, Lokman Hekim ve öğrencisinin geldikleri yeni ülkede her ürünün eşit fiyata satılması, Lokman Hekim’i ülkenin yönetimi hakkında olumsuz düşüncelere sevk eder. Nitekim tesadüf eseri rast geldikleri bir mahkemede şahit oldukları bir dizi olay Lokman Hekim’i haklı çıkarır. Bu durumlar adalet ve eşitlik değerleri ile örtüşmektedir. Ayrıca masaldan çıkarılacak ana düşünce ve bu değerler arasında benzerlik ve bağlılık bulunmaktadır. Bunun yanında bilimsellik, tasarruf ve estetik değerlerine de masal içerisinde yer verilmiştir. Bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

‘‘Dünyamızda bir zamanlar ünlü bir bilgin yaşardı. Bu bilgin çok gezmiş, çok görmüş, çok şey bilen bir adamdı. Doğayı çok iyi tanır, bitkilerden çok iyi anlardı. Adına Lokman Hekim dedikleri bu bilgin kaydattığı otlarla hastaları iyileştirmesini bilirdi. Bugün bile iyi doktorlar Lokman Hekim diye anılır’’ (Özyalçiner, 1988: 75). Paragrafta, bilimsellik değer, insanlığın faydasına katkı sağlayacak durumlar için yapılan araştırmalarla bağlantılı olarak yer almıştır.

‘‘Lokman Hekim:

-Bir ülkede ekmekle yağ aynı fiyata satılıyorsa o ülkede ekmeğin de yağın da gerçek değerini bilmiyorlar demektir. Ürünlerin gerçek değerini bilinmezse onları üreten insanlar da emeklerinin karşılığını alamazlar’’ (Özyalçiner, 1988: 77).

Masaldaki bu konuşma metninde Lokman Hekim, satılan ürünlerden yola çıkarak ülkede adaletin olmadığını vurgulamıştır. Sonrasında ise adalet eksikliğinden dolayı insanların emek ve birikimlerinin de göz önüne alınmayıp, heba olduğunu dile getirmiştir. Lokman Hekim’in bu gözlem ve değerlendirmeleri adalet ve tasarruf değerleri ile bağlantılıdır.

“Öğrenci:

-Bence durum tam tersine dedi. Her şeyin yüz liraya satıldığı bir kentte eşitlik vardır. Fiyatları eşit yapanlar her şeyde eşitlik sağlamışlardır. Ne olur bu kente yerleşelim” (Özyalçiner, 1988: 77). Konuşma metninde, öğrenci hocasının tam aksine fiyatlarda eşitlik sağlayan bir düzenin, diğer alanlarda da eşitlik sağlayacağı düşüncesindedir. Öğrencinin bu ifadeleri eşitlik değerine bir örnektir.

“Lokman Hekim:

-Güzel ülkenizi, güzeller güzeli başkentinizi daha doya doya gezip göremedik bile. Öğrencimi bana bağışlarsanız ülkenizi karış karış gezer, güzelliğini iyiliğini görüp başkalarına anlatma olanağı buluruz” (Özyalçiner, 1988: 85). Lokma Hekim’in, geldikleri ülkenin tasvirini yaparken estetik kavramalara yer vermesi estetik değeri ile bağlantılıdır.

“Lokman Hekim:

-Hem tam yaşanacak yer diyordun hem kaçıyoruz. Neden?

Öğrenci:

-Yok yok dedi kesik kesik. Bir ülkede ekmekle yağı aynı fiyata satıyorlarsa o ülkede bir dakika bile durulmaz” (Özyalçiner, 1988: 85-86).

Karşılıklı konuşma ifadelerinde öğrenci, daha önceki düşüncelerinden vazgeçip bir an önce o ülkeden uzaklaşmak istemektedir. Çünkü adalet ve eşitliğin bulunmadığı bir ülkede başına gelebilecek olumsuzlukları tecrübe etmiştir. Bunlardan yola çıkarak ulaşılabilecek değerler adalet ve eşitlik değerleridir.

Tablo 7

Dördüncü Alt Probleme Dair bulgular (Devlet Kuşu Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Değer No	Değerler	Kitap Sayfa No	Frekans
1	Adalet	39, 42, 56, 77, 85, 86	5
2	Aile Birliğine Önem Verme	13, 34, 64, 67,74	5
3	Bağımsızlık	-	-
4	Barış	38	1
5	Bilimsellik	4, 75	2
6	Çalışkanlık	19, 69	2
7	Dayanışma	38	1
8	Duyarlılık	-	-
9	Dürüstlük	9,19, 54	3
10	Estetik	34,35, 64, 85	4
11	Eşitlik	34, 39, 56, 77, 85, 86	6
12	Özgürlük	24, 33	6
13	Saygı	3, 7, 35, 72	4
14	Sevgi	3, 5, 7, 9,13, 47, 74	7
15	Sorumluluk	-	-
16	Tasarruf	19, 77	2
17	Vatanseverlik	-	-
18	Yardımseverlik	19, 40, 57	3
Toplam Değer Sayısı			51

Tablo 7 incelendiğinde *adalet* değerine ait cümle ve ifadelerin frekans değeri 5, *aile birliğine önem verme* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 5, *barış* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans sayısı 1, *bilimsellik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değerleri 2, *çalışkanlık* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değerleri 2, *dayanışma* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 1, *dürüstlük* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 3, *estetik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 4, *eşitlik* değerine ait kavram, cümle ifade yer aldığı frekans değeri 6, *özgürlük* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 6, *saygı* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer

aldığı frekans değeri 4, *sevgi* değerine ait kavram, cümle ve ifade ve yer aldığı frekans değeri 7, *tasarruf* değerine ait kavram, cümle ve ifade ve yer aldığı frekans değeri 2, *yardıms severlik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 3 olarak tespit edilmiştir.

Tablodan hareketle, *Devlet Kuşu* adlı çocuk kitabında en çok vurgulanan değerler; eşitlik, özgürlük ve sevgi değerleridir. Barış ve çalışkanlık değerleri en az tekrar eden değerler olmuştur. Kitapta; bağımsızlık, duyarlılık, sorumluluk ve vatanseverlik değerlerine ait kavram, cümle ve ifadeler tespit edilmemiştir.

4.5. Ölümsüzleşen Bahçe Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerler

Ölümsüzleşen Bahçe adlı çocuk kitabı, Adnan Özyalçiner'in Türk tarihi ve Anadolu'daki efsanelerden yararlanarak yazdığı altı öyküden meydana gelmiştir. Hikâye kitabında; Ölümsüzleşen Bahçe, Bin Marifetli Adam, Hacivat ile Karagöz, Ağrı Dağı'nın Öyküsü, Yedi Uyurlar ve Keloğlan'ın Çıraklığı adlı altı öykü yer almaktadır. Bu öyküler Türk kültür ve medeniyetinden izler taşımasının yanında insanların geçmişteki tutumlarının geleceğe yansiyip kaybolmadığını da vurgulamıştır. Özyalçiner, kitabında tarihten olayların geçmişi konu olsa da insanlar arasındaki ilişkilerin ve tutumun süre gelerek günümüze ulaştığına değinmiştir. Yazar kitabın içeriği hakkında bilgilendirme yaparken; “*Dünyamızda iyilikle kötülüğün çatışması süregelmiştir hep. Bugünde bu çatışma sürüyor. Önemli olan iyiliğin süreklilik kazanacağı bir dünya yaratmamızdır. Elbirliği ile yapmalıyız bunu. Tıpkı Ölümsüzleşen Bahçedeki gibi mutlu bir dünya olmalı dünyamız. Akıl, bilim, sanat yoluyla mutluluğun ölümsüzlük kazandığı bir dünya.*” ifadeleriyle insanlar arasındaki bu çatışma ve değerlerin geçmişte olduğu gibi günümüzde de var olduğunu ve daima var olacağını vurgulamıştır. Yazar, bu hikâye kitabında daima iyi tarafın galip geldiği öyküler yazmıştır. Dolayısıyla iyi tarafın sahip olacağı erdemlere de öykülerinde fazlaca yer vermiştir. Bundan dolayı kitap içerisinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan birçok değer tespit edilmiştir. Yedi Uyurlar adlı hikâye, Tarihten Öyküler adlı kitapta değerler bağlamında incelendiği için bu kitapta tekrar incelenmemiş, kitapta yer alan diğer beş hikâye Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerler açısından incelenmiştir.

4.5.1. Ölümsüzleşen Bahçe Adlı Hikâyede Yer Alan Değerler

Hikâye, Osmanlı padişahlarından II. Selim'in, dönemin ünlü mimarı Mimar Sinan'a kendi adında bir cami yaptırmak istemesiyle başlar. Caminin Edirne'de Selim

adındaki yaşlı bir adamın bahçesini de kaplayacak şekilde inşa ettirilmesine karar verilmesi ile yaşanan olayları konu edinmektedir. Öykü, gerçek tarihten alıntı yapılarak kaleme alınmıştır. Hikâyede, Mimar Sinan, İstanbul’da büyük bir cami yapmaya uygun bir yer olmadığına karar vererek, caminin Edirne’de yapılmasına karar verir. Bunun için cami yapılacak yerde olan birçok ev ve bahçe satın alınır. Aynı yerde Selim Dede adında yaşlı bir kimsenin büyük bir bahçesi vardır. Bahçesini satmakta direnir. Çünkü bu bahçede birçok meyve ağacı vardır. Yoksul çocuklar bu bahçedeki meyve ağaçları ile karınlarını doyurmaktadır. Ayrıca bir diğer sebebi de Selim Dede’nin, kimsesi olmadığı için bu bahçeyi ailesi olarak görmesidir. Dolayısıyla yardımseverlik, aile birliğine önem verme ve sevgi değerleri bu hikâyede vurgulanan değerler olmuştur. Estetik değeri de hikâyede yer alan bir diğer değer olmuştur. Bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“Padişahın sözleri karşısında baş mimar Koca Sinan yerlere kadar eğildi.

-Buyruğunuz başım üstüne Sultanım dedi” (Özyalçiner, 1980: 5). Hikâyede yer alan bu ifadelerde, Mimar Sinan’ın padişaha karşı gösterdiği davranış ona hürmete ettiğini göstermektedir. Bundan dolayı saygı değeri bu ifadelerde yer alan bir değer olmuştur.

“Bahçede her türlü yemiş ağacı vardı. Ama bu yemişleri hiç satmazdı Selim dede. Çevresindeki çocuklar kendi bahçeleri gibi gelip yemiş yerlerdi” (Özyalçiner, 1980: 6). Yer alan ifadelerde Selim Dede, bahçesindeki yemişleri satmak yerine bedava olarak çocuklara dağıtmaktadır. Yardımseverlik değeri burada paylaşmak alt boyutu ile yer almıştır.

“Karısıyla birlikte dikmişlerdi elma ağacını. Evliliklerinin ilk gününde. Tanrı çocuk vermemişti onlara. Ama bu elma ağacı onların hem çocuğu olmuş hem de her mevsim sürüyle çocuğu, sunduğu tatlı elmalarıyla mutlu etmişti” (Özyalçiner, 1980: 8).

Paragrafta, Selim Dede elma ağacını ailesi, ağacın verdiği elmaları da evlatları olarak görmektedir. Aile bireyleri paragrafta bilinen aile üyeleri olarak tasvir edilmese de ifade ettiği anlamda farklılık yoktur. Bu anlam, aile birliğine önem verme değeri ile bağlantılıdır.

“Bahçesinin nereye kurulacağına, nasıl ölümsüzleştirileceğinin merakı içinde bekledi. İşçilerin arı gibi çalışmaları coşturuyordu Selim Dedenin yüreğini” (Özyalçiner,

1980: 12). İşçilerin işlerini hızla ve azimle gerçekleştirmeleri çalışkanlık değeri ile bağlantılıdır.

“Caminin içinin aydınlığı Selim Dede’yi şaşırttı. Sanki duvarlar yerine ince tül perdeler vardı da ışık onlardan süzülerek içeri giriyordu. Gözlerindeki bulanıklığı alıp götürdü bu aydınlık” (Özyalçın, 1980: 16). Selim Dede, Selimiye Camisi’nin içinin ustalığını tasvir ederken, işçilikteki kusursuzluktan dolayı şaşkınlık içinde kalmıştır. Bu durum estetik değeri ile örtüşmektedir.

4.5.2. Bin Marifetli Adam Adlı Hikâyede Yer Alan Değerler

Hikâye, yazarın Tarihten Öyküler kitabında yer alan Uzayın Derinliklerine Doğru hikâyesiyle konu olarak benzerlik göstermektedir. Her iki hikâyede de Ahmet Çelebi’nin bilimsel çalışmaları ve bu çalışmalar esnasında karşılaştığı güçlükleri anlatmaktadır. Uzayın Derinliklerine Doğru adlı hikâyede Ahmet Çelebi’nin Lagari Hasan Çelebi ile birlikte gerçekleştirdikleri bilimsel çalışmalar ve zor şartlardan bahsedilmiştir. Bin Marifetli Adam öyküsünde ise yalnızca Ahmet Çelebi’nin çalışmaları ve bu çalışmaları sürdürmeye çalışırken karşılaştığı güç durumlara yer verilmiştir. Hikâyede dönemin padişahı VI. Murat’ın toplumdaki huzur ve nizamı sağlamak için aldığı sert tedbirlerden dolayı her türlü duruma kuşku ile yaklaşması anlatılmıştır. Öyle ki bu durum Hazerfen Ahmet Çelebi’nin bilimsel çalışma ve araştırmalarına bile kuşku ve tehlike olarak bakmasına sebep olmuştur. Elbette padişahı böyle düşünmeye sevk eden yalnızca şüphe değil aynı zamanda bazı kimselerin Hazerfen Ahmet Çelebi’nin çalışmalarını Allah’ın buyruklarına karşı gelmek ve padişahın tahtına bir tehlike olarak görenlerin kışkırtmaları da sebep olmuştur. Bu durumla beraber Hazerfen Ahmet Çelebi’nin bilimsel araştırma yapacak özgür ortamı elinden alınmıştır. Bu durum, özgürlük değeri ile doğrudan bağlantılıdır. Hikâyede ön plana çıkan bir diğer değer, bilimselliktir. Ahmet Çelebi, bütün baskı ve zorlamalara rağmen bilimsel çalışmalarına aralıksız devam etmiştir. Üstelik bu bilimsel faaliyetleri yurdundaki insana faydalı olmak adına yaptığını da sık sık belirtmiştir. Bu durum da vatanseverlik değeri ile bağlantılıdır. Bunun yanında çalışkanlık değeri de hikâyede yer alan bir diğer değer olmuştur. Bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“Padişah:

-Kimdir bu Ahmet Çelebi? Ne marifeti vardır da adı bin marifetliye çıkmıştır?

Askerler:

-Bilgindir, yüce hakanım. Devlete, millete yararlı bir kişidir. Onun için de ocağı gece gündüz yanar. Türlü ilaç kaynatır orda, madenleri eritir. Eşsiz bir bilgindir.

Padişah:

-Pekâlâ devlete millete yararlı bir iş yaptığına göre bacası dilediğince tütübilir. İzin verdim'' (Özyalçın, 1980: 19-20).

Hikâyede yer alan bu karşılıklı konuşma ifadelerinde, Ahmet Çelebi'nin halkına yararlı bir bilgin olduğu vurgulanmıştır. Bu durum vatanseverlik değeri ile doğrudan ilgilidir. Ayrıca yaptığı faydalı bilimsel çalışmalara da yer verilmiştir. Bu durumda bilimsellik değeri ile örtüşmektedir. Padişahın bilimsel faaliyetler gösteren bir âlime destek olması da yine bilimsellik değeri ile ilgilidir.

“İlk uçma denemesini XI. yüzyılda bir Türk bilgini yapmıştı. İsmail Cevheri adlı bu bilgin, kollarına bağladığı kanatlarla Nişabur şehrindeki bir caminin minaresinden kendini aşağı bırakmıştı. Ama sonuç başarılı olmamıştı.” (Özyalçın, 1980: 22). Örnek verilen cümlelerde başka bir bilgin olan İsmail Cevheri'nin bilimsel bir denemesinden bahsedilmiştir. Bu durum bilimsellik değeri ile ilgilidir.

“Çelebi, bütün olacakları göze almıştı. Ne olursa olsun biricik amacı insanların da uçabileceğini bütün dünyaya göstermekti. Sonunda kellesini de verse gerçekleştirecekti bunu. Tarihe ilk uçan adam olarak geçecekti. Hiçbir şey onu bu onuru ulusuna kazandırmaktan alıkoyamazdı” (Özyalçın, 1980: 26).

Hazerfen Çelebi'nin, uçma çalışmasında oldukça kararlı davranışının asıl sebebi son cümlede vurgulandığı gibi, uçan ilk kişi olma unvanını ulusuna kazandırmaktır. Çelebi'nin bu tutumu ulusunu ne kadar önemseydiğini göstermektedir. Bu durum vatanseverlik değeri ile doğrudan ilgilidir.

“Sarayın ileri gelenleri:

-Aman devletlim, dediler. Bu Hazerfen tam bir büyücü. Günün birinde kanatlanıp pencerenize konmasından korkmaz mısınız hiç? Pencereden gelip tacınızı tahtınızı ele geçirmesinden kuşkulamaz mısınız?

Padişah, söylenenleri hak verdi. Ahmet Çelebi'nin Cezayir'e sürgün edilmesine karar verdi.

Kollukçular ummadığı kadar kaba davranarak onu bir kenara ittiler. Ardından da kitaplarını, defterlerini toplayarak ocağa atmağa, kollarına takıp uçtuğu yapımına onca emek verdiği kartal kanatlarının tüylerini kaz yolar gibi yolarak yaptığı bütün hesaplar, planlarla birlikte yakmağa başlayınca her şeyi anladı'' (Özyalçınar, 1980: 28-30).

Hikâyedeki bu alıntılarda, bazı kimseler ve sarayın ileri gelen devlet adamlarının padişahı, Ahmet Çelebi konusunda galeyana getirmesi anlatılmıştır. Padişah bu kişilerden etkilenmiş ve Ahmet Çelebi'nin sürgüne gitmesine karar vermiştir. Artık padişahın desteğini alamayan Çelebi, bilimsel faaliyet ve araştırmalarını yapacak özgür bir ortamdan uzaklaştırılmıştır. Bu durum özgürlük değeri ile bağlantılıdır.

''Ahmet Çelebi, iteklendiği odanın ortasına doğru yürüdü, tok bir sesle:

-Boşuna uğraşıyorsunuz, dedi. Yakarak hiçbir şeyi yok edemezsiniz. Çünkü insan beyninin içindeki düşünce yok edilemez'' (Özyalçınar, 1980: 30).

Ahmet Çelebi, son cümlesinde koyulan engellerin araştırmalarına engel olmayacağını, çalışmalarının zihninde saklı olduğunu vurgulamıştır. Burada ifade ettiği bilimin sürekliliğidir. Bu durum bilimsellik değeri ile bağlantılıdır.

4.5.3. Karagöz Baba İle Hacivat Usta Adlı Hikâyede Yer Alan Değerler

Hikâye, Osmanlı padişahlarından Orhan Bey'in Bursa'yı fethetmesiyle beraber burada büyük bir cami yaptırmak istemesiyle başlamaktadır. Hikâyede caminin yapımı için çağrılan işçi ve ustaların arasında yer alan Hacivat ve Karagöz adında iki usta işçinin cami yapımı esnasında başından geçenler anlatılmaktadır. Hikâye gerçek tarihten alıntı olarak kaleme alınmıştır. Caminin yapımı, bitmesi gereken sürede bitmeyince ustalar ve kollukçular, padişaha gerekçe olarak Karagöz ve Hacivat'ın işçileri gereksizce oyaladığı, ayrıca padişaha karşı isyana teşvik edecek şakalar yaptığını söylerler. Fakat caminin yapımını geciktiren asıl şey, ağır kış şartları nedeniyle ustaların duvar taşlarını vaktinde çektirememesidir. Bu durum, ustaların ve kollukçuların doğru söylemediklerini gösterir. Bu tutum dürüstlük değeri ile ilgilidir. Orhan Bey, Şeyhten gerçekleri öğrenince vicdan azabı çeker bunun üzerine onlara duyduğu sevgi ve hürmetten dolayı kendilerine bir mezar yaptırıp, Hacivat ve Karagöz adlı oyunun gelenek haline gelmesinde destek

olmuştur. Padişahın bu davranışları da sevgi ve saygı değerleri ile ilgilidir. Hikâyede anlatılmak istenen asıl düşünce ile bu değerler arasında bağılılık vardır. Bunun yanında dayanışma, estetik, adalet, bilimsellik ve bağımsızlık değerlerine de yer verilmiştir. Hikâyede bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“Bursa o günlerde de bugünkü gibi yemyeşildi. Şifalı suları, şırl şırl akan dereleri, güzel ormanları geniş yemiş bahçeleri, tepesinden kar eksilmeyen, eski adı Keşiş Dağı olan Uludağ ile şirin bir kentti” (Özyalçınar, 1980: 32). Paragrafta Bursa'nın tasviri yapılırken *güzel ve şirin* gibi estetik ifadelerden yararlanılmıştır. Bu durum estetik değeri ile örtüşmektedir.

“Derelere köprüler kurulsun. Yollar düzlensin. Bir de hisar yapılsın. Kalede bayrağımız dalgalansın” (Özyalçınar, 1980: 32-33).

Bir devletin bağımsız olmasında önemi bir ölçüt olan bayrak, cümlede aynı şekilde bağımsızlık sembolü olarak kullanılmıştır. Bu durum, bağımsızlık değeri ile doğrudan bağlantılıdır.

“Kumandan, padişahın önünde eğilip,

-Buyruğunuz yerine getirilecektir sultanım, diyerek çekildi” (Özyalçınar, 1980: 33). Saygı değeri cümlede padişaha duyulan hürmet ifadesi olarak yer almıştır.

“Bu kalabalık işçi topluluğu arasında iki kişi daha ilk günden bütün hepsinin sevgilisi olup çıktı” (Özyalçınar, 1980: 36). Hacivat ve Karagöz diğer işçi arkadaşlarından yoğun bir sevgi ve alaka görmüşlerdir. Bu durum sevgi değeri ile doğrudan örtüşmektedir.

“Özü sözü bir adamdı. Alabildiğine gerçekçiydi. Tok sözlüydü. Bu davranışları kimine kaba gelebilirdi ama dürüst mü dürüsttü” (Özyalçınar, 1980: 37). Dürüstlük değeri hem kavram olarak hem de Karagöz'ün karakterinin tasviri yapılırken yararlanılan bir değer olmuştur.

“-Efendim bu ikisi dediler. Birbirlerine türlü söz atıp sözde şaka ederler. Şaka ederken devletimize de düzenimize de söverler. Bunlar hoş sözlerle işçileri aldatırlar. Onlar da kahkahalarla gülüp dururlar bu hokkabazlığa. Bu yüzden de işler aksayıp yürümez.

Bunun üzerine Karagözle Hacivat evlerinden alınıp götürüldükleri gecenin sabahında öldürüldüler.

Fakat yapının gecikmesi taşların ağır kış koşulları nedeniyle çektirilememesidir’’
(Özyalçınar, 1980: 40).

Verilen ifadelerde, ustalar ve kollukçular caminin yapımının gecikmesine sebep olarak Karagöz ve Hacivat’ı göstermişlerdir. Hâlbuki gecikmenin asıl sebebi, ağır geçen kış mevsimi nedeniyle yeterince duvar taşının getirilmemesidir. Kollukçular ve ustalar padişahı aldatıp gerçeği gizlemiştir. Onların bu tutumları dürüstlük değeri ile doğrudan bağlantılıdır.

‘‘Ertesi gün işçiler işi bıraktılar.

-Karagöz baba ile Hacivat Usta olmadan çalışmayız biz, diye direttiler’’
(Özyalçınar, 1980: 40).

İşçiler, Karagöz ve Hacivat’a duydukları sevgi ve bağlılıktan dolayı çalışmayı durdurmuşlardır. İşçilerin bu davranışı sevgi değeri ile ilgilidir. Ayrıca işçilerin hep birlikte bu durumu boykot etmesi dayanışma değeriyle bağlantılıdır.

‘‘O zamanlar Bursa’da Şeyh Küşteri adlı bir bilge yaşıyordu.

-Bilse bilse o bilir bu adamların değerini, dedi kumandana. Biz yanlış iş ettik. Gidip Şeyhe danışalım’’ (Özyalçınar, 1980: 41). Kollukçuların, âlim kişiye danışması ve onun bilgisinden dolayı daha iyi bir çözüm bulacağını düşünmeleri bilimsellik değeri ile ilgilidir.

‘‘Işıklı perdenin ortasında önce Karagöz baba tombalak haliyle yuvarlana yuvarlana ardından Hacivat Usta ince gövdesi, çıt kırıldım tavrıyla oldukları gibi belirmesin mi...işçiler şaşkına dönüp kendinden geçtiler. Arkadaşlarına yeniden kavuştukları için sevinçten ağladılar’’ (Özyalçınar, 1980: 44). Gölge oyunu sayesinde Karagöz ve Hacivat’a yeniden kavuşma sevinci yaşayan işçilerin, Hacivat ve Karagöz’e duydukları sevgi ve alaka ifade edilmiştir. Bu durum sevgi değeri ile ilgilidir.

‘‘Bütün işçiler ertesi gün, cami yapımına büyük bir hızla giriştiler. Bunu duyan padişah, şeyhi saraya çağırıp Karagöz ile Hacivat’ı görmek istedi. Perdede onları seyrederken yöneticilerin yalan sözlerine inanmakla yaptığı haksızlığı anladı. Haksız

yere öldürttüğü bu iki işçiyi ölümsüzlüğe kavuşturan Küşteriye armağanlar verdi. Karagöz'e Bursa'da bir mezar yaptırılmasını söyledi'' (Özyalçiner, 1980: 44).

Orhan Bey, gerçeklerin farkına varınca haksız bir karar verdiğini anlayıp üzülmüştür. Bu durum adalet değeri ile ilgilidir. Karagöz için mezar yapıp, Hacivat ve Karagöz gölge oyununa destek olması onlara duyduğu sevgi ve hürmetle ile ilgilidir. Padişahın bu tutumu da sevgi ve saygı değerleri ile ilgilidir.

4.5.4. Ağrı Dağı'nın Öyküsü Adlı Hikâyede Yer Alan Değerler

Hikâye, Nuh'un dünyanın yok oluşundan duyacağı endişeden dolayı bir gemi yapması ve bu gemiyle insanları uyarması, kendisiyle beraber gelmelerini istemesi ve bu gemi seyahatinden sonra Ağrı Dağı ile ilgili yaşadığı olayları konu edinmektedir. Hikâyede, insanların doğaya karşı sorumsuz davranışları ve doğanın verdikleri karşısında tasarruf etmemeleri nedeniyle doğanın yok olacağı Nuh tarafından haber edilmiştir. Üstelik son zamanlarda göstermiş oldukları bencil tavırlarla çevreye duyarsız olduklarını da belirtmiştir. Bu tutumlar sorumluluk, tasarruf ve duyarlılık değerlerine birer örnektir. Ayrıca eşitlik, yardımseverlik, dayanışma ve çalışkanlık değerleri de hikâyede yer alan diğer değerler olmuştur. Bu değerlerin yer aldığı ifadeler şunlardır:

“Kimileri binlerce dönüm çitli toprağa, meyve bahçelerine sahipken, kimileri bir karış topraktan yoksundu. Varlıklılar kardeşi de olsa yoksulun gözüne bakmıyordu” (Özyalçiner, 1980: 46).

Verilen cümlede insanların aralarındaki ekonomik şartlara vurgu yapılmış, eşit şartlarda olmadığı dile getirilmiştir. Ayrıca ekonomik olarak kötü durumda olan insanlara yardım etmedikleri de ifade edilmiştir. Eşitlik ve yardımseverlik değerleri bu ifadelerle ön plana çıkan değerler olmuştur.

“Yoksul, hakkını aramak için biraz diklense kırbaçlanıyor, dövülüyor, öldürülüyordu” (Özyalçiner, 1980: 46). Cümlede vurgulanan düşünce yoksul insanlara karşı adaletsiz olunduğudur. Bu durum da adalet değeri ile örtüşmektedir.

“Nuh:

-Doğa, bir gün sizden öcünü alacak, dedi. Onun cömertçe dağıttığını sizler eşitçe paylaşmıyorsunuz çünkü. Bir gün gelecek, bu sessiz doğa mezar olacak hepinize. Bugün ağır ağır akan ırmakları, sığ gölleri, dalgasız denizlerdeki durgun sularıyla bir

gün üstünüze yürüyüp azgın sel sularının altında boğacak hepinizi'' (Özyalçiner, 1980: 47-48).

Paragrafta eşitlik hem kavram olarak hem de insanların doğadan faydalandıkları konusunda eşit olmayan bir paylaşım içinde olduklarının vurgulandığı bir değer olarak yer almıştır. Aynı zamanda bu paragrafta insanların doğal çevreden fazlaca yararlandıkları fakat aynı şekilde onların doğaya karşı cömert ve duyarlı davranmadığı üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla doğal çevreye duyarlılık değeri bu paragrafta yer alan bir değer olmuştur.

‘‘Nuh’un gece gündüz canla başla gemisini tamamlamaya çalıştığını görenler gülerek, alay ediyorlardı’’ (Özyalçiner, 1980: 50). Verilen cümlede çalışkanlık hem kavram olarak hem de değer olarak yer almıştır.

‘‘Hayvanlar, ambarda, kafalarını birbirlerine destek olarak ayakta durmaya çalışıyorlardı’’ (Özyalçiner, 1980: 59). Dayanışma değeri, cümle içerisinde desteklemek alt boyutu ile yer almıştır.

4.5.5. Keloğlan’ın Çıraklığı Adlı Hikâyede Yer Alan Değerler

Hikâye, zalim bir ağanın yanında çalışmaya başlayan Keloğlan’ın bir yandan geçinmek bir yandan da ağanın zalimliklerine son vermek için gösterdiği çabayı konu edinmektedir. Bilinen bir Keloğlan masalı Adnan Özyalçiner tarafından tekrar yorumlanıp kaleme alınmıştır. Zalim ağanın yanında çalıştırdığı işçilere karşı gösterdiği adaletsiz ve merhametsiz tutumlara öyküde bolca yer verilmiştir. Dolayısıyla adalet değeri öyküde en fazla yer alan değer olmuştur. Ağanın yanında çalışan işçilerin ağır şartlar altında gösterdiği çalışkanlık da cümlelerde sıkça yer almıştır. Bundan dolayı çalışkanlık değeri de öyküde yer almıştır. Öyküde yer alan ana düşünce ile bu değerler arasında önemli bir bağlılık vardır. Ayrıca sevgi ve aile birliğine önem verme değerleri de öyküde yer alan diğer değerler olmuştur. Bu değerlerin geçtiği cümleler şunlardır:

‘‘Ülkelerin birinde varlıklı bir ağa vardı. Bütün varlıklılar gibi kendinden başkasını düşünmezdi. Kendi midasını tıka basa doldurup göbeğini şişirirken, başkalarının yediği bir tek lokmaya bile göz diker, elinden gelse onu da kapmaya çalışırdı’’ (Özyalçiner, 1980: 77).

Anlatılanlardan yola çıkarak, duyarlılık ve yardımseverlik değerlerine ulaşılabilir. Çünkü hikâyedeki kahramanlardan biri olan ağa, sadece kendini ve mal varlığını düşünen

bencil bir insan olarak anlatılmaktadır. Çevresindekilerin sorunlarına duyarlı bir kişi değildir. Bu durum duyarlılık değeri ile örtüşmektedir. Ayrıca ağanın çok varlıklı olmasına rağmen paylaşımcı bir kişi olmaması, yardımlaşma değeri ile örtüşmektedir.

“Ağa, kendi yoksullaştırdığı halkı her işinde dilediği gibi çalıştırırdı. Tarlaya ırgat, konağına uşak dükkânlarına da çırak alırdı onları. Boğaz tokluğuna çalıştırdığı bu adamları akla geldik gelmedik her işe koşar, gece demez, gündüz demez köle gibi kullanırdı” (Özyalçiner, 1980: 78).

Çalışkanlık ve adalet değerleri bu paragrafta ön plana çıkan değerler olmuştur. Ağanın yanında çalıştırdığı işçilere merhametli ve adaletli davranmadığı vurgulanmıştır. Bu durum adalet değeri ile bağlantılıdır. Ayrıca işçilerin, ağanın tüm acımasızlıklarına rağmen çalışkan bir tutumla işlerinde çalışmalarını da çalışkanlık değeri ile doğrudan bağlantılıdır.

“Bizim Keloğlan da bunlardan biriydi. İşte. Köylerden birinde yaşıyordu. Ne anası vardı ne de babası” (Özyalçiner, 1980: 78). Verilen cümlede hikâyenin asıl kahramanı olan Keloğlan’ın kimsesiz olduğu ve ailesinin olmadığı ifade edilmiştir. Bu durum aile birliğine önem verme değeri ile örtüşmektedir.

“İyi oğlansın, has oğlansın Keloğlan. Sevdim seni. Şimdi söylediklerimi can kulağı ile dinle, öyle karar ver: Günde iki öğün aş veririm. Yağsız, tuzsuz, demeyeceksin. Elimizde ne varsa onu yersin. Gün doğmadan tarlaya gidersin. Gün batınca ağırda olursun. Orda da oturacak değilsin ya çalışacaksın” (Özyalçiner, 1980: 82).

Paragrafta öne çıkan değerler sevgi ve çalışkanlık değerleridir. Sevgi değeri hem kavram olarak hem de değer olarak yer almıştır. Çalışkanlık değeri ise ağanın Keloğlanı işe alma şartlarından biri olarak yer almıştır.

“Bu görüntü ağanın cinlerini tepesine sıçratmaya yetti. Tüyleri diken diken oldu. Eli ayağı birbirine dolandı. Kızardı, bozardı. Canı gibi sevdiği koşu atlarından biriydi bu” (Özyalçiner, 1980: 92). Sevgi değeri, ağanın atına verdiği önem olarak verilen ifadelerde yer almıştır.

“Keloğlan, kente giden yolda gözden uzaklaşırken, ülkedeki nice çırağın, ırgatın, işçinin kanına giren, onları sömüren daha ne kadar ağa, patron, mal mülk sahibi varsa bu onlara ders olmalı, diye düşünüyordu” (Özyalçiner, 1980: 94).

Kitabın sonunda yer alan bu ifadelerde Keloğlan, ağanın yanından ayrılırken yaşadığı bu olayın diğer iş sahibi ya da ağa gibi varlıklı insanlara bir ders olmasını temenni etmiş, bu insanların adaletli davranması gerektiğini vurgulamıştır. Bu ifadeler adalet değeri ile örtüşmektedir.

Tablo 8

Beşinci Alt Probleme Dair bulgular (Ölümsüzleşen Bahçe Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Değer No	Değerler	Kitap Sayfa No	Frekans
1	Adalet	44, 46, 78, 94	6
2	Aile Birliğine Önem Verme	8, 78	2
3	Bağımsızlık	32, 33	1
4	Barış	-	-
5	Bilimsellik	19, 20, 22, 30, 41	5
6	Çalışkanlık	12, 50, 78, 82	5
7	Dayanışma	40, 59	2
8	Duyarlılık	47, 48, 77	2
9	Dürüstlük	37, 40	2
10	Estetik	16, 32	2
11	Eşitlik	-	-
12	Özgürlük	28, 30	1
13	Saygı	5, 33, 34	3
14	Sevgi	36, 40, 44, 82, 92	6
15	Sorumluluk	-	-
16	Tasarruf	-	-
17	Vatanseverlik	19, 20, 26	2
18	Yardımseverlik	6, 46, 77	3
Toplam Değer Sayısı			42

Tablo 8 incelendiğinde *adalet* değerine ait cümle ve ifadelerin frekans değeri 6, *aile birliğine önem verme* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 2, *bağımsızlık* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans sayısı 1, *bilimsellik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değerleri 5, *çalışkanlık* değerine ait

kavram, cümle ve ifadelerin frekans değerleri 5, *dayanışma* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 2, *estetik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 2, *özgürlük* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 1, *saygı* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 3, *sevgi* değerine ait kavram, cümle ve ifade ve yer aldığı frekans değeri 6, *vatanseverlik* değerine ait kavram, cümle ve ifade ve yer aldığı frekans değeri 3, *yardımseverlik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 3 olarak tespit edilmiştir.

Tablodan hareketle, *Ölümsüzleşen Bahçe* adlı çocuk kitabında en çok vurgulanan değerler; adalet, bilimsellik, çalışkanlık ve sevgi değerlerdir. Bağımsızlık ve özgürlük değerleri kitapta yer almasına rağmen en az sıklıkta tekrar eden değerler olmuştur. Kitapta barış eşitlik sorumluluk ve tasarruf değerlerine ait kavram, cümle ve ifadeler tespit edilmemiştir.

4.6. Keloğlan Bir Gün Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerler

Türk masalları içerisinde önemli bir yeri olan Keloğlan masalları, Özyalçiner tarafından yeniden düzenlenip kaleme alınmıştır. Masal kitabı; Keloğlan'ın Çocukluğu, Keloğlan'ın Bilyesi, Keloğlan'ın Kırk Kuşu, Keloğlan İş Arıyor, Keloğlan İle Padişahın Kızı, Keloğlan Haydutlara Karşı, Keloğlan'ın Altınları, Keloğlan İle Devanası, Keloğlan Devler Ağasına Karşı ve Keloğlan'ın Kurnazlığı adındaki 11 kısa masaldan oluşmaktadır. Özyalçiner, Keloğlan masallarını yeniden düzenleyip yazarken, Keloğlanı haksızlığa uğrayan, eziyet gören ve yardıma ihtiyacı olan kişilere yardıma hazır duyarlı bir kahraman olarak ele almıştır. Özyalçiner bu kitabın içeriğini ve barındırdığı değerlerin varlığını şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Keloğlan, yoksulların, haksızlığa uğrayanların adına bütün tehlikeli serüvenlere atılır. Bu serüvenler türlü tehlikelerle güçlükleri içerir. Keloğlan, aklı, zekâsı, kurnazlığıyla uğradığı bütün tehlikelerle güçlüklerden tereyağından kıl çeker gibi sıyrılmayı bilir. Yaşadığı okurlarına da yaşattığı bu tehlikeli serüvenleri her seferinde eğlenceli bir masal bir oyun haline getirir. Güldürür. Güldürürken de düşündürür.” Adnan Özyalçiner'in ifadelerinden de anlaşıldığı üzere masal kitabı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisinde yer alan değerler bakımından oldukça zengindir.

4.6.1. Keloğlan'ın Çocukluğu Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masal, ilk olarak Keloğlan'ın aile hayatı ve aile içerisinde üstlendiği sorumlulukları anlatarak başlamıştır. Keloğlan'ın üstlendiği en önemli sorumluluklardan

biri, evin ufak tefek eksiklerini alma görevidir. Yine böyle bir görev esnasında çıktığı ufak seyahatinde başından geçen olayların anlatıldığı bir masaldır. Masal, Keloğlan'ın sorumluluk aldığı görevi doğru bir şekilde yerine getirmesi gerektiği ile ilgili seyahatini konu edindiği için sorumluluk değeri masalda en çok vurgulanan değer olmuştur. Bunun yanında; yardımseverlik, aile birliğine önem verme, dürüstlük, saygı, dayanışma, sevgi gibi birçok değere de yer verilmiştir. Bu değerlerin yer aldığı ifadeler şunlardır:

‘‘Eskiden, ülkelerin birinde Keloğlan diye biri vardı. Doğuştan kafası kel olduğundan ona bu adı vermişlerdi. Kafası keldi ama yüreği temizdi’’ (Özyalçiner, 2008: 5).

Masalda yer alan bu ifadelerde Keloğlan'ın *yüreği temiz* ifadesiyle kimse hakkında kötü düşünceleri olmadığı, düşüncelerinde doğru ve iyi olduğu vurgulanmıştır. Keloğlan'ın bu özelliği dürüstlük değeri ile doğrudan bağlantılıdır.

‘‘Başı dara düşünce, akıyla işin içinden çıkmayı becerirdi. Başkalarına yardım etmekten geri durmazdı’’ (Özyalçiner, 2008: 5). Yardım etme eylemi hem kavram olarak hem de yardımseverlik değeri olarak yukarıdaki ifadelerde yer almıştır.

‘‘Keloğlan'ın yoksul anasıyla, ağabeyinden başka kimsesi yoktu. Babaları, Keloğlan daha çok küçükken ölmüştü. Dul kalan anası koca karı olmuştu şimdi’’ (Özyalçiner, 2008: 5).

Keloğlan'ın ailesi hakkında bilgi verilen bu paragrafta, ağabeyi ve annesi dışında kimsesinin olmadığı vurgulanmıştır. Aile birliğine önem verme değeri aile bireylerine verilen önem ile bağlantılı olarak yer alan bir değer olmuştur.

‘‘Keloğlan 14 yaşlarında vardı yoktu. Kadın:

-Gördün mü başımıza geleni keleş oğlum, dedi. Evde 'hiç' kalmamış. Aksine gibi ağabeyin de evde yok. Bari sen gidip bana kasabadan hiç alıp gel. Ama sakın ne alacağını unutma. Dedi. O zamanlar, bizim bildiğimiz tuzun adı hiç idi. Keloğlan bu işin kendisine verilmesine çok sevindi’’ (Özyalçiner, 2008: 5).

Paragrafta yer alan ifadelerde görüldüğü üzere, Keloğlan küçük yaşına rağmen ailede sorumluluk sahibi bir çocuktur. Ona göre bu önemli bir iştir. Bu durum sorumluluk değeri ile doğrudan ilgilidir.

“Deniz uçsuz bucaksızdı. Keloğlan, bu kadar suyu bir arada ilk kez görüyordu. Köydeki ırmak da göl de bunun yanında bir avuç kalırdı. Göz alabildiğine uzanan bir ovayı andırıyordu. Hayran hayran denizi seyretmeye koyuldu. Bu sırada balıkçılar denizden hep birlikte ağ çekiyorlardı. Hep birlikte eğilip kalkıyorlardı” (Özyalçiner, 2008: 6).

Paragrafta ilk olarak yer alan değer estetik değeridir. Çünkü masalın kahramanı, denizin varlığından duyduğu hayranlığı estetik kavramlarla tasvir etmiştir. Denizcilerin işbirliği içerisinde hareket etmesi ise dayanışma değeri ile ilgilidir.

“Keloğlan, kıyadaki balıkçıların yanına gitti. Ağ çekerken bir de türkü mırıldanıyorlardı. Ağın da deniz gibi ucu bucağı yoktu. Onca çabaya karşılık su yüzüne neredeyse santim santim çıkıyordu. Keloğlan, bir yandan bıkmadan usanmadan ağ çeken bu adamları izliyor, bir yandan da anasının ismarladığı şeyi unutmamak için,

- Hiç hiç diyerek aralıksız söylenip duruyordu” (Özyalçiner, 2008: 6). Verilen ifadelerde, balıkçıların işini yaparken gösterdiği çaba anlatılmıştır. Bu durum çalışkanlık değeri ile bağlantılıdır.

“Keloğlan’ın ağlaması karşısında balıkçılar yumuşamıştı. İçlerinden biri Keloğlan’ın yanına yaklaştı. Sevecenlik dolu bir sesle:

-Bunu bilmeyecek ne var oğul dedi” (Özyalçiner, 2008: 7).

Sevgi değeri verilen ifadelerde öne çıkan bir değer olmuştur. Çünkü balıkçıların Keloğlan’a uyduğu merhamet sevgi değeri ile ilişkilendirilebilir.

“Konağın kapısından bir tabut çıkarılıyordu. Keloğlan, çıkan cemaate yol vermek, cenazeye saygı göstermek için durdu” (Özyalçiner, 2008: 8). Masalda geçen cümlede saygı hem kavram hem de bir değer olarak yer almıştır.

“Terlikçiler, Keloğlan’ı yerden kaldırıp yola çıkmasına yardım ettiler. Keloğlan oflaya puflaya yola koyuldu” (Özyalçiner, 2008: 15). Yardımseverlik değeri hem kavram olarak hem de başkasına destek olmak eylemi ile bağlantılı olarak yer almıştır.

4.6.2. Keloğlan’ın Bilyesi Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masal, Keloğlan’ın annesinin ölümü ve ağabeyinin evden çalışmak için ayrılması sonucunda, yalnız kalması ve yalnız hayatıyla baş etmeye çalışırken başına gelen bir dizi

olayı konu edinmektedir. Masal içerisinde ön plana çıkan ilk değer, aile birliğine önem verme değeri olmuştur. Çünkü masalda Keloğlan'ın aile bireyleri olan annesi ve ağabeyine duyduğu özlem sık sık vurgulanmıştır. Masal içerisinde Keloğlan'ın ailesine duyduğu sevgi tesadüfen bulduğu bilye ile özdeşleştirilmiştir. Küçük bilye ile bu sevgi ve özlemi gidermeye çalışmıştır. Bundan dolayı aile birliğine önem verme ve sevgi değeri masalda ön plana çıkan değerler olmuştur. Fakat kısa bir süre sonra bilyesini kaybetmiş ve arama esnasında birçok kişiden yardım beklemiştir. Bu durum, yardımseverlik değerinin masalda ön plana çıkan değerler arasında olmasını sağlamıştır. Ayrıca masal içerisinde birçok nesne ve mekânın tasviri yapılırken estetik kavramlardan yararlanılmıştır. Bundan dolayı estetik değeri de masalda sıkça geçen bir değer olmuştur. Bunun yanında çalışkanlık ve saygı değerleri de masalda yer alan diğer değerler olmuştur. Masalda yer alan değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“Keloğlan, uzun yıllar annesiyle birlikte küçük bir kulübede yaşadı. Ağabeyi dış ülkelerden birine işçi olarak çalışmaya gidince ana oğul yalnız başlarına kaldılar. Keloğlan'ın anası zaten yaşlı bir kadındı. Büyük oğlu gittikten sonra yoksulluk iş, güç, oğlunun özlemi, kadını büsbütün yaşlandırdı. Kadın, günün birinde ölünce Keloğlan büsbütün yalnız kaldı” (Özyalçiner, 2008: 18).

Paragrafta ön plana çıkan değerler çalışkanlık ve aile birliğine önem verme değerleridir. Çalışmak hem kavram hem de değer olarak, aile birliğine önem verme değeri ise aile bireyleri arasındaki bağlılık olarak yer almıştır.

“Kulübe Keloğlan'a kalmıştı. Kulübeyle birlikte bütün işleri de artık kendisi yüklemek zorundaydı” (Özyalçiner, 2008: 18). Verilen cümlede masalın kahramanına bir takım işleri yapmakla vazifeli olduğu belirtilmiştir. Bu durum sorumluluk değeri ile doğrudan ilgilidir.

“Keloğlan, bir gün böyle dolaşıp dururken tozun toprağın içinde pırıl pırıl parlayan yuvarlak bir cam parçası buldu. Eline alıp bakınca bunun içinde renkli menevişleri olan güzel bir bilye olduğunu gördü. Keloğlan buna çok sevindi. Çocukluğundan beri hiç bilyesi olmamıştı. Bilye oynayacak yaşta o çalışıyordu. Annesine bakıyor. Eve yardımcı oluyordu” (Özyalçiner, 2008: 18).

Paragrafta öne çıkan değerler estetik, çalışkanlık, aile birliğine önem verme ve yardımseverliktir. Masalın kahramanının bulduğu bilye tasvir edilirken güzel ve pırıl pırıl

gibi estetik öğelerden faydalanılmıştır. Bu durum estetik değeri ile bağlantılıdır. Masalın kahramanının erken yaşta çalışması ise doğrudan çalışkanlık değeri ile ilgilidir. Erken yaşta çalışmaya başlayan kahramanın çalışmasındaki en büyük faktör aile üyelerinden biri olan annesi olarak gösterilmiştir. Bu durum aile bireylerine verilen önem alt başlığı altında, aile birliğine önem verme değeri ile bağlantılıdır. Ayrıca çalışarak aileye yardım etmesi yardımseverlik değeriyle doğrudan ilgilidir.

“Hiç vakit geçirmeden köyün marangozuna koştı. Soluk soluğa derdini anlattı:

-Bir bilye bulmuştum. Elmaslara değişmezsin. Güneş gibi parlıyordu her bir yanı. Üstelik bana eşlik ediyor, oyalıyordu beni. Ağabeyim, anam gibi tıpkı... Yüzümü güldürüp kanımı ısıttı. Ama onu bulmamla tahtanın aralığına düşürmem bir oldu. Ne olursa senden olur ustam. Gel şu tahtaları kes bilyemi karanlıktan kurtar.

Marangoz,

-Ne bilyesiymiş, ne ışığıymış o, diye söylendi işimi gücümü bırakıp senin keyfin için oralara kadar gelemem” (Özyalçiner, 2008: 20).

Masalın kahramanına ait olan bu ifadelerde göze çarpan ilk değer aile birliğine önem verme değeri olmuştur. Çünkü verilen ifadelerde de görüldüğü üzere aile bireylerine duyulan özlem vurgulanmıştır. Aynı zamanda aile bireylerine duyulan sevgi ve bağlılık da sevgi değeri ile ilişkilendirilebilir. Ayrıca masalın kahramanı kayıp bilyesini bulmak için marangozdan yardım istemiş fakat yardım isteği geri çevrilmiştir. Bu durum da yardımseverlik değeri ile doğrudan ilgilidir.

“Efendim yolda giderken bir bilye buldum. Elmastan daha parlak. Işıl ışıl parlatıyordu her yanı. Üstelik arkadaş gibi sevdim onu. Yalnızlığımı paylaştım. Ama onu bulmamla tahtanın aralığına kaçırmam bir oldu. Ne yaptım sa çıkaramadım. . Marangoza gidip tahtaları keserek bilyemi çıkarması için yalvardım. Marangoz beni dinlemeden başından atmaya kalkıştı. Hemen şu marangoza gidip dersini ver.

Bey bu sözler üzerine:

- Deli misin nesin Keloğlan, ben senin uşağın mıyım, diye bağırdı” (Özyalçiner, 2008: 22).

Verilen paragrafta, masalın kahramanı bilyeyi tasvir ederken estetik kavramlardan yararlanmış ve ona olan sevgi ve bağlılığından bahsetmiştir. Ayrıca bilyesini kurtarması için tekrar yardım istemesi fakat Beyin yardım çağrısını reddetmesi de yardımseverlik değeri ile ilgilidir. Dolayısıyla estetik, sevgi ve yardımseverlik değerleri bu paragrafta ön plana çıkan değerler olmuştur.

“Güzel hanım, tatlı hanım, bir gün ben yolda giderken bir bilye buldum. Işıl ışıl elmaslar gibi. Beni yalnızlığımdan kurtarıp bana arkadaş oldu. Onunla güzel güzel oynarken tahtanın aralığına düşürdüm. Ne yaptımса çıkaramadım. Marangoza gittim. Tahtaları keserek güzle bilyemi çıkarması için yalvardım. Beni dinlemedi, alay edip arkamdan kovaladı. Ben de beye şikâyete gittim. Marangozu azarlasın, o da korkup bilyemi çıkarırsın diye. Bey de bastonunu kaparak beni dövmeye kalktı. Şimdi ne olursa senden olur güzel hanım. Sen şu beye küs bir daha yüzüne bakma.

Hanım, Keloğlan'ın anlattıklarından pek bir şey anlamadı.

-Aman Keloğlan, akşam akşam karşımda daha ne dırlanıp duruyorsun, diye kızgınlıkla bağırdı” (Özyalçın, 2008: 23).

Masalda geçen bu ifadelerde Keloğlan, evin hanımına hitap ederken güzel ve tatlı gibi estetik kavramlardan yararlanmışır. Bundan dolayı estetik değerine ulaşılabilir. Ayrıca bilyesini kurtarmak için tekrar yardım istemesi fakat yardım isteğine karşılık bulamaması da yardımseverlik değeri ile ilişkilidir.

“- Sen dur hele, diye bağıırıyordu. Gidip seni fındık faresine şikâyet edeyim de gör. Fındık faresi, aynalı çeyiz sandığına girip içinde sakladığın renk renk kadifelerini, sim işlemeli ipeklerini, parlak renkli atlaslarını allı güllü basmalarını didik didik etsin, en güzel nakışlarını parçalayıp iplik yumağı haline getirsin de aklın başına gelsin” (Özyalçın, 2008: 24). Estetik değeri, sandık içerisindeki kumaşlara verilen *en güzel* ve *allı güllü* gibi kavramlarla ilişkili olarak bu ifadelerde ön plana çıkan bir değer olmuştur.

“Kendi küçük aklı büyük fareler padişahı şimdi ne olursa senden olur. Sen gidip hanımın aynalı çeyiz sandığını kemir. İçindeki bütün kumaşları nakışları parçala. O zaman hanım, beye küser, bey gidip marangozu azarlar, beyden korkup tahtaları keser, bilyemi karanlıktan aydınlığa çıkarır. Farelerin beyi, Keloğlan'ın uzun uzun anlattıklarını çit çıkarmadan dinledikten sonra:

-Çık çık, bu iş olmaz Keloğlancık, dedi. Tavan arasındaki rahatımı senin için bozamam. Buradan hiçbir yere kıpırdamam'' (Özyalçiner, 2008: 24). Yardımseverlik değeri, Keloğlan'ın kaybettiği bilyesini bulması için bu seferde fareden yardım istemesi ile verilen ifadelerle bağlantılı olarak yer almıştır.

“-Aman kedi hazretleri, canım kedi hazretleri diye yalvardı. Bütün iş sende. Sen şimdi gidip tavan arasındaki şu fare beyini yakala. Götürüp hanımın sandığa sok. O orada ne kadar değerli kumaş, ne kadar güzel nakış varsa hepsini didikleyip parçalar. Bunu gören hanım, beye küser, bey de gidip marangozu azarlar, marangoz beyden korkup tahtaları keser, tahtalar aralanınca bilyem de karanlık delikten kurtulup aydınlık dünyaya kavuşur. Kara kedi:

-Mirnav mirnav bu iş çok uzun Keloğlan dedi. İstersen haftaya gene gel. O zaman düşünürüz, Şimdi sana güle güle'' (Özyalçiner, 2008: 26).

Masaldaki bu alıntıda saygı ve yardımseverlik değerleri ile bağlantılı ifadeler vardır. Keloğlan'ın kediyeye hazret olarak seslenmesi, saygı değeri ile bağlantılıdır. Ayrıca kayıp bilyesini bulmak için bu sefer de kediden yardım istemesi yardımseverlik değeri ile ilişkilidir.

“Çağlayıp coşan su, coşup taşan su, sel olup akan su, senden dileğim şu: Kara kedinin postunu bir güzel ıslat, ıslanıp uykusundan fırlasın, tavan arasına çıkıp fareyi yakalasın, fare kaçıp hanımın sandığına girsin, hanım olanlardan ürküp beye küssün. Bey marangozu azarlasın, marangoz da beyden korkup tahtaları keserek aralasin, bilyemi çıkarıp bana versin. Yapsan yapsan bu iyiliği bana sen yaparsın. Durgun su:

-İyi söylersin, güzel söylersin Keloğlan ama dedi. Ben yerinden memnunum. Bir kere duruldum yeniden bulanmam'' (Özyalçiner, 2008: 28).

Verilen paragrafta, masalın kahramanı kayıp bilyesini bulması için bu sefer de göletteki sudan yardım istemiştir. Fakat gölet de onun yardım çağrısını geri çevirmiştir. Masalda bu anlatılanlar yardımseverlik değeri ile örtüşmektedir.

“Bilyesine kavuşan Keloğlan, çok mutlu oldu. Bilyeyi eliyle okşaya okşaya evden dışarı çıktı. Yol boyunca bilyeyi sevinçle havaya atıp tutarak, hoplatıp zıplayarak oradan uzaklaştı'' (Özyalçiner, 2008: 29).

Masalda yer alan bu cümlelerde Keloğlan'ın nihayet bilyesine kavuştuğu ve kavuştuğunda göstermiş olduğu sevinç belirtilmiştir. Keloğlan'ın bilyesine kavuşunca göstermiş olduğu sevinç, sevgi değeri ile bağlantılıdır.

4.6.3. Keloğlan'ın Kırk Kuşu Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masalda, annesiyle yoksul bir hayat süren Keloğlan'ın avladığı kuşlara haramiler tarafından el konulması ve Keloğlan'ın haramilerin bu adaletsiz tutumundan sonra, başına gelen bir dizi olayı konu edinmektedir. Masalın kahramanı olan Keloğlan, haramiler tarafından birçok haksız tutumuna maruz kalmıştır. Masal içerisinde en fazla vurgulanan kavram haksızlık olmuştur. Bu durum da masalda en fazla geçen değer adalet değeri olmasını sağlamıştır. Bunun yanında yardımseverlik ve saygı değerleri de masalda geçen diğer değerler olmuştur. Bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“- Hey Keloğlan, dedi. Gördüğün gibi biz kırk kişiyiz. Sen de kırk kuş tutmuşsun. Gel şunları bize ver. Hak yerini bulsun.

Keloğlan:

-Delirmişsiniz siz, dedi. Onları ben tuttum, ben yiyeceğim. Pişirmek için evde anam yolumu gözlüyor” (Özyalçın, 2008: 31).

Verilen konuşma metinlerinde ön plana çıkan değer adalet değeridir. Çünkü haramiler masalın kahramanı Keloğlan'a karşı haksız bir tavır içerisindeyler. Masalın kahramanı da bu durumun haksız olduğunu açık bir şekilde ifade etmiştir. Dolayısıyla bu durum adalet değeri ile örtüşmektedir.

“Keloğlan bir kâğıt parçasına şunları yazdı:

-Kırk kuşumu almasaydın,

O tokadı vurmasaydın,

Ne senin başın derde girseydi,

Ne de beni bir daha görseydin” (Özyalçın, 2008: 32).

Masalın kahramanı Keloğlan tarafından yazılan bu dörtlükte, Keloğlan kendisine yapılan haksız eylemlerden sonra, haramilerin başına gelen olumsuzluklardan, kendilerinin sorumlu olduklarını belirtmesi adalet değeri ile bağlantılıdır.

‘‘Hamamcı kılığındaki Keloğlan yanlarına geldi.

-Halinize acıdım, dedi. Size özel bir ilaç vereceğim. Bunu bütün gövdenize süreceksiniz. O zaman soğuk algınlığından eser kalmaz, eskisinden daha iyi olursunuz. Haramiler, hamamcı başının bu iyiliğini unutmayacaklarını söylediler’’ (Özyalçiner, 2008: 37). Verilen ifadelerde, Keloğlan’ın haramilere ilaç tedarik etmesi onlara yardım etmek istediğini gösterir. Bu durum yardımseverlik değeri ile bağlantılıdır.

‘‘Haramiler, padişahın casusu gibiydi. Bu yüzden padişah, onların çalıp çırpmalarına haksız yapmalarına göz yumuyordu’’ (Özyalçiner, 2008: 39). Adalet değeri, padişahın, haramilerin yanlış tutumlarına karşı sessiz kalmasıyla bağlantılı olarak yer almıştır.

‘‘Zindancı başı koşarak gelip zindanın kapısını açtı. Keloğlan’ı dışarı çıkardı. Önünde saygıyla eğilerek kendisini padişahın istediğini söyledi’’ (Özyalçiner, 2008: 44). Verilen ifadelerde ön plana çıkan ilk değer saygıdır. Bunun yanında Keloğlan’ın zindandan kurtulması ise özgürlük değeri ile bağlantılıdır.

4.6.4. Keloğlan İş Arıyor Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masal, Keloğlan ve annesinin yoksul bir hayat sürmesi ile artan sorumluluklarını yerine getirmemesi üzerine annesini onu çalışmaya göndermesiyle başlar. İş bulmak için yola koyulan Keloğlan’ın başına bir dizi olay gelir. Bu olaylar ona sorumluluk ve çalışmanın ne kadar önemli olduğunu gösterir. Masal içerisinde en çok tekrar eden değerler sorumluluk ve çalışkanlık değerleri olmuştur. Keloğlan’ın iş bulmak için gösterdiği çaba çalışkanlık değeri ile ilgilidir. İş bulma arayışında yeni tanıdığı birçok insana güvenerek sorumluluk verip hayal kırıklığına uğraması ise sorumluluk değeri ile örtüşmektedir. Ayrıca bu değerlerin yanı sıra; duyarlılık, tasarruf, aile birliğine önem verme, estetik ve yardımseverlik değerleri de masalda yer alan diğer değerler olmuştur. Bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

‘‘Keloğlan, günler, aylardır evinde yan gelmiş yatıyordu. Ne iş ne de güç vardı. Annesi, yaşlı haliyle çalışıp didiniyor, ona bakıyordu. Keloğlan’ın keyfi yerindeydi. Annesinin ona bakmak için yorulup üzülmesine de aldırıyor, ev işlerine bile yardım etmiyordu. Keloğlan’ın tembelliği annesinin canına tak dedi’’ (Özyalçiner, 2008: 46).

Masaldan alıntı bu ifadelerde, annesinin Keloğlan’dan çalışmasını beklediği belirtilmiş fakat Keloğlan’ın tembellik yaptığı ifade edilmiştir. Bu durum çalışkanlık

değeri ile bağlantılıdır. Ayrıca Keloğlan'ın aile içerisinde üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmediği de ifade edilmiştir. Bu durum da sorumluluk değeri ile ilgilidir. Keloğlan'ın annesinin üzülp yorulmasına aldırış etmeyip hassas bir çocuk olmaması da duyarlılık değeri ile ilişkilendirilebilir.

“ Kadının öfkeden yüzü kıpkırmızıydı.

-Daha ne olsun, diye bağırdı. Aylardır ilk kez ayağa kalkıyorsun. Artık yeter, Dayanamıyorum. Gücüm tükendi. Kalk git. Kendine bir iş bulup çalış Adam ol!” (Özyalçınar, 2008: 47).

Verilen cümlede, Keloğlan'ın annesi, onun gidip iş bulup çalışması konusunda onu ikaz etmiştir. Ayrıca iş bulup çalışmayarak üzerine düşen vazifeyi de yerine getirmediğini belirtmiştir. Bu iki durum, çalışkanlık ve sorumluluk değerleri ile doğrudan ilişkilidir.

“Annesi yol için Keloğlan'a yarım ekmeğ somun verdi. Evde yenecek başka bir şey yoktu. Verdiği ekmeğ kara kuru bayat bir haldeydi. Keloğlan, gene de ekmeği koynuna soktu” (Özyalçınar, 2008: 47).

Tasarruf değeri verilen ifadelerle ilişkilendirilebilecek bir değer olmuştur. Çünkü Keloğlan'ın bayat ve kuru bir ekmeğ olmasına rağmen, yoksulluktan dolayı tutumlu olması, ekonomik şartlarının farkında olduğunu göstermektedir.

“Güzel sözler üstüne annesi de Keloğlan'ı öpüp yolcu etti. Oğlu uzaklaşana kadar arkasından baktı. Ana yüreği yufka olur. Gözünden iki damla da yaş aktı. Keloğlan ise bir yandan evinden, anasından ayrıldığı için üzülüyordu” (Özyalçınar, 2008: 47).

Masaldaki bu ifadelerde, anne ve oğlun her şeye rağmen birbirlerine duydukları sevgi ve bağlılık ifade edilmiştir. Aile bireylerinin birbirlerine duydukları bu bağlılık aile birliğine önem verme ve sevgi değeri ile doğrudan bağlantılıdır.

“Görüyorum ki yün eğirip kendi ekmeğini kendin kazanmaktasın. Onun için kimsenin hakkını kimseye yedirmezsın. Ben şimdi aramaya gidiyorum, diyerek koynundan ekmeği çıkarıp kadına verdi.

-Ben dönene kadar bunu iyi sakla. dedi. Fakat keloğlan karnını doyuracak bir iş, başını sokacak bir yer bulmadı. Dönüp kocakarnının evine geldi. Ekmeğini istedi.

Kocakarı eğirdiği yünün başından kalkmadan ağlamaklı bir sesle yanıp yakılmaya başladı:

-Ah oğlum, keleş oğlum. Senin ekmeğinin başına gelenleri bilsen. O komşu gelip bir parça alıp gitti, bu komşu bir parça alıp gitti'' (Özyalçınar, 2008: 48).

Masalda geçen bu konuşma metninde, Keloğlan'ın yaşlı kadını herkesin hakkını gözeten hakkaniyet sahibi biri olarak tanımlamasıyla yaşlı kadının adil biri olduğunu vurgulamıştır. Bu durum adalet değeri ile ilgilidir. Ayrıca ekmeğini yaşlı kadına emanet olarak vermesi, yaşlı kadını sorumluluk sahibi biri olarak gördüğünü göstermektedir. Fakat yaşlı kadın üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmemiştir. Bu da sorumluluk değeri ile bağlantılıdır.

“Ertesi gün, dağın eteğindeki geniş bir ovaya vardı. Burası büyük bir kasabaydı. Çevresi bağlar, bahçeler, tarlalarla bezeliydi. Ovanın ortasında masmavi bir ırmak akıyor, yeşilliklerin içinde renk renk çiçekler parlıyordu. Tarlalarda buğdaylar başaklanmış, ayçiçekleri sarı sarı açmıştı. Ağaçlarda bülbüller türlü türlü kuşlar şakıyordu. Keloğlan bunca güzellikle bolluğu bir arada şimdiye kadar hiç görmemişti” (Özyalçınar, 2008: 50).

Masalda geçen bu ifadelerde doğal çevrenin tasviri yapılırken estetik kavram ve sıfatlardan yararlanılmıştır. Bu estetik kavramlar estetik değeri ile örtüşmektedir.

“Elindeki yünle yumağı kilimciye verdi.

-Al bunları iyi sakla. Bana yakışır bir iş bulmazsam hepsi senin olsun, dedi. Keloğlan, kilimcinin yanından ayrılıp kasabanın sokaklarına daldı. Hancıdan, hamamcıdan kimi bulduysa iş istedi. Keloğlan'ın yüzüne bile bakan olmadı. Doğru kilimcinin evine gitti.

-Ah oğlum keleş oğlum, yünle yumağın başına gelenleri hiç sorma. Sel gelip yumağı aldı götürdü, yel gelip yünü havaya uçurdu” (Özyalçınar, 2008: 54).

Masaldaki bu karşılıklı konuşma ifadelerinde, Keloğlan'ın yün ve yumağını emanet ettiği kilimci, kendisine emanet edilen yün ve yumağı koruyamamıştır. Dolayısıyla sorumluluk göstermesi gereken konuda duyarlı davranmamış ve emaneti koruyamamıştır. Bu belirtilenler de sorumluluk ve duyarlılık değerleri ile örtüşmektedir.

‘‘Kelođlan, kilimini dūđüncülere bıraktıktan sonra gönül rahatlığı ile kente gitti. Koca kenti akşama kadar adım adım dolaştı. Çalmadık bir tek kapı bıraktı. Gene de kimse Kelođlan’ı işe almadı. Dūđüncülerin yanına gittiğinde akşam olmuştu.

-Bıraktığım kilimi almaya geldim,

Adam birdenbire sızlanamaya başladı:

-Ah Keloğlan, vah Keloğlan, kilimini ne yere serdim ne de ele verdim. Eve saklasınlar diye gönderdim. Yolda hırsız gelip çalmış’’ (Özyalçın, 2008: 56).

Verilen ifadelerde, Kelođlan’ın çalışmak için gösterdiği çabaya vurgu yapılmıştır. Bundan dolayı çalışkanlık değerine ulaşılabilir. Ayrıca Kelođlan’ın bu kez de emanet olarak kilimini dūđün halkına emanet edip, yine emanetinin korunmaması sorumluluk değeri ile örtüşmektedir.

‘‘Keloğlan, annesinden çok utandı. Sesini bile çıkaramadı. Annesinin sözleri kulağına küpe olmuştu. O gün gelin, diye getirdiği balkabağını fırında pişirip yediler. O gündün sonra da Keloğlan, evlerinin yanındaki tarlayı sürüp ekmeye başladı. Bütün işlerinde yardım etti’’ (Özyalçın, 2008: 58).

Masalın sonundaki bu ifadelerde, göze çarpan ilk değer yardımseverliktir. Çünkü yardımseverlik hem kavram olarak hem de değer olarak yer almıştır. Keloğlan’ın artık sorumluluk alıp işlerde çalışmaya başlaması da sorumluluk ve çalışkanlık değerleri ile ilişkilendirilebilir.

4.6.5. Keloğlan İle Padişahın Kızı Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masal, yoksul bir hayat süren Keloğlan’ın şehirde çalışan arkadaşının yanına gidip garson olarak çalışmasıyla başlar. Bir gün Keloğlan’ın garson olarak çalıştığı yere padişah ve kızı misafir olur ve bu durumdan sonra başından bir dizi olay geçer. Bu olaylar esnasında ilk başlarda adaletli davranmayan padişah, sonrasında adil olarak Keloğlan’a hak ettiği muameleyi gösterir. Masalda ana düşünce içinde vurgulanan değer adalet değeridir. Çünkü padişah, Keloğlan’ın bulunduğu konumdan ve sosyal statüsünden dolayı ona adil davranmaz fakat bu durumun yanlış olduğunu fark ettiğinde Keloğlan’a karşı adil davranarak hatasını telafi eder. Masaldaki bu durum da adalet değeri ile ilişkilidir. Aynı zamanda mekân ve kişi tasvirleri yapılırken estetik kavramlardan yararlanılmıştır. Yapılan bu tasvirler estetik değeri ile örtüşmektedir. Masalda yer alan

diğer değerler; eşitlik, saygı ve dürüstlüktür. Masalda yer alan bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“*Koca otel, gecenin karanlığında dört bir yandan fışkıran ışıklarla ışıltılı ışıltılı yanıyordu. İri iri bir elmas parçasını andıran otelin her yanı camla kaplıydı. Renkli ışıklarla aydınlatılan bu koca yapı billurdan bir saray gibiydi. Şavkı gökyüzüne vuruyordu*” (Özyalçiner, 2008: 60).

Masalda geçen bu ifadelerde, otelin tasviri yapılırken *ışıltılı ışıltılı* ve *elmas parçası* gibi otelin estetik yanını ortaya çıkararak kavramlardan yararlanılmıştır. Bu kavramlar estetik değeri ile örtüşmektedir. Dolayısıyla estetik değeri bu ifadelerde yer alan bir değer olmuştur.

“*Padişah, sivri sakallı yaşlıca bir adamdı. Kızına gelince dünya güzeli gibi bir şeydi. Ayın on dördüne benziyordu. Keloğlan’a nazik nazik gülümseyerek bakıyordu. Keloğlan, kızın tam karşısına, yere bağdaş kurup oturdu. Güzel prensese gözlerini dikerek gevrek gevrek güldü*” (Özyalçiner, 2008: 64).

Paragrafta, geçen ifadelerde özellikle padişahın kızının güzelliğini belirten kavramlar kullanılmıştır. *Dünya güzeli* ve *ayın on dördü* gibi kullanılan bu kelimeler estetik değerle doğrudan ilişkilidir. Bundan dolayı estetik değeri ikinci kez tekrar eden bir değer olmuştur.

“*Keloğlan, ertesi gün yaşlı anasını köyden getirtti. Kızı istemeye saraya gönderdi.*

Anası:

“*Sen kim padişahın kızı kim, dediyse de sözünü dinlemedi*” (Özyalçiner, 2008: 65).

Masal içerisinde yer alan bu karşılıklı konuşma ifadelerinde, annesi Keloğlan’a padişahın kızı ile denk olmadıklarını anlatmaya çalışmaktadır. Annesini bu ifadeleri eşitlik ilkesi ile çeliştirmektedir. Eşitlik değeri, sınıfsal ayrımla ilişkilendirilerek yer alan bir değer olmuştur.

“*Padişah Keloğlan’ı beklemiyordu. Kuşları toplayıp getirmesine çok şaşıtı.*

Keloğlan’a:

Seni kutlarım, dedi. Büyük bir iş başardın. Ama bu yetmez. Kelini iyi et. Başında saç bitsin. O zaman kızımı sana veririm'' (Özyalçiner, 2008: 67).

Verilen ifadelerde, padişah verdiği görevi yerine getirmesine rağmen Keloğlan'a karşı adil bir tutum içerisinde olmamış, haksız bir tavır sergilemiştir. Bu durum adalet değeri ile bağlantılıdır.

''Saygıdeğer padişahım, bu benim işim değil, dedi'' (Özyalçiner, 2008: 70). Masalda geçen bu cümlede saygı değeri hem kavram olarak hem de değer olarak yer almıştır.

''Padişah kızını tahtından kalkarak karşıladı. Hemen vezirini çağırdı. İkisinin önünde, kızını Keloğlan'a verdiğini söyledi. Keloğlan'ın bunu çoktan hak ettiğini belirtti. Keloğlan bunun üstüne, padişahın elini öptü. Sonra içinde taşı sığıttığı avucunu açtı.

-Azat buzat, doğruyu gözet, deyince herkes yapıştığı yerden koptu'' (Özyalçiner, 2008: 72).

Adalet değeri, padişahın Keloğlan'a hak ettiği şekilde davranmasıyla ilişkili olarak yer alan bir değer olmuştur. Padişahın tahtından kalkarak Keloğlan'ı karşılaması ve Keloğlan'ın da padişahın elini öpmesi birbirilerine hürmet ettiklerini gösterir. Bu durum saygı değeri ile bağlantılıdır. Ayrıca dürüstlük değeri, doğruyu gözetme ifadesi ile bağlantılı olarak yer almıştır.

4.6.6. Keloğlan Haydutlara Karşı Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masalda, ağabeyi ve annesi ile yaşayan Keloğlan'ın, maddi durumları gittikçe kötüleşince annesi, Keloğlan ve ağabeyini çalışmak için başka diyarlara gönderir. Çalışmak için çıktıkları bu yolculukta Keloğlan, sürekli ağabeyinden bağımsız davranmaktadır. Keloğlan tek başına sorumluluk almak istese de başına buyruk ve hoyrat davranışları yüzünden ağabeyine korku dolu anlar yaşatır. Üstelik Keloğlan bu masalda çoğu zaman hileye de başvurmuştur. Masalda en sık geçen değer sorumluluk değeridir. Keloğlan ağabeyi ile çıktıkları bu yolculukta abisinin nasihatlerinden ziyade kendi bildiğinden şaşmayıp zaman zaman tehlikeye atılsa da bu sorumluluk değeri ile ilişkilendirilebilir. Bunun yanında masalda yer alan diğer değerler; çalışkanlık, sevgi aile birliğine önem verme değerleri olmuştur. Bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“Sevgili oğullarım, ben artık çok yaşlandım. Evi çekip çevirecek gücüm kalmadı. Bugünden tezi yok, siz iki kardeş yola düşüp kendinize iş arayın. Bir baltaya sap olun; adamlığı öğrenin!” (Özyalçiner, 2008: 73).

Masalda geçen bu ifadelerde, yaşlı kadın oğullarından bir iş bulup çalışmalarını ve kendi sorumluluklarının almalarını istemektedir. Bu ifadelerden yola çıkarak ilişkilendirilebilecek değerler, çalışkanlık ve sorumluluk değerleridir.

“Keloğlan ağabeyine yerdeki değirmen taşını gösterdi.

Ağabeyi her ne kadar:

-Aman Keloğlan, etme eyleme, şu koca taşı uzun yolumuzda başımıza dert etme, dediye de dinlemedi.

Keloğlan, koca değirmen taşını bütün gücüyle sırtlayıp boynuna geçirdi” (Özyalçiner, 2008: 76).

“Ağabeyinin haydutlardan ödü patlıyordu. Keloğlan, gene biçimsiz bir şey yapacak diye korkuyordu. Keloğlan’ı yola getirmek için:

-Etme eyleme Keloğlan, diye yalvardı. Şunun şurasında sabaha ne kaldı? Biraz dişini sık.

Keloğlan bu sözü dinler mi? Kel kafası kızmış bir kez.

-Ağabey sıkı sıkı ağzımızda diş mi kaldı? Akşamdan beri bu tünekte oturup duruyoruz. Kıçımız nasır tuttu. Ben şimdi bu taşı aşağı salıyorum. Taşımdan yoruldum artık. Ne olacaksa bir an önce olsun!

Koskoca değirmen taşı, yillanmış çınarın dallarını kıra döke gümbürtüyle aşağı düştü. Çınarın altında oturan hırsızlar, gök gürültüsünü andıran bu bağırta üstüne telaşlanıp ayağa fırladılar. Neye uğradıklarını şaşırmışlardı. Haydutlar, koca çınarın altından korkuyla kaçıp giderken çaldıkları bütün paralarla mücevherleri, eşyaları öylece bıraktılar.

Keloğlanla ağabeyi artık durur mu? Haydutların bıraktıkları bütün malları topladılar. Bunları, hırsızların ormanda otlayan katırlarına yükleyip köylerinin yolunu tuttular” (Özyalçiner, 2008: 82-83).

Verilen ifadelerde Keloğlan, ağabeyine rağmen ısrarla kendi kararlarını uygulamış ve bu kararlar onu hayal kırıklığına uğratmamıştır. Bu durum masaldaki kahramanın aldığı kararların sorumluluğunu üstlendiğini gösterir. Bu tavrı sorumluluk değeri ile ilişkilendirilse de ağabeyini zor durumda bırakmıştır.

“Ertesi akşam, gün kavuşurken köylerine analarının oturduğu yoksul kulübeciğe vardılar. Anaları oğullarının dönüşüne çok sevindi hasta yatağından kalktı. İkisini de öptü” (Özyalçiner, 2008: 83).

Aile birliğine önem verme değeri ve sevgi değeri bu ifadelerle ilişkilendirilebilecek değerler olmuştur. Çünkü aile bireyleri arasındaki bağlılık ve sevgi bu değerlerle örtüşmektedir.

4.6.7. Keloğlan’ın Altınları Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masal, Keloğlan’ın bulunduğu altınlardan sonra zengin olmasıyla birlikte padişah ve halkta onun bu zenginliğe nasıl kavuştuğu merakı ile başlamaktadır. Keloğlan bu zenginliğin gerçek sebeplerini padişah ve halka dürüstçe anlattığı halde kendisine inanılmamıştır. Masalda anlatılanlarla en çok ilişkilendirilecek değer dürüstlük değeridir. Çünkü Keloğlan, gerek halka gerekse padişaha her seferinde doğruları anlatmasına rağmen kendisine inanılmamış, hatta doğru söylemediği için birçok cezaya maruz kalmıştır. Masalda dürüstlük değeri yanı sıra sevgi, adalet, eşitlik ve saygı değerleri de yer alan diğer değerlerdir. Masalda yer alan bu değerlerin geçtiği cümle ve paragraflar şunlardır:

“Keloğlan bir gün eve üç teneke altın getirdi. Karısı, Keloğlan’ın uzak ülkelerden sağ ve esen dönmüş olmasına çok sevinmişti. Hem Keloğlan’a sarılıyor hem de eşiği öpüyordu” (Özyalçiner, 2008: 84).

Masaldan alıntı bu ifadelerde, ilişkilendirilecek değer sevgidir. Çünkü sevgi hem özlem hem de iki kişi arasındaki duygusal hislerle bağlantılı olarak yer almıştır.

“-Bu ülkenin en zengini kimse ona git. Onun altın ölçөгünü ödünç olarak alıp gel.

Kadın:

-Padişahтан zengini yok, dedi.

-O zaman ona git. Zengin olduğumuzu önce o görsün. Böylece bizi saraydaki şölene çağdırmamasının cezasını çöksin. Bundan sonra yoksullara da daha iyi davranmasını öğrensin'' (Özyalçiner, 2008: 85).

Masaldan geçen bu karşılıklı konuşmalarda, ifade edilenler adalet ve eşitlik değerleri ile bağlantılıdır. Keloğlan, padişahın adil davranmadığından yakınmıştır. Bu ifadeler adalet değeri ile bağlantılıdır. Aynı zamanda padişahın toplumda yaşayan yoksul halka eşit davranmadığını ima etmiştir. Bu ifadeler de eşitlik değeri ile bağlantılıdır.

''Keloğlan, kapısına gelen adamları güler yüzle karşıladı.

-Bakın, dedi, padişaha sevgi ve saygılarımı iletin'' (Özyalçiner, 2008: 85).

''Padişah bu işe çok kızdı.

-Demek Keloğlan, bizi kandırdı, dedi. Şimdi herkes ne kadar gübre bulabilirse toplasın, Keloğlan'ın evinin bacasından aşağı boca etsin. Öyle gübre dökün ki gübrenin içinde boğulup gitsin'' (Özyalçiner, 2008: 86).

''Padişahın adamları Keloğlan'ın kapısına dayandılar. Bunca kumaşı nasıl elde ettiğini padişahın öğrenmek istediğini söylediler.

Keloğlan,

-Valla, dedi, bunda şaşılacak bir şey yok. Padişaha söyleyin, belki inanmayacak ama bacamdan aşağı döktünüz gübrelere bir çuvala doldurup pazara götürdüm. orada, Padişahın nimeti, padişahın nimeti, yok mu alan? diye bir bir dolaştırdım. Herkes gelip aldı. Ben de kazandım'' (Özyalçiner, 2008: 89).

Masaldaki bu anlatılanlardan yola çıkarak ilişkilendirilecek değer dürüstlük değeridir. Keloğlan ilk başlarda doğruyu söylemesine rağmen, sonrasında yine cezalandırılınca artık halka ve padişaha doğruları söylemekten vazgeçmiş, kendini kurtarmaya yönelik bir tutum takınmıştır. Bu durumda dürüstlüğünden taviz vermeye zorlanmıştır. Keloğlan'ın bu tutumu, dürüstlük değeri ile örtüşmektedir.

4.6.8. Keloğlan İle Devanası Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masal, Keloğlan ve kendisi gibi kimsesiz iki çocuğunun iş bulmak ve para kazanmak için çıktıkları yolculukta başına gelen olayları konu almaktadır. Keloğlan ve iki çocuğun yanında ailelerinin olmaması onları birbirine bağlar ve bu durum yolculuk

boyunca dayanışma içinde olmalarını sağlar. Masalda, anlatılanlarla bağlantılı olarak vurgulanan değerler; dayanışma ve aile birliğine önem verme değerleridir. Üç çocuğun da kimsesiz olması, onları birbirine daha da yakınlaştırmıştır. Üç arkadaş gibi değil üç kardeş gibi birbirine bağlı olan masalın kahramanları büyük bir dayanışma içerisine girmişlerdir. Bu durum dayanışma değeri ile bağlantılıdır. Kimisinin ailesi ölmüş kimisi de terk edilmiştir. Aile birliğine önem verme değeri bu masalda aile yokluğunun olumsuz etkileri olarak yer almıştır. Masalda yer alan bu değerlerin geçtiği cümle ve paragraflar şunlardır:

“Keloğlan anası öldükten sonra uzun yıllar köyde yalnız yaşadı. Herkesin tarlası dere kıyısındaydı. İstedikleri ürünleri bol bol alıyorlardı. Keloğlan'ın tarlası dağın yamacında, yaşlık bir yerdeydi. Ne ekse bir gram fazlasını alamıyordu. Onun için yarı aç yarı tok yaşıyordu. Bu durum canına tak etti.”

“Bu sırada, üvey baba dayağından bıkan çocuğun biri de, evinden kaçıp yola çıkmıştı. Keloğlan, kasabadan ayrılırken bu çocuk da omzunda küçük azık torbasıyla Keloğlan'a yetişti. Tanışıp anlaştılar. Birlikte yürümeye koyuldular.

“Çocuk:

-Benim adım yok, dedi. Anamı da babamı da bilmiyorum.

Keloğlan çocuğa acımişti:

-Burada ne yapıyorsun, diye sordu. Nasıl geçiniyorsun bu koca kentte?

Çocuk, güldü:

-Hırsızlık yaparak karnımı doyururum ben, gece siz uyurken sizin de ceplerini karıştırdım. Bir şey bulamadım. Siz de benim gibi meteliksizsiniz. Onun için hoşlandım sizden.

Keloğlan düşünmeden:

-Öyleyse sen de bizimle gel, dedi” (Özyalçiner, 2008: 95-98).

Masalda yer alan bu ifadelerde, Keloğlan ve rastladığı iki çocuğun da ortak özelliği, ailelerinin olmayışıdır. Kimi ailesini kaybettiği kimi de ailesi tarafından istenmeyen bu çocuklar birlikte yolculuk etmeye karar vermişlerdir. Birlikte hareket etmeleri de dayanışma ve birlik içinde olduklarını gösterir. Dolayısıyla aile birliğine

önem verme değeri ve dayanışma değeri anlatılanlarla bağlantılı olarak yer alan değerler olmuştur.

“*Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için diyerek dostluk, arkadaşlık andı içteler*” (Özyalçiner, 2008: 98). Verilen cümlede dayanışma değeri, masalın üç kahramanının birbirine duyduğu dostluk, bağlılık ve fedakârlıkla bağlantılı olarak yer alan bir değer olmuştur.

“*Keloğlan:*

-O zaman devanası sütannemiz olur, biz de onun çocukları oluruz. Böylece bizi kolay kolay yemez

Devanası:

-Korkmayın, yanıma gelin, dedi. Artık öz çocuklarım gibi oldunuz sizi yiyemem” (Özyalçiner, 2008: 100).

Masaldaki karşılıklı konuşmalarda, Devanasının kendilerine zarar verebileceğini düşünen çocuklar, onun ailesinden bir birey olarak davrandıklarında, kendilerine zarar vermediklerini görürler. Aile birliğine önem verme değeri aile bireylerine önem verme alt boyutu ile yer alan bir değer olmuştur.

4.6.9. Keloğlan Devler Ağasına Karşı Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masal, kalabalık bir ailenin kırkıncı çocuğu olarak Keloğlan’ı evlatlık edinmesiyle başlamaktadır. Yeni ailesini ve kardeşlerini çok sevip benimseyen Keloğlan, kardeşleri ile çalışıp para kazanmak için bir yolculuğa çıkar. Bu yolculuk esnasında kötü bir devle karşılaşır. Devlin, çok sevdiği kardeşlerine zarar vermemesi için elinden geleni yapar. Masalda anlatılanlarla ilişkilendirilebilecek değerler; aile birliğine önem verme ve sevgi değerleridir. Keloğlan evlatlık edinmesine karşın, ailesine ve kardeşlerine son derece bağlıdır. Onlara gelebilecek her türlü zarardan onları korumak için elinden gelen her şeyi yapar. Masalın kahramanının bu tutumu, aile birliğine önem verme ve sevgi değeri ile ilgilidir. Aynı zamanda masalda çalışmanın ve emeğin önemine vurgu yapıldığı için çalışkanlık değeri de masalda yer alan diğer bir değer olmuştur. Bunun yanında adalet, tasarruf, yardımseverlik ve dayanışma değerleri de masalda yer alan diğer değerler olmuştur. Masalda yer alan değerlerin geçtiği cümle ve paragraflar şunlardır:

‘‘Eskiden bir adamın otuz dokuz çocuğu olmuştu. Karı koca kırk çocukları olsun istiyordu. Kırkınıcı çocuklarının olmasını beklerken ikisi de yaşlandı. O sırada annesi de öldüğünden köyünden ayrılan Keloğlan ile karşılaştılar. Ona:

-Bizim kırkınıcı çocuğumuz olur musun dediler.

Keloğlan, zaten kendine bir yer bir yuva bulmak için yola çıkmıştı. Yaşlı karı kocanın isteğini hemen kabul etti.

Evde kardeşleri ağabeyleri ile tanıştı. Keloğlan onları, onlar da Keloğlan'ı sevdiler. Keloğlan, aralarında en küçükleriydi. Birbirleriyle kaynaştılar. Öz kardeş gibi oldular’’ (Özyalçiner, 2008: 109).

Verilen ifadelerde öne çıkan değerler, aile birliğine önem verme ve sevgi değerleridir. Aileye kırkınıcı çocuk olarak evlatlık alınan Keloğlan, kısa sürede ailenin bir parçası olarak benimsenmiştir. Aynı zamanda Keloğlan da yeni ailesine karşı büyük bir bağlılık göstermiş ve ailesini çok sevmektedir. Dolayısıyla bu durum aile birliğine önem verme ve sevgi değerleri ile bağlantılıdır.

‘‘Babaları:

-Hepinize birer orak vereceğim. Bu günden tezi yok kırkınız birden yola çıkacaksınız. Köylerde orakçılık yapacaksınız. En büyük tarlanın bir ucundan girdiğinizde kırkınız kırk yerden tarlayı biçip buğdayı demet yaparsınız. Akşama harmanı hazırlayıp dövenleri koştunuz mu, buğdayı aynı gece savurup taneleri sabaha hazır etmiş olursunuz. Topladığınız paraları paylaşıp harcamadan biriktirerek bana getirin ki, o parayla hem annenizle ben son günlerimizde sayenizde rahat bir ömür sürelim hem de sizi evlendirip çoluk çocuk sahibi edelim’’ (Özyalçiner, 2008: 110).

Paragrafta anlatılanlar ile ilişkilendirilecek değerler, aile birliğine önem verme, tasarruf, çalışkanlık, yardımseverlik ve dayanışma değerleridir. Babanın, çocuklarından iş bulup büyük bir titizlikle çalışmalarını istemeleri çalışkanlık değeri ile bağlantılıdır. Bu çalışma esnasında kardeşlerin iş bölümü halinde olup dayanışma içinde olmalarını istemiştir. Bu durum, dayanışma değerine ulaşılmasını sağlar. Babaları aynı zamanda çalışmaları sonunda elde ettikleri kazançla savurganlık yapmamalarını öğütlemiştir. Bu da babanın çocuklarından tasarruflu olmalarını istediğini gösterir. Bu durum tasarruf değeri ile doğrudan bağlantılıdır. Bu çalışmanın asıl amacının kendilerine yardım ve aile

kurmaları olduğunu hatırlatan babanın ifadeleri de yardımseverlik ve aile birliğine önem verme değerleri ile bağlantılıdır.

“İş harman yapmaya kalmıştı. Oğlanların yirmisi eğilip kalkarak demetleri açıyorlardı. Bu düzenli çalışma, tarla sahibinin çok hoşuna gitti. Yanlarına yaklaştı.

-Çalışmanız pek hoşuma gitti, dedi. Kırkınıza da maşallah! Parasını konuşmadık ama orağa harmana geçen yıl ne verdiysem bu yıl aynısını topluca size veririm” (Özyalçiner, 2008: 111).

Çalışkanlık değeri verilen ifadelerde hem kavram olarak hem de değer olarak yer almıştır. Tarla sahibi, kırk kardeşin düzen ve disiplinli bir şekilde çalışmasından çok etkilenmiştir. Çalışkanlık değeri yoğun ve düzenli çalışma ile bağlantılı olarak verilmiştir.

“Ağanın geldiğini gören çocuklar, teker teker işlerini bitirip önünde sıralandılar. Bu; ‘biz işimizi bitirdik, hakkımızı ver’ demektir. Bu durum karşısında devler ağasının yapacağı bir şey yoktu. Verdiği sözü yerine getirmeliydi. Daha önce kıstıramadığına pişmandı. İş işten geçmişti artık. Keloğlan’a ne kadar kızsız yeriydi. Hepsinin avucuna teker teker paralarını saydı. Sıra Keloğlan’a gelince, durup düşündü. Son bir çare olarak, Keloğlan’ın parasını beş akçe kesik ödedi” (Özyalçiner, 2008: 116).

Paragrafta, kırk kardeşin çalıştıktan sonra çalışmalarının hakkını istedikleri belirtilmiştir. Hak isteme adalet değeri ile bağlantılıdır. Aynı zamanda ağanın Keloğlan’a parasını eksik verip onun hakkını tam olarak vermemesi adaletsiz bir tutum sergilediğini gösterir. Bu durumda ise adalet değeri, adaletli olamamakla bağlantılı olarak verilmiştir.

“Keloğlan, bu altınları da alıp kardeşlerine götürdü. Kentte büyük bir konak satın aldılar. Anneleriyle babalarını da kente getirerek bu konağa yerleştirdiler. Burada hep birlikte mutlu bir ömür sürdüler” (Özyalçiner, 2008: 123). Masalın son cümlelerinde aile birliğine önem verme değeri, Keloğlan’ın anne ve babasına verdiği önem ve değerle bağlantılı olarak yer alan bir değer olmuştur.

4.6.10. Keloğlan’ın Kurnazlığı Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masal, karısıyla birlikte bir kulübede yaşayan Keloğlan’ın padişah tarafından düzenlenen şölene davet edilmemesiyle başlar. Padişah herkesi şölene çağırmasına rağmen Keloğlan’ı davet etmez. Keloğlan bu davete katılmak için çok çaba sarf eder fakat yine de davet edilmez. Bunun sebebini yoksulluğu olduğuna karar verip, zengin olmak

için bir yolculuğa çıkar ve bu yolculuk esnasında başına bir dizi olay gelir. Masalda anlatılanlarla ilişkilendirilecek ilk değer eşitlik değeridir. Ülkede düzenlenen büyük şölene halkın hepsi çağrıldığı halde, Keloğlan davet edilmemiştir. Dolayısıyla padişah tarafından köylü şehirli herkes eşit görülürken, Keloğlan bu durumdan ayrı tutulmuştur. Bu durum eşitlik değeri ile bağlantılıdır. Aynı zamanda padişah, Keloğlan'a adil davranmamıştır. Bu durum da adalet değeri ile ilgilidir. Bunun yanı sıra masalda anlatılanlarla ilişkilendirilecek diğer değer de yardımseverlik değeridir. Masalda yer alan değerlerin geçtiği cümle ve paragraflar şunlardır:

“Bir gün, ülkenin padişahı, büyük bir şölen düzenledi. Köylü kentli herkesi bu şölene çağırıldı. Ama Keloğlan'ı çağırılmadı. Keloğlan da evinin damına çıkıp kendini göstermek için 'öhhö, öhhö!' diye öksürdüyse de kimse aldırmadı.

Keloğlan, ineği kesip padişahın adamlarını evindeki şölene çağırıldı. Saray adamaları da gelip kara ineğin kebab olmuş etini afiyetle yediler. Yediler, içtiler gene de Keloğlan'ı saraydaki şölene çağırmadılar.

Kadın istemeyerek de olsa, Keloğlan'ın dediğini yaptı. Kara ineğin kellesiyle ayaklarını tandırda iyice pişirdi. Keloğlan, akşam köyden beş-on kişiyi toplayıp kelleye ayakları konuklarına yedirdi. Herkes bir güzel karnını doyurdu. Sabah oldu. Keloğlan'ı kimse saray çağırmadı” (Özyalçın, 2008: 124-125).

Masalda geçen bu paragraflarda, eşitlik değeri anlatılanlarla ilişkilendirebilecek bir değer olmuştur. Düzenlenen kutlamaya ülkedeki herkes davet edilmesine rağmen masalın kahramanı Keloğlan davet edilmemiştir. Bu durumda ona eşit davranılmamıştır. Padişahın bu tutumu eşitlik değeri ile doğrudan ilgilidir. Ayrıca davet ettiği diğer köylü ve şehirli halka adil davranan padişah, Keloğlan'ı davet etmeyerek ona adil davranmamıştır. Bu durum adalet değeri ile ilgilidir.

“O zamanlar Tanrı konduğu geri çevrilmez, darda kalanlara yardım eli uzatılırdı. İkisi birden Keloğlan'ı içeri buyur ettiler” (Özyalçın, 2008: 126). Masalda yer alan bu cümlede, yardımseverlik değeri, misafirperver olma ve paylaşımcı olmak eylemleri ile bağlantılı olarak yer alan bir değer olmuştur.

Tablo 9

Altıncı Alt Probleme Dair Bulgular (Keloğlan Bir Gün Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Değer No	Değerler	Kitap Sayfa No	Frekans
1	Adalet	31, 32, 39, 48, 67, 72, 85, 116, 124, 125	9
2	Aile Birliğine Önem Verme	5, 18, 20, 47, 83, 98, 100, 109, 110, 123	11
3	Bağımsızlık	-	-
4	Barış	-	-
5	Bilimsellik	-	-
6	Çalışkanlık	6, 18, 46, 47, 56, 73, 110, 111	9
7	Dayanışma	6, 95, 98, 99, 110	4
8	Duyarlılık	46, 54	2
9	Dürüstlük	5, 72, 89	3
10	Estetik	6, 18, 22, 23, 24, 50, 60, 64	9
11	Eşitlik	65, 85, 124, 125	3
12	Özgürlük	44	1
13	Saygı	8, 26, 44, 70, 72, 85	6
14	Sevgi	7, 20, 22, 29, 47, 83, 84, 85, 109	9
15	Sorumluluk	15, 18, 46, 47, 48, 54, 56, 73, 82, 83	9
16	Tasarruf	47, 110	2
17	Vatanseverlik	-	-
18	Yardımsızlık	5, 15, 18, 20, 22, 23, 24, 26, 28, 37, 58, 110, 126	13
Toplam Değer Sayısı			90

Tablo 9 incelendiğinde *adalet* değerine ait cümle ve ifadelerin frekans değeri 9, *aile birliğine önem verme* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 11, *çalışkanlık* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değerleri 9, *dayanışma* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 4, *estetik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 9, *eşitlik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 3, *özgürlük* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin

yer aldığı frekans değeri 1, *saygı* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 6, *sevgi* değerine ait kavram, cümle ve ifade ve yer aldığı frekans değeri 9, *sorumluluk* değerine ait kavram, cümle ve ifade ve yer aldığı frekans değeri 9, *tasarruf* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 2, *yardımseverlik* değerine ait kavram cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 13 olarak tespit edilmiştir.

Keloğlan Bir Gün adlı çocuk kitabında en çok vurgulanan değerler; adalet, aile birliğine önem verme, çalışkanlık, estetik, sevgi, saygı, sorumluluk ve yardımseverlik değerlerdir. Duyarlılık, eşitlik, özgürlük ve tasarruf değerleri kitapta yer almasına rağmen en az sıklıkta tekrar eden değerler olmuştur. Kitapta bağımsızlık, barış, bilimsellik ve vatanseverlik değerlerine ait kavram, cümle ve ifadeler tespit edilmemiştir.

4.7. Sabır Taşı Çatladı Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerler

Masal kitabı, geleneksel Türk masallarının, Özyalçiner'in çağdaş ve güncel yorumlarıyla tekrar yazdığı beş masaldan meydana gelmektedir. Yazar, masalların çocukların dünyasında tekrar yer almasının, onların erdemli ve sorumluluk sahibi bireyler olmasında önemli bir işlevi olduğunu belirtmiştir. Yazar kitabın arka kapağında: "*Oysaki masallar mutlu bir dünyayı anlatır. Masal dünyasını güzelleştirmek, sonunda hep birlikte mutlu olabilmek için masal kahramanlarının çekmedikleri kalmaz. Analarından emdikleri burunlarından gelir. Bu çabaların sonunda mutlu sona ulaşılır, o güzelim masal dünyasına ayak basılır. Bence emeksiz, çabasız hiçbir şeyin elde edilemeyeceğini en güzel masallar anlatır bize. Kıyısından köşesinde şuradan, buradan belki dinlediniz, belki de biliyorsunuz bu masalları. Ama bir de benden okuyun istedim. Emeğin, çabanın aklın gücünü hep birlikte görelim.*" ifadeleriyle kitabın çocuğa erdem ve değer aktarma işlevini açıkça belirtmiştir. Yazar, bu ifadeleriyle aynı zamanda, sorumluluk, dayanışma ve çalışkanlık değerlerine de vurgu yapmıştır. Masal kitabı; Sabır Taşı Çatladı, Yılan Şehzade, Üç Turunçlar ve Yoksul Kız, Keloğlan'ın Kurnazlığı ve Acı Elma Ağacı adlı beş masaldan meydana gelmiştir. Değerler bağlamında bu kitapta yalnızca dört masal incelenmiştir. Çünkü Keloğlan'ın Kurnazlığı adlı masal daha önce incelenen Keloğlan Bir Gün adlı masal kitabında değerler bağlamında ele alınmıştır.

4.7.1. Sabır Taşı Çatladı Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masalın konusunu, yoksul bir köyde yaşayan anne ve kızının başına gelenler oluşturmaktadır. Annesiyle birlikte yaşayan güzel kız, iyi bir kısmet bulup yuva kurmak

istemektedir. Fakat ormanın içindeki bir kulübede yaşadıkları için kimseyle görüşmemektedirler. Bir gün küçük bir kuş, kızın penceresine konar ve ona kırk gün ölü beklemeden sonra dileğinin kabul olacağını söyler. Bundan sonra genç kızın ve annesinin hayatı tamamen değişir ve başlarına bir dizi olay gelir. Genç kız, bu olayları sabrı ve dürüst tutumu ile atlatmayı başarır. Masalda, sınıf ayrımına vurgu yapılmış ve yoksul halkın yaşadığı zorluklara değinildiği için eşitlik değeri sık sık tekrar eden bir değer olmuştur Aynı zamanda, insan ve nesne tasvirleri yapılırken estetik kavram ve sıfatlardan yararlanılmıştır. Bundan dolayı estetik değeri de masalda sık sık tekrar etmiştir. Masalın ana düşüncesinde dürüstlük değeri de vurgulanmıştır. Bu değerlerin yanında, yardımseverlik, sevgi, saygı ve aile birliğine önem verme değerlerine de yer verilmiştir. Bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“Bir zamanlar ülkenin birinde yalnız başlarına yaşayan bir ana kız vardı. Her ülke gibi bu ülkenin de zengini zengin, yoksulu yoksuldu. Bu bizim ana kızda ülkenin yoksullarındandı” (Özyalçiner, 1993: 5). Kitaptaki bu alıntıda eşitlik değerine vurgu yapılmıştır. Çünkü gelir düzeyleri arasındaki farka dikkat çekilmiştir.

“Kız yoksuldu ama güzel mi güzeldi. Güldükçe yüzünde güller açardı. Ağladıkça gözyaşları inci taneleri gibi tekerlenir, sabah çiğleri gibi bitkilere hayat verirdi. Yüreği de yüzü gibi pırıl pırıldı. İyiliksever mi iyiliksever bir kızdı” (Özyalçiner, 1993: 5). Paragrafta, genç kızın güzelliği, estetik kavramlar yoluyla betimlenmiştir. Bundan dolayı estetik değeri bu paragrafta yer alan bir değer olmuştur. Aynı zamanda genç kızın iyiliksever oluşundan başka insanlara yardım ettiği anlaşılmaktadır. Bundan dolayı yardımseverlik değeri de bu paragrafta yer alan bir diğer değer olmuştur.

“Bu yoksul kulübede böyle güzel bir kızın varlığından hiç kimsenin haberi yoktu ki. Olsa da yoksuldur diye burun kıvrıp geçerlerdi” (Özyalçiner, 1993: 5). Alıntıda, ifade edilenlerle bağlantılı değerler, estetik ve eşitlik değerleridir. Çünkü genç kızın güzelliğine vurgu yapılması estetik, toplumda sınıf eşitliğinin olmadığını belirtmesi ise eşitlik değeri ile bağlantılıdır.

“Anne, kızına siper olmuştu. Taş atarak kartalı yaklaştırmamaya çalışıyordu. Ama kartal dolandı dolandı kızı belinden pençelerine taktığı gibi dimdik havalandı” (Özyalçiner, 1993: 13). Verilen ifadelerde anne, kızını canı pahasına korumaya çalışmaktadır. Aile birliğine önem verme değeri, aile bireylerinden birini koruma alt boyutu ile verilmiştir.

“Büyükçe bir çekmece de içinde şimdiye kadar görmediği güzellikte inciler, elmaslar, zümrütler, yakutlar, çil çil altınlar paralar vardı. Bir dolap dolusu da giyecek vardı. İpekten, atlastan, sim işlemeli kırmalı güzel giyecekler. Hepsi ayrı güzellikte ayrı renklerdeydi” (Özyalçiner, 1993: 16). Paragrafta, değerli taşlar ve kıyafetlerin güzel olduklarının vurgulanması estetik değerine bir örnektir.

“Cariye de bunu bekliyordu. Kızın altından işlemeli kadife giysisini kendi giydi. Cariye giysilerini de ona giydirip yatırdı kızı. Kendisi de billur aynanın önüne geçti güzelce süslendi. Sonra da ölünün başında durup beklemeye başladı. Az sonra gün ışıdı. Kırk birinci günün ilk ışıkları altın karyolada atlas yorganlar altında yatan ölünün yüzüne değer değmez genç delikanlı gözlerini açtı. Gözlerini açar açmaz, ilk işi başucunda bekleyen cariyeye bakmak oldu. Sevgiyle baktı kıza” (Özyalçiner, 1993: 20). Paragrafta anlatılanlarla bağlantılı olarak öne çıkan değer dürüstlüktür. Cariye genç kıza ihanet etmiş, delikanlıya yalan söyleyip dürüst davranmamıştır. Bu durum da dürüstlük değeri ile ilgilidir. Ayrıca delikanlının kıza sevgi ile bakması, sevgi değeri ile bağlantılıdır.

“Şehzade ülkenin padişahı olarak hüküm sürmeye başladı. Cariye de ülkenin biricik sultanydı. Şehzadelerini onun kurtardığını sandıklarından, halktan büyük sevgi ve saygı görüyordu” (Özyalçiner, 2008: 22). Sevgi ve saygı değeri, halkın, şehzadelerini kurtardı düşüncesiyle cariyeye gösterdikleri hürmet ve önemle bağlantılı olarak yer alan değerler olmuştur.

4.7.2. Yılan Şehzade Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masal, adalet ve iyilikle ülkeyi yöneten sultan ve karısının çocuk sahibi olması ve çocuk sahibi olduktan sonra başlarına gelen bir dizi olayı konu edinmektedir. Uzun süre çocukları olmayan ve halkın varis istemesiyle zor durumda kalan sultan ve karısı, birçok yola başvurur ama çocukları olmaz. Bu süreçte sultanın eşi bir düş görür ve düşünde gördüğü aksakallı dedeyi epey kızdırır. Bu olaydan sonra bir çocuğu olur ama bu çocuk oldukça farklıdır ve asıl olaylar çocuğun doğumundan sonra gerçekleşir. Masalda, sevginin olumsuz davranışlar üzerindeki iyileştirici gücü vurgulanmıştır. Bundan dolayı sevgi değeri masalda sık sık tekrar eden bir değer olmuştur. Padişahın halkına gösterdiği iyiliksever tutum da yardımseverlik değerinin masalda yer alan bir değer olmasını sağlamıştır. Bunun yanında; adalet, özgürlük, bağımsızlık ve estetik değerleri de masalda

yer alan diğerk değerler olmuştur. Masalda geçen bu değerlerin yer aldığı ifadeler şunlardır:

“Çok eskiden mutluluk içinde yaşayan bir ülke vardı. Bu ülkeyi iyi mi iyi bir padişah yönetirdi. Halk kendisini çok severdi. Çünkü ondan halkına hiçbir kötülük gelmez, adaletsizlik haksızlık nedir bilmezdi. Bu padişahın çok güzel bir karısı vardı. O da kocası gibi altın yürekli, iyiliksever bir kadındı. Halk onu da çok severdi” (Özyalçiner, 1993: 26). Paragrafta, padişahın halkına adil davranıp haksızlık etmemesi adalet değeri ile ilgilidir. Padişah ve eşinin iyiliksever olması yardımsever oldukları anlamına gelmekte ve bu da yardımseverlik değeri ile doğrudan bağlantılıdır. Padişah ve eşinin bu denli iyi olması, halkının sevgilerini kazanmalarını sağlamıştır. Bu da sevgi değeri ile doğrudan ilgilidir. Ayrıca sultanın güzelliğini belirtilmesi estetik değer ile ilgilidir.

“Ama ikisinin de onca iyilikseverliği iyi yürekliliği halkı tam anlamıyla sevindirmeye yetmiyordu. Neden dersiniz, halk nicedir onlardan bir şehzade istiyordu. Çünkü ülkenin geleceği buna bağlıydı. Padişahın bir oğlu olursa ancak o zaman hak, adalet, özgürlük süreklilik kazanırdı. Babasının yerine geçecek onun gibi iyiliksever bir şehzade sayesinde ancak ülkede iyilik, güzellik, mutluluk egemen olabilirdi. Oğulsuz kalan bir tahtın sonunun ne olacağı belli olmazdı. Pusuda bekleyen kötüler, ülkeyi ele geçirerek halkın mutluluğuna son verebilirlerdi” (Özyalçiner, 1993: 26). Paragrafta, padişahın varisinin olmaması, halk tarafından ülkedeki adalet, iyilik ve özgürlük ortamının yok olması ve devletin kötü insanlar tarafından idame edilmesi anlamına geliyordu. Bu ifadeler, adalet, özgürlük, yardımseverlik ve bağımsızlık değerleri ile ilgilidir.

“İyilikçi padişahları yerine o ölmeden iyilikçi bir oğul doğsun istiyorlardı. Bu konuda en çok padişahın güzel karısı sultan hanımı suçlayıp duruyorlardı. Padişah karısından boşanır, başkası ile evlenirse çocuğu olurdu. Onun için herkes sultan hanımı kötülüğüyordu. Padişahsa karısını çok sevdiğinden söylenenlere aldırılmıyor, bütün söylenenler bir kulağından girip ötekinden çıkıyordu” (Özyalçiner, 1993: 27). Paragrafta, halkın padişahın kendi gibi halkına iyilik de bulunan bir varis istedikleri belirtilmiştir. Bu durum yardımseverlik değeri ile ilgilidir. Bu varisin olmamasında sultan hanımı suçladıkları fakat padişahın, eşine duyduğu sevgiden dolayı onları dinlemediği vurgulanmıştır. Bu durum da sevgi değeri ile bağlantılıdır.

“*Yabancı bir prensesle evlenmek, ülkenin toprağının yarısını kaptırmak demektir. Onun için ben karımdan vazgeçmem. Şehzademi o doğuracak, ülkenin bütünlüğü de böyle korunacaktır*” (Özyalçiner, 1993: 27-28). Alıntıda padişahın yabancı bir prensesle evlenmek istememesinin sebebi olarak ülkenin bütünlüğünü korumak ve toprakların başka bir devletin egemenliği altında olmasını engellemek şeklinde ifade etmiştir. Padişahın bu düşünceleri bağımsızlık değeri ile ilişkilidir.

“*Ne yaptılarsa öfkesi yatışmadı Yılan şehzadenin. Bilginler, son çare olarak artık delikanlılık çağına gelmiş olan Yılan şehzadenin evlendirilmesini önerdiler. Sevebileceği güzel bir karısı olursa kimseyi sokmaz, dediler*” (Özyalçiner, 1993: 38-39). Paragrafta, şehzadenin insanlara zarar vermesini önlemek için bulunan çare olarak sevecek bir eş gösterilmiştir. Böylece sevginin olumsuz davranış üzerindeki etkisine dikkat çekilmiştir. Bu durum sevgi değeri ile doğrudan ilgilidir.

4.7.3. Üç Turunçlar ve Yoksul Kız Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masal, çocukları olmayan bir padişahın uzun süre sonra doğan şehzadenin ve tesadüfen yollarının kesiştiği öksüz bir kızın başından geçenleri konu edinmektedir. Oğlunun kaderinin iki yoksul insanın elinde olduğunu işiten padişah, ülkedeki yoksulluğun önüne geçmek ve adil olmak için elinden geleni yapar. Buna rağmen, yine de şehzadenin başına bir dizi kötü olay gelir ama şehzade gösterdiği azim, çaba ve adaletle bütün bunların üstesinden gelir. Masalda, halkın zengin-yoksul ayrımı yapmadan refah içinde yaşaması için yapılan yardımlar eşitlik ve yardımseverlik değerlerinin en fazla yer alan değerler olmasını sağlamıştır. Aynı zamanda sevgi, estetik, bağımsızlık, aile birliğine önem verme ve barış değerleri de masalda yer alan diğer değerler olmuştur. Masalda geçen bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“*Eskiden ülkelerden birinde iyiliksever bir padişah yaşardı*” (Özyalçiner, 1993: 46). Verilen cümlede yardımseverlik değeri, insanlara iyilik yapma alt boyutu ile yer almıştır.

“*Falcılarla müneccimbaşı yanından çekildikten sonra, padişah uzun uzun düşündü. Ülkeden yoksulluğu kaldırır, halkını mutlu kılarsa sorun kendiliğinden çözülmüş olurdu. Ama yalnız kendi iyi niyetinin yoksulluğu ortadan kaldırmaya yetmeyeceğini biliyordu. Onun için ülkenin bütün ileri gelenlerini, yöneticilerini sıkı bir denetim altına aldı. Yoksulların hakkını hiç kimseye yedirmemeye kararlıydı. Aldığı bütün bu önlemlere karşılık gene de ufak tefek haksızlıklar oluyordu. Arada bir durumundan*

yakınan bir yoksul çıkıyordu. Bu durumda padişahın aklına son bir çare geldi. Yoksulluğu kökünden ortadan kaldırabilecek son çare. Onun için sarayının önüne büyük bir çeşme yaptırdı. Bu çeşmenin iki tane büyük lülesi vardı. Lülelerden biri altın diğeri gümüştü. Gümüş lüleden yağ, altın lüleden bal akıyordu’’ (Özyalçiner, 1993: 47). Paragrafta padişah halk arasında yoksul- zengin ayrımını ortadan kaldırıp herkesin refah içinde yaşaması için halkına hizmet ve yardımda bulunmaktadır. Padişahın bu davranışları, yardımseverlik ve eşitlik değerleri ile ilgilidir.

‘‘Al yanaklı, uzun örgü saçlı güzel bir genç kızdı bu. Sarayda birçok genç, güzel kız vardı ama şehzade bıkmıştı onlardan. Çeşmedeki kıza seslendi Birlikte top oynamaya çağırıldı onu kıza kalsa bu çağrıya seve seve katılır. Koşarak şehzadenin yanına giderdi. Ama öksüz bir kızdı testilerini bir an önce doldurup eve götürmeliydi. Yoksa üvey annesi iyice pataklardı onu’’ (Özyalçiner, 1993: 48). Alıntıda, genç kızın güzelliği estetik kavramlarla tasvir edilmiştir. Bu tasvirler estetik değeri ile ilişkilidir. Genç kızın şehzadenin isteğini seve seve kabul etmek istemesi, sevgi değeri ile doğrudan ilgilidir. Ayrıca kızın öksüz olması ve üvey annesi tarafından hırpalanması ailenin önemine yapılan bir vurgudur. Bu durumda aile birliğine önem verme değeri ile ilgilidir.

‘‘Genç kız, şehzadenin onu yere düşürmesinden sonra kalktı ve:

-Bunu bana yapmayacaktınız şehzadem, dedi. Çeşmelerden yağ bal akıtarak yoksulluğa son verdiğinizi herkesi mutlu ettiğinizi sanıyorsunuz. Ama yollarda dağda, belde yoksulların önünü kesip alan zenginlerden haberiniz yok’’ (Özyalçiner, 1993: 50). Paragrafta genç kız, padişahın yaptığı iyiliğin karşılık bulmadığını, zenginlerin yine yoksul halka zarar verdikleri belirtmektedir. Anlatılanlar eşitlik ve yardımseverlik değerleri ile ilgilidir.

‘‘Padişah, ağlayarak oğlunu kucakladı. Yola çıkmasına izin verdiğini belirterek:

-Sen gelene kadar bağrıma taş basacağım oğul, dedi. Sağlıcakla git, sağlıcakla gel’’ (Özyalçiner, 1993: 52). Verilen ifadede, padişahın oğluna duyduğu yoğun sevgi vurgulanmıştır. Bu ifadeler doğrudan sevgi değeri ile ilgilidir.

‘‘Bahçe şaşılacak güzellikteydi. Ağaç dallarından yemiş yerine elmaslar, yakutlar sarkıyordu. Bütün ağaçların yaprakları altındandı. Bahçe billur bir ayna gibi ışıltıyordu’’ (Özyalçiner, 1993: 60). Bahçenin, diğer bahçelerden farkı estetik kavramlarla anlatılmıştır. Estetik kavramlar beraberinde estetik değerini getirmiştir.

“*Hemen düğün yapıldı. Evlendiler şehzade ülkenin padişahı oldu. Orduların başına geçip, düşmanları sınırdan uzaklaştırdı. Ülkede barış ve mutluluk yeniden kuruldu. Herkes, testilerini sarayın önündeki bir lülesinden yağ, bir lülesinden bal akan çeşmeden yeniden, sevinçle doldurmaya başladı*” (Özyalçınar, 1993: 68-69). Masalın son paragrafında, halkın barış içinde yaşadığı belirtilmiştir. Bu durum doğrudan barış değeri ile ilgilidir. Şehzadenin düşmanı sınırdan ve topraklarından çıkarması, bağımsızlık değeri ile ilgilidir. Halkın tekrar zengin-yoksul ayrımı olmadan refah içinde yaşaması da eşitlik değeri ile bağlantılıdır.

4.7.4. Acı Elma Ağacı Adlı Masalda Yer Alan Değerler

Masal, baba ve kızın sakin yaşamlarıyla başlamaktadır. Masalın konusunu, bir gün babanın uzun bir iş seyahatine gittikten sonra kızının başına gelen ilginç olaylar oluşturmaktadır. Babası giderken kızının bütün ihtiyaçlarını karşılamış, dışarı çıkmaması için kapıyı arkasından kilitleyip gitmiştir. Genç kızın tek dert ortağı bahçelerindeki acı elma ağacı olmuştur. Acı elma ağacı, kovuğunda başka bir dünyaya açılan bir kapı gizlemektedir. Genç kız bu kapıyı keşfettikten sonra devletin bütünlüğüne göz diken bir takım insanlarla karşılaşır, onlarla baş etmeye çalışacaktır. Masalda, sevgi değeri baba-kız sevgisi, iki genç insan arasındaki sevgi ve genç kızın ülkesine duyduğu sevgi gibi çeşitli şekillerde yer alan bir değer olmuştur. Bunun yanında; aile birliğine önem verme, estetik, özgürlük ve vatanseverlik değerleri de masalda yer alan diğer değerler olmuştur. Masalda yer alan bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“*Baba kızına, 'bak kızım, dedi. Artık büyüdün. Kendi kendine yönetecek yaşa geldin. Sen bebekken ölen anneciğinin yokluğunu sana duyurmamak için bugüne kadar her istediğini yerine getirdim. Bir dediğini iki etmedim. Seni hiç yalnız bırakmadım. Birlikte ağladık, birlikte güldük seninle*” (Özyalçınar, 1993: 90). Paragrafta, sevgi değeri babanın kızına karşı gösterdiği fedakâr tutum ve ilgiyle bağlantılı olarak yer almıştır. Ayrıca babanın ailede önemli bir rolü olan annesinin de yokluğunu hissettirmemeye çalışması ve aileyi bir arada tutmaya çalışması, aile birliğine önem verme değeri ile bağlantılıdır.

“*Benim yiğit kızım, diyerek alnından öptü. Saçlarını uzun uzun okşadı. Sokak kapısının önünde bir daha birbirlerine sarıldı baba kız. İkisinin de gözleri dolu doluydu. İkisi de nerdeyse ağlayacaktı*” (Özyalçınar, 1993: 91). Sevgi değeri baba ve kızın birbirlerine olan bağlılığı ile bağlantılı olarak yer almıştır.

“Böylece genç kız, babasının gittiği bu akşam vaktinde konakta ilk olarak yapayalnız kaldı. Kapılar üstüne kilitlemişti. İçeride bir tutuklu gibiydi” (Özyalçiner, 1993: 92). Verilen ifadede genç kızın artık özgürce dışarı çıkamayacağı ve tutsak gibi nitelendirilmesi özgürlük değeri ile ilişkilendirilebilir.

“Delikanlı yemişlerle yiyeceklerden ona uzattıkça bir lokma yemesi için sevgiyle yalvardıkça kadın büsbütün kendini naza çekiyor. Delikanlının elini itiyor, hiçbir şey yemiyordu. Belli ki delikanlı kadının çirkinliğini kabalığını göremeyecek kadar gözü kapalı bir âşıktı. İnce belli, uzun saçlı kara ceylan gözlü cariyelere şöyle göz ucuyla bile bakmıyordu” (Özyalçiner, 1993: 98). Paragrafta, delikanlının, karşısındaki kadına olan aşkı ve sevgisinin yoğunluğu belirtilmiştir. Bu durum da sevgi değeriyle ilişkilidir. Cariyelerin fiziksel özellikleri tasvir edilirken güzelliklerine vurgu yapılması da estetik değeri ile ilgilidir.

“Tam yere düşecekken delikanlı gelip belinden tutarak kucakladı kızı. Ona bu ülkenin padişahı olduğunu o yaşlı kadının kendisinden başka kimse olmadığını anlattı. Ülkesini ve kendisini düşmanlardan onun kurtardığını söyledi” (Özyalçiner, 1993: 107). Genç kız, sadece padişahın sevgisini kazanmamış aynı zamanda devletin geleceğine zarar verecek casuslardan da koruyarak ülkesine de büyük bir iyilik yapmıştır. Bu iki durum sevgi ve vatanseverlik değerleri ile ilgilidir.

Tablo 10

Yedinci Alt Probleme Dair bulgular (Sabırtası Çatladı Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Değer No	Değerler	Kitap Sayfa No	Frekans
1	Adalet	26	2
2	Aile Birliğine Önem Verme	13, 48, 90	3
3	Bağımsızlık	26, 27, 28, 68, 69	3
4	Barış	68, 69	1
5	Bilimsellik	-	-
6	Çalışkanlık	-	-
7	Dayanışma	-	-
8	Duyarlılık	-	-
9	Dürüstlük	20	1
10	Estetik	5, 16, 26, 48, 60, 98	7
11	Eşitlik	5, 47, 50, 68, 69	5
12	Özgürlük	26, 92	2
13	Saygı	22	1
14	Sevgi	20, 22, 26, 27, 38, 39, 48, 52, 90, 91, 98, 107	11
15	Sorumluluk	-	-
16	Tasarruf	-	-
17	Vatanseverlik	107	1
18	Yardıms severlik	5, 26, 27, 46, 47, 50	7
Toplam Değer Sayısı			44

Tablo 10 incelendiğinde *adalet* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 2, *aile birliğine önem verme* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 3, *bağımsızlık* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans sayısı 3, *barış* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 1, *dürüstlük* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 1, *özgürlük* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 2, *saygı* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer

aldığı frekans değeri 1, *sevgi* değerine ait kavram, cümle ve ifade ve yer aldığı frekans değeri 11, *vatanseverlik* değerine ait kavram, cümle ve ifade ve yer aldığı frekans değeri 1, *yardımseverlik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 7 olarak tespit edilmiştir.

Sabırtaşı Çatladı adlı çocuk kitabında en çok vurgulanan değerler; estetik, sevgi ve yardımseverlik değerleridir. Barış, dürüstlük, saygı ve vatanseverlik değerleri kitapta yer almasına rağmen en az sıklıkta tekrar eden değerler olmuştur. Kitapta bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, sorumluluk ve tasarruf değerlerine ait kavram, cümle ve ifadeler tespit edilmemiştir.

4.8. Anıtların Öyküsü Adlı Öykü Kitabında Yer Alan Değerler

Anıtların Öyküsü adlı çocuk kitabı, Özyalçın'ın ülkemizde yer alan önemli tarihi yapıtlar; Ayasofya, Beyazıt Yangın Kulesi, Boğaz Köprüsü, Efes Antik Kenti, Erzurum Çifte Minareli Medrese, Galata Kulesi, İstanbul Kulesi, Kız Kulesi, Orhan Camisi, Rumeli Hisarı, Selimiye Camisi, Su Kemerleri, Süleymaniye Camisi, Mücevherli Minare ve Truva Atının geçmişteki gerçek olay veya yakıştırmalardan yararlanılarak öyküleştirdiği eğitici bir kitaptır. Yazar, her öykünün başında ele aldığı anıtlarla ilgili bilgilere yer vermiş, okuyucuyu bilgilendirmeyi de ihmal etmemiştir. Anıtların Öyküsü adlı çocuk kitabı aynı zamanda 1979 Çocuk Yılı dolayısıyla TRT'nin *Günaydın* programının *Anıt Dolu Yurdum* bölümünde yayımlanmıştır.

Yazar bu hikâye kitabında, çocuklarda ülkemizde bulunan bu değerli anıtlarla ilgili bir bilinç ve sorumluluk oluşturmak istemiştir. Çocukların, yaşadığı coğrafyadan dolayı ne kadar şanslı olduklarını hatırlatmak ve bu coğrafyada sahip oldukları tarihten dolayı vatanperver ve duyarlı bir tutum göstermeleri amaçlamıştır. Özyalçın, kitabın içeriğinden bahsederken: *“Ülkemiz bir açık hava müzesi gibi. Her köşesi anıtlarla dolu. Bu kitapta öyküsünü okuduklarınızı düşünün önce. Sonra yaşadığınız yöredeki anıtları.... Onların öyküsünü de siz araştırın. Kule, köprü, kale deyip geçmeyin.. Kaç insan emek vermiş, kaç insan akli biçimlendirmiş onları bir de bu gözle bakın. O zaman ülkemizi daha çok sevecek anıtlarımıza siz sahip çıkacaksınız. İşte Ayasofya, işte İstanbul Surları ve niceleri.... Hepsi övüncümüz, hepsi bizim, hepsi insanlığın.... Hepsi insan aklının, bilimin ve sanatın ürünü.”* olarak belirttiği cümlelerinde okuyucusu olan çocukları önce araştırmaya sevk etmiş, sonra da sorumluluk, vatanseverlik, bilimsel düşünme ve estetik gibi birçok değere yönlendirmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan bu

değerler gibi daha birçok değere yer veren bu kitap, değerler açısından oldukça zengindir. Kitap birçok tarihi anıta yer verdiği için, her anıtın yazıldığı öyküdeki değerler ayrı bir başlık halinde incelenmiştir. Bu kitapta yer alan Galata Kulesinin Öyküsü ve Orhan Caminin Öyküsü adlı öyküler, yazarın Ölümsüzleşen Bahçe adlı çocuk kitabında yer aldığı ve o kitapta incelendiği için bu bölümde tekrar incelenmemiştir.

4.8.1. Anadolu'muzun Öyküsü Adlı Öyküde Yer Alan Değerler

Hikâye, Anadolu'da kurulan Frigya medeniyetinin kuruluşu ile başlamaktadır. Yazar, Friglerin Anadolu'ya egemen olduklarını yazdıktan sonra Büyük İskender'in Anadolu'ya yaptığı seferlerden bilgi verip, Anadolu'da kurulan diğer bir uygarlık olan Lidyalılar ile ilgili bilgi vermiştir. Lidyalıların ünlü kralı Midas'ın bencilliği yüzünden altınla lanetlendiği kısa bir öykü anlatıldıktan sonra, Türklerin Anadolu'ya girişleri ve toprakları nasıl ele geçirdikleri ve Anadolu isminin nasıl verildiği anlatılmıştır. Hikâyede sık vurgulanan değerler sevgi, saygı, bağımsızlık ve adalet değerleridir. Kral Midas ile ilgili hikâyede, yöneticinin halkına adil ve yardımsever bir şekilde davranmamasından dolayı cezalandırılması ve sevdiği insanlara zarar vermesi anlatılmıştır. Bu durum, adalet, yardımlaşma ve sevgi değerleri ile bağlantılıdır. Hikâyedeki diğer öykü, Anadolu'nun ismi öyküsünde ise yaşlı bir kadının Türk askerlerine yaptığı yardım vurgulanmıştır. Bu yardımdan sonra askerler Anadolu'yu egemenlikleri altına almayı başarabilmiştir. Bu durum ise vatanseverlik, yardımlaşma ve bağımsızlık değerleri ile ilgilidir. Hikâyede geçen diğer değerler; saygı ve aile birliğine önem verme değerleridir. Bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

‘‘Köylü olan biteni şaşkınlıkla izliyordu. Alanın ortasına varınca kentin yaşlılarıyla ileri gelenleri karşıladılar köylüyü. Önünde saygıyla eğilerek bu kentin kralı seçildiğini bildirdiler’’ (Özyalçın, 1995: 12).

‘‘Gordionlular, ‘Evet sayın kralım! Ünlü kördüğüm budur,’ diyerek önünde eğildiler’’ (Özyalçın, 1995: 13). Verilen ifadelerde saygı değeri yöneticilere duyulan hürmet ve itaatkârlıkla bağlantılı olarak yer almıştır.

‘‘Bu kördüğümü çözecek olan yalnızca Frigya'ya ve Anadolu'ya değil, bütün Asya kıtasına egemen olabilir, diye ilan etti. Ama ne kendi zamanında, ne de yerine geçen oğlu zamanında düğümü kimse çözemedi. Büyük İskender, kalabalık ordusu ile Asya seferine çıktığında Anadolu'ya egemenliği altına aldı.

Ama Büyük İskender, belki de böylesine kolay bir yolla ve kaba bir biçimde düğümü çözdüğünden Asya'yı tam olarak egemenliği altına alamadan öldü'' (Özyalçın, 1995: 13).

''Bu olayların üstünden uzun yıllar geçti. Türkler, bu bereketli topraklara gelip yerleştiler. İlk yerleşim yıllarında Malazgirt'ten sefere çıkan Türk orduları Bizans içlerine dek ilerledi. Yeni topraklar elde etti. Birçok beylikler kuruldu.

Derler ki o güne dek Türklerce, Bizans ya da Rum ülkesi diye anılan bu topraklar, o günden sonra Anadolu diye anılmaya başladı'' (Özyalçın, 1995: 15-16).

Hikâyede yer alan bu alıntılarda, bağımsızlık değeri, bir devletin ele geçirdiği toprak parçasına hâkim olma ve artık o toprakları ele geçirdiği için o topraklarda bağımsız bir biçimde yaşamakla bağlantılı olarak yer almıştır.

''Frigya yıkıldıktan sonra Anadolu'ya egemen olan Lidyalıların ünlü krallarından Midas, bir gün sarayının bahçesinde oturmuş altınlarını sayıyordu. O sırada oradan geçen yoksulun biri bunu gördü. Midas'a 'çoluk çocuk açız kralım', diye yalvarmaya başladı. 'Ne olur bir altıncık da bize verin. Sizin için bir eksik ya da fazla fark etmez. Ama biz bir tek altınla ailece bir ay karnımızı doyurabilecek buğday alabiliriz.' Midas, kendi halkından olan bu yoksul adamı tersledi. Görevli askerlere onu sarayın önünden uzaklaşmalarını söyledi. Adam, askerliğin itiş kakışları arasında oradan uzaklaşırken bir yandan da, 'Midas, dilerim her tuttuğun altın olsun', diye bağıırıyordu. 'her tuttuğun altın olsun ki, bunca sevdiğin altın seni en çok sevdiklerinden ayırsın'' (Özyalçın, 1995: 13-14).

Paragrafta, Kral Midas'ın yönettiği halka karşı yardımsever bir yönetici olmadığı ifade edilmiştir. Bu durum, yardımseverlik değeri ile bağlantılıdır. Yardım isteyen küçük çocuk, yardımı ailesi için istediğini belirtmiştir. Bu durum, aile birliğine önem verme değeri ile ilgilidir. Ayrıca çocuk, kralın para ve altına duyduğu sevgiye dikkat çekmiş bundan dolayı kötü dileklerde bulunmuştur. Altının onu sevdiği insanlardan ayırmasını temenni etmesi, sevgi değeri ile bağlantılıdır. Kralın, zengin ve refah yaşamına karşılık çocuğun yoksul ve ihtiyaç sahibi olması da ülkede eşit bir refah ortamının olmadığını gösterir. Bu durum da eşitlik değeri ile ilgilidir.

''Bir gün sarayın merdivenlerinden çıkarlarken karısına yardım edecek oldu. Elini tuttu. Kadın o anda altın bir heykel olup kaldı merdivenin başında. O sırada

annesinin bu durumuna ağlayan kızını okşamak için sevgiyle elini uzattı ona. Midas'ın eli kızının saçlarını değer değer o da altından bir heykel oluverdi. Altın tutkusu yüzünden en sevdiği iki insanı da böylece kaybetmiş oldu kral. Artık kimseler yaklaşmaz olmuştu kralın yanına. Bulaşıcı bir hastalıktan kaçır gibi herkes kaçıyordu kendisinden. Koca sarayda yapayalnız kalmıştı. Aç ve kimsesiz olan yoksullardan farkı kalmamıştı'' (Özyalçiner, 1995: 14-15).

Paragrafta, yardımseverlik değeri hem kavram olarak hem de değer olarak yer almıştır. Kral Midas'ın çok sevdiği aile bireylerine zarar vermesi, sevgi ve aile birliğine önem verme değeri ile ilgilidir. Kralın sıkıntı halinde olan halkıyla aynı duruma düştüğünün belirtilmesi adalet ve eşitlik değerleri ile ilgilidir.

''Tam o sırada, karşı tepelerin birinden omzunda bakracıyla yaşlı bir kadın belirdi. Ordunun konakladığı yere dek geldi. Orada olduğundan su akmayan kuru bir pınar vardı. Yaşlı kadın bu pınarın başına geçti. Omzundaki ayran dolu bakracı kuru oluğa dökmeye başladı. Askerler ayranı oluktan avuç avuç içtiler. Bu arada yanlarındaki kapları da ayranla doldurmaya başladılar. Oluk gür bir pınar gibi ayran akıtıyor, küçücük bakraçtaki ayran bitmek nedir bilmiyordu. Kadın susamış her askere, 'Doldur oğlum, doldurun aslanlarım, hepinize yeter ayranım, doldurun! dedikçe askerler, 'Dolu ana!... Anadolu!... 'diyorlardı'' (Özyalçiner, 1995: 16).

Verilen ifadelerde öne çıkan değerler vatanseverlik ve yardımlaşma değerleridir. Ordu ve askerlerin varlığı vatanseverlik değeri ile bağlantılıdır. Yaşlı kadının susuzluk çeken askere içecek yardımı yapması yardımseverlik değeri ile doğrudan ilgilidir.

4.8.2. Ayasofya'nın Öyküsü Gerçekleşen Düş Adlı Öyküde Yer Alan Değerler

Ayasofya'nın yapılışının anlatıldığı bu hikâyede, Bizans imparatorlarından Jüstinyanus'un, dönemin mimarları Antemius ve İsidoros ile Ayasofya'nın yapılış aşamasında yaşadıkları olayları konu almıştır. Hikâyede iki mimarın padişahın güvenini kazanarak dayanışma içerisinde yapının sorumluluğunu üstlenmesi için gösterdiği çaba da anlatılmıştır.

Hikâyede, iki mimarın vazifelerini en iyi şekilde yapmaya çalışmaları sorumluluk değeri ile bağlantılıdır. Mimarların gayet çalışkan bir tutum sergilemesi de çalışkanlık değeriyle bağlantılıdır. Hikâyede ön plana çıkan değerler çalışkanlık ve dayanışma

değerleridir. Bunun yanında; saygı, sevgi ve tasarruf değerleri de öyküde yer alan diğer değerler olmuştur. Bu değerlerin geçtiği cümle ve paragraflar şunlardır:

“*Sonunda imparator dayanamadı. Bir sabah kucaklarında bir dolu plan ve resimle huzuruna çıkan mimarları yanından kovdu. İşlerine güvendiği, kendilerini de çok sevdiği mimarlarına çıktığı için pişman olmuştu Jüstinyanus*” (Özyalçiner, 1995: 20). Paragrafta öne çıkan değer sevgi değeridir. Sevgi değeri, hem kavram olarak hem de kralın mimarlarına kötü davrandıktan sonra onlara duyduğu sevgiyi hatırlaması ile bağlantılı olarak yer almıştır.

“*İyi olur. Yalnız zamanımızı boşa geçirmeye de gelmez. Çıkıp biraz yürüyelim derim ben. Böylece hem tapınağın yapılacağı alana bir daha göz atmış oluruz, hem de hava alır dinleniriz*” (Özyalçiner, 1995: 21). Tasarruf değeri, zamanın doğru kullanılması ve işleri zamanında tamamlama ifadeleriyle bağlantılı olarak yer alan bir değer olmuştur.

“*Öğleüstü başlayan tasarım çalışmaları gece yarısına kadar sürdü. Çalışmaları iyi gidiyordu. Ama ikisi de çok yorgun düşmüştü. Antemius, tapınağın resmi üzerinde çalışıyor, İsidoros da bu resme göre planı çiziyordu*” (Özyalçiner, 1995: 23).

Verilen ifadelerde ön plana çıkan değerler, çalışkanlık, sorumluluk ve dayanışma değerleridir. Çalışkanlık hem kavram olarak hem de iki mimarın yoğun çalışmalarıyla bağlantılı olarak yer alan bir değer olmuştur. Aynı zamanda iki mimarın iş bölümü yapıp vazifelerine önem göstermeleri dayanışma ve sorumluluk değeri ile ilgilidir.

“*Tarihe Ayasofya'nın ünlü mimarları olarak geçecek olan bu iki arkadaş sevinçle kâğıtlarını toplayıp imparatorun önünde yerlere kadar saygı ile eğildiler*” (Özyalçiner, 1995: 25). Saygı değeri, iki mimarın krala duyduğu hürmet ve itaatle bağlantılı olarak verilen ifadelerde yer almıştır.

4.8.3. Bayezid Yangın Kulesinin Öyküsü Yangın Var Adlı Öyküde Yer Alan Değerler

Osmanlı padişahlarından II. Mahmut Dönemi'nde yapılan reformlarla başlayan öyküde, yeniçeriler ortadan kaldırıldıktan sonra kurulan *Asakir-i Mansure* ordusunu ziyaret etmek için giden padişahın gözüne ilişen ve harap halinde olan Yangın Köşkünü yıktırmak istemesiyle gelişen olayları konu edinmektedir. Yeni kurulan orduda, yeni askerler kılığında gezen yeniçeriler vakti zamanında kendilerine ait olan Yangın Köşkü

için padişahın yıkma emrini duyar ve burayı yakmak için plan yaparlar. Fakat amaçlarına ulaşamazlar ve yangın köşkü tahta yerine taştan yapılır. Ayrıca yangınlara önlem olarak büyük bir yardım ve dayanışma halinde çalışan Tulumbacılar Ocağı kurulur. Öyküde yer alan konularla en fazla bağlantılı olan değerler saygı, dayanışma ve çalışkanlık değerleridir. Padişaha duyulan hürmet saygı değeri ile ilgilidir. Tulumbacılar Ocağı'ndaki askerlerin takım halinde çalışması dayanışma ve çalışkanlık değerleri ile ilgilidir. Bunun yanında öyküde anlatılanlarla bağlantılı olarak estetik ve sevgi değerleri de yer almıştır. Bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“Padişah, bir gün Asker kapısını görmek istedi. Sarayın kapısından törenle çıkıp saltanat arabasına bindi. Saltanat arabası altın yıldız işlemeli çok güzel bir faytondu, Arabayı besili iki at çekiyordu. Padişahın arabasının iki yanında atlı askerler vardı. Padişah yeni kurduğu ordunun Avrupai üniformalı yiğit askerlerine hayranlıkla bakıyordu. Halk yol boyunca hem göğsü kabararak askerleri seyrediyor hem 'Padişahım çok yaşa' diye bağıırıyordu” (Özyalçiner, 1995: 27).

Paragrafta anlatılanlarla bağlantılı olarak yer alan değerler; sevgi, saygı ve estetik değerleridir. Padişahın faytonu tasvir edilirken estetik kavramlardan yararlanılmıştır. Bu durum da estetik değeri ile ilgilidir. Padişaha duyulan hürmet ve padişahın coşku ile karşılanması sevgi ve saygı değerleri ile bağlantılıdır.

“Serasker ve öteki ileri gelen subaylar padişahı iki yanı ağaçlıklı bahçenin sonunda binanın kapısında bekliyorlardı. Arabanın dış kapıda durdurduğunu görünce koşarak oraya ulaştılar. Padişahın önünde yerlere kadar eğilip el etek öptüler. Serasker ile subayları padişahın karşısında bir daha saygı ile eğildiler” (Özyalçiner, 1995: 28). Saygı değeri, bu paragrafta padişaha duyulan hürmetle bağlantılı olarak yer almıştır.

“İstanbul'un evleri tahta olduğu için yangın çok çabuk yayılırdı. Onun için her mahallenin güçlü delikanlılardan oluşan tulumbacı takımları vardı. Tulumbacı delikanlılar, tulumbalarını dört kişi birlik olup omuzlar ve koşarak yangına giderlerdi.

Tulumbacı takımları, bugünün futbol takımları gibiydi. Takımlar birbirlerini geçmeye çalışırlardı. Yangına ilk bizim takım ulaşacak, yok sizinki ulaşacak, derken iki takımın birbiriyle yolda kıyasıya kavga ettikleri olurdu” (Özyalçiner, 1995: 33-34).

Öyküde yer alan her iki paragrafta da tulumbacı ocağındaki askerlerin bir takım halinde hareket etmesiyle çalışması, çalışırken birbiriyle rekabet halinde olması daha fazla çalışmak için çaba göstermeleri çalışkanlık ve dayanışma değerleri ile bağlantılıdır.

4.8.4. Boğaz Köprüsünün Öyküsü Dara'nın Köprüsü Adlı Öyküde Yer Alan Değerler

Hikâyede, Eskiçağ tarihinde önemli bir yeri olan Büyük İnan İmparatoru Dara'nın Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayacak olan Boğaz köprüsünü yapması için Sisamlı Mandrokles'i görevlendirmesi ve sonrasında yaptığı Boğaz köprüsü anlatılmaktadır. Boğaz köprüsünün diğer köprülerden farklı olarak sevgi ve barış amaçlarıyla kullanıldığına vurgu yapılmıştır. Hikâyede Kral Dara'nın yönetim alanındaki hoşgörü ve halkına tanıdığı özgürlüklere vurgu yapılmıştır. Bundan dolayı özgürlük değeri hikâyede yer alan bir değer olmuştur. Ayrıca eskiden yapılan köprülerin savaş ve strateji odaklı olduğu özellikle Boğaz köprüsünün şimdiki işlevinden yola çıkılarak sevgi, barış ve dayanışma değerlerine vurgu yapılmıştır. Bunun yanında bağımsızlık ve estetik değerlerine de yer verilmiştir. Bu değerlerin hikâyede geçtiği ifadeler şunlardır:

“Büyük İnan İmparatoru Dara, İsa'dan önce 521'de tahta geçti. İnan içlerindeki Persepolis'ten Ege dolaylarındaki Sart kentine kadar olan toprakları egemenliği altına aldı. Bu geniş topraklarda türlü din, dil ve ırktan insanlar yaşıyordu. Dara, düzenli bir yönetim kurdu. Ülkeyi valiliklere böldü. Satrap denilen bu valiler merkeze bağlıydı. Ama içişlerinde özgürdüler. Türlü ulustan insanları da dinleri bakımından özgür bırakmıştı” (Özyalçınır, 1995: 33-34).

Paragrafta anlatılanlarla bağlantılı olarak yer alan değerler bağımsızlık ve özgürlük değerleridir. İnan Kralı Dara'nın Egedeki toprakları egemenliği altına alması bu topraklarda bağımsızlığını ilan ettiğini gösterir. Bu durum da bağımsızlık değeri ile ilgilidir. Kralın idari yöneticilerini iç meselelerdeki yönetimde serbest bırakması ve halkını inançları konusunda serbest bırakması özgürlük değeri ile ilgilidir.

“İstanbul Boğazı bir ırmak gibi akıntılı derindi. Karşıya geçmek hemen hemen olanaksızdı. İki kıyı da sık ormanlarla kaplıydı. Ağacın yeşiliyle denizin mavisinin birbirine karıştığı bu yer, cennetten bir köşe gibiydi. Gökyüzü bulutsuz, güneş parlaktı. Ama dünyanın bu en güzel, sanki birbirine el degecekmış gibi yakın olan iki kıyısı aslında birbirine öyle uzak öyle ulaşılmazdı ki” (Özyalçınır, 1995: 35-36). İstanbul boğazının

tasviri yapılırken *güzel* ve *en güzel* gibi estetik kavramlar kullanılmıştır. Bundan dolayı estetik değeri bu paragrafta yer alan bir değer olmuştur.

“*Cumhuriyet’in ellinci yılı olan 1973 yılında yapımı biten birinci Boğaz Köprüsü, Dara’nın Boğaz Köprüsünden tam 285 yıl sonra yeniden Asya’yu Avrupa’ya, Avrupa’yu Asya’ya bağlıyor. Her gün binlerce aracın üzerinden geçtiği köprü, 1074 metre uzunluğunda ve 33 metre genişliğinde. Köprü kalın çelikten halatlarıyla Asya’yu Avrupa’ya kenetlerken iki ana karanın insanlarını da birbiriyle sevgiyle kaynaşmaya çağırıyor. Tarihte savaş amacıyla yapılan köprülerin yerini artık barış ve uygarlık için yapılan köprüler alıyor*” (Özyalçın, 1995: 40). Paragrafta sevgi ve barış değerleri hem kavram hem de değer olarak yer almışlardır. Dayanışma değeri ise köprünün insanları birbirine bağlaması ve kaynaştırma işleviyle bağlantılı olarak yer almıştır.

4.8.5. Efes’in Öyküsü Kadın Savaşçı Amazonlar Adlı Öyküde Yer Alan Değerler

Hikâyede ünlü Efes Antik kentinin o dönemde savaşçı kadınlar olarak adlandırılan Amazonlar tarafından kuruluşu anlatılmaktadır. İlk başlarda Ordu-Fatsa’da yaşayan Amazonlar, Yunanlılarla savaştıktan sonra onların gemilerini ele geçirmişlerdir. Ele geçirdikleri gemileri kullanamayan Amazonlar, Ege kıyılarına gelip daha fazla ilerleyememişlerdir. Fakat geldikleri bölgenin verimli olması nedeniyle buraya yerleşmişlerdir. Sadece verimli değil aynı zamanda estetik olarak da onları cezbeden bu toprakları yurt edinmişlerdir. Başkomutan Efes, buraya kendi ismini vermiştir. Hikâyede coğrafyanın tasviri yapılırken sık sık estetik ifadelerden yararlanılmıştır. Bunun yanında sevgi, saygı, çalışkanlık ve aile birliğine önem verme değeri de hikâyede yer alan diğer değerler olmuştur. Hikâyede yer alan değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“*Ege Bölgesi, yemyeşil sık ormanları, yalçın dağları, buz gibi akan pınarları çağılıtlı ırmaklar güneşli ovaları kapkara kabarık toprakları gökyüzüne eş masmavi pırıl pırıl deniziyle bir cennet gibiydi*” (Özyalçın, 1995: 43).

Verilen ifadelerde Ege Bölgesi’nin coğrafya olarak ne kadar bereketli ve yaşanabilir bir toprak parçası olduğuna dikkat çekilmiş, coğrafyanın tasviri yapılırken estetik kavramlardan yararlanılmıştır. Dolayısıyla estetik değeri bu ifadelerde yer alan bir değer olmuştur.

‘‘Halk, bu delikanlılardan hem korkuyor, hem de hoşlanıyordu. Ülkelerine bir canlılık getirmişlerdi. Tembellikten kurtulmuşlardı’’ (Özyalçiner, 1995: 47). Çalışkanlık değeri, bu ifadelerde insanların tembellikten kurtulup eskisinden daha çok çalışması alt boyutu ile yer alan bir değer olmuştur.

‘‘Bademlerin çiçek açtığı ilk gün, dağdan dönen genç bir çoban, badem dallarının altına uzanmış çok güzel bir genç kızla karşılaştı. Buralarda şimdiye dek hiç karşılaşmadığı bir genç kızdı bu. Öteki delikanlılar da, o gün badem ağaçlarının altına uzanmış birçok genç kız gördüler. Hiçbiri buralı değildi. Kızlarla hemen evlenmek istediler. Kızlar da evet dediler’’ (Özyalçiner, 1995: 48).

Paragrafta, Amazon kadınlarının fiziksel özellikleri tasvir edilirken estetik kavramlardan yararlanılmıştır. Bundan dolayı estetik değeri hikâyede ikinci kez yer alan bir değer olmuştur.

‘‘Kısa doğru Amazon kadınları evlendikleri delikanlılardan çocuklar doğurdular. Bir anda bir kat çoğaldılar. Her evde bir çocuk viyaklamasıydı şimdi. Anne Amazonlar ne meme veriyor, ne de çocuklarına bakıyorlardı. Çocukları babaları besleyip büyüttü. Çocuklar, bir yaşını doldurduklarında anne Amazonlar, atlarına binip ülkelerine dönmeye karar verdiler erkek çocukları babalarına bıraktılar, kızları kendi yanlarına alıp geldikleri gibi tozu dumana katarak gittiler’’ (Özyalçiner, 1995: 49).

Paragrafta evlilik, çocuk sahibi olma, anne ve babanın dönemin diğer toplumlarından farklı olarak üstlendiği rolleri anlatılmıştır. Aile birliğinde babanın rollerinin daha fazla olduğuna değinilmiştir. Anlatılanlar aile birliğine önem verme değeri ile ilgilidir.

‘‘Halk:

- ‘Bizim Artemis’imiz tanrıların en ulusudur!’ diye büyük sevgi, saygı gösteriyordu Tanrıçaya’’ (Özyalçiner, 1995: 49). Verilen ifadede sevgi ve saygı değerleri hem kavram olarak hem de Tanrıçaya duyulan hürmet ve bağlılık olarak yer almıştır.

4.8.6. Erzurum Çifte Minareli Medrese’nin Öyküsü Yarım Kalan Minareler Adlı Öyküde Yer Alan Değerler

Hikâyeye, Anadolu Selçuklu Hükümdarı I. Alaaddin Keykubat’ın kızı Hande Hatun’un, Erzurum’da kendi adına büyük bir medrese yaptırmaya karar vermesi ve

dönemin önemli ustalarından birinin, çırağıyla beraber medreseyi yapmak için gönüllü olmasıyla başlar. Sultanın kızı, çift minareli medrese isteyince usta ve çırak beraber işe koyulur. Fakat usta, çırağın kendisinden daha becerikli ve hızlı olduğunu görünce rahatsız olur. Çırak ise ustasından daha iyi olduğunu görünce eskisi gibi ustasına saygı gösterip hürmet etmez. İkisi de bu olaylardan ötürü hayatını kaybeder. Hikâyede, sıklıkla geçen değerler; saygı, çalışkanlık ve estetik değerleridir. Usta ve çırak arasındaki saygı sürekli vurgulanan bir değer olmuştur. Çırağın ustasına duyduğu saygı ve hürmetin zamanla kaybolması hikâyedeki ana temayı oluşturmaktadır. Medrese ve minarelerin tasviri estetik kavramlar kullanılarak sık sık vurgu yapılması estetik değeri ile ilişkilidir. Aynı zamanda medresenin yapımında gösterilen çalışma ve iş disiplinine de yer verilmesi çalışkanlık değeri ile ilgilidir. Bu değerlerin yanında bilimsellik, dayanışma, sevgi ve aile birliğine önem verme değerleri de hikâyede yer alan diğer değerler olmuştur. Bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

‘‘Minare ustaları da kubbe ustaları gibi gözü pek adamlardı. Minareciler, yerden metrelerce yüksekte iplerle bağlı salınacağı andıran tahta iskelelerde çalışırlardı. Minareler yükseldikçe tehlike de artardı. Çalışırken gökyüzüne asılmış gibi olurlardı. Bir cambaz gibi sallantılı iskelelerin üstünde hem dengelerini sağlamaları gerekiyordu, hem de taşları üst üste yerleştirip aralarına harç koyarak minareyi santim santim gökyüzüne yükseltmeliydiler. Bu hiç de kolay bir iş değildi. Onun için de bu işin ustası olmak güçtü. Her usta minarecinin bir çırağı olurdu. Minareyi çırağıyla birlikte yapardı. Çırak, yıllarca ustanın yanında çalışa çalışa pişerdi. Usta iyice yaşlanınca işi yanında yetiştirdiği çırağına bırakırdı. Çırak ancak o zaman kendi başına minare yapma olanağını elde ederdi. Minarecilik, çoğunlukla babadan oğula geçen bir meslekti. Onun için minare ustalığı Anadolu’daki belli kişilerin belli ailelerin elindeydi. Her dönemde minare ustalarının sayısı birkaç ünlü addan öteye geçemezdi. Cami yaptıran, medrese kurduran herkes bu sayılı ustaların peşine düşerdi. Minarelerin hem sağlam hem de güzel olması gerekiyordu. Güzellikle sağlamlığı bir arada antılaştırmak değme ustaların işiydi’’ (Özyalçın, 1995: 53-54).

Paragrafta, çalışkanlık, estetik ve dayanışma değerleri anlatılanlarla bağlantılı olarak yer alan değerler olmuştur. Minare yapımına değinilmiş, usta ve çırakların yoğun çalışmaları sonucunda meydana geldiklerine vurgu yapılmıştır. Çalışkanlık değeri eylem ve değer olarak en fazla yer alan değer olmuştur. Minarelerin sağlam olması yanında güzel olmasının da önemli olduğu belirtilmiştir. Bu önem estetik değer ile bağlantılıdır.

Ayrıca usta ve çırakların sürekli birlikte ve bir ekip gibi çalışması dayanışma değeri ile ilgilidir.

“Medresenin içinde ve dışında onlarca usta, yüzlerce işçi, ırgat harıl harıl çalışıyordu. Hükümdar da kızı da yapının düzenli bir biçimde ilerleyişinden mutluydular. Mimarbaşını başarısından dolayı kutlayan mektuplar gönderdiler. İşçilere ve ustalara dağıtılmak üzere Selçuklu sarayından armağanlar yollandı. Halk da yükselen yapının güzelliği karşısında hayranlığını gizlemiyordu. ‘Çocuklarımızın okuyacağı bu medresenin adı Hatuniye olsun dediler. Bilim, bilgi onun adıyla yayılsın ülkeye’” (Özyalçın, 1995: 54).

Paragrafta öne çıkan değerler çalışkanlık, estetik ve bilimsellik değerleridir. Çalışkanlık değeri minare yapımında düzenli ve disiplinli bir şekilde çalışan kişilerle bağlantılı olarak yer almıştır. Estetik değeri ise minareyi görenlerin ona yüklediği estetik kavramlarla yer almıştır. Bilimsellik değeri ise medresenin kuruluş amacı ile ilişkili olarak yer almıştır.

“Ustanın çoluğu çocuğu olmadı. Karısı ile tek başına yaşayan bir adamdı. Sanatını öğreteceği, ölünce ustalığını devralacak kimsesi olmadığından küçük yaştan öksüz bir çocuk almıştı yanına. Onu büyütmüş, çırak olarak yanında çalıştırmaya başlamıştı. Her işe birlikte giderlerdi. Hem çırağı hem de oğluydu. Onsuz bir taşı alıp ötekinin üstüne koymazdı. Birbirlerine onca alışmışlardı. Birbirlerinin eli ayağı olmuşlardı. Çalışırken öylesine kaynaşırlardı ki dışarıdan bakınca dört elli bir tek kişi çalışıyor sanılırdı. Taşı kim düzlüyor, harcı kim koyuyor, malayı kim sallıyor belli olmazdı. Tıpkı ustanın kendisi çırakken babasıyla birlikte çalıştığı yıllardaki gibi” (Özyalçın, 1995: 55).

Aile birliğine önem verme, dayanışma ve çalışkanlık değeri paragrafta anlatılanlarla bağlantılı olarak yer alan değerler olmuştur. Minare ustasının ve eşinin, yanına aldıkları çırağı ailelerine almaları ve ona aile bireylerinden biri gibi davranıp sahiplenmeleri aile birliğine önem verme değeri ile bağlantılıdır. Çalışkanlık değeri, usta ve çırağın iş esnasındaki eylemleri ile bağlantılı olarak yer almıştır. Yine minare ustası ve çırağın iş esnasında bir ekip gibi hareket edip, çalışması ise dayanışma değeri ile ilgilidir.

“Çırak bunu dedikten sonra hem ustasının, hem de mimarbaşının elini öptü. Usta, işe başlamadan mimarbaşına seslendi:

‘Mimarbaşı, Hande Hatuna haber sal, ona güzellikte ve sağlamlıkta eşsiz iki kanat dikiyoruz.’ dedi” (Özyalçiner, 1995: 58). Verilen ifadelerde saygı değeri, el öpme eylemi ile ilişkili olarak yer almıştır. Estetik değeri ise yapının estetik tasvirleriyle bağlantılı olarak yer almıştır.

“Çırak babası gibi saygı duyduğu ustasını geçtiğini çok iyi biliyordu. Bunu kendisinin görmesini, yaptığını beğendiğini söylemesini istiyordu. Ama usta bu konuda tınmıyordu” (Özyalçiner, 1995: 59). Saygı değeri bu ifadelerde hem kavram olarak hem de çırağın ustasına duyduğu hürmete karşılık bulamamasıyla bağlantılı olarak yer almıştır.

“Sıcak bir yaz günüydü. Minareler, hemen hemen yarılanmıştı. İkisi de harıl harıl çalışıyordu. İkisinin de elleri makine gibiydi. Taş yerleştiriliyor, harç konuyor, üstüne yeni bir taş ekleniyordu. İkisi de iplerle bağlı iskelelerin üstündeydi. Çırak, yaptığı işi öylesine beğenip yükselen minaresinin güzelliğine öylesine kapılmıştı ki, kendisini usta, ustasını da çırağı gibi gördü bir an. Bu duygunun sarhoşluğu içinde, ustasının birlikte çalışırlarken ona yaptığı gibi, ‘Hey usta, oradan bana bir su getiriver’ dedi. Sesi üst perdeden çıkmıştı. Bunu duyan usta, çalıştığı iskelenin üstünde bir an donup kaldı. ‘boynuz kulağı geçti demek’ dedi. ‘Usta çırak oldu, çırak da usta’. Beyninden vurulmuşa dönmüştü. Şaşkınlıktan elindeki malayı aşağı düşürdü. Ardından minareye yerleştirmek istediği tuğla elinden kayıp düştü. Bir biri ardından düşürdüğü malayla tuğlayı tutmak istercesine aşağıya doğru eğilince gözleri karardı. Tam doğrulacakken dengesini yitirip baş aşağı yere uçtu. Yapı artığı taşların arasına düşüp parçalandı. Bunu gören çırak ne yapacağını şaşırıldı. Elinde malasıyla kendini minarenin tepesinden aşağı bıraktı. Çırak da ustasının az ötesine düştü. Yapı artığı taşların arasında cansız uzanıp kaldı” (Özyalçiner, 1995: 60).

Paragrafta, anlatılanlarla bağlantılı olarak; saygı, çalışkanlık ve estetik değerleri yer almıştır. Çırağın bir an için, ustasına çırağı gibi muamele edip saygı göstermemesi, ustasının hayatına mal olmuştur. Saygı değeri bu paragrafta hayati bir değer olarak karşımıza çıkmıştır. Usta ve çırağın hiç dinlenmeden aralıksız çalışması, çalışkanlık değeri ile doğrudan ilgilidir. Ayrıca çırağın, yaptığı minarenin güzelliğiyle kendinden geçmesi estetik değeri ile bağlantılıdır.

‘‘Mimarbaşı, medresenin kalan bölümlerinin yapımını çabuklaştırdı. Acıklı olayı saraya duyurdu Minareleri aynı güzellikte tamamlayabilecek başka iki ustanın daha bulunamayacağını bildirdi. Sarayın da onayı ile minarelere kimsenin elini dokundurtmadı. Öylece bıraktırdı’’ (Özyalçın, 1995: 60). Paragrafta, minarelerin tamamlanamamasının sebebi olarak, onları aynı güzellik ve sağlamlıkta yapacak başka iki ustanın olmayışı olarak belirtilmiştir. Minarelerin tamamlanmasında estetik görünüşünün önemli olduğuna vurgu yapılması estetik değeri ile bağlantılıdır.

4.8.7. İstanbul Surlarının Öyküsü Surların Üstünde Can Veren İmparator Adlı Öyküde Yer Alan Değerler

Hikâye, İstanbul’un ilk zamanlarında yapımına başlayıp tamamlanan ve şehri kuşatan bu surlar hakkında detaylı bilgiler verilerek başlamaktadır. Güçlü ve aşılmaz olarak nitelendirilen bu surlar Türklerin azmiyle 1453 yılında İstanbul’un fethi ile aşıldığı anlatılmış, Fatih Sultan Mehmet ve askerlerinin vatanperver, bağımsız ve saygılı tutumlarına vurgu yapılmıştır. Hikâyede öne çıkan değerler; barış, saygı, vatanseverlik ve bağımsızlık değerleridir. Fatih Sultan Mehmet için İstanbul’un fethi son derece önemli olsa da savaşın daha fazla sürmemesi için çabalamış ve en yakın vadede barış ve huzur ortamına kavuşmak istemiştir. Bundan dolayı barış değerine ulaşılabilir. Bayrak ve flamanın devletlere ait olması bağımsızlık, Fatih’in yöneticilere saygı çerçevesinde yaklaşması saygı değeri ile ilgilidir. Komutan ve askerlerin canını düşünmeden korkusuzca savaşması ise vatanseverlik değeri ile ilgilidir. Bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

‘‘Kalenin bedenlerine değerli taşlarla bezeli haçlar konur, işlemeli sancaklar, flamalar asılırdı. Kentin 366 yerinde, ayrı ayrı trampetler borular çalınır, davullar vurur, org ve çan sesleri ortalığı kaplardı’’ (Özyalçın, 1995: 72). Verilen ifadelerle bağlantılı olarak yer alan değer bağımsızlık değeridir. Çünkü kaleye asılan bayrak ve flamalar bir devletin bağımsız olduğunu kanıtlar niteliktedir.

‘‘Ne yapılsa boşunaydı. İstanbul, dört bir yandan kuşatılmıştı. Kentin ele geçirilmesi gün meselesiydi. Padişah II. Mehmet, daha fazla kan dökülmesini istemiyordu’’ (Özyalçın, 1995: 74). Bu alıntıda öne çıkan değer barış değeridir. Padişah daha fazla kişinin zarar görmek istemediğini belirterek artık savaşı bitirmek istediğini belirterek barış yanlısı bir tutum sergilemiştir.

“29 Mayıs sabahının ilk ışıkları ortalığı aydınlattığında yeniçerilerin önünde savaşan Ulubatlı Hasan, otuz arkadaşıyla birlikte surların üstüne tırmanıyor ve Türk bayrağını oraya dikiyordu. Ulubatlı Hasan, bayrağı diktikten sonra şehit oldu. Ardından yeniçeriler, surları aşarak kente girdi” (Özyalçiner, 1995: 74). Bağımsızlık ve vatanseverlik değerleri alıntılardaki ifadelerle bağlantılı olarak yer alan değerler olmuştur. Surlara dikilen bayrak, bağımsızlık sembollerinden biridir. Aynı zamanda Ulubatlı Hasan’ın toprak için şehit olması vatanseverlik değeri ile ilgilidir.

“Fatih, kente girdikten sonra, ölümler arasında imparatorun cesedini buldurup ona saygı göstermiş, imparatorlara yakışan bir törenle gömülmesini sağlamıştır” (Özyalçiner, 1995: 75). Saygı hem kavram olarak hem de Fatih’in Bizans İmparatoruna gösterdiği hürmet olarak yer almıştır.

4.8.8. Kız Kulesinin Öyküsü Kral Kızının Yazgısı Adlı Öyküde Yer Alan Değerler

Hikâye, Artemis Tapınağı’nda birbirine âşık ama karşı kıyılarda oturan iki genç insanın başından geçenlerle başlar. Leandros adındaki delikanlı karşı kıyıda yaşamaktadır. Sevdiği kız Hero ise Artemis Tapınağı’nda yaşamaktadır. Yazın yüzerek karşıya geçmektedir. Fakat sonbaharda sular yükselince karşıya geçmemesi gerekir fakat kıza duyduğu sevgi onu karşıya geçmek içine denize iter ve boğularak ölür. Öykünün ikinci kısmında ise yıllar sonra aynı kıyıda kurulan Bizans İmparatorunun kızının başından geçen olaylar anlatılmaktadır. Uzun yıllar çocuğu olmayan kral, ailesinde mutsuzdur. Yıllar sonra çocuğu olur ve mutludur. Fakat yaşlı bilginin kızının 18 yaşına gelince bir yılan tarafından ısırılacağını söylemesiyle, mutluluğu kısa sürer. Kızına duyduğu yoğun sevgiden dolayı, onu yıllar önce boğulan Leandros için yapılan eski kuleye yerleştirir. Fakat tüm tedbirlere rağmen kız 18 yaşına geldiğinde yılan tarafından ısırılır ve ölür. Hikâyede öne çıkan değer sevgi değeridir. Hikâyenin birinci bölümünde iki genç insanın birbirine duyduğu hissi duygular ve hikâyenin ikinci kısmında imparatorun kızına duyduğu sevgi sık sık vurgulanmıştır. Bundan dolayı sevgi değeri hikâyede sık sık tekrarlanan bir değerdir. Bunun yanında estetik ve aile birliğine önem verme değeri de hikâyede yer alan diğer değerler olmuştur. Bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“Bu bayramlardan birinde karşı kıyıdan Leandros adlı yakışıklı bir delikanlı da gelmişti. Bayrama ilk kez katılıyordu. Hero ise Artemis Tapınağında yaşayan güzel bir

kızdı” (Özyalçiner, 1995: 78). Verilen ifadelerde genç kız ve genç adamın görünüşleri tasvir edilirken estetik kavramlardan yararlanılmıştır. Bundan dolayı estetik değeri bu ifadelerde yer alan bir değer olmuştur.

‘‘Bayram sona erince ayrılmaları gerekiyordu. Ama onlar, ayrılmak istemiyorlardı. Hero, ‘üzülme, gelecek yıl yeniden buluşuruz. Seni beklerim,’ dedi. Leandros, ‘Olanaksız’ diye karşılık verdi. ‘Bir yıl bekleyemem. Bir yıl çok uzun bir süre. Seni sık sık görmeliyim. Sık sık buluşmalıyım seninle’’ (Özyalçiner, 1995: 78).

‘‘Ama Leandros yanılmıştı. Işığın başındaki Hero değildi. Tapınak yöneticisi de ışığı özellikle söndürmüştü. Leandros, denizin ortasında azgın dalgaların arasında çarpına çarpına boğuldu. Bu durumu öğrenen Hero da ertesi sabah kendini tapınağın kulesinden attı’’ (Özyalçiner, 1995: 79). Paragraflarda, anlatılanlarla bağlantılı olarak yer alan değer sevgi değeridir. Sevgi değeri iki insanın birbirine göstermiş olduğu derin bağlılık ve fedakârlık alt boyutları ile verilmiştir.

‘‘İmparatorun uzun süre çocuğu olmamıştı. Tacını, tahtını bırakacağı kimsesi yoktu. Buna çok üzülmüyordu. Sonunda bir kızı oldu. İmparator buna çok sevindi. Kızının doğum gününü ülkesinde bayram ilan etti. Her yıl doğum günü bayramı görkemli bir biçimde kutlanıyor, prenses de gittikçe büyüyor. Büyüdükçe serpilip güzelleşiyordu’’ (Özyalçiner, 1995: 80).

Paragrafta öne çıkan değerler, sevgi, aile birliğine önem verme ve estetik değerleridir. İmparatorun çocuğu olmamasında dolayı üzülp endişelenmesi aile birliğine yapılan bir vurgudur. İmparatorun kızı olduktan sonra ona duyduğu ilgi ve alaka sevgi değeri ile bağlantılıdır. İmparatorun kızının güzelliğine yapılan vurgu ise estetik değeri ile ilgilidir.

4.8.9. Kız Taşının Öyküsü Günah Taşı Adlı Öyküde Yer Alan Değerler

Hikâyede, bugün İstanbul Fatih’te küçük bir semtin adıyla anılan mermer sütunun öyküsü anlatılmıştır. Bizans İmparatorluğu döneminde günah taşı olarak adlandırılan bu sütun söylencelere göre günah işleyen kişilerin altından geçmesiyle eğilir ve günahlarını belli edermiş. İmparatorun baldızı, suçlu olmadığı halde halk ve imparator tarafından dürüstlüğüne inanılmayarak suçlanmış ve cezalandırılmıştır. Hikâyede dürüstlük, duyarlılık, adalet ve estetik değerleri ön plana çıkan değerler olmuştur. Öyküde sık sık estetik kavramlara yer verilmesi estetik değeri ile ilgilidir, doğru söylediği halde

cezalandırılan genç kadının yaşadıkları ise dürüstlük ve adalet değerleri ile bağlantılıdır. Öyküde yer alan diğer değerler, yardımseverlik, sevgi, saygı ve aile birliğine önem verme değerlerdir. Bu değerlerin yer aldığı alıntılar şunlardır:

“*Bu sütunun üstünde aşk ve sevgi Tanrıçası diye bilinen çok güzel bir kadın olan Afrodit’in heykeli yer alıyordu*” (Özyalçiner, 1995: 85). Sevgi hem kavram olarak hem de değer olarak cümlede yer almıştır. Aynı zamanda Afrodit’in güzelliğine vurgu yapılması estetik değeri ile bağlantılıdır.

“*Bizans imparatorlarından Jüsten’in çok güzel bir baldızı vardı. Güzel olduğu kadar da iyiliksever bir kızdı. Herkesin yardımına koşar, güler yüz gösterirdi*” (Özyalçiner, 1995: 86). Öyküdeki bu alıntıda imparatorun baldızının güzelliği ve insanlara yardım ettiğine vurgu yapılmıştır. Bu ifadeler estetik ve yardımseverlik değerleri ile bağlantılıdır.

“*Öğretmen evliydi. Karısı da bebek bekliyordu. Öğretmen, yalnızca kıza söylemişti bunu. Onun için kız her gün sarayın kapısında öğretmenden ayrılırken bir çiçek koparıp delikanlıya verirdi. Bu kızın öğretmenin karısına gönderdiği her günkü armağandı*” (Özyalçiner, 1995: 86). Genç kızın öğretmeni ve ailesine duyduğu sevgi ve önem, aile birliğine önem verme ve sevgi değeri ile bağlantılıdır.

“*Tam bu sırada kötü yüreklielerin bekledikleri oldu. Öğretmenin gebe karısı bir gece birdenbire sancılanıp öldü. Bunu fırsat bilen dedikoducular, öğretmenin karısının Jüsten’in güzel baldızı yüzünden karnındaki çocukla canına kıydığını yaydılar. Jüsten, bu durum karşısında öğretmeni saraydan attırdı. Baldızının da günahkâr olup olmadığının sinanması için Kız taşının altından geçirilmesini buyurdu. Ama kız bu buyruğa karşı çıktı. ‘Saygıdeğer imparatorumuz da bilir ki, Kız taşı günahkârların taşıdır. Bense günahsızım. Ak bir mermer kadar temizim. Onun için o kara taşın altından geçiremezsiniz beni.’ Jüsten, o zaman, ‘Artık günah benden gitti sevgili baldızım’ dedi.’ Sinanmayı kabul etmemekle kendi ölüm yargını sen kendin verdin.’” (Özyalçiner, 1995: 87).*

Paragrafta, imparatorun baldızı, imparatora saygı duyduğunu belirtmiş ve dürüst olduğu konusunda ısrar etmiştir. Buna rağmen imparator, kızın tüm çabasına rağmen duyarsız kalarak ona inanmamış ve adil davranmamıştır. Bu ifadeler dürüstlük, adalet, duyarlılık ve saygı değerleri ile bağlantılıdır.

4.8.10. Rumelihisarı'nın Öyküsü Bir Öküz Derisi Kadar Adlı Öyküde Yer Alan Değerler

Hikâyede, Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde yapımı gerçekleştirilmiş ünlü Rumelihisarı'nın öyküsü anlatılmıştır. İstanbul'un fethinden önce uzun süre hazırlıklar yapan II. Mehmet, dedesi Yıldırım Bayezid Dönemi'nde yapılan Anadolu Hisarı'nın tek başına yeterli olmadığını düşünerek, başka bir hisar yapımı için devlet adamları Çandarlı Halil, Zağanos, Saruca ve Şehabettin Paşalara danışır. Fakat Çandarlı, padişahın hisar yaptırmak istedikleri toprağın Bizans toprağı olduğunu belirterek onu uyarır. Fatih ise adil ve dürüst tavrıyla bu durumun üstesinden geleceğini belirtip hisarın yapımının gerçekleştirilmesini sağlar. Öyküde öne çıkan değerler, dürüstlük ve adalet değerleridir. Padişahın hisar yapımında, Bizansa ait toprakları ihlal etmemesi adalet, bu konu da yalan ve hileden uzak durması dürüstlük değerleri ile ilgilidir. Hisar yapımında çalışkanlık değerine de sık sık yer verilmiştir. Aynı zamanda saygı, sorumluluk ve dayanışma değerlerine de yer verilmiştir. Bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“Yapıma, 26 Nisan 1452 günü başlandı. Padişahın yaptığı hesap ve planlara göre mühendisler, kalfalar, ustalar, işçiler arasında iş bölümü yapıldı. Herkes, kalenin belli bir bölümünün yapımından sorumlu olacaktı. Buna göre padişah, hisarın deniz kıyısı bölümünün yapımını üstleniyordu. Padişahın üç paşası da hisarın üç ana kulesinin yapımından sorumluydular. Deniz kıyısındaki kule Halil paşanın kara yönündeki iki kuleden biri Zağanos Paşa'nın öteki de Saruca Paşanıydı. Geri kalan bölümleri de öteki mühendislerle kalfalar bölüştüler. Görülmemiş hızla bir çalışma başladı” (Özyalçiner, 1995: 104). Paragrafta, işçiler arasında iş bölümü olması dayanışma değeri ile ilgilidir. Paşaların hisarın yapımında sorumluluk üstlenmesi sorumluluk değeri ile ilgilidir. Aynı zamanda son derece yoğun bir çalışma yapıldığı son cümlede vurgulanmıştır. Bu durum da çalışkanlık değeri ile ilgilidir.

“Çalışmalar tam bir yarışma durumunu aldı. Duvarlar kısa sürede yükseldi. İri taşların arasıyla duvarların köşeleri demirden, kurşundan yapılmış sağlam kelepçeler ve dayanıklı kerestelerle sıkı bir biçimde birbirine tutturularak bağlanıyordu” (Özyalçiner, 1995: 104-105). Verilen ifadelerde hisar için yapılan çalışmaların rekabeti ve yoğunluğu çalışkanlık değeri ile ilgilidir.

“Konstantin, gönderdiği mektupta aralarındaki anlaşmaya göre, Türklerin bir öküz derisi kadar yerle yetinmeleri gerektiğini, padişahın hileyle ele geçirdiği toprakların

üstündeki yapılarla birlikte kendisine geri vermesini istediğini, hak ve adalet kurallarının bunu böyle buyurduğunu anımsatarak belirtiyordu. Padişah, Konstantin'in mektubunu okuyunca çok kızdı. Elçilere dönerek şunları söyledi: ' İmparatorunuza söyleyin hile düzen bize yakışmaz. Biz ne dediysek onu yaptık. Anlaşmamızda ne yazıyorsa onu uyguladık. '' (Özyalçın, 1995: 105).

Paragrafta Bizans İmparatoru, Fatih Sultan Mehmet'e yazdığı mektupta haksızlık yaptığını belirtmiştir. Fakat Fatih Sultan Mehmet gönderilen elçiye, anlaşmaya sadık kaldığını göstermiş oldukları tutumun dürüst ve adil bir tutum olduğunu belirtmiştir. Öyküdeki bu ifadeler dürüstlük ve adalet değerleri ile ilgilidir.

''Bizans elçisi padişahın önünde diz çökerek,

-Yüce sultanım, size bir sorum var, '' dedi. Bu koskoca kalenin bir öküz derisi kadar yerin dışına taşmadığını mı söylemek istiyorsunuz?'

'Evet'

O zaman Bizans 'la yaptığınız anlaşmaya göre bunu kanıtlamamız gerekir.

Padişah, gülümseyerek cebinden kocaman bir deri yumak çıkardı. Elinde tuttuğu bu sırim yumağını havaya kaldırdı:

-Gördüğünüz gibi bu bir sırim yumağıdır. Bir öküz derisinden ince ince kesilerek metrelerce sırim elde edilmiştir. Şimdi bu sırimin bir ucunu kalenin bir başından tutup öteki başına dek dolandıracağız. Bir santimlik bir artma bile olursa anlaşmayı çiğnediğimi kabule hazırım '' (Özyalçın, 1995: 105-106).

Hikâyedeki bu konuşma metninde, elçinin padişaha hitap tarzı, saygı değeri ile ilişkilidir. Fakat ifadelerde asıl vurgulanmak istenen padişahın, hisar yapımında haksız ve adaletsiz bir tutum sergilemediğidir. Padişahın bu tavrı da adalet değeri ile ilgilidir. Ayrıca padişahın haksız bir durum hakkında direktmesi duyarlılık değeri ile ilgilidir.

4.8.11. Selimiye'nin Öyküsü Çocuk Doğru Söyledi Adlı Öyküde Yer Alan Değerler

Hikâye, Osmanlı padişahlarından II. Selim'in gördüğü rüyayla başlar. Rüyasında öldürttüğü kardeşi Bayezid'i gören II. Selim, çok sevdiği ve saygı duyduğu başmimarı Mimar Sinan'ı çağırarak kendisi için büyük bir cami inşa etmesini ister, Cami, Mimar

Sinan ve işçiler tarafından Edirne’de inşa edilir. Küçük bir çocuk cami bittikten sonra, caminin minaresinin eğri olduğunu söyler. Mimar Sinan, çocuk ikna olana kadar minareyi halatla aşağı çeker hâlbuki Sinan Paşa’nın amacı camisine yönelik en ufak eleştirinin önüne geçmektir. Çünkü bu eser onun ustalık eseri olacaktır. Saygı ve estetik değerleri hikâyede vurgu yapılan değerler olmuştur. Padişah II. Selim ve Mimar Sinan’ın birbirine duyduğu saygı ve hürmet sık sık tekrar edilmiştir. Mimari yapıların, güzelliğine sık sık vurgu yapılmıştır. Bu da estetik değeri ile ilgilidir. Bu değerlerin yanında sevgi ve bilimsellik değerleri de hikâyede yer alan değerler olmuştur. Bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“Kanuni Sultan Süleyman öldüğünde Osmanlı ülkesi en görkemli dönemini yaşıyordu. Devletin yönetimi Sokullu Mehmet Paşa gibi becerikli bir sadrazamın elindeydi. Onun için Kanuni’nin yerine başa geçen oğlu II. Selim, devlet işleriyle pek ilgilenmedi. Onun en çok hoşlandığı şey, sarayına, bilginleri, şairleri toplayıp onlarla sohbet etmektir. En çok saygı duyduğu kişi de sarayın mimarbaşı olan aksakallı koca Sinan’dı. Padişah onu Aksakal diye çağırırdı. Dedesi gibi severdi” (Özyalçiner, 1995: 108). Paragrafta, II. Selim’in Mimar Sinan’a duyduğu hürmet ve sevgi ifade edilmiştir. Padişahın aynı zamanda sarayda sanatçı ve bilim insanlarına karşı gösterdiği saygı ve ilgiye de dikkat çekilmiştir. Bu ifadeler sevgi, saygı ve bilimsellik değerleri ile bağlantılıdır.

“Öyleyse iyi dinle! Ölen kardeşim şehzade Mehmet’in anısına babamın yaptırdığı Şehzadebaşı camisinin karşısına babam için ulu Süleymaniye’yi yaptın. İki de birbirinden güzel oldu. Şimdi senden isteğim, Süleymaniye’nin karşısına da benim adıma bir cami yapacaksın. Ama yaptıklarının en görkemlisi olmalı Sultan Selim’in adıyla anılacak olan bu cami” (Özyalçiner, 1995: 110). Paragrafta II. Selim, Mimar Sinan’ın daha önce yapmış olduğu eserlerin güzelliğine ve görkemine vurgu yapmıştır. Kendisi için yapacağı eserin de aynı güzellik ve görkemde olmasını istemiştir. Padişahın bu ifadeleri estetik değeri ile ilişkilidir.

“Ustalar o zaman, Sinan’a hak verdiler. Bu bilgece davranışını yaşadıkları sürece unutmayacaklarını söyleyerek saygıyla elini öpüp kucaklaştılar” (Özyalçiner, 1995: 114). Cümlede ustaların Mimar Sinan’a göstermiş olduğu bilgelikten dolayı gösterilen hürmet vurgulanmıştır. Bu durum saygı değeriyle bağlantılıdır.

4.8.12. Su Kemerlerinin Öyküsü Kırk Çeşme Suyu Adlı Öyküde Yer Alan Değerler

Hikâye, Osmanlı Devleti'nin en görkemli dönemi olan Kanuni Sultan Süleyman Dönemi ile başlar. Başkent İstanbul, özellikle Kanuni zamanında daha kalabalık bir hal almıştır. Bayındırlığa önem veren padişah döneminde birçok mimarı eser yapılmıştır. Fakat yazın kalabalık olan şehrin suları bir de bu yapılara dağılınca susuzluk önemli bir sorun haline gelmiştir. Bunun üzerine Kanuni çözüm arayışlarına girmiştir. Atıyla avdayken tesadüf olarak bulduğu Kâğıthane suyunun bir kolunu, şehre ulaştırmak için Başmimar Sinan Paşa'ya danışarak su kemerleri yapmaya karar verirler. Hikâyede, padişahın halkına karşı adil ve ilgili oluşu, bunun karşılığında halkın da kendisini sevdiği belirtilmiştir. Bu durum adalet, duyarlılık ve sevgi değerleri ile bağlantılıdır. Adalet ve sevgi değerleri hikâyede anlatılmak istenenlerle bağlantılı olarak vurgulanan değerlerdir. Bunun yanında estetik, saygı, dayanışma, yardımseverlik ve bilimsellik değerleri de hikâyede yer alan diğer değerler olmuştur. Bu değerlerin geçtiği ifadeler şunlardır:

“Türk donanmasına Sokullu Mehmet Paşa komuta ediyordu. Denizden de karadan da ülke en iyi biçimde korunuyordu. Bu yüzden halk mutluydu. Padişahını seviyordu. Padişah da halka iyi davranıyordu” (Özyalçiner, 1995: 118). Verilen alıntıda, padişahın halka karşı adil ve insancıl bir tutum sergilediği belirtilmiştir. Bunun karşılığında halkın da padişahı sevdiği belirtilmiştir. Bu ifadeler adalet, duyarlılık ve sevgi değerlerini beraberinde getirmiştir.

“Rüstem paşa, yerlere kadar eğilerek, 'Suyollarımız eskimiştir padişahım,' dedi” (Özyalçiner, 1995: 120). Padişaha duyulan hürmetin belirtildiği bu ifade saygı değeri ile bağlantılıdır.

“Bin bir direk, Çukur bostan gibi eski Bizans sarnıçlarının bu sudan beslendiği anlaşılıyor. Şimdi her biriniz tez bana Bizans'ın suyolları, kemerleri, bentleri, çeşmeleri, sarnıçları hakkında araştırma yapacaksınız. Bilgi getireceksiniz” (Özyalçiner, 1995: 121). Padişahın vezirlerinden bilgi toplayıp araştırma yapmalarını istemesi bilimsellik değeri ile ilgilidir.

“Sinan kesin bir biçimde, 'Bunun iki yolu vardır.' dedi. 'Birincisi: bunca kulunuz var, bir buyruğunuzla hepsi işin bir ucundan tutarsa da çarçabuk tamamlarız. İkincisi, ücret karşılığında herkese iş vermek” (Özyalçiner, 1995: 122). Verilen ifadelerde, Mimar Sinan işçilerin birbiriyle destek halinde olursa işin erken biteceğini belirtmektedir.

İşçilerin birbirine yardım ve destekte bulunmasını istemesi, yardımseverlik ve dayanışma değerleri ile ilgilidir.

“Kemer, yemyeşil vadinin masmavi gökyüzüyle birleştiği yerde bir tepeden öteki tepeye asılmıştı sanki. Vadi çiçekler içinde göz alabildiğine yemyeşil uzanıyor, kemerse masmavi gökyüzünde asılı duruyordu. Padişah hayranlıktan donup kaldı. Şimdiye kadar böyle güzel bir kemer görmemişti. Onca saray, kervansaray, han, hatta kale görmüştü. Nice güzel köprülerden geçmişti. Ama bu kemerlerin güzelliği hiçbirine, hiçbir şeye benzemiyordu. Vadiye asılmış bir pırlanta gerdanlık sanki” (Özyalçın, 1995: 123). Paragrafta, kemerin tasviri yapılırken güzelliğini belirtecek birçok kelime ve kavram kullanılması estetik değeri ile bağlantılıdır.

4.8.13. Süleymaniye Camisinin Öyküsü Mücevherli Minare Adlı Öyküde Yer Alan Değerler

Hikâye, Kanuni Sultan Süleyman döneminde Başmimar Sinan Paşa tarafından yapılan Süleymaniye Camisinin yapımı esnasında, Mimar Sinan ve padişahın, dönemin İran Sultanı Şah Tahmasb ile yaşadığı olayı konu almaktadır. Cami yapımına ara verilmesi üzerine, Şah Tahmasb’in ülkesinde Kanuni’nin eskisi gibi hazineyi doldurmadığı dedikoduları yayılmıştır. Kanuni bu davranışları kendisine saygısızlık olarak nitelendirmiş, şahın kendisine gönderdiği mücevherleri caminin temelini koyması için Sinan Paşa’ya vermiştir. Hikâyede sık tekrar edilen değerler saygı ve çalışkanlık değerleridir. Halk ve mimarın padişaha gösterdiği hürmet saygı değeri ile ilgilidir. Caminin yapım aşamasında işçilerin gösterdiği çaba ve azim ise çalışkanlık değerleri ile ilgilidir. Bunun yanında hikâyede estetik değeri de yer almıştır. Bu değerlerin yer aldığı ifadeler şunlardır:

“Sinan, padişahın önünde yerlere kadar eğildi.

‘Buyruğunuz başım üstünedir’ dedi” (Özyalçın, 1995: 126). Mimar Sinan’ın padişahı büyük bir hürmetle selamlaması saygı değeri ile bağlantılıdır.

“Önce temel kazılmaya başlandı. Kazmacılar durup dinlenmek bilmiyordu. Gece gündüz demeden çalışıyordu” (Özyalçın, 1995: 128).

‘Bu sırada ülkenin dört bir yanından ırgatların en güçlüleri, taş ustalarının en hünerlileri, duvarcılarının en ünlüleri aranıp bulundu. Hızlı bir çalışma başladı. Haliç’e bakan bu çıplak tepe bir anda arı kovanına dönmüştü” (Özyalçın, 1995: 128-129).

‘‘Ertesi gün, elçi yapım alanına geldi. İşçiler, her yanda harıl harıl çalışıyordu’’ (zyalıner, 1995: 131). Verilen üç alıntıda da alışkanlık değeri işçilerin göstermiş olduğu çaba, azim ve emek alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur.

‘‘Kanuni, mektuba da armağanlara da çok kızdı. Tahmasb’in davranışını saygısızca bulmuştu’’ (zyalıner, 1995: 130). Alıntılanan bu cümlede saygı değeri, İnan hükümdarının, Osmanlı hükümdarına gösterdiği hrmetsizlikle bağlantılı olarak yer almıştır.

‘‘Yüzlerce usta elin yonttuğu, bir o kadar işçinin sırtında taşıdığı sonra da üst üste dizdiği ak taşlarla kara taşlardan oluşan aynı minare, kara, yağmura, fırtınaya, depremlere bana mısın demeden dimdik ayakta kaldı. Sağlamlığı ile güzelliğini günümüze kadar korudu. Mücevherlerin aldatıcı parıltısı yerine, sağamlık güzelliğin simgesi oldu’’ (zyalıner, 1995: 131-132). Paragrafta, anlatılanlarla bağlantılı olarak yer alan değer estetik değeridir. Fakat bu sefer estetik, eserin görünüşünde değil sağlamlığı ve kalıcılığıyla ilişkili olarak yer almıştır.

4.8.14. Truva’nın yks Tahta At Adlı ykde Yer Alan Değerler

Hikâye, Truva Hükümdarı Kral Primos’un kk oğlu Paris’in Isparta Kralı Menelaos’un karısı Helen’i kaırmamasından sonra, Truva’ya savaş açmasıyla başlamaktadır. Yunan yarımadasının en güçlü komutan, kral ve savaşçılarını yanına alan Ispartalılar, Truvalılarla çok büyük ve uzun süreli bir savaş gerçekleştirirler. Savaş esnasında Priamos’un büyük oğlu Hektor ldrlse de surları açmak imknsızdır. Bunun zerine Ispartalıların nl komutanı Odysseus, gizlice şehre girip akıl tanrıçası Athena’nın büyük tapınağında bulunan tahtadan atı alar. Kk tahta attan ilham alan Odysseus, tahtadan büyük bir at yapıp silah arkadaşlarıyla gövdesine girer. Böylelikle atı Truva’ya getirerek şehri kuşatmayı başarırlar. Hikâyede, insan ve yapı tasvirleri yapılırken estetik kavramlardan yararlanılmıştır. Bundan dolayı estetik hikâyede tekrar eden bir değer olmuştur. Ayrıca uzun bir savaş dönemi ve öncesinde şehirde süren barış ve huzur ortamına vurgu yapılması barış değeri ile doğrudan ilgilidir. Bunun yanında bağımsızlık, yardımseverlik ve tasarruf değerleri de öyküde yer alan diğer değerler olmuştur. Bu değerlerin yer aldığı ifadeler şunlardır:

‘‘Truva, güzel yapıları, görkemli tapınakları ve göz alıcı saraylarıyla çok zengin bir kentti. Halkının mutlu bir yaşamı vardı. Ticaret ve madencilikle geçiniyor, komşuları olan Trakyalılar ve Asyalılarla barış içinde yaşıyorlardı. Yıllarca yetecek kadar yiyecek

vardı ambarlarında'' (Özyalçiner, 1995: 134). Paragrafta, yapıların güzelliğine vurgu yapılması estetik değeri, halkın barış ve mutluluk içinde yaşaması barış değeri, ambarlarında uzun süre yetecek yiyecek biriktirmeleri ise tasarruf değeri ile örtüşmektedir.

''Paris, daha ince duygulu güzel yüzlü bir delikanlıydı. Delikanlı olunca komşu ülkeleri dolaşmaya çıktı. Yunanistan'da Isparta kralı Menelaos'un güzel karısı Helen'i görüp beğendi. Onu Truva'ya kaçırarak babasının sarayına getirdi'' (Özyalçiner, 1995: 136). Paragrafta öne çıkan değer estetik değeridir. Paris ve Helen'in güzelliğine vurgu yapılmış, böylece estetik kavramlar kullanılmıştır.

''Truvalılara dostları Trakya kralları ile Asya kralları asker ve yiyecek göndererek yardımcı oluyorlardı. Yunan yarımadasından gelenlerse Limni Adasından yardım alıyor. Savaş araç ve gereçlerinin eksiklerini yiyecek ve içeceklerini oradan sağlıyorlardı'' (Özyalçiner, 1995: 136). Yardımseverlik değeri hem kavram olarak hem de devletlerin birbirine destek olması alt boyutu ile yer almıştır.

''Tanrıça Athena kızgınlığını unutup yeniden yüzünüze gülecek, bolluk, bereket, barış, mutluluğun sevinciyle dolup taşacaksınız.'' (Özyalçiner, 1995: 139). Verilen ifadede barış değeri hem kavram hem de değer olarak yer almıştır.

''Böylece Akhaialılar, Truva'yı bütün zenginliği ile ele geçirip topraklarını genişlettiler. Çanakkale Boğazına egemen oldular. Menelaos da kaçırılan karısı güzel Helen'i Truvalılardan geri aldı. Isparta'yı kendi sarayına götürmek üzere bekleyen gemisine bindirdi'' (Özyalçiner, 1995: 140). Paragrafta, bir devletin başka bir devletin topraklarını ele geçirip egemenlik sağladığı belirtilmiştir. Bu durum, bağımsızlık değeri ile ilgilidir. Ayrıca kralın eşinin güzelliğine yapılan vurgu ise estetik değeri ile ilgilidir.

Tablo 11

Sekizinci Alt Probleme Dair Bulgular (Anıtların Öyküsü Adlı Çocuk Kitabında Yer Alan Değerlere Ait Bulgular)

Değer No	Değerler	Kitap Sayfa No	Frekans
1	Adalet	87, 105, 106, 118	4
2	Aile Birliğine Önem Verme	13, 14, 15, 49, 55, 80, 86	6
3	Bağımsızlık	13, 15, 16, 33, 34, 72,74, 140	8
4	Barış	40, 74, 134, 139	4
5	Bilimsellik	54, 108, 121	3
6	Çalışkanlık	33, 34, 47, 53, 54, 55, 60, 104, 105, 128, 129	10
7	Dayanışma	23, 33, 34, 40, 53, 54, 55, 104, 122	7
8	Duyarlılık	87,118,105,106	3
9	Dürüstlük	87, 105	2
10	Estetik	27, 35, 36, 43, 48, 53, 54, 58, 60, 78, 80, 86, 110, 114, 123, 131, 132, 134, 136, 140	19
11	Eşitlik	13,14,15	2
12	Özgürlük	33, 34	1
13	Saygı	12, 13, 25, 27, 28, 49, 58, 59, 60, 75, 87, 105, 106, 108, 114, 120,126, 130	16
14	Sevgi	13, 14, 15, 20, 27, 40, 49, 79, 80, 85, 86, 108, 118	12
15	Sorumluluk	23,104	2
16	Tasarruf	21, 134	2
17	Vatanseverlik	16, 74	2
18	Yardımseverlik	13, 14, 15, 16, 86, 122, 136	6
Toplam Değer Sayısı			109

Tablo 11 incelendiğinde *adalet* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 4, *aile birliğine önem verme* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 6, *bağımsızlık* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 8, *barış*

değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans sayısı 4, *bilimsellik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değerleri 3, *çalışkanlık* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değerleri 10, *dayanışma* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 6, *duyarlılık* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 3, *dürüstlük* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin frekans değeri 2, *estetik* değerine ait kavram, cümle ifade yer aldığı frekans değeri 19, *eşitlik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 2, *özgürlük* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 2, *saygı* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 16, *sevgi* değerine ait kavram, cümle ve ifade ve yer aldığı frekans değeri 12, *sorumluluk* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 2, *tasarruf* değerine ait kavram, cümle ve ifade ve yer aldığı frekans değeri 2, *vatanseverlik* değerine ait kavram, cümle ve ifade ve yer aldığı frekans değeri 2, *yardımseverlik* değerine ait kavram, cümle ve ifadelerin yer aldığı frekans değeri 6 olarak tespit edilmiştir.

Tablodan hareketle, *Anıtların Öyküsü* adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan tüm değerler tespit edilmiştir. En çok vurgulanan değerler; çalışkanlık, estetik, saygı ve sevgi değerleridir. Eşitlik, özgürlük, sorumluluk, tasarruf ve vatanseverlik değerleri kitapta yer almasına rağmen en az sıklıkta tekrar eden değerler olmuştur.

Kitaplardaki değerler kendi boyutuyla tek tek detaylı bir şekilde izah edildikten sonra sekiz kitaptaki değerlerin toplu olarak görülmesi adına aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo 12

İncelenen Çocuk Kitaplarında Toplam Değer Frekansları

Değerler	Garip Nasıl Okuyacak	Tarihten Öyküler	Kırmızı Çini Kase	Devlet Kuşu	Ölümsüzleşen	Değerli Keloğlan Bir Gün	Sabırtaşı Çatladı	Anıtların Öyküsü	Frekans Değeri
1.Adalet	1	1	-	5	6	9	2	4	28
2.Aile Birliğine Önem Verme	2	2	5	5	2	11	3	6	36
3.Bağımsızlık	-	4	-	-	1	-	3	8	16
4.Bariş	-	1	5	1	-	-	1	4	12
5.Bilimsellik	-	5	-	2	5	-	-	3	15
6.Çalışkanlık	1	5	3	2	5	9	-	10	35
7.Dayanışma	1	5	1	1	2	4	-	7	21
8.Duyarlılık	3	1	-	-	2	2	-	3	11
9. Dürüstlük	-	-	-	3	2	3	1	2	11
10.Estetik	3	1	7	4	2	9	7	19	52
11.Eşitlik	1	2	2	6	-	3	5	2	21
12.Özgürlük	1	1	-	6	1	1	2	1	13
13.Saygı	-	2	3	4	3	6	1	16	35
14.Sevgi	2	4	4	7	6	9	11	12	55
15. Sorumluluk	2	1	-	-	-	9	-	2	14
16.Tasarruf	-	-	1	2	-	2	-	2	7
17.Vatanseverlik	-	4	-	-	2	-	1	2	9
18.Yardımseverlik	3	3	1	3	3	13	7	6	39
Toplam Değer Sayısı	20	42	32	51	42	90	44	109	430

Tablo 12'ye göre Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan tüm değerlere bakıldığında toplam değer sayısı 430 olarak tespit edilmiştir. Frekansı en yüksek değer 55 frekans değeri ile sevgi değeri olmuştur. Bu durumda incelenen çocuk kitaplarının sevgi değeri bakımından zengin olduğu bulgusuna ulaşmamız mümkündür. Frekans değeri en düşük değer ise 7 frekans değeri ile tasarruf değeri olmuştur. Bu durumda incelenen çocuk kitaplarının tasarruf değeri bakımından yeterli olmadığı bulgusuna ulaşabiliriz. Toplam değer sayısı olarak en fazla frekans değerine sahip kitap ise Anıtların Öyküsü adlı çocuk kitabı olmuştur. 109 frekans değeri ile yazarın incelenen diğer kitaplarına kıyasla değerler eğitimi bağlamında en çok yardımcı olacak kitap olarak

nitelendirilebilir. Ayrıca bu kitap incelenen kitaplar arasında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan 18 değerinin hepsinin yer aldığı tek kitap olmuştur. Garip Nasıl Okuyacak adlı çocuk kitabı ise 20 frekans değeri ile toplamda en az değer frekansına sahip kitap olmuştur. Fakat kitap incelenen kitaplar arasında sayfa sayısı en az kitaptır. Dolayısıyla bu durumu da göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Adalet değerinin tüm kitaplardaki toplam frekans değeri 28 olarak tespit edilmiştir. Adalet değerinin en fazla geçtiği kitap Keloğlan Bir Gün adlı kitapken, değerini hiç yer almadığı kitap ise Kırmızı Çini Kase adlı kitap olmuştur. Aile birliğine önem verme değeri 36 frekans değeri ile bütün kitaplarda yer alan bir değer olmuştur. En fazla yer aldığı kitap ise Keloğlan Bir Gün adlı kitap olmuştur. Bağımsızlık değeri tüm kitaplardaki frekans değeri 16 olarak belirlenmiştir. Bu değer, Garip Nasıl Okuyacak, Kırmızı Çini Kase, Devlet Kuşu ve Keloğlan Bir Gün adlı kitaplarda tespit edilememiştir. Değerin en fazla yer aldığı kitap ise Anıtların Öyküsü olmuştur. Barış değeri toplamda 12 frekans değerine sahiptir. Bu değer, Garip Nasıl Okuyacak, Ölümsüzleşen Bahçe ve Keloğlan Bir Gün adlı kitaplarda tespit edilememiştir. Bilimsellik değeri, Garip Nasıl Okuyacak, Kırmızı Çini Kase, Keloğlan Bir Gün ve Sabırtaşı Çatladı adlı kitaplarda tespit edilememiştir. Değerin en fazla geçtiği kitaplar ise Tarihten Öyküler ve Ölümsüzleşen Bahçe adlı kitaplardır.

Çalışkanlık değeri, tüm kitaplarda toplamda 35 frekans olarak belirlenmiştir. Çalışkanlık, Sabırtaşı Çatladı adlı kitapta tespit edilememiştir. En fazla yer aldığı kitap ise Anıtların Öyküsü'dür. Dayanışma değerinin, toplam frekans değeri 21 olarak belirlenmiştir. Bu değer, Sabırtaşı Çatladı adlı kitapta tespit edilememiştir. En fazla yer aldığı kitap ise Anıtların Öyküsü'dür. Duyarlılık değeri, toplam frekans değeri 11 olarak tespit edilmiştir. Bu değer, Kırmızı Çini Kase, Devlet Kuşu ve Sabırtaşı Çatladı kitaplarında tespit edilememişken, en fazla Anıtların Öyküsü adlı kitapta yer almıştır. Dürüstlük değerinin, toplamda 11 frekans değeri tespit edilmiştir. Bu değer, Garip Nasıl Okuyacak, Tarihten Öyküler ve Kırmızı Çini Kase adlı kitaplarda tespit edilememiştir. Estetik değeri, bütün kitaplarda geçmekte ve toplam frekans değeri 52 olarak tespit edilmiştir. Bu değer, en fazla Anıtların Öyküsü adlı kitapta yer almıştır. Eşitlik değerinin toplam frekansı 21 olarak tespit edilmiştir. Bu değer, en fazla Devlet Kuşu adlı kitapta tespit edilmiştir. Ölümsüzleşen Bahçe adlı çocuk kitabında bu değere ait bir tespit olmamıştır. Özgürlük değeri, 13 olarak tespit edilmiştir. Kırmızı Çini Kase adlı kitapta bu değer tespit edilememiştir. En fazla yer aldığı kitap Devlet Kuşu'dur. Saygı değeri,

toplamda 35 frekans değeri olarak tespit edilmiştir. Garip Nasıl Okuyacak adlı kitapta bu değere rastlanılmamıştır.

Sevgi değeri, tüm kitaplarda toplam 55 frekans değeri olarak tespit edilmiştir. En fazla Anıtların Öyküsü adlı kitapta yer almıştır. Sorumluluk değeri, toplam 14 frekans değerine sahiptir. Kırmızı Çini Kase, Devlet Kuşu, Ölümsüzleşen Bahçe ve Sabırtaşı Çatladı adlı kitaplarda bu değere yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu değer en fazla yer aldığı kitap Anıtların Öyküsü kitabıdır. Tasarruf değeri, toplamda 7 frekans değeri olarak tespit edilmiştir. Garip Nasıl Okuyacak, Tarihten Öyküler, Ölümsüzleşen Bahçe ve Sabırtaşı Çatladı adlı kitaplarda bu değere yer verilmediği tespit edilmiştir. Vatanseverlik değeri, toplamda 9 frekans değeri olarak tespit edilmiştir. Garip Nasıl Okuyacak, Devlet Kuşu ve Keloğlan Bir Gün adlı kitaplarda tasarruf değeri tespit edilmemiştir. Yardımseverlik değeri, bütün kitaplarda tespit edilen bir değer olmuştur. Toplam frekans değeri 39 olarak tespit edilmiş ve en fazla Keloğlan Bir Gün adlı kitapta olduğu görülmüştür.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

5.1.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

“Garip Nasıl Okuyacak adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin yer alma durumu ve sıklığı nasıldır?” şeklinde ifade edilen probleme dair sonuçlar şunlardır:

Garip Nasıl Okuyacak adlı hikâye kitabı 48 sayfalık tek bir öyküden oluşan bir çocuk kitabı olmasına rağmen Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan; adalet, aile birliğine önem verme, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, estetik, eşitlik, özgürlük, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik olmak üzere toplam 11 değeri barındırmaktadır. Değerlerin toplam frekans değeri ise 20 olarak tespit edilmiştir. Kitapta en sık geçen değerler; Duyarlılık, yardımseverlik ve estetik değerleri olmuştur. Bağımsızlık, barış, bilimsellik, dürüstlük, saygı, tasarruf ve vatanseverlik değerleri kitapta yer almayan değerler olmuştur.

a) Adalet değeri, kitapta hakkaniyetli davranmak alt boyutu ile karşımıza çıkmaktadır. Yazar kitabında, kırsal kesimde yaşayan çocukların yatılı okulda barınma hakkına vurgu yapmış, olması gereken hakkaniyetli tutuma yer vermiştir. Frekans olarak yalnızca 1 kez yer alan adalet değeri, kitabın bütünlüğünde vurgulanan bir değer olmuştur. Kitap, Sosyal Bilgiler değerler eğitiminde yer alan adalet değerine vurgu yapmak için kullanılsa da frekans düşüklüğü mevcuttur.

b) Aile birliğine önem verme değeri, anne sevgisi, aile hasreti, kardeşe bağlılık, aile bireylerine önem verme ve aile birliği için fedakârlık yapma alt boyutlarıyla kitapta yer almıştır. Frekans değeri 2 olan aile birliğine önem verme değeri, eğitim hakkından fedakârlık yapacak kadar önemsenen bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitapta aile bütünlüğüne verilen önem verme değeri etkili bir anlatımla yer almıştır, dolayısıyla bu kitap, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan aile birliğine önem verme değeri bağlamında kullanıldığında etkili ve yararlı olabilir.

c) Çalışkanlık değeri, kitapta aileyi bir arada tutmak için çalışmak, çabalamak, hayatta kalmak için iş bulmak gibi alt boyutlarla yer almıştır. Hikâyede, erken yaşlarda çalışma hayatına atılan kahraman, sürekli çalışmak durumundadır. Frekans değeri yalnızca 1 olsa da hikâyenin ana düşüncesinde yer alan bir değer olmuştur. Çalışkanlık değeri bu hikâyede 18 yaşını doldurmamış bir bireyin çalışmasının eleştirilmesi anlamıyla yer almıştır.

d) Dayanışma değeri, iş bölümü ve el birliği kavramları ile yer alan bir değer olmuştur. Kitapta, frekans değeri 1 olan değer, sık kullanılan ve vurgulanan bir değer değildir. Bundan dolayı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan dayanışma değerini vurgulamak için etki alanı geniş değildir.

e) Duyarlılık değeri, kitabın ana düşüncesiyle birlikte hassasiyet, kişi ve konulara ilgi gösterme alt boyutlarıyla yer alan bir değer olmuştur. Kitapta öğretmen, öğrencisinin yaşadığı sıkıntılara duyarsız kalmamış, aksine son derece ilgili ve duyarlı davranmıştır. Frekans değeri 3 olan duyarlılık değeri, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki duyarlılık değerinin öğretilmesinde kullanıldığında etkili ve faydalı olabilir.

f) Estetik değeri, kitap içerisinde yer alan; güzel, en güzel ışıltılı, yiğit, gibi kavramlar yardımıyla yer alan bir değer olmuştur. Yazar, estetik kavramları yalnızca fiziksel özellikleri tasvir ederken değil, doğayı tasvir ederken de kullanmıştır. Kitapta en fazla yer alan değerlerden biri olan estetik değeri 3 frekans değeri ile Sosyal Bilgiler programında yer alan estetik değeri bağlamında kullanıldığında farkındalık yaratabilir.

g) Eşitlik değeri, fırsat eşitliği alt boyutu ile yer alan bir değer olmuştur. Kitapta eğitim hakkından mahrum bırakılmış bir çocuğun yarım kalan eğitim hayatına vurgu yapılmıştır. Frekans değeri 1 olsa da eşitlik değeri ana düşünce içerisinde vurgulanan değerler arasındadır.

h) Özgürlük değeri, kitapta; kahramanın geçmiş hür yaşamına duyulan özlem olarak karşımıza çıkmaktadır. Hikâyenin kahramanı, eski özgür hayatını yatılıda kaldığı günlerle kıyaslamıştır. Kitap içerisindeki paragrafta kavram ve anlam olarak vurgulanan özgürlük değerinin frekans değeri 1 olarak tespit edilmiştir.

i) Sevgi değeri, aile sevgisi, yaşadığı yere duyulan sevgi ve öğretmenin öğrenciye duyduğu sevgi alt boyutlarıyla yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri 2 olan bu

değer, ana düşünceyle beraber vurgulanan bir değer olmuştur. Bundan dolayı kitap sevgi değeri kazandırmada kullanılabileceği belirtilebilir.

j) Sorumluluk değeri, kişinin vicdanına karşı sorumluluğu, başkasının sorumluluğunu alma alt boyutlarıyla yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri 2 olan sorumluluk değeri, sorumluluk sahibi bir öğretmenin, eğitim hayatı yarım kalan bir öğrenciye göstermiş olduğu çaba olarak vurgulanmıştır. Sorumluluk değeri kitapta ana düşünce içerisinde yer aldığı için, değerler eğitimi bağlamında kullanıldığında etkili olabilir.

k) Yardımseverlik değeri, çocuğa yardım, iş bölümü ve paylaşma alt boyutları göz önünde bulundurularak yer alan bir değer olmuştur. Kitapta en sık tekrar eden değerlerden biri olan yardımseverlik değerinin frekans değeri 3'tür. Kitapta öğrencisine yardım ederek, eğitim hayatına dönmesi için her türlü fedakârlıkları yapan bir öğretmen vardır. Kitap Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki yardımseverlik değerinin kazandırılmasında kullanılabilir.

5.1.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

“Tarihten Öyküler adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerlerin yer alma durumu ve sıklığı nasıldır?” şeklinde ifade edilen probleme dair sonuçlar şunlardır:

Tarihten Öyküler adlı çocuk kitabı içerisinde yer alan öyküler, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan konuların birçoğunu içermektedir. Bu durum, kitabın değerler eğitimine katkısını arttırmıştır. Kitapta, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan; adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik ve vatanseverlik olmak üzere toplam 14 adet değer yer almıştır. Değerlerin toplam frekans değeri ise 42 olarak tespit edilmiştir. Bağımsızlık, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma ve sevgi değerleri frekans değerleri en yüksek değerlerdir. Dürüstlük ve tasarruf değerleri kitap içerisinde yer almayan değerlerdir. Adalet, barış, duyarlılık, estetik, özgürlük ve sorumluluk değerleri kitap içerisinde en az sıklıkta geçen değerlerdir.

a) Adalet değeri, kitapta yöneticinin haklı ve adil tutumu alt boyutu ile yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri 1 olan adalet değerinin, kullanımı frekans düşüklüğünden dolayı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan adalet değeri öğretiminde yeterli olmayabilir.

b) Aile birliğine önem verme değeri kitapta, anne-oğul arasındaki bağıllık ve aile üyelerinden birine verilen önem alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri 2 olan bu değer, değerler eğitimi bağlamında kullanımı düşük frekanstan dolayı verimli bir sonuç vermeyebilir.

c) Bağımsızlık değeri, yeni bir devlet kurma alt boyutu ile kitaptaki yerini almıştır. Mustafa Kemal'in yeni bir devlet kuracağına vurgulanması ile bağımsızlık değerine ulaşılmıştır. Frekans değeri 4 olarak tespit edilmiştir. Bağımsızlık değerinin kazandırılmasında etkili olabilir.

e) Barış değeri, toplumun kendi içinde anlaşması ve huzur bulması ile anlam kazanmıştır. Kitapta frekans değeri 1 olan değer, tekrar edilme sıklığı az olduğu için program içerisindeki değerler eğitimi için yeterli olmayabilir.

f) Bilimsellik değeri, astronomi, Sputnik I, Macellan, Hazerfen Ahmet Çelebi, Lagari Hasan Çelebi kavramları göz önünde bulundurularak tespit edilmiştir. Frekans değeri 5 olan bu değer özellikle sadece, kitap içerisindeki *Uzayın Derinliklerine Doğru* adlı hikâyede sıkça vurgulanmıştır.

g) Çalışkanlık değeri, bulunduğu görevden dolayı çabalama, vatan için çabalamak alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. En çok tekrar eden değerlerden biri olan çalışkanlık değerinin frekans değeri 5'tir. Frekans değerinin sıklığından dolayı, kitap çalışkanlık değerinin kazandırılmasında kullanılabilir.

h) Dayanışma değeri, birlikte hareket etme, vatan savunmasında ortak hareket etme, yardımlaşma alt boyutları ile birlikte kitapta yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri 5 olan bu değer kitapta yer alan hikâyelerde vurgulanan bir değer olmuştur. Bundan dolayı dayanışma değerinin kazandırılmasında kullanılması etkili olabilir.

i) Duyarlılık değeri, kitapta fedakârlık yapma ve başkalarını düşünme olarak yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri 1 olan değer, en az tekrar eden değerlerden biridir. Bu kitapta değerler eğitimi bakımından kullanılması verimli olmayabilir.

j) Estetik değeri, kitapta yer alan coğrafyanın tasviri için kullanılan göz kamaştırıcı ve ışıltılı gibi kavramlar ile yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri 1 olan bu değer, sık

tekrar eden bir değer olmadığı için bu kitabın estetik değerinin kazandırılmasında kullanılması etkili olmayabilir.

k) Eşitlik değeri, üstünlük taslamama, insanların toplum içinde aynı değerde olması, ulus ayrımı yapılmaması gibi kavramların varlığı ölçüt alınarak yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri 2 olan değer özellikle kavram olarak da vurgulandığı için frekans değeri düşük olmasına rağmen değer kazandırmada kullanılabilir.

l) Özgürlük değeri, bilimsel çalışma ortamında var olması gereken özgür düşünce olarak yer alan bir değer olmuştur. Bilimsel çalışmaların kısıtlanması ve bunun sonucunda bilim insanlarının çalışmalarının olumsuz etkilenmesi olarak vurgulanan değer frekans değeri 1'dir. Düşük sıklıkta tekrar eden değer kazandırılmasında kitap fazla etkili olmayabilir.

m) Saygı değeri, kitapta saygı ile sarılmak ve saygı ile söz etmek alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. Saygı değerinin frekans değeri 2 olarak belirlenmiştir. Kitabın saygı değerinin kazandırılmasında kullanılması frekans değerinden dolayı verimli olmayabilir.

n) Sevgi değeri, kitapta sevgiden yoksunluk, vatana duyulan sevgi ve aile sevgisi alt boyutlarıyla yer alan bir değer olmuştur. Sevgi değerinin frekans değeri 4 olarak belirlenmiştir. Bundan dolayı bu kitap sevgi değerinin kazandırılmasında fayda sağlanacak bir kaynak olabilir.

o) Sorumluluk değeri, görevini layıkıyla yerine getirme alt boyutu ile yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri 1 olarak tespit edilen değer, düşük sıklıkta tekrar eden bir değer olduğu için değer eğitimi bağlamında kullanılması yeterli olmayabilir.

p) Vatanseverlik değeri, cepheden cepheye koşma, vatan uğruna fedakârlık yapma kavramları ölçü alınarak tespit edilmiştir. Kitapta frekans değeri 4 olarak tespit edilen vatanseverlik, değerler eğitimi bağlamında kullanıldığında fayda sağlayabilir.

r) Yardımseverlik değeri, birbirini desteklemek ve cephede birbirine yardım etme alt boyutları ölçüt alınarak tespit edilen bir değer olmuştur. Frekans değeri 3 olarak tespit edilmiştir. Bu kitap, yardımseverlik değerinin kazandırılmasında etkili bir kaynak olabilir.

5.1.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

“Kırmızı Çini Kase adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin yer alma durumu ve sıklığı nasıldır?” şeklinde ifade edilen probleme dair sonuçlar şunlardır:

Kırmızı Çini Kase adlı çocuk kitabında, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan; Aile birliğine önem verme, barış, çalışkanlık, dayanışma, estetik, eşitlik, saygı, sevgi, tasarruf ve yardımseverlik olmak üzere toplamda 10 adet değer tespit edilmiştir. Değerlerin toplam frekans değeri ise 32 olarak tespit edilmiştir. En sık tekrar eden değerler; aile birliğine önem verme, estetik ve barış değerleridir. En az sıklıkta tekrar eden değerler ise dayanışma, eşitlik ve vatanseverlik değerleridir. Kitapta adalet, bağımsızlık, bilimsellik, duyarlılık, dürüstlük, özgürlük, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri yer almayan değerlerdir.

a) Aile birliğine önem verme değeri, hayırlı bir evlat, aile bireylerini önemseme alt boyutları ölçüt alınarak yer alan bir değer almıştır. Kitap, 5 frekans değeri ile aile birliğine önem verme değerinin kazandırılmasında yararlı bir kaynak olabilir.

b) Barış değeri, kitapta iki devletin arasındaki anlaşma hali ve küslük durumunun ortadan kalkması alt boyutları ile tespit edilen bir değer olmuştur. Kitapta sık tekrar eden bir değer olmuştur. Frekans değeri 5 olarak tespit edilmiştir. Bu nedenle kitap, barış değerinin kazandırılmasında etkili olabilir.

c) Çalışkanlık değeri, kendi başına ayakta durma, tembellikten kurtulma ve çabalamak kavramları ölçüt alınarak tespit edilen bir değer olmuştur. Frekans değeri 3 olarak tespit edilen değer, orta düzeyde tekrar eden bir değer olmuştur. Fakat bir hikâyenin bütününde vurgu yapıldığı için, değer öğretiminde başvurulan bir kaynak kitap olabilir.

d) Dayanışma değeri, iki ulusun kaynaşması alt boyutu ile yer bulan bir değer olmuştur. Kitapta sadece bir kez vurgulanmış. Frekans değeri 1 olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu kitabın, değerler eğitimi bağlamında dayanışma değerinin kazandırılmasında kullanılması etkili olmayabilir.

e) Estetik değeri, kitapta güzeller güzeli, eşsiz güzellikte, görülmemiş güzellikte ve inanılmaz güzellik kavramlarının ölçüt olarak kullanılması ile tespit edilen bir değer

olmuştur. Estetik değeri kitapta en sık tekrar eden değer olmuştur. Frekans değeri 7 olarak tespit edilmiştir. Kitaptaki insanların fiziksel özelliklerinin yanı sıra mimari yapı ve nesnelerin tasviri yapılırken de estetik kavramlardan yararlanılmıştır. Kitap estetik değerinin değerler eğitimi bağlamında kazandırılmasında faydalı bir kaynak olarak belirtilebilir.

f) Eşitlik değeri, kitapta gelir eşitliği, sınıf ayrımı kavramları ölçüt alınarak tespit edilen bir değer olmuştur. Kitapta frekans değeri 2 olarak tespit edildiği için kitabın eşitlik değerinin kazandırılmasında yeterli bir kaynak olmayabilir.

g) Saygı değeri, kitapta hürmet etmek, yöneticilere saygı göstermek alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri 3 olarak tespit edilen değer, kitapta fazla vurgulanmadığı için kitap saygı değerinin kazandırılmasında tek başına yeterli olmayabilir.

h) Sevgi değeri, kitapta evlat sevgisi, eşe duyulan sevgi alt boyutlarıyla yer alan bir değerdir. Frekans değeri 4 olarak tespit edilen değer frekans değeri orta düzeyde olduğu için kitabın değerler eğitimi bağlamında kullanılması yeterli olmayabilir.

i) Tasarruf değeri, kitapta tutumlu olma ve kaynakları kullanırken israf etmemek kavramları ölçüt alınarak tespit edilmiştir. Tasarruf değeri sadece bir kez vurgulanmış, dolayısıyla frekans değeri 1 olarak tespit edilmiştir. Bundan dolayı kitap, tasarruf değerinin kazandırılmasında tek başına yeterli olmayabilir.

j) Yardımseverlik değeri, kitapta iyi insanları kurtarma alt boyutu ile yer alan bir değer olmuştur. Kırmızı Çini Kase kitabı yardımseverlik değerinin kazandırılmasında frekans değeri 1 olarak tespit edildiği için yeterli bir kaynak olmayabilir.

5.1.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

“Devlet Kuşu adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin yer alma durumu ve sıklığı nasıldır?” şeklinde ifade edilen probleme dair sonuçlar şunlardır:

Devlet Kuşu adlı kitapta, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan; adalet, aile birliğine önem verme, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, tasarruf ve yardımseverlik değerleri tespit edilmiştir. Değerlerin

frekans değerleri toplamda 51 olarak belirlenmiştir. En fazla tekrar eden değerler adalet, aile birliğine önem verme, eşitlik, özgürlük ve sevgi değerleridir. Barış ve dayanışma değerleri en az tekrar eden değerler olmuşlardır. Bağımsızlık, duyarlılık, sorumluluk ve vatanseverlik değerleri kitapta tespit edilemeyen değerler olmuştur.

a) Adalet değeri, yönetimde hakkaniyetli olmak, adil yönetim ve emeğinin karşılığını alamamak kavramları ölçüt alınarak belirlenmiştir. Kitapta adalet değeri frekans değeri 5 olarak tespit edilmiştir. Bu nedenle kitap, adalet değeri bağlamında kullanılabilir.

b) Aile birliğine önem verme, aile bireyelerine duyulan özlem, kardeşini unutamamak, çocuuunu önemsemek ve ailenin bir arada olması alt boyutlarıyla tespit edilen bir değer olmuştur. Frekans değeri 5 olan aile birliğine önem verme değeri diğer değerlerle kıyaslandığında tekrar etme sayısı yüksektir. Bundan dolayı değerin kazandırılması bağlamında bu kitap faydalı olabilir.

c) Barış değeri, kitapta iki ülkedeki insanların kardeşçe yaşaması alt boyutu ile tespit edilen bir değer olmuştur. Kitapta barış değeri en az frekanslı değer olmuştur. Sadece bir kez tespit edilen bir değer olduğu için kitabın barış değeri bağlamında kullanılması etkili olmayabilir.

d) Bilimsellik değeri, âlimlere danışma ve Lokman Hekim kavramları sayesinde tespit edilen bir değer olmuştur. Frekans değeri sadece 2 olan değerin, bilimsellik değerinin kazandırılmasında eksik kalabilir.

e) Çalışkanlık değeri, kitapta çalışıp para kazanmak ve durup dinlenmeden çalışmak alt boyutları ile tespit edilen bir değer olmuştur. Frekans değeri 2 olarak tespit edilmiştir. Fazla tekrar eden bir değer olmadığı için, kitabın çalışkanlık değerinin kazandırılmasında yeterince etkili olmayabilir.

f) Dayanışma değeri, bir arada yaşamak ve iki ülkenin birleşmesi alt boyutları ölçüt alınarak tespit edilen bir değer olmuştur. Frekans değeri yalnızca 1 olarak tespit edilmiştir. Bu nedenle kitabın dayanışma değeri bağlamında kullanılması etkili olmayabilir.

g) Dürüstlük değeri, doğru söylemek ve kazandığını kuruşu kuruşuna doğru getirmek alt boyutları ölçüt alınarak tespit edilen bir değer olmuştur. Fakat frekans değeri yalnızca 3

olarak tespit edildiği için, kitabın dürüstlük değeri bağlamında kullanılması yeterli olmayabilir.

i) Estetik değeri, güzel ülkem, güzeller güzeli, en güzel ve en parlak kavramları ölçüt alınarak tespit edilen bir değer olmuştur. Estetik değeri 4 frekans değeri ile fazla tekrar eden değerler arasında değildir. Kavramlarla vurgu yapılırsa da düşük frekanstan dolayı, kitabın bu değer bağlamında kullanılması faydalı olmayabilir.

j)Eşitlik değeri, Eşitlik sağlamak, fiyatları eşit yapanlar, eşitlikle yönetmek, yoksul ve zengin arasındaki fark olması alt boyutları ile tespit edilen bir değer olmuştur. Frekans değeri 6 olarak tespit edilen değer, diğer değerlere oranla en yüksek tekrar eden değerlerden biri olmuştur. Bundan dolayı kitabın eşitlik değeri bağlamında kullanılması etkili ve faydalı olabilir.

l) Özgürlük değeri, özgürlük istemek, seçimden seçime özgür olması, özgür olmak, özgürlüğünü istemesi ve özgürlüğün tadını çıkarmak alt boyutları ölçüt alınarak tespit edilen bir değer olmuştur. Değer olarak tekrar etme frekansı 6 olarak tespit edilmiştir. Bu nedenle kitabın özgürlük değeri bağlamında kullanılması fayda sağlayabilir.

m) Saygı değeri, kitapta saygı gösterisi, saygı göstermek, saygıdan gözlerin yaşarması, saygıdeğer efendim ve saymak kavramları ölçüt alınarak belirlenen bir değer olmuştur. Saygı değerinin frekans değeri 4 olarak tespit edilmiştir. Diğer değerlerin frekans değeri ile kıyaslandığında, kitabın saygı değeri bağlamında kullanılması etkili olabilir.

n) Sevgi değeri, kitapta kollarını sevgiyle açmak, sevmek, gümüş kadar sevmek, çok sevmek, en çok sevmek, altın kadar sevmek, canı gibi sevmek ve tuz kadar sevmek kavramları ölçüt alınarak tespit edilmiştir. Kitap içerisinde 7 frekans ile en fazla tekrar eden değerdir. Bundan dolayı kitap sevgi değeri bağlamında kullanılacak kadar etkili bir kaynak olabilir.

p) Tasarruf değeri, kazancını tutumlu kullanmak ve ürünlerin tasarruflu kullanılması alt boyutları ölçüt alınarak tespit edilen bir değer olmuştur. Fakat frekans değeri sadece 2 olarak tespit edildiği için, kitabın tasarruf değeri bağlamında kullanılması etkili olmayabilir.

r) Yardımseverlik değeri, kitapta yardımcı olmak, yardım etmeye çalışmak ve paylaşmak alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri 3 olan değerın kazanımında bu kitap yeterli olmayabilir.

5.1.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

“Ölümsüzleşen Bahçe adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin yer alma durumu ve sıklığı nasıldır?” şeklinde ifade edilen probleme dair sonuçlar şunlardır:

Ölümsüzleşen Bahçe adlı kitapta, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan; adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, özgürlük, saygı, sevgi, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri tespit edilmiştir. Değerlerin frekans değerleri toplamda 42 olarak belirlenmiştir. En fazla tekrar eden değerler adalet, bilimsellik, çalışkanlık ve sevgi değerleridir. Bağımsızlık ve özgürlük değerleri en az tekrar eden değerler olmuşturlar. Barış, eşitlik, sorumluluk ve tasarruf değerleri kitapta tespit edilemeyen değerler olmuştur.

a) Adalet değeri, haksızlığına inanmak, haksız yere öldürmek, haksız yere ceza vermek, köle gibi kullanmak ve sömüren ağa kavramları ölçüt alınarak tespit edilen bir değer olmuştur. Adalet değeri 6 frekans değeri ile en sık tekrar eden değerlerden biri olmuştur. Bu kitap, adalet değerinin kazandırılmasında etkili bir kaynak olabilir.

b) Aile birliğine önem verme değeri, annesiz ve babasız olmak, aile bireylerini önemseme alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. Aile bireylerine önem verme değeri, frekans değeri 2 olduğundan dolayı değer eğitimi bağlamında kullanılması etkili olmayabilir.

c) Bağımsızlık değeri kitapta; bayrağın dalgalanması alt boyutu ölçüt alınarak yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri yalnızca 1 olan bağımsızlık değerinin kazandırılmasında, kitap yeterli bir kaynak olmayabilir.

d) Bilimsellik değeri, kitapta; Ahmet Çelebi, bilgin, İsmail Cevheri ve bilginlere danışma kavram ve kişiler ile yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri 5 olan değer, diğer değerlere oranla daha fazla tekrarlandığı için kitap bilimsellik değeri bağlamında kullanılabilir.

d) Çalışkanlık değeri, kitapta; çok çalışmak, dilediği gibi çalışmak, tamamlamaya çalışmak alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. Kitap içerisinde frekans değeri 5 olarak tespit edilmiştir. Kitap, çalışkanlık değerinin kazandırılmasında etkili olabilir.

e) Dayanışma değeri, kitapta; birlikte hareket etme ve birbirine destek olmak alt boyutları ile yer almıştır. Dayanışma değeri kitap içerisinde frekans değeri 2 olarak tespit edildiğinden dolayı kitap, değer kazandırılmasında yeterli olmayabilir.

f) Duyarlılık değeri, kitapta; sadece kendini düşünmek ve çevreye karşı duyarlı olunması gerektiği alt boyutlarıyla tespit edilen bir değer olmuştur. Duyarlılık değeri frekans değeri 2 olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu kitap, duyarlılık değeri bağlamında etkili olmayabilir.

g) Dürüstlük değeri, kitapta; doğruyu söylemek, özü sözü bir, dürüst mü dürüst ifadeleri ölçüt kullanılarak tespit edilen bir değerdir. Frekans değeri 2 olarak belirlenmiştir. Bu kitabın dürüstlük değeri bağlamında kullanılması etkili olmayabilir.

h) Estetik değeri, kitapta; güzel ormanlar, şirin bir kent ve mimari güzellik gibi estetik kavram ve betimlemelerle yer alan bir değer olmuştur. Fakat estetik değerinin kitap içerisinde frekans değeri yalnızca 2'dir. Bu nedene bu kitabın estetik değeri bağlamında kullanılması etkili olmayabilir.

i) Özgürlük değeri, kitapta; özgür düşünce ortamının kısıtlanması alt boyutu ile yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri yalnızca 1 olan değer kazandırılmasında kitap yeterli olmayabilir.

j) Saygı değeri, kitapta; hürmet etmek, makama saygı ve yöneticiye saygı alt kavramları ölçüt alınarak yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri 3 olan değer sık tekrar eden değerler arasında olmadığı için, kitabın saygı değerinin kazandırılmasında etkili olmayabilir.

k) Sevgi değeri, kitapta; sevgili, sevdiğine kavuşmak, işini sevmek ve canı gibi sevmek ifadeleri ölçüt alınarak tespit edilen bir değer olmuştur. Frekans değeri 6 olarak ve en sık tekrar eden değerlerden biridir. Dolayısıyla kitap, sevgi değerinin kazandırılmasında kullanılabilir.

l) Vatanseverlik değeri, kitapta; kendi insanına faydalı olma ve milletine yararlı olma alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. Kitap vatanseverlik değeri bağlamında kullanılabilir fakat frekans değeri 2 olarak belirlendiği için yeterli olmayabilir.

m) Yardımseverlik değeri, kitapta; paylaşmama, bölüşmek ve fazlasını dağıtmak ifade ve anlamlar ölçüt alınarak tespit edilen bir değer olmuştur. Frekans değeri 3 olan değer tekrar edilme sıklığı fazla olmadığından bu değer kazandırılmasında yeterli olmayabilir.

5.1.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

“Keloğlan Bir Gün adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin yer alma durumu ve sıklığı nasıldır?” şeklinde ifade edilen probleme dair sonuçlar şunlardır:

Keloğlan Bir Gün adlı kitapta, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan; adalet, aile birliğine önem verme, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf ve yardımseverlik olmak üzere 14 farklı değer tespit edilmiştir. Değerlerin frekansları toplamda 90 olarak belirlenmiştir. En fazla tekrar eden değerler adalet, aile birliğine önem verme, çalışkanlık, estetik, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik değerleridir. Bağımsızlık, barış, bilimsellik ve vatanseverlik tespit edilemeyen değerler olmuştur.

a) Adalet değeri, kitapta; haksızlık yapmak, kazancını eksik vermek, adil davranmak, hak etmek, hakkını yedirmemek ve hakkın yerini bulması alt boyutları ölçüt alınarak tespit edilen bir değer olmuştur. Frekans değeri 9 olan adalet değerinin kazandırılmasında, kullanılacak bu kitap etkili ve faydalı olabilir.

b) Aile birliğine önem verme değeri, kitapta; kimsesi olmamak, ana-oğul sevgisi, annesiz kalmak, ana yüreği, anne sevgisi, öz çocuk gibi görmek, çoluk çocuğa karışmak ifadeleri ile yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri 11 olarak tespit edilmiştir. Bundan dolayı kitabın aile birliğine önem verme değeri bağlamında kullanılması faydalı olabilir.

c) Çalışkanlık değeri, kitapta; düzenli çalışmak, iş aramak, tüm işleri yapmak, çalışıp adam olmak, tembellik etmek, sürekli çalışmak, çalışmaya gitmek, bıkmadan usanmadan çalışmak ifadeleri ile tespit edilen bir değer olmuştur. Çalışkanlık frekans değeri 9 olarak tespit edilmiştir. Kitap çalışkanlık değeri bağlamında kullanıldığında etkili olabilir.

d) Dayanışma değeri, kitapta; iş bölümü, birimiz hepimiz için hepimiz birimiz için ve hep birlikte ifadeleri ile yer alan bir değer olmuştur. Kitap içerisinde frekans değeri 4 olarak belirlenmiştir. Bundan dolayı kitap, dayanışma değeri bağlamında kullanılsa bile yeterli olmayabilir.

e) Duyarlılık değeri, kitapta; sağduyulu olmamak ve aldırış etmemek eylemleri ölçüt alınarak tespit edilen bir değer olmuştur. Duyarlılık değerinin tekrar etme değeri 2 olarak belirlenmiştir. Bundan dolayı bu kitap, duyarlılık değeri bağlamından kullanılsa da yeterli olmayabilir.

f) Dürüstlük değeri, kitapta; doğru olduğuna inandırmak, doğruyu gözetmek ve temiz yürekli olmak ifadeleri ile kitapta yer alan bir değer olmuştur. Kitapta yer alan diğer değerlere göre daha az tekrar eden bir değer olmuştur. Frekans değeri 3 olarak tespit edilse de yapılan vurgularla dürüstlük değerinin kazandırılmasında kaynak olarak kullanılabilir.

g) Estetik değeri, kitapta; dünya güzeli, ayın ön dördü, güzel, billur gibi, en güzel nakışlar ve güzel bilye estetik kavram ve ifadeler ölçüt alınarak tespit edilen bir değer olmuştur. Estetik değerinin frekans değeri 9 olarak tespit edilmiştir. Kitap, estetik değeri bağlamında kullanıldığında etkili ve faydalı olabilir.

h) Eşitlik değeri, kitapta; sınıfsal ayırım, gelir eşitsizliği ve ayrımcılık alt boyutları ile kitapta tespit edilen bir değer olmuştur. Frekans 3 olarak tespit edildiği için değerinin kazandırılmasında etkili bir kaynak olmayabilir.

i) Özgürlük değeri, kitapta; tutsaklıktan kurtulma alt boyutu ile yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri yalnızca 1 olan değerinin kazandırılmasında kitap yeterli olmayabilir.

j) Saygı değeri, kitapta; saygı göstermek, hazretleri, saygıyla eğilmek, saygıdeğer, el öpmek, saygılarını iletme kavram ve ifadeler ölçüt alınarak tespit edilen bir değer olmuştur. Kitap saygı değerinin frekansı 6 olarak tespit edilmiştir. Bundan dolayı kitap saygı değerinin kazandırılmasında etkili ve faydalı olabilir.

k) Sevgi değeri, kitapta; sevecenlik, arkadaş gibi sevmek, ilgi göstermek, değer vermek, evlat sevgisi, anne sevgisi, sevgilerini iletme kavram ve ifadeler yardımıyla tespit edilen

bir değerdir Sevgi değeri 9 frekans ile en sık tekrar eden değerlerden biridir. Kitap, sevgi değerinin verilmesinde tercih edilebilir.

l) Sorumluluk değeri, kitapta; işleri devralmak, görevini ihmal etme, emaneti koruyamama, vazifelerini yerine getirme, kendi iş sorumluluğunu almak ve kararlarının sorumluluğunu üstlenmek alt boyutları ile tespit edilen bir değerdir. Kitapta, sorumluluk değeri 11 frekans ile en yüksek değerler arasında yer almaktadır. Kitap, sorumluluk değerinin kazandırılmasında faydalı olabilir.

m) Tasarruf değeri; kitapta; savurganlık yapmamak, tutumlu olmak ve ekmeği idareli tüketmek kavram ve ifadelerle kitapta yer alan bir değerdir. Tasarruf değeri frekansı 2 olarak tespit edildiği için değer aktarılmasında yeterli olmayabilir.

n) Yardımseverlik değeri, kitapta; yardım eli uzatmak, işlere yardım etmek, yardım istemek, yardım çağrısına karşılık bulmamak, yardım etmekten geri durmamak alt boyutları ile yer alan bir değerdir. Yardımseverlik değeri, 13 frekans ile en yüksek değerdir. Kitap yardımseverlik değerinin kazandırılmasında önemli ve faydalı bir kaynak olarak kullanılabilir.

5.1.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

“Sabırtaşı Çatladı adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin yer alma durumu ve sıklığı nasıldır?” şeklinde ifade edilen probleme dair sonuçlar şunlardır:

Sabırtaşı Çatladı adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan; adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, vatanseverlik ve yardımseverlik olmak üzere 12 farklı değer tespit edilmiştir. Değerlerin frekans değerleri toplamda 44 olarak belirlenmiştir. En fazla tekrar eden değerler; sevgi ve yardımseverlik değerleridir. Bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, sorumluluk ve tasarruf değerleri tespit edilemeyen değerler olmuştur.

a) Adalet değeri, kitapta; kötü yönetim, adaletsizlik ve haksızlık bilmeme kavram ve ifadelerin yardımıyla yer alan bir değerdir. Kitap, 2 Frekans değeri ile çok yüksek olmayan adalet değerinin kazandırılmasında yeterli olmayabilir.

- b) Aile birliğine önem verme değeri, kitapta; aileyi bir arada tutma, baba-kız sevgisi, öksüz olmak, üvey annenin kötü davranışları, aile bireylerinden birini koruma kavram ve ifadeleri ile yer alan bir değerdir. 3 frekans değeri ile yüksek değerler arasında değildir.
- c) Bağımsızlık değeri, kitapta; düşmanı topraklardan çıkarma, ülke bütünlüğünü koruma ve toprağın ele geçirilmesi ifadeleri ile yer alan bir değerdir. 3 frekans değeri ile sık sık tekrar edilmese de yapılan vurgulamalarla değer kazandırılmasında kullanılabilir.
- d) Barış değeri, kitapta; halkın barış ve huzur içinde yaşaması alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. Barış değeri frekans değeri 1 olarak tespit edilmiştir. Değer kitapta tespit edilmiştir fakat frekansı yüksek değildir.
- e) Dürüstlük değeri, kitapta; yalan söylemek ve ihanet etmek alt boyutları ile yer alan bir değerdir. En az tekrar edilen değerlerden biridir. Değerin frekansı 1 olarak tespit edildiği için kitap, değer aktarılmasında yeterli olmayabilir.
- f) Estetik değeri, kitapta; ceylan gözlü, şaşılacak güzellikte, güzel bir genç kız, görülmemiş güzellik ve pırıl pırıl kavram ve ifadelerle yer alan bir değerdir. 7 frekans değeri ile en yüksek değerler arasında yer almaktadır. Kitap, estetik değerinin kazandırılmasında kaynak olarak kullanılabilir.
- g) Eşitlik değeri, kitapta; zengin-yoksul ayrımı, yoksullara zarar verilmesi ve gelir eşitsizliği alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. Kitapta 5 frekans değeri ile sık tekrar edilen değerlerden biridir. Değerin verilmesinde kullanılacak bir kaynak olabilir.
- h) Özgürlük değeri, kitapta; tutuklu olmak ve özgürlüğün sürekliliği kavramları ölçüt alınarak yer alan bir değer olmuştur. 2 frekans değeri ile sık tekrar eden bir değer değildir.
- i) Saygı değeri, halktan saygı görmek alt boyutu ile yer alan bir değerdir. Saygı değeri, kitaptaki frekans değeri 1 olarak tespit edilmiştir. Frekans değeri düşük bir değerdir.
- j) Sevgi değeri, kitapta; iki genç insan arasındaki aşk, halktan görülen sevgi, halkın sevgisinin kazanılması, sevebilmek, evlat sevgisi ve değer vermek gibi alt boyutlarla yer alan bir değer olmuştur. Kitap, sevgi değerinin kazanılmasında kullanılabilir çünkü 11 frekans değeri ile en yüksek frekansa sahip değerdir.

k) Vatanseverlik değeri, kitapta; ülkeye duyulan sevgi ve fedakârlık alt boyutu ile yer almıştır. Frekans değeri 1 olarak tespit edilen bir değer olmuştur. Bundan dolayı kitap, vatanseverlik değeri kazandırılmasında yeterli olmayabilir.

l) Yardımseverlik değeri, kitapta; halkına yardım etmek, iyiliksever padişah, iyilikçi padişah ve altın yürekli olmak alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. Yardımseverlik değeri 7 frekans ile yüksek frekansa sahip bir değer olmuştur. Bu nedenle kitap, yardımseverlik değerinin kazandırılmasında etkili ve faydalı olabilir.

5.1.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

“Anıtların Öyküsü adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan değerlerin yer alma durumu ve sıklığı nasıldır?” şeklinde ifade edilen probleme dair sonuçlar şunlardır:

Anıtların Öyküsü adlı çocuk kitabında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan; adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik olmak üzere 18 değer tespiti ile tüm değerleri barındıran tek kitap olmuştur. Değerlerin frekans değerleri toplamda 109 olarak belirlenmiştir. Kitap, incelenen diğer kitaplarla kıyaslayınca en fazla değer frekansına sahip kitaptır. En fazla tekrar eden değerler; çalışkanlık, estetik, saygı ve sevgi değerleridir.

a) Adalet değeri, kitapta; yöneticilerin halka iyi davranması, padişahın adil davranması ve kralın haksızlık yapması gibi ifadelerle yer almıştır. Adalet değeri 4 frekans değeriyle sık tekrar eden değerler arasında yer almamaktadır.

b) Aile birliğine önem verme değeri, kitapta; çocuğun ailesi için para istemesi, aile bireylerinin zarar görmesi, babanın çabası, evlatlık alma, aile bireylerinin zarar görmesi ve evladını önemseme alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri 6 olarak tespit edilmiştir.

c) Bağımsızlık değeri, kitapta; devletin ele geçirdiği toprak parçası, devletin egemenliğinin sağlanması, flama ve bayrak asılması, Türk bayrağının surlara dikilmesi alt boyutları ile yer almıştır. Bağımsızlık değeri 8 frekans değeri ile en fazla bu kitapta

tekrar eden bir değer olmuştur. Kitap, bağımsızlık değerinin kazandırılmasında kullanılabilir.

d) Barış değeri, kitapta; barışın mutluluğu, barış içinde yaşamak, kan dökülmesini engellemek, barış ile yaşamak alt boyutları ile yer almıştır. Barış değerinin frekansı 4 olarak tespit edildiği için diğer değerlere göre yüksek bir frekansa sahip değildir.

e) Bilimsellik değeri, kitapta; bilim, bilgi, bilgin ve araştırma yapmak kavramları ölçüt alınarak tespit edilen bir değer olmuştur. Frekans değeri 3 olarak tespit edilmiş, diğer değerlere oranla yüksek frekansa sahip olmadığı için kitabın bu değer kapsamında kullanılması etkili olmayabilir.

f) Çalışkanlık değeri, kitapta; harıl harıl çalışmak, yarışma halinde çalışmalar, görülmemiş hızla çalışma, çalışa çalışa bitmek, tembellikten kurtulma ve gece yarısına kadar çalışma ifadeleri ile yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri 10 olarak tespit edilmiştir. Kitap, çalışkanlık değerinin kazandırılmasında kullanılabilir.

g) Dayanışma değeri, kitapta; takım halinde çalışma, halkın bir arada yaşaması, ekip halinde çalışma, destek olma alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. Dayanışma değeri kitapta 7 frekans değerine sahiptir.

h) Duyarlılık değeri, kitapta; halkının sorunlarına karşı ilgili olan padişah, haksızlığa direktmek ve sorunlara karşı hassas olma, adaletli kral ifadeleri ile yer alan bir değer olmuştur. Tekrar etme sıklığı 3 olarak belirlendiği için duyarlılık değeri bağlamında bu kitabın kullanılması yeterli olmayabilir.

i) Dürüstlük değeri, kitapta; hile düzen yakışmaz ve mermer kadar temiz olmak ifadeleri ile yer alan bir değer olmuştur. Dürüstlük değeri, kitap içerisinde tekrar etme sayısı yalnızca 2 olarak tespit edilmiştir. Kitabın dürüstlük değeri bağlamında kullanılması yeterli olmayabilir.

j) Estetik değeri, kitapta; güzel, pırıl pırıl, güzellik, yakışıklı, serpilip güzelleşmek, görkemli güzellik, çok güzel, kemerin güzelliği, görkemli tapınak, güzel yüzlü delikanlı, güzel Helen gibi estetik sıfat ve kavramlar ile yer alan bir değer olmuştur. Estetik değerinin 19 frekans ile en fazla yer aldığı kitap, Anıtların Öyküsü kitabıdır. Kitapta

frekans olarak da en fazla yer alan değerdir. Dolayısıyla kitap estetik değeri kazandırılmasında kullanılması oldukça etkili ve faydalı olabilir.

k) Eşitlik değeri, kitapta; zengin-yoksul ayrımı, gelir eşitsizliği alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. Eşitlik değeri yalnızca iki kez tekrar eden bir değer olmuştur. Kitapta frekans değeri oldukça düşüktür.

l) Özgürlük değeri, kitapta; işlerinde özgür olmak alt boyutu ile yer alan bir değer olmuştur. Özgürlük değeri yalnızca bir kez tekrar eden bir değer olmuştur. Frekans değeri oldukça düşüktür.

m) Saygı değeri, kitapta; sayın kralım, saygı ile eğilmek, hürmet etmek, saygı göstermek, saygıyla el öpmek, saygı duymak, saygıdeğer imparator, yüce sultan ve saygısızca alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. Değer, 16 frekansa sahip olduğu için kitap içerisinde sık sık tekrar eden bir değer olmuştur. Saygı değeri en fazla Anıtların Öyküsü kitabında yer almıştır. Bu nedenle değerın kazandırılmasında faydalı ve etkili olabilir.

n) Sevgi değeri, kitapta; halkın padişahı sevmesi, dede gibi sevmek, aşk ve sevgi tanrıçası, evlat sevgisi, büyük sevgi göstermek, sevgiyle kaynaşmak, çok sevilen mimar, sevgiyle elini uzatmak alt boyutları ile yer alan bir değerdir. Frekans değeri 12 olarak tespit edilmiştir. Kitabın sevgi değeri bağlamında kullanılması etkili ve faydalı olabilir.

p) Sorumluluk değeri, kitapta; görevini en iyi şekilde yapmak alt boyutu ile yer alan bir değer olmuştur. Sorumluluk değeri yalnızca bir kez yer almıştır. Frekans değeri yüksek değildir.

r) Tasarruf değeri, kitapta; yiyecek biriktirmek, zamanı boş harcamamak alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. Tasarruf değeri yalnızca iki kez tekrar eden bir değer olduğu için frekans değeri düşüktür.

y) Vatanseverlik değeri, kitapta; toprak için savaşma, vatan için fedakârlık yapma ve şehit olmak alt boyutları ile yer alan bir değer olmuştur. Frekans değeri yüksek bir değer değildir yalnızca iki kez tekrar edilmiştir.

z) Yardımseverlik değeri, kitapta; yardımcı olmak, görev paylaşımı, iyiliksever, yardıma koşmak alt boyutları ile yer almışlardır. Frekans değeri 6 olarak tespit edilmiştir.

Yardımsverlik değeri diğerk yüksek frekanslı değerklerle kıyaslanınca yüksek frekansa sahip bir değerk değildir.

5.1.9. Dokuzuncu Alt Probleme Ait Değerklendirmeler

Araştırmada incelenen kitaplardaki değerklerle ilgili bulgulara ulaşılırken, 2018 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı dikkate alınmıştır. 2018 yılında yapılan köklü değerişikliklerle değerkler eğitimi, eğitim öğretim sürecinde ayrı bir konu veya ünite olarak değil, tüm süreci etkileyen önemli bir unsur olarak program içerisindeki yerini almıştır (Öztürk ve Kafadar, 2020). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli* kapsamında yeni bir müfredat hazırlanmıştır. Yeni maarif modeli 9 Eylül 2024 tarihi itibariyle okul öncesi, ilkokul 1. sınıf, ortaokul 5. sınıf ve lise 9. sınıftan başlamak üzere kademeli olarak uygulanacaktır. 2018 yılındaki eğitim ve öğretim programı içerisinde oldukça önemli ve kapsayıcı bir yer kaplayan değerkler eğitimi, 2024 yılında hazırlanan *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli* kapsamında da aynı önem ve ihtiyatla yer almıştır.

Yeni maarif modelinde, erdem-değerk-eylem çerçevesi adında bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşıma göre bazı değerklerin yer aldığı bir çatı oluşturulmuştur. Çatı değerkler olarak; saygı, adalet ve sorumluluk değerkleri belirlenmiştir. Değerkler bireyler için önemli olan alanlar altında toplanmıştır. Sağlıklı yaşam, çalışkanlık, tasarruf, sabır, mahremiyet ve mütevazılık değerkleri kişisel hayat alanında; aile bütünlüğü, sevgi, dostluk, dürüstlük, yardımsverlik, özgürlük ve vatanseverlik değerkleri aile ve sosyal çevre alanında; merhamet, temizlik, estetik ve duyarlılık değerkleri de fiziksel çevre alanı içerisinde yer almıştır. Erdem-değerk-eylem çerçevesine göre değerkler birbirinden tamamen ayrı veya bağımsız değil birbirini kapsayıcı ve bütüncül olmalıdır. Aynı zamanda değerkler sade ve kolay uygulanabilir olmalıdır (URL 3).

Modelde, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerkler, öğrenme alanları bölümündeki kök değerkler ile birlikte verilmiştir. 2018 yılındaki Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan kök değerkler; dürüstlük, adalet, öz denetim, sabır, dostluk, sevgi, saygı, yardımsverlik, vatanseverlik ve sorumluluk olarak yer almış, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki temel değerkler ise aile birliğine önem verme, adil olma, barış, bağımsızlık, sevgi, saygı, bilimsellik, çalışkanlık, özgürlük, estetik, duyarlılık, eşitlik, sorumluluk, vatanseverlik, tasarruf, yardımsverlik, dürüstlük, dayanışma olmak üzere toplam 18 değerk olarak belirlenmiştir (MEB, 2018). Türkiye Yüzyılı Maarif

Modelinde ise milli, manevi ve evrensel değerler olarak nitelendirilen; adalet, aile bütünlüğü, dostluk, çalışkanlık, dürüstlük, sabır, sevgi, saygı, duyarlılık, estetik, merhamet, mütevazılık, mahremiyet, sağlıklı yaşam, özgürlük, tasarruf, temizlik, yardımseverlik ve vatanseverlik değerleri yer almaktadır. Söz konusu bu değerlerin uygun içerik, tema ve araçlardan faydalanılarak öğretim programları içerisindeki yerlerinin korunduğu belirtilmiştir (URL 3).

5.2. Tartışma

Araştırma sonucunda elde edilen verilere dayanarak, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan 18 değerın tamamı incelenen kitaplarda tespit edilmiştir. Kitaplar bir bütün olarak ele alındığında tüm değerlerin varlığı mevcuttur. Yazarın, Anıtların Öyküsü, Tarihten Öyküler ve Ölümsüzleşen Bahçe adlı kitapları özellikle Sosyal Bilgiler öğrenme alanları ve konuları bakımından oldukça zengindir. Bu durum değer frekanslarına olumlu etki etmiş, tespit edilen değer frekansları da bu durumu kanıtlar niteliktedir. İncelenen masal ve hikâyelerde yazarın çocuklardan beklediği davranışlar; dürüstlük, saygılı olma, bilimsellik ve objektifliğini koruma, doğal çevreye duyarlılık, yardımseverlik, toprağını sevme gibi erdemli davranışlardır. Ancak Keloğlan Haydutlara Karşı adlı masalda; hileye başvurma, başına buyrukluk ve bencillik gibi davranışlar insanı zenginliğe ulaştıran doğru davranışlar gibi gösterilmiş masalın kahramanı masalın sonunda cezalandırılmamış bunun aksine ödüllendirilmiştir.

Yazarın tüm kitaplarında en fazla tespit edilen değer, 55 frekans değeri ile sevgi değeri olmuştur. Masal ve öykülerde yer alan kahramanlar hayata ve hayatın getirdiği tüm zorluklara karşı sevgi ile mücadele etmişlerdir. Sevgi değeri aile, yar, vatan ve doğa sevgisi gibi çeşitli şekillerde yer alan bir değer olmuştur. Sevgi değerinden sonra en fazla tespit edilen değer 52 frekans değeri ile estetik değeri olmuştur. Yazar tasvirlerinde; güzel, çok güzel ve harika kavramlarına sık sık yer vermiştir. Ayrıca incelenen kitaplarda mimarı yapıları konu alan birçok öykü yer almaktadır. Bundan dolayı estetik değeri, frekans değeri yüksek bir değer olmuştur.

Çalışma sonucunda incelenen eserlerde programda yer alan tüm değerler tespit edilmesine rağmen değerlerin yer alma sıklığı aynı oranda olmamıştır. Tasarruf değeri 7 frekans değeri ile en az tekrar eden değer olmuştur. Yazar yoksulluk konusuna öykülerinde sıkça yer vermiştir. Elbette yoksul halkın tasarruf etmesi öykülerde beklenen bir durum olmayabilir. Fakat zenginlik ve bolluk içerisinde yaşayan zengin kesim

arasında iyi yürekli olan karakterler de mevcuttur. Bu karakterlerin masal ve öykülerinde tasarruf etmesi beklenen bir durum olabilir ve bu durumda tasarruf değerinin frekans değerini arttırabilirdi. Tasarruf değerini 9 frekans değeri ile vatanseverlik değeri izlemektedir. Özellikle Tarihten Öyküler adlı hikâye kitabında Kurtuluş Savaşı, Mustafa Kemal'in kurtuluş savaşının hazırlık evresinde yaşadığı durumları konu alan öyküler yer almaktadır. Buna rağmen vatanseverlik değeri bu hikâyelerde yer almasına rağmen frekans değeri yüksek bir değer olmamıştır.

5.3. Öneriler

Bu çalışmanın sonuçlarından yola çıkarak şu önerilerde bulunulabilir:

1. Adnan Özyalçınar'a ait diğer çocuk kitapları, anıları ve romanlarının da değerler açısından incelenmesi önerilir.
2. 5., 6. ve 7. sınıflara ait Kültür ve Miras öğrenme alanında, öğrencilere kazandırılmak istenen *estetik ve kültürel mirasa duyarlılık* değerlerinin kazandırılmasında oldukça yüksek bir frekansa sahip *Anıtların Öyküsü* adlı kitaptan yararlanılabilir.
3. Sosyal Bilgiler değerler eğitiminde Adnan Özyalçınar'a ait araştırmada adı geçen bütün eserlerden faydalanılabilir.
4. Adnan Özyalçınar'a ait *Anıtların Öyküsü*, *Tarihten Öyküler*, *Kırmızı Çini Kase*, *Devlet Kuşu* ve *Ölümsüzleşen Bahçe* adlı çocuk kitapları Sosyal Bilgiler dersi Kültür ve Miras öğrenme alanı bağlamında ayrı bir araştırma konusu olarak incelenebilir.
5. 5., 6. ve 7. sınıflara ait Birey ve Toplum öğrenme alanında öğrencilere kazandırılması gereken *sorumluluk*, *yardımselik*, *dayanışma* ve *aile birliğine önem verme* değerleri bağlamında *Keloğlan Bir Gün* adlı çocuk kitabı önerilir.
6. Adnan Özyalçınar'ın çocuk kitaplarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerler eğitimi bağlamında etkisini daha somut verilerle görebilmek için ilkökul ve ortaokul kademesinde olan öğrencilerle yapılacak gözlem ve görüşmelere dayalı bir araştırma yapılabilir.
7. *Anıtların Öyküsü*, *Tarihten Öyküler* ve *Kırmızı Çini Kase* adlı kitaplardaki öyküler Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alabilir.
8. Adnan Özyalçınar'a ait çalışmada yer alan çocuk kitapları, 8. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ile ilkökuldaki Hayat Bilgisi dersleri bağlamında da incelenebilir.
9. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan Bilim Teknoloji ve Zaman ünitesindeki bilimsellik değerinin kazandırılmasında; *Tarihten Öyküler* ve *Ölümsüzleşen Bahçe* adlı kitapların kullanılması önerilir.

10. Bu çalışma 2018 yılındaki Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki değerler eğitimine bağlı kalınarak hazırlanmıştır. 2023 yılında hazırlanan ve 9 Eylül 2024 tarihi itibarıyla aşamalı olarak uygulanacak *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli* dikkate alınarak bu konu ile ilgili ayrı bir çalışma yapılması önerilir.

KAYNAKÇA

- Akın, N. O. (2006). *İlköğretim görsel sanatlar eğitiminde estetik öğretimi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aktaş, Ö. ve Safran, M. (2013). Evrensel bir değer olarak barış ve eğitimin tarihçesi. *Türkiye Sosyal Araştırma Dergisi*, 172(172), 131-150. <https://doi.org/10.20296/tsad.21718>.
- Aktepe, V. Uzungöz, A. ve Sarıçam, İ. (2020). Ortaokul öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde çalışkanlık değerine yönelik metafor algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2) 449-466.
- Akyüz, Y. (2016). Eğitimin kültür ve uygarlıkları geliştirme ve yeni nesillere aktarma işlevi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 1(1), 1-18.
- Altıntaş, İ. N. Mertol, H. ve Çelikkol, Ö. (2018). Ömer Seyfettin'in hikayelerinin Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerleri aktarmadaki işlevi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(29), 157-171. <https://doi.org/10.29329/mjer.2019.210.9>.
- Andaç, F. (2004). *Adnan Özyalçın ile dünden bugüne*. Adam Öykü.
- Arıcı, A. F. (2018). *Çocuk edebiyatı ve kültürü*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Arıkan, Y. ve İnce Samur, A. Ö. (2020). Behiç Ak'ın çocuk kitaplarında çocuk edebiyatının temel öğeleri bakımından incelenmesi. *Çocuk Edebiyatı ve Dil Eğitimi Dergisi*, 3(2), 181-202. <https://doi.org/10.47935/ceded.802709>.
- Avcı, A. A. İbret, B. Ü. ve Avcı, E. K. (2017). Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik görüşleri. <http://ilkogretim-online.org.tr>, 16(4) 1558-1574.
- Avcı, E. K. ve İbret, B. Ü. (2018). Toplumsal kimliğin oluşmasında Sosyal Bilgiler dersinin rolünün incelenmesi: Sosyal Bilgiler öğretim programları (1968, 1998,2005). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29, 336-376. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.384963>.
- Baykal, N. B. ve Kılıç Memur, H. N. (2020). Nitel veri analizleri ve temel ilkeler. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 379-406.
- Beill, B. (2003). *İyi çocuk, zor çocuk "Doğru davranışlar çocuklara nasıl kazandırılır"* (Çev.Cuma Yorulmaz). Arkadaş Yayınevi.
- Bektaş, S. ve Kurt, M. (2022). Değerler eğitimi bağlamında Ziya Gökalp'ın "Alageyik" ve "Turan" adlı şiirlerinin milli kimlik inşası sürecine etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 10(2), 440-453. <https://doi.org/10.16916/aded.1052767>.

- Beldağ, A. ve Aktaş, E. (2016). Sosyal Bilgiler öğretiminde edebi eser kullanımı: Nitel bir çalışma. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 953-981. <https://doi.org/10.17556/jef.72887>.
- Can, D. T. (2014). *Çocuk edebiyatına giriş*. Eğitim Yayınları.
- Cevizci, A. (2010). *Eğitim sözlüğü*. Say Yayınları.
- Coşkun, B. (2022). *9-12 yaş çocuk kitaplarının Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler açısından incelenmesi: Gülten Dayıoğlu örneği*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Çoban, M. (2016). Değerler eğitiminin referansları bağlamında Hacı Bektaş Veli'nin Makalatı. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 1-24.
- Danişment, R. (2012, Haziran). Değerlerin önemi. <http://7ww.tavsiyedyorum.com.tr> adresinden 12/06/2024'de alındı.
- Demir, H. (2016). Değerler eğitiminde klasik metinlerden yararlanma: Büstan ve Risaletü'n Nushiye. *İdil Dergisi*, 5(27) 2027-2046.
- Demircioğlu, İ. ve Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: Amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi* <https://dergipark.org.tr> adresinden 02.06.2024'te alındı. 69-88.
- Ekici, Ö. (2023). Öğretmen görüşleri doğrultusunda değer aktarımının gerçekleşmeme nedenleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 820-840. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1299310>.
- Erdoğan, M. (2008). Adalet ve eşitlik. *Hacettepe Üniversitesi İİBF*, 9-22.
- Erdoğan, S. ve Ören, M. (2016). *Çocuk edebiyatı ve medya*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gömlüksiz, M. N. ve Cüro, E. (2008). Sosyal Bilgiler dersinde yer alan değerlere ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 95-132.
- Gül, G. (2004). Birey, toplum eğitimi ve öğretmen. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 223-236.
- Gül, M. K. ve Atay, M. (2018). An analysis of values in children in children's picture books in Turkish for 5-6 year-old children. *SHS Web of Conferences*, 48.
- Gül, R. (2013). *Bir değer eğitimi olarak ilköğretim döneminde doğruluk eğitimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.

- Gülüm, K. ve Ulusoy, K. (2008). Sosyal Bilgiler dersinde göç konusunun işlenişinde halk türkülerinin kullanılması . *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26),112-127.
- Halstead, M. (1996). *Values in education and education in values*.The Falmer Press, London.
- Hizraini, A. A. Winarni, R., Yamtinah, S. & Suriansyah, A. (2022). Character education in children's short story book entitled "Linda Punya Kebun Papaya". *Jurnal Pendidikan*, 2,1381-1392.
- İstek, A. (2019). *Eğitim hareketleri dergisinde değerler eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya Sosyal Bilgiler eğitimi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kalın, Ö. U. ve Koçoğlu, E. (2017). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının bağımsızlık değerine karşı metoforik algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 419-434.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 187, 138-145.
- Kaplan, N. (2023). *Çağdaş çocuk edebiyatı eserlerinin estetik ölçütler bakımından incelenmesi: TRT Çocuk Dergisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 62-80.
- Kaya, F. ve Akpınar, E. (2021). İlköğretim öğrencilerinin özgürlük değerine ilişkin tutumları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1) 578-602. <https://doi.org/10.17679/inuefd.856671>.
- Kirman, M. A. (2011). *Din sosyolojisi terimler sözlüğü*. Rağbet Yayınları.
- Knafle, J. D., Wescott, A. L. & Pascarella, E. (2013). Assessing values in children's books. *University of Illinois at Chicago*.
- Kolaç, E. ve Özer, H. (2018). Sosyal Bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımı ve değer aktarımındaki katkılarına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, Araştırma Makalesi*, 7(4) 2629-2655.
- Kubat, R. (2024). *Kıbrıs gazilerine ait anıların Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

- Kurniawan, A. H. (2021). Moral values in the English children's song Lyrics. *Jurnal Pendidikan Dan Sastra Inggris*, 2827-8852.
- MEB. (2005). *Sosyal Bilgiler 4.-5. sınıf programı*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2013). *Çocuk edebiyatına giriş*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2018). İlköğretim 4,5,6 ve 7.sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı. Erişim adresi: <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>.
- Naylor, D. T. & Diem, R. (1987). *Elementary and middle school social studies*. New York: Random House.
- NCSS. (1994). Curriculum standards for social studies: Expectations of excellence. Washington DC: National Council For the Social Studies.
- Oğuzkan, A. (2001). *Çocuk edebiyatı*. Anı Yayıncılık.
- Önür, N. (2007). Modernleşme sürecinde okul, aile ve medya kavşağında toplumsal değerler. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*. (s.157-174). Dem Yayınları.
- Özbirge, S. (2023). *Peyami Safa'nın Server Bedi takma adıyla yazdığı çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü . Erzincan.
- Özen, Y. (2015). *Çocuklarda sorumluluk eğitimi*. Yason Yayınları.
- Öztürk, C. (2002). *Sosyal Bilgiler toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimine yapılandırmacı bir yaklaşım*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztürk, C. ve Kafadar, T. (2020). 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1),112-126. <https://doi.org/10.24315/tred.550508>.
- Özyalçınar, A. (1980). *Ölümsüzleşen bahçe*. Arkadaş Kitap Yayıncılık.
- Özyalçınar, A. (1980). *Tarihten Öyküler*. Ümit Yayıncılık.
- Özyalçınar, A. (1981). *Kırmızı çini kase*. Cem Yayıncılık.
- Özyalçınar, A. (1988). *Devlet kuşu*. Bilgi-Başarı Yayınları.
- Özyalçınar, A. (1993). *Sabırtaşı çatladı*. Cem Yayıncılık.
- Özyalçınar, A. (1995). *Anıtların öyküsü*. Ümit Yayınları.
- Özyalçınar, A. (2008). *Keloğlan bir gün*. Alfa Yayıncılık.
- Özyalçınar, A. (2022). *Garip nasıl okuyacak*. Fom Kitap Yayıncılık.

- Sever, S. (2008). *Çocuk ve edebiyat*. Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2019). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. Tudem Yayıncılık.
- Sönmez, Ö. F. ve Akıncan, N. (2019). Sosyal Bilgiler öğretim programındaki yardımseverlik ve dayanışma değerlerinin ulusal gazetelerde yer alma düzeyinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 802-815.
- Sönmezer, İ. (2009). *Ailede iletişim ve etkileşim*. Hegem Yayınları.
- Sözcü, U.ve Aydınöz, D. (2017). 7. sınıf öğrencilerinin bilimsellik değerine ilişkin zihinsel modellerindeki değişim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(2) 589-597.
- Sutari, V. R. Fadloely, O. & Setyarini, S. (2014). Promoting character education: an analysis of moral values embodied in children 's book eight o'clock Tales by Enid Blyton. *Pendidikan Bahasa Inggris*,1-10.
- Şentürk, H. (2008). Sosyal ilişkilerde saygı kavramı: Psikoloji ve din açısından bir bakış. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20, 217-228.
- Şimşek, A. (2006). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinde tarihsel hikayeye yönelik öğrenci görüşleri. *Gazi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 26(11), 187-202.
- Şimşek, A. (2006). Tarihsel romanın eğitimsel işlevi. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 65-80.
- Şimşek, Ş. (2015). Kemalettin Tuğcu'nun romanlarında değerler eğitimi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Dergisi*, 1(1), 79-104.
- TDK. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Turfanda, S. (2022). *Milli mücadele dönemi edebi eserlerin Sosyal Bilgiler programındaki değerlere göre incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Uysal, M. E. (2022). *Sosyal Bilgiler öğretiminde hikaye kullanımı ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan hikayelerin değerler ve beceriler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Uzunöz, A. Aktepe, V. ve Özağaçanlı, Z. (2020). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının tasarruf değerine ilişkin metaforik algıları. *Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Dergisi*, 10(1) 36-51. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.659945>.
- Yeşiltaş, E. ve Ablak, S. (2022). *Sosyal Bilgilerde değerler eğitimi*. Nobel Yayıncılık.
- Yılar, M. B. Karadağ, Y., Ünal, O. ve Örtten, H. (2022). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının duyarlılık değerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası*

Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 10(9) 433-453.
<https://doi.org/10.46778/goputeb.1167054>.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, D. Ç. (2009). İbrahim Zeki Burdurlu'nun eserlerinde sevgi değeri. *Türkiyat Araştırmalar Dergisi*, 29, 203-230.

Yumru, D. (2012). Özerlik benlik duygusu ve çocuk edebiyatı. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 37-46.

İnternet Kaynakları

URL1. <https://sozluk.gov.tr/>. adresinden 05.04.2024 tarihinde erişilmiştir.

URL2. <https://turkiyeyazarlarsendikasi.org/yazar/1494/>. adresinden 06.04.2024 tarihinde erişilmiştir.

URL3. <https://tymm.meb.gov.tr/temel-yaklasim>. adresinden 10.04.2024 tarihinde erişilmiştir.

URL4. <https://ogmmateryal.eba.gov.tr/>. adresinden 05.04.2024 tarihinde erişilmiştir.